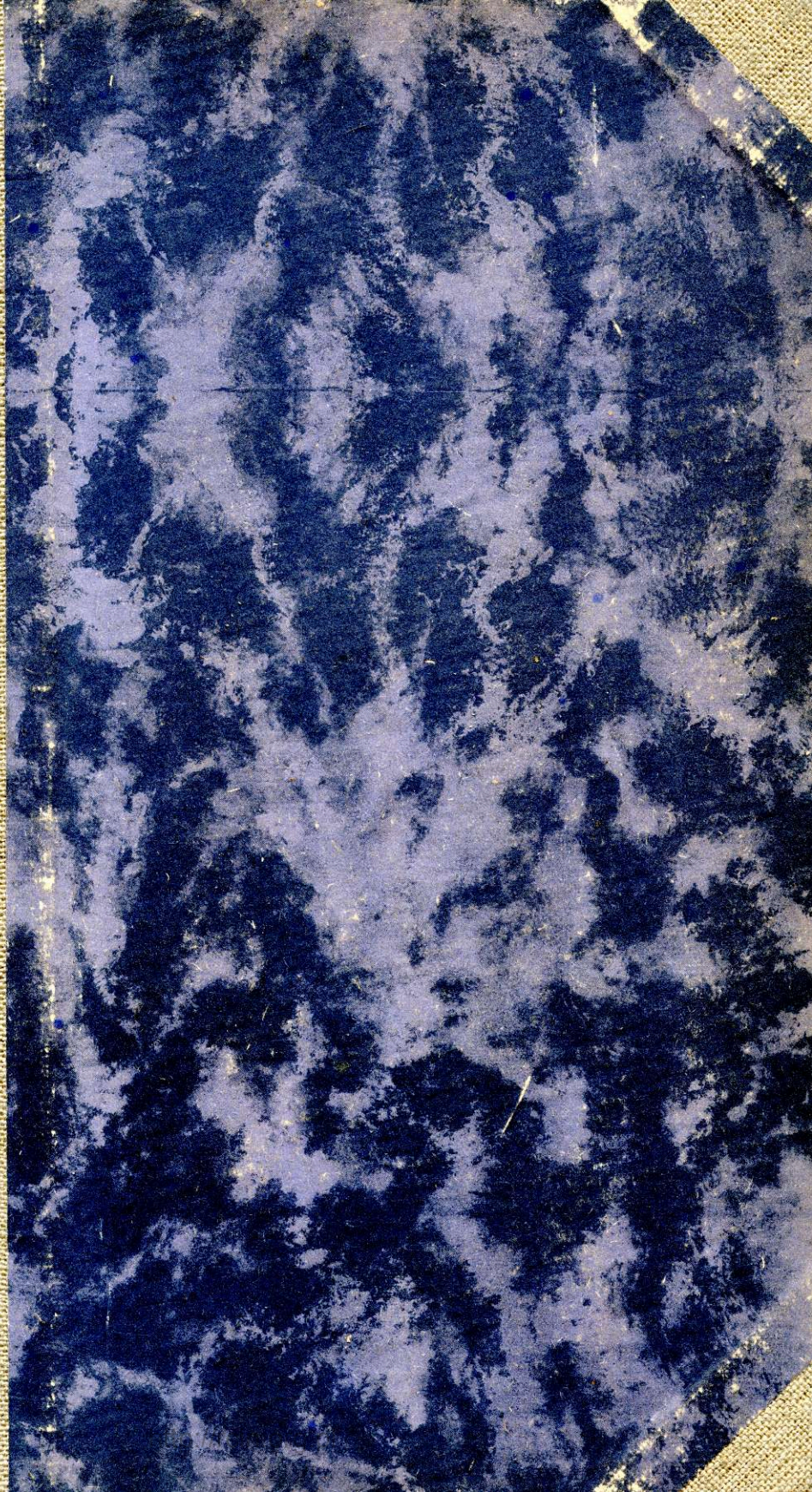

B. Janusz Zabyłki przedhistoryczne Galicji wschodniej

PRACE NAUKOWE

WYDAWNICTWO
TOWARZYSTWA DLA POPIERANIA NAUKI POLSKIEJ

DZIAŁ I. — TOM V.

BOHDAN JANUSZ
ZABYTKI PRZEDHISTORYCZNE
GALICJI WSCHODNIEJ

WE LWOWIE
NAKŁADEM TOWARZYSTWA DLA POPIERANIA NAUKI POLSKIEJ
Z FUNDUSZU BOLESŁAWA ORZECZOWICZA
1918.

**ZABYTKI
PRZEDHISTORYCZNE
GALICYI WSCHODNIEJ**

NAPISAE

BOHDAN JANUSZ

**WE LWOWIE
NAKŁADEM TOWARZYSTWA DLA POPIERANIA NAUKI POLSKIEJ
Z FUNDUSZU BOLESŁAWA ORZECZOWICZA
1918.**

PRACOWNIA ZABYTEKÓW
PRZEDHISTORYCZNE
GALICJI WSCHODNIEJ

WARSZAWA

BORDAN JANUSZ

II. 843

WYDANO Z DUBLETÓW
Biblioteki Narodowej

Z drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie
pod zarządem J. Filipowskiego.

1953 K 11/17

SPIS RZECZY.

Przedmowa	Str. 1
----------------------------	-------------------------

Część pierwsza.

Zarys dziejów kultury przedhistorycznej Galicji wschodniej na podstawie badań dotychczasowych	5
--	----------

Część druga.

Zestawienie zabytków przedhistorycznych Galicji wschodniej według powiatów	39
1. Powiat Bóbrka	41
2. » Bohorodeczany	46
3. » Borszczów	47
4. » Brody	78
5. » Brzeżany	90
6. » Buczacz	91
7. » Cieszanów	99
8. » Czortków	99
9. » Dobromil	102
10. » Dolina	104
11. » Drohobycz	106
12. » Gródek	108
13. » Horodenka	113
14. » Husiatyn	130
15. » Jarosław	150
16. » Jaworów	153
17. » Kałusz	153
18. » Kamionka strumiłowa	154
19. » Kołomyja	160
20. » Kossów	164
21. » Lisko	164
22. » Lwów	165

	Str.
23. Powiat Łańcut	174
24. > Mościska	174
25. > Nadwórna	176
26. > Peczeniżyn	177
27. > Podhajce	177
28. > Przemysł	180
29. > Przemysłany	185
30. > Rawa ruska	188
31. > Rohatyn	191
32. > Rudki	197
33. > Sambor	198
34. > Sanok	199
35. > Skałat	199
36. > Śniatyn	204
37. > Sokal	205
38. > Stanisławów	213
39. > Stary Sambor	222
40. > Stryj	222
41. > Tarnopol	226
42. > Tłumacz	235
43. > Trembowła	243
44. > Turka	255
45. > Zaleszczyki	256
46. > Zbaraż	274
47. > Złoczów	278
48. > Żółkiew	290
49. > Żydaczów	294
Skorowidz analityczny	295
Spis miejscowości	303

Przedmowa.

Nie od razu posiadała prehistoria nasza specjalnie jej poświęcone wydawnictwa i publikacje, a o ile z czasem zdobyła się nawet na nie, to nigdy nie potrafiła obyć się tylko niemi, zmuszona z wielu względów gościny szukać także u »obcych«. Pozornie wydawaćby się mogło, iż ubogą jest bardzo w materiał, bo wydawnictwa owe bynajmniej imponować nie mogą liczbą, a co gdzieindziej pomieszczone zostało, nie łatwe jest do opanowania i dopiero po poszukiwaniach żmudnych ujawnia się jako okazałe dopełnienie źródeł dostępniejszych. Jeśli zaś chodzi o liczbę, a nie tyle o jakość, zaznaczyć należy, iż te nieoficjalne źródła liczniejsze są nawet o wiele od wyłącznie prehistorii poświęconych i dlatego w żaden sposób nie mogą być pomijane w badaniach ściśle naukowych, chociażby dostęp do nich był bardzo utrudniony. Kto poważnie oddał się badaniom przedhistorycznym u nas, wie o tem dobrze, jak niełatwą jest kontrola nad zgromadzonym do jakiegokolwiek kwestyi materiałem, zbyt rozsypanym po wydawnictwach najrozmaitszych, by ogarnąć się dał bez żmudnych poszukiwań, lata nawet całe trwających. W dzisiejszym zaś stanie nauki każda praca, stawiająca sobie za zadanie stworzenie czegoś nowego, opierać się musi bezwarunkowo na całokształcie dokonanych dotychczas badań, wprowadzać ład w chaos bezkrytyczny, ogarniając najdalej sięgające horyzonty, zdawać sobie sprawę z tego, co nowego przynosi, a co przed nią już wiadome było. Jednem słowem, opano-

Janusz B., Zabytki przedhistoryczne.

wanie literatury przedmiotu warunkiem jest najważniejszym skutecznej i owocnej pracy naukowej.

Grono oddających się fachowym studjom prehistorii wzrasta u nas coraz bardziej, zdobywając własnym trudem, najważniejszą ową podstawę, jaką stanowi wszechstronna orientacja, zwłaszcza w dziedzinie badań już dokonanych. Temu celowi poświęcać się musi mnóstwo czasu i pracy, które właściwie praktyczniej wyzyskaćby można, gdyby istniał podręcznik czy publikacja, uprzystępniająca każdemu wyniki przez naukę już uzyskane, które ostatecznie każdemu stoją otworem, wymagając tylko z osobna nieekonomicznego trącenia czasu. Faktem jest, iż wszyscy pracujący dziś naukowo w prehistorii naszej, każdy trudem własnym długoletnim, opracować musieli dla użytku swego zestawienia materiału już zdobytego, a podobnie postąpić będą sobie musieli i wszyscy, którzy z kolei oddać się zechcą studjom przedhistorycznym, o ile raz przecież nie ukaże się wydawnictwo które dokona tego dla jasno pojętych celów naukowych ogółu. Za potrzebą tego przemawia choćby sam wzgląd na ekonomię czasu i potrzeba oszczędzania wysiłków, zbędnych, bo łatwo dających się zastąpić trudem raz dokonany. Rzecz podobna, przeznaczona dla ogółu i tę jeszcze wartość przedstawiać może, iż stanowiąc dokładną inwentaryzację materiału zebranego i zabytków poznanych, odda usługi praktycznym celom konserwatorskim, czy innym tego rodzaju.

Względy powyższe złożyły się na pomysł nasz stworzenia rzeczy niniejszej, do której przystąpiliśmy jeszcze w 1906 roku, stale już odtąd mając na oku objęcie nią całkowitego materiału, znanego dziś, a odnoszącego się wyłącznie do terytorium Galicyi wschodniej. Pracę tę zacieśniliśmy do obszaru tego z dwu względów, wystarczająco plan podobny usprawiedliwiających. Galicya wschodnia, w rozumieniu części kraju po prawym brzegu Sanu, odrębny posiadała w czasach przedhistorycznych charakter od obszaru nadwiślańskiego i nie byłoby racji z nim jej łączyć — ograniczenie się zaś w ści-

słych granicach nie zbyt wielkiego terytorium większą daje rękomię wyczerpującego opanowania i opracowania materiału, odnoszącego się doń, pozwalając też na ściślejszą jego analizę i krytykę. Względy te usunęły całkowicie wątpliwości, nasuwające się początkowo i zadecydowały o układzie pracy, którą w tej postaci oto przedkładam, żywiąc przekonanie, iż najodpowiedniejszą do celów wspomnianych otrzymała formę.

Dla celów informacyjnych poprzedza rzecz właściwą (zestawienie zabytków przedhistorycznych z literaturą odnośną) rozdział, zaznamiający z dotychczasowymi wynikami badań naukowych nad prehistorią Galicyi wschodniej, a dla umożliwienia korzystania z pracy całej, zamyka ją przegląd analityczny, tudzież rejestr miejscowości. Co się zaś tyczy systemu alfabetycznego w zestawieniu poszczególnych powiatów kraju, a nie według dorzeczy — jak to w podobnych pracach praktykuje się nieraz — wybraliśmy sposób pierwszy, korzystając z doświadczenia osobistego. Mając pracę niniejszą oddawna w rękopisie i posługując się nią lat kilka, przekonałem się, iż układ — przyjęty początkowo — według dorzeczy utrudnia tylko korzystanie z niej, podczas gdy alfabetyczny, dowolnie pozwala zestawiać materiał w niej zawarty, czemu jeszcze sprzyjają indeksy załączone. Na spostrzeżeniu tem oparli się widocznie nowi autorowie prac podobnych, stosując również układ alfabetyczny najczęściej według powiatów, lub analogicznych działów administracyjnych.

Na koniec jeszcze nadmienię, iż opierając się również na własnym doświadczeniu i obserwacjach, poczynionych na pracach cudzych, umyślnie unikam skrótów najrozmaitszych, które z książki podręcznej zrobić są w stanie coś w rodzaju kabały tajemniczej, zmuszając czytelnika do wiecznego wgłębiania się w łatwo zapominalne zagadki niezbędnego klucza. Nie wielka to oszczędność w druku, a wielka ulga dla korzystania z książki, zwłaszcza, jeśli dostanie się ona w ręce człowieka nie posiadającego n. p. biegle języka polskiego — w takim wypadku zwłaszcza, skrócenia plagę istną stanowią,

przyczyniając się tylko do mnożenia pomyłek najrozmaitszych i nieściśłości. Odwoływanie się również do poprzednio wymienionych tytułów i autorów nie na miejscu uważam w pracy, której nie czyta się przecież jednym ciągiem i to tylko dla tego, iż stanowi podręcznik do dowolnego, stosownie do potrzeby, przeglądania miejsc najrozmaitszych.

Ponieważ szczególnie, do jakiego dorzecza należy dany powiat czy miejscowość, nie obojętny jest dla prehistoryka, zatem — przyjmując układ alfabetyczny powiatów i miejscowości — notujemy go stale umyślnie pod każdym nagłówkiem. W razie potrzeby łatwo będzie można w ten sposób zestawiać obszary poszczególne w żądane całości, posiłkując się w tem i rejestrem miejscowości.

CZEŚĆ PIERWSZA.

**ZARYS DZIEJÓW KULTURY PRZEDHISTO-
RYCZNEJ GALICJI WSCHODNIEJ NA POD-
STAWIE BADAŃ DOTYCHCZASOWYCH.**

CZĘŚĆ PIERWSZA

ZARYS DZIEJÓW KULTURY PRZEDHISTO-
RYCZNEJ GALICJI WSCHODNIEJ NA POD-
STAWIE BADAŃ DOTYCZĄCYCH

Jak w całej Europie, tak i u nas, zawiązki badań nad przeszłością, kulturą i zwyczajami ludu spostrzedz się dadzą z końcem XVIII w., pod wpływem nowego prądu, który romantyzmem nazwano. Przemężne piętno wycisnął on nie tylko na twórczości poetyckiej, ale niemniej zaważył i w nauce, która pod działaniem jego na nowe wkroczyła tory. Wprawdzie nie brak szczegółów najrozmaitszych w pismach autorów wieków poprzednich, ale trudno upatrywać w nich właściwych początków nowej nauki, a względnie nowych kierunków jej i tendencji. Długosz jeszcze, a po nim i inni kronikarze, a przede wszystkim słynny z powodu swej »*Historia urnae sepulcralis Sarmaticae, anno 1674 repertae*« (Jenae 1679), Jakób Mellen, wspominają wprawdzie o wykopaliskach, ale racyi żadnej niema ku temu, by w wzmiankach tych luźnych widzieć narodziny prehistoryi. Znacznie dopiero później, bo z końcem XVIII i początkiem XIX w., okazywać się zaczęły przejawy, mogące być poczytane już za pierwsze kroki w dziedzinie celowych badań archeologicznych. Próby te pierwsze w ścisłym stały oczywiście stosunku z badaniami historycznemi, które też zniamię swe wycisnęły na nich i długo jeszcze potem wyciskały. Od wierzeń, baśni, podań i poezyi ludowej przeszli starożytnicy ówczesni do mogił, cmentarzysk, uroczysk i zameczysk, dokoła których tyle się fantazyi ludu osnuło. Nie zapomniano oczywiście autorów starożytnych, którymi od wieków zresztą posługiwano się, o ile tylko chodziło o wyjaśnienie tego, co »na początku« było. Relacye starożytnych, szczegóły historyczne, podania ludowe i kombinacye

własne pierwszych archeologów naszych, złożyły się na istotę najpierwotniejszych badań kultury wieków przeddziejowych, przedchrześcijańskich. W dochodzeniach tych przyjęto za założenie, iż wszystko, co na ziemiach słowiańskich po wiekach minionych pozostało, dowodem jest tem samym stanu kultury praojców naszych słowiańskich. Stąd też ten, tak utarty termin »starożytności słowiańskie«, używany stale przez dawnych starożytników naszych nie w rozumieniu starożytności, znajdujących się tylko na ziemiach słowiańskich, lecz w dosłownem słowa znaczeniu — co u nas znaleziono, musiało tem samym pochodzić od naszych przodków prasłowiańskich. Dziesiątki lat patrzono w ten sposób na wszystkie nasze zabytki przedhistoryczne, a i dzisiaj trafiają się jeszcze, jako objaw szczątkowy, »archeologowie« tego pokroju.

Mysł badania zabytków, zwyczajów ludowych, pieśni, strojów i t. p. poruszył pierwszy Hugo Kołłątaj, chociaż już przed nim zwrócił na nie uwagę znakomity podróżnik i starożytnik, Jan Potocki. Projekt Kołłątaja pogłębił i odnośnie do archeologii zrealizować starał się znakomity istotnie, jak na owe czasy, archeolog-historyk, Wawrzyniec Surowiecki, który ograniczył się wprawdzie niemal wyłącznie do relacji autorów starożytnych, ale potrafił krytycznie z nich korzystać, opierając się na oryginałach. Co brakowało W. Surowieckiemu (wykopaliska i z autopsyi znane zabytki) posiadał dopiero, znany w dziejach etnografii polskiej, Adam Czarnocki, nazywający się też Zoryanem Dołęgą Chodakowskim. Ale i na odwrót, nie posiadał on tego, co stanowiło zaletę wielką Surowieckiego. Mało wykształcony, rozporządzający tylko szczupłym zasobem wiedzy, samodzielnie zresztą zdobytej, rzeczą swą »O Słowiańszczyźnie przedchrześcijańskiej« podwaliny położył niemniej pod cały kierunek badań i długi czas wyrocznie niejako stanowił dla pierwszych archeologów naszych. On to zapoczątkował badania przedhistoryczne, oparte na gromadzeniu i opisywaniu zabytków, dochowanych na ziemiach naszych. Od spekulacji lingwistyczno-historycznych, na podstawie znanych autorów

starożytnych i średniowiecznych, przeszedł autor do źródeł ważniejszych, a mianowicie do rozpoznawania mogił, zamczysk, cmentarzyisk, śladów osad i t. p. W ten sposób zwrócił uwagę, iż klucz do wyjaśnienia tylu napróżno roztrząsanych zagadnień znajduje się nie gdzieindziej, tylko w owianych podaniach ludu mogiłach odwiecznych. W następstwie tego i inni uczeni zwracać poczęli w pracach swych uwagę na zabytki podobne, zapisując je skrupulatnie.

Sprawę zajęcia się zabytkami krajowymi popchnęło znacznie naprzód założenie w 1817 r. Towarzystwa Naukowego w Krakowie, w którego łonie istniała nawet komisya archeologiczna. Prace podejmowane przez członków niektórych położyły podwalinę pod późniejszą komisję archeologiczną Akademii nauk, w którą w 1872 r. przeobraziło się Towarzystwo Naukowe. Najwyższej tej nowej instytucji naukowej danem było dopiero ugruntować należycie studia i badania przedhistoryczne, przedtem zbyt niesystematycznie i dorywczo traktowane przez nielicznych zresztą miłośników. Przedtem zaś kontynuowanie badań podjętych zależało od dobrych chęci osób poszczególnych, zajmujących się przedewszystkiem wskazywaniem znaczenia i wartości zabytków przedhistorycznych. O rozkopach naukowych nie było naówczas jeszcze mowy, a o ile mówiło się o zabytkach, to wyłącznie prawie o mogiłach, wałach, horodyszczach i przedmiotach znajdujących przypadkowo, a więc naczyniach glinianych, narzędziach kamiennych, bronzowych i t. p. Aż do założenia przez komisję archeologiczną przy Akademii krakowskiej pisma, poświęconego specjalnie badaniom przedhistorycznym, cała niemal działalność w dziedzinie prehistorji naszej ograniczała się do pouczenia ludności o znaczeniu zabytków, spisywania i opisywania ich, tudzież do gromadzenia znalezisk przypadkowych. Systematycznych rozkopów nie podejmował się nikt z ówczesnych uczonych, interesujących się zwyczajnie pobocznie tylko badaniami archeologicznymi, chociaż nie brak było ludzi niepowołanych, bawiących się w przeszukiwanie grobów i mogił.

Takich jednak było nie wielu i to nie z innej przyczyny, jak ze względu na niechęć ludu, nie pozwalającego zakłócać spokoju zmarłych.

Poczytną i rzeczywiście z niemałą, jak naówczas, znajomością rzeczy opracowaną była ciekawa i dziś jeszcze rzecz Jana Lippomana p. t. »Zastanowienie się nad mogiłami, pułkami siedliskami i zamczyskami okopanymi, żmijowemi wałami i t. d.« (Wilno 1832). Roztropnie i racjonalnie zazwyczaj wyjaśnia autor, czem być mogły owe liczne mogiły, wały i obwarowania ziemne, powołując się na świadectwo autorów starożytnych, tudzież przedmiotów wykopywanych. Dzięki tej i kilku następnym pracom informacyjnym poczęto powoli coraz racjonalniej zapatrywać się na nie, gromadząc w zbiorach i opisując sumiennie. Od tego czasu coraz więcej ukazuje się prac, traktujących o wykopaliskach, tak licznych zresztą w kraju naszym. Tu też należy cenna rzecz Żegoty Paulego o »Starożytnościach galicyjskich«, wydana we Lwowie w 1840 r., jak również w dziesięć lat po niej wydana »Odezwa Towarzystwa Naukowego z Uniwersytetem Jagiellońskim połączonego, w celu archeologicznych poszukiwań, wraz ze wskazówką, mogącą posłużyć za przewodnika w poszukiwaniach tego rodzaju« (Kraków 1850; wyd. II. 1858; III. 1879).

Wydanie »Odezwy« poprzedził wypadek, który w skutkach doniosły miał być nadzwyczaj dla rozwoju badań archeologicznych u nas. W sierpniu 1848 r. wydobyto ze Zbrucza, nieopodal wsi Horodnicy, sławny dziś w całej Polsce posąg kamienny Światowida. Odkrycie to niezwykle głośnem odezwało się echem na ziemiach słowiańskich, czego dowodem literatura ogromna — nie było podówczas autora-starożytnika, któryby nie uważał za stosowne głoś zabrać w sprawie, wywołanej tem znaleziskiem. Zaraz bowiem po przewiezieniu posągu do Krakowa podniosły się głosy, kwestyonujące autentyczność jego, zarzucając mu braki najrozmaitsze. Nie tylko wszyscy archeologowie ówczesni wypowiedzieli się co do

jego proweniencji — znaleźli się bowiem i tacy, których chwila uczyniła dopiero archeologami! Korzyść z tego oczywistą odniosła prehistorja, albowiem polemika, prowadzona żywo wśród uczonych, nie pozostała bez wpływu na zainteresowanie się sprawami archeologii i u szerszych warstw społeczeństwa inteligentnego. Odkrycie posągu dało impuls do całego szeregu prac i przedsięwzięć, które w rezultacie na dobre tylko wyszły badaniom archeologicznym w kraju. Wprawdzie niemało niedorzeczności wypisano i wypowiedziano przy tej sposobności, ale zaprzeczyć się nie da, iż dzięki niej właśnie badania archeologiczne raźniej postąpiły naprzód. Dlatego data odkrycia figury Światowida stanowi epokę w dziejach badań archeologicznych w Galicji.

Rozbudzone ciekawymi znaleziskami zainteresowanie ogółu, pouczonego o wartości zabytków przedhistorycznych drugim wydaniem (1858 r.) wspomnianej »Odezwy«, zachęciło starożytników krakowskich do przedsięwzięcia, które wielką nadzwyczaj rolę odegrało u nas w rozwoju badań przedhistorycznych. Za przykładem mianowicie Warszawy, która w 1856 r. urządziła u siebie pierwszą polską wystawę starożytności i zabytków sztuki, postanowiono i w Krakowie zająć się projektem podobnym. Na wniosek J. Łepkowskiego i K. Rogowskiego uchwaliło Towarzystwo Naukowe urządzenie tej wystawy w 1858 r. Po Warszawie i Krakowie przysła kolej i na Lwów. W r. 1861 urządził tu »wystawę starożytniczą« Zakład Naukowy im. Ossolińskich, zaznajomijąc szerszą publiczność zwłaszcza z okazami Muzeum im. Lubomirskich. Dwukrotnie też w niedługich odstępach czasu mieli i uczeni obcy sposobność zaznajomienia się z wykopaliskami naszymi dzięki wystawom specjalnym.

W 1873 r. krakowski oddział krajowej Wystawy Powszechnej w Wiedniu przystąpił do zgromadzenia zabytków najcharakterystyczniejszych z kraju naszego, celem wystawienia ich w Wiedniu i obznajomienia w ten sposób zagranicą z tem, co posiadamy ciekawego z wieków ubiegłych.

W tym celu złączyły się sekcyje: krakowska, lwowska i brodzka, oznaczając Kraków jako miejsce urządzenia uprzedniej wystawy starożytności i zabytków sztuki — następnie wysłano okazy, jednak nie wszystkie, na wystawę wiedeńską. W trzy lata potem prehistorję naszą reprezentowały zbiory krakowskie na wystawie, urządzonej w Budapeszcie przy sposobności ósmego międzynarodowego kongresu antropologiczno-archeologicznego w 1876 r.

Wystawa budapeszteńska była zasługą przede wszystkim przeistoczonej w 1872 r. z dawnego Towarzystwa Naukowego dzisiejszej Akademii Umiejętności w Krakowie. Nie miało już odtąd w Galicyi żadnego przedsięwzięcia większego w dziedzinie badań przedhistorycznych, któreby, jeśli nie uskutecznione zostało całkowicie, to przynajmniej pomysłu swego nie zawdzięczało istniejącej przy Akademii komisji archeologicznej. Zaraz w początkach pomieściła ona w publikacjach swoich kilka poważnych prac przedhistorycznych, dla których następnie przeznaczyła specjalne wydawnictwo peryodyczne, dzisiaj źródło najważniejszych wiadomości z prehistorji Polski. Wszystko to nie mało zaważyło na losach badań archeologicznych u nas, które już oddawna ześrodkowały się w Krakowie, posiadając tylko niejako filię we Lwowie. Prócz wydawnictw Towarzystwa Naukowego, następnie Akademii Umiejętności, wychodziły tu i inne pisma, uwzględniające badania archeologiczne. Niemało rozpraw z tej dziedziny zawarły fejletony »Czasu«, Dodatki do »Czasu«, »Przegląd polski«, tudzież wydawane przez dra St. Krzyżanowskiego »Roczniki dla archeologii« i późniejszy »Dwutygodnik naukowy, poświęcony archeologii, historii i lingwistyce«, wydawany od 1878—1880 przez T. Ziemięckiego. Najpoważniejszym jednak organem systematycznych badań przedhistorycznych stał się, wydawany od 1877 r. corocznie przez Akademię »Zbiór wiadomości do antropologii krajowej«, którego do 1895 r. wyszło razem ośmnaście tomów pokazanych. W publikacji tej zamknięte zostały najważniejsze wyniki badań oryginalnych całego szeregu archeologów, czynnych

nie tylko w Galicyi, ale i w Polsce całej. Dziś nabrała ona takiej wartości, iż nie można sobie wprost przedstawić bez niej pracy naukowej nad kulturą przedhistoryczną ziem polskich — jest to pierwsze i najpoważniejsze wydawnictwo fachowe, które skupiło dokoła siebie najdzielniejszych pracowników w tej dziedzinie i to przeważnie z archeologów krakowskich. Kolonia bowiem starożytników lwowskich na własną rękę trudziła się w rzeczach archeologii, usiłując nawet zgrupować się w osobne towarzystwo i wydawać pismo specjalne.

Poczet archeologów lwowskich otwiera Hipolit Stupnicki, autor wydanej naprzód po niemiecku (1853), a następnie (1869) po polsku pracy p. t. »Galicya pod względem topograficzno-geograficzno-historycznym«. Podane w niej szczegóły archeologiczne, uzupełnione nieco na podstawie zbiorów ks. Ant. Petruszewicza i innych wiadomości, przedstawił J. Głowacki na I. Zjeździe archeologicznym w Moskwie w 1869 r., zwracając w ten sposób także uwagę obcych na zabytki nasze. Podobnie, w języku czeskim, opisywał je Jan Wagilewicz.

Nie bez wpływu na zajęcie się zabytkami przeszłości pozostał wypadek, ściśle zresztą lokalnej natury, mianowicie odkrycia, dokonane przy sposobności sypania kopca Unii lubelskiej od 1869 r. poczynszy, a uratowane w części przez Ant. Sznajdra. Z racyi, zdaje się, tych znalezisk ogłosił St. Kunasiewicz pouczenie popularne »O wykopaliskach, popielnicach, łzawnicach i starych monetach« (Lwów 1872), tudzież jeszcze przedtem zwrócił uwagę na zabytki w swej »Mowie, mianej na Walnem Zgromadzeniu Towarzystwa naukowo-literackiego dnia 30 listopada 1879 r.« W mowie tej poruszył St. Kunasiewicz projekt ustanowienia przy historycznej sekcyi lwowskiego Towarzystwa naukowo-literackiego osobnego oddziału archeologii, zaczem »Lwów w ślad za dobrze na tem polu zasłużonym Krakowem wiernie rozpocznie stróżować wszystkim pomnikom i zabytkom«. Nie stało się jednak po myśli wnioskodawcy i dopiero w kilka lat potem (1875 r.) zawiązało się za inicjatywą dra St. Krzyżanowskiego »Towarzystwo archeo-

logiczne krajowe we Lwowie«, wydające krótko »Przegląd archeologiczny« pod redakcją Ant. Sznajdra, a następnie K. Widmanna. Staraniem Towarzystwa archeologicznego odbyła się w 1885 r. we Lwowie wystawa, na której i prehistorya była reprezentowana, tudzież równocześnie Zjazd archeologów polskich i ruskich.

Jeszcze przed wystawą i zjazdem lwowskim odbyła się pierwsza prowincjonalna wystawa podobna w Kołomyi w 1880 roku, na której obok okazów etnograficznych, przeważnie ze zbiorów hr. Edm. Starzeńskiego, oglądać można było i zabytki przedhistoryczne z Pokucia i Podola. W cztery lata po tej wystawie odbyła się podobna w Tarnopolu (1884 r.), staraniem Wł. Fedorowicza i hr. Wł. Dzieduszyckiego. Okolicznościowo uwzględniono prehistoryę na wystawie archeologiczno-bibliograficznej Instytutu Stauropigiańskiego we Lwowie (1889 r.), tudzież na Powszechnej Wystawie krajowej w 1894 r.

Doniosłej wartości dla pouczenia szerszych warstw społeczeństwa o znaczeniu zabytków przedhistorycznych były wystawy owe, jak również coraz lepiej i umiejętniej organizowane zbiory muzealne. Miejsce dotychczasowego typu archeologa-amatora zajmować poczęli dzięki nim uczeni-specjaliści, zawdzięczający wprawdzie całą w tym kierunku wiedzę i znajomość rzeczy studjom osobistym, ale posiadający ścisłą metodę naukową, zdobytą w dziale historycznym lub przyrodniczym. Historykami bowiem lub przyrodnikami byli pierwsi nasi prehistorycy poważniejsi, zgrupowani w komisji archeologicznej przy krakowskiej Akademii Umiejętności, wydającej wspomnianą już publikację roczną — »Zbiór wiadomości do antropologii krajowej«. Historykiem był najczynniejszy z nich Adam Honory Kirkor, przyrodnikiem-geologiem Gotfryd Ossowski, a przyrodnikiem-lekarzem dr. Izidor Kopernicki. Trójka ta lata całe stanowiła podporę główną komisji archeologicznej i jej to przede wszystkim zawdzięcza prehistorya polska w ogóle, a galicyjska w szczególności najważniejsze wyniki i materiały faktyczne. Trzej ci uczeni położyli istotnie fundament trwały pod gmach badań przedhistorycznych w Galicyi.

Obecnie istnieją w Galicyi przy obu uniwersytetach krajowych osobne katedry, poświęcone archeologii, dzięki którym tu właśnie badania przedhistoryczne największy osiągnęły rozwój. Ta okoliczność, jak również oparcie, które znajdują one w komisji archeologicznej Akademii krakowskiej, tudzież w istniejących w kraju zbiorach bogatych, sprawia, iż Galicya kroczy na czele pracy badawczej w dziedzinie prehistorii w całej Polsce. Tu właśnie okazują się najgruntowniej i istotnie naukowo opracowane studia archeologiczne, tu działalność na tem polu opiera się na ścisłych metodach i podstawach naukowych i tu wreszcie najlepiej i najobficiej zaopatrzone są zbiory publiczne i prywatne. Na pierwszym miejscu postawić należy bogate nadzwyczaj zbiory Akademii krakowskiej, na które złożony się najważniejszy wykopaliska, dokonane przez długi szereg lat w kraju całym, a przedewszystkiem na Podolu. Wszystkie zabytki, pochodzące z badań wykopaliskowych Kirkora, Kopernickiego, Przybysławskiego, Ziemięckiego, Ossowskiego i inn. oddane zostały do przebogatego zbioru tego. Na razie nie są jeszcze zbiory te skatalogowane i dla szerszej publiczności dostępne, ale znane są dobrze uczonym, choćby z wystaw wspomnianych i ze sprawozdań drukowanych. Zabytki przedhistoryczne posiada jeszcze w Krakowie: Gabinet archeologiczny uniwersytetu, tudzież Muzeum Czartoryskich.

Najbogatsze zbiory archeologiczne we Lwowie posiada Muzeum im. Dzieduszyckich, Muzeum im. Lubomirskich i Gabinet archeologiczny uniwersytetu. Prócz tego kolekcye mniejsze posiadają: Muzeum Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki, tudzież Muzeum Narodnego Domu, Muzeum Narodowe i Instytut Stauropigiański. Zbiory prowincjonalne istnieją w Przemyślu i Tarnopolu, oraz w posiadaniu osób prywatnych¹.

---

¹ Powyższy zarys historyczny badań archeologicznych w Galicyi oparłem na obszerniejszym rozdziale, traktującym o tem w monografii: Janusz B., *Kultura przedhistoryczna Podola galicyjskiego*, Lwów 1914, gdzie też podana jest obszerna literatura przedmiotu.

Zbiorowej pracy osób wymienionych, tudzież obecnie zajmujących się prehistorią Galicyi, zawdzięczamy wyniki tak pokaźne, że dziś z uzupełnieniami odpowiedniami i przez zastosowanie metod ulepszonych jesteśmy w stanie na ich podstawie niejedną już kwestyę ważną wyjaśnić, nie na jedno zagadnienie mniej lub więcej wyczerpująco odpowiedzieć. Już sama możność postawienia kwestyi pewnej do rozwiązania, zaznaczenie problemu, świadomie pojętego, dowodzi postępu w badaniach przedhistorycznych, zainicyowanych zrazu i prowadzonych mniej więcej na oślep, a zdążających do wytkniętego celu dopiero z chwilą zdobycia danych, umożliwiających rozejrzenie się jakie takie w całokształcie. W trakcie coraz liczniejszych badań wykopaliskowych nasuwać się poczęły coraz to nowe, coraz inne, kwestye niejasne, składając się z czasem na system cały ogniwi, pojedynczo wykończonych, ale oczekujących połączenia w całość jedną myślą przewodnią. Pod tym względem Galicya wschodnia istotnie uprzywilejowane zajmuje stanowisko między dzielnicami innemi; prehistoryk, pracujący tu, świadom jest tak zagadnień samych i problemów, związanych z dziejami przedhistorycznemi kraju, jak i oryentuje się w drogach, któremi ma kroczyć, by dojść do ich rozwiązania. O rozwiązaniu ostatecznem wszystkich zagadnień, nakreślonych dotychczas na podstawie badań dokonanych, nie można oczywiście na razie mówić, ale niebezpieczne jest powiedzenie znakomitego prehistoryka Galicyi, prof. Hadaczka, który ciekawe niezmiernie studyum swoje kończy stwierdzeniem: »potrzeba jeszcze na wielkim obszarze dorzecza Dniestru, Bugu i Dniepru tylko kilku większych wykopalisk z naukową sumiennością przeprowadzonych, a wnet będzie można rozwiązać zagadnienie pochodzenia Słowian i ich pierwotnych siedzib«¹. A cóż właściwie stanowi cel główny badań przedhistorycznych na ziemiach naszych?

---

¹ Hadaczek K., *Kultura dorzecza Dniestru w epoce cesarstwa rzymskiego*, Kraków 1912; odb. z *Materyałów antr.-arch.*

Nie jesteśmy jeszcze u tego celu i tryumfować też nie możemy na razie, ale bo też i »nie odrazu Kraków zbudowano«. Powoli składały lat szeregi cegłę do cegły, powoli występowały zarysy gmachu wielkiego, chociaż on sam nie doszedł jeszcze szczytów ostatecznych. W każdym razie do końca już niedaleko.

Interesującą jest rzeczą śledzić, jak stopniowo rozszerzał się coraz więcej zakres wiadomości naszych z dziedziny prehistorii terytorium naddniestrzańskie, jak z zawiązków nikłych wychodząc, zataczał powoli kręgi coraz szersze. Zaznajomimy się więc pokrótce z tym przebiegiem, co najlepiej też zrozumieć pozwoli dzisiejszy stan wiedzy naszej w tym przedmiocie.

Ostateczny kres t. zw. doby przedhistorycznej przypada u nas na koniec pierwszego tysiąclecia po Chr. — przed tą granicą wszystko, co się odbywało na ziemiach naszych podlega władztwu prehistorii. W długim zaś tym okresie przedziejów rozróżnia nauka dzisiejsza najpierwotniejszą epokę kultury t. zw. kamiennej, po niej bronzowej, a wreszcie żelaznej. W stopniowym rozwoju stadya te wszystkie przeszła ludność Europy całej, ale nie w jednym czasie i nie jednakowo intensywnie w krajach różnych. W starszej n. p. epoce kamiennej zajmował człowiek tylko niewielkie obszary, wolne od lodów i śniegów wiecznych, właściwych geologicznej epoce dyluwialnej, w innych okazał się znacznie dopiero później, po usunięciu się zwałów lodowych. Epokę brązową przeżywały tylko ludy, którym dostępny był ten stop miedzi i cyny — inne ograniczać się musiały do wyrobów nielicznych i nabywanych od szczęśliwszych sąsiadów. Pierwsze czasy użytku żelaza również nie dla wszystkich ludów nastąpiły równocześnie i nie wszędzie jednakowo prędko żelazo zdołało zapanować niepodzielnie. Podobny stan rzeczy warunkowało oczywiście najbardziej położenie geograficzne kraju, tudzież właściwości jego fizyczne. Od nich to w pierwszym rzędzie zależał większy lub mniejszy stopień rozwojowy kultury kraju

i ludności danej. O doniosłości tych względów przekonuje nadzwyczaj dowodnie cały bieg kultury przedhistorycznej Galicji wschodniej.

Geologiczne przemiany, jakie przechodziły obszary Polski, nie pozwalają spodziewać się możliwości odkrycia resztek człowieka dyluwialnego, chociaż nie wykluczają przypuszczenia, iż przebywał on tutaj. Odnosi się to zwłaszcza do północnego i środkowego pasa, albowiem południowy z pokładami loessu i jaskiniami posiada warunki do zakonserwowania owych ewentualnych resztek. I istotnie, wszystkie dotychczas znane ślady i wykopaliska archeologiczne z epoki paleolitycznej na ziemiach polskich odkryte zostały wyłącznie tylko na południowym, względnie cieplejszym pasie, rozciągającym się od Moraw przez ziemię krakowską i lubelską aż w okolice Kijowa. W jaskiniach okolic Krakowa prowadzi się badania od lat szeregu, a nie udało się natrafić na resztki szkieletowe człowieka dyluwialnego, chociaż nie mało natomiast znaleziono w nich wyrobów, wskazujących na kulturę paleolityczną.

Najstarsze ślady pobytu człowieka dyluwialnego w Polsce, odkryte w dwu jaskiniach podkrakowskich, sięgają starszej połowy paleolitu. Najdawniejszy ten mieszkaniec naszej ziemi przywędrował najprawdopodobniej z Moraw środkowych, gdzie odkryto liczne i o wiele starsze osady jego z kośćmi mamuta. Kiedy klimat tych okolic podniósł się po usunięciu się mas lodowych, zjawił się także człowiek, zajmując jaskinie na północ od Krakowa. Prowadził żywot koczowniczy, trudniąc się myślistwem; nie znał jeszcze uprawy roli i hodowli bydła. Nie trafia się również w dyluwialnych warstwach podkrakowskich na czerepy naczyń glinianych, co pozwala wnosić, iż człowiek paleolityczny tych okolic nie znał jeszcze sztuki garncarskiej, podobnie jak współcześni mu jaskiniowcy z innych stron Europy. Narzędzi używał wyłącznie krzemienych z grubszą obrobionych. Krajobraz ówczesny stanowiła tundra, wśród której żyła bogata fauna, złożona ze zwierząt t. zw. arktycz-

nych i alpejskich (mamut, nosorożec włochaty, niedźwiedź jaskiniowy, ren i różne gatunki wołów kopalnych).

Liczniesze ślady paleolitycznego człowieka pod Krakowem mamy z młodszej połowy paleolitu. Wobec łagodniejszego klimatu myśliwiec ówczesny zakładał swe stacje nie tylko w jaskiniach, ale i na otwartem powietrzu, gdzie chętnie przebywał, zwłaszcza w lecie wśród stepu, polując na dzikie konie, suhaki i t. p. W okresie tym zaczęto wyrabiać narzędzia i broń także z kości i rogu, co zwłaszcza, począwszy od okresu solutreńskiego, rozwinęło się tak bardzo, że już w okresie magdaleńskim narzędzia rogowe i kościane zyskały liczebną przewagę.

Pod koniec okresu magdaleńskiego, na schyłku epoki paleolitycznej, zaczął się klimat w naszym kraju znowu ocieplać, a obszary leśne zyskiwały coraz bardziej stanowczą przewagę. Równocześnie też arktyczna fauna dyluwialna, jak niedźwiedź jaskiniowy i mamut, zaczęła zupełnie wymierać, ustępując ostatecznie miejsca dzisiejszej¹.

Najbliższe nas zatem siedlisko człowieka dyluwialnego, od zachodu, poznane zostało pod Krakowem, a od wschodu, nad Dnieprem, pod Kijowem, gdzie również odkryto pewne ślady kultury starszego okresu kamiennego. Co do samej Galicyi wschodniej, nie udało się jeszcze natrafić na najdrobniejszy choćby ślad istnienia człowieka w tych czasach, chociaż znane są wcale liczne znaleziska fauny dyluwialnej. W ostatnich czasach ukazała się wiadomość o rzekomo znalezionych przy kościach zwierząt dyluwialnych resztkach wyrobów ręki człowieka pod Glinianami, ale nie zupełnie zdaje się ona zasługiwać na wiarę, co zresztą wykażą dopiero zapowiedziane specjalne badania naukowe. Okazywały się również spora-

---

¹ Demetrykiewicz Wł., *Obraz epoki paleolitycznej na obszarze ziem dawnej Polski* (referat). Sprawozd. Akad. Umiej. Wydz. matem.-przyrodn. 1913. lipiec. Lencewicz St., *Poszukiwania paleo-antropolog. w Polsce w świetle geologii*. *Wszechświat*. 1913, nr. 14.

dycznie i inne tego rodzaju wieści, ale zawsze, poddane krytyce, okazywały się całkiem bezpodstawnymi. I chociaż wykluczyć nie można, by człowiek dyluwialny nie miał istnieć w Galicyi wschodniej, to faktem jest, iż na razie i śladu po nim nie posiadamy, wobec czego przyjąć musimy, iż okazał się tu dopiero w okresie neolitycznym.

W klimacie podobnym do dzisiejszego zajął ziemie przykarpackie lud długogłowców, któremu też zawdzięczamy najpierwotniejsze zaczątki kultury naszej. Okres bowiem neolityczny jest ową najdawniejszą granicą w dziejach rozwoju kultury Galicyi wschodniej. Na te czasy przypada osadnictwo jej, nie będące zdaje się w pokrewieństwie z jaskiniowcem podkrakowskim, który skądinąd dotarł w te strony. Nie jednemi też drogami kroczyła ludność dorzecza Wisły i dorzecza Dniestru w rozwojowym swym postępie kulturalnym. Jak dzisiaj, tak i w najdawniejszych czasach, granica przewijająca się między dwoma tymi obszarami, dzieliła w ten sposób ludy, rozwijające odmienne swe kultury, oparte o odmienne podstawy. Na terytoryum Galicyi dzisiejszej linię taką graniczną stanowiła rzeka San. Wpływy, działające odmiennie na obie połowy dzisiejszej Galicyi, ugruntowały się na warunkach, które i dziś jeszcze najwidoczniej nie przestały całkowicie wywierać wpływu swego na rozwój kulturalny ludów, zamieszkujących dorzecze Wisły i Dniestru. Odmiennej przyrodzie kraju i właściwym temuż warunkom naturalnym odpowiada odrębność fizyczna ludności, tudzież różnica właściwych jej typów kulturalnych, co oczywiście nie wyłącza istnienia i pewnych drobnych wprawdzie, ale nie mniej widocznych cech wspólnych. Dla ścisłości zaś nadmienić należy, iż podobnie jak dorzecze Sanu i Dniestru, tak i dorzecze Bugu stanowiło terytoryum wpływów odrębnych, bardziej zbliżone ku temu pierwszemu, a z niem ku dorzeczu Wisły, jak znowu dorzecze Dniestru posiadało łączność z dorzeczem Dniepru.

Kiedy rzucimy okiem na kartę, przedstawiającą rozłożenie osad, cmentarzysk i mogił przedhistorycznych w Ga-

licy wschodniej, uderza przedewszystkiem zgrupowanie ich w części kraju, objętej lewym brzegiem Dniestru i prawym, dopływu jego, Zbrucza. W widłach dwu tych rzek, z których jedna (Dniestr) płynie w kierunku równoleżnikowym, druga zaś (Zbrucz) południkowym, wpadając do pierwszej, ujęte jest prawie całe terytorium przedhistorycznej Galicyi wschodniej, wykazujące na wspomnianej karcie niemal same pustki w dorzeczu Bugu i Styru, a także wzdłuż prawego brzegu rzeki Sanu. Okoliczność ta nie musi świadczyć jeszcze o rzadkiem osadnictwie tych stron, może wynikać jedynie z niedostatecznego na razie zbadania ich, ponieważ badania prowadzone przez kilka dziesiątków lat w Galicyi, ześrodkowały się przedewszystkiem na wspomnianym obszarze naddniestrzańskim, poznanym wskutek tego najlepiej ze wszystkich części kraju, obfitującego wogóle w zabytki przedhistoryczne.

Dorzecze Bugu obejmuje w granicach Galicyi powiaty: sokalski, kamionecki, rawski i żółkiewski. Fachowych badań nie przeprowadzano niestety na tym obszarze i jedynie przypadkowi zawdzięcza się zanotowane przez rozmaitych autorów wiadomości o zabytkach i znaleziskach, dokonanych w tych powiatach. Nie brak jednak dowodów, iż w epoce neolitycznej obszary te zajęte były, jak i reszta Galicyi, chociaż nie przez tę samą ludność, która zajmowała dorzecze Dniestru. O kulturze neolitycznej tych stron przekonują ślady osad, licznych zwłaszcza w Sokalskiem, gdzie zauważono je w wielu miejscowościach¹.

Jak w całej Galicyi, tak i w dorzeczu Bugu, kultura kamienna przeciągała się do samych niemal czasów historycznych, chociaż w międzyczasie znane były wyroby bronzowe, a potem i żelazne, jednak tak wyjątkowo i sporadycznie, iż właściwie nie można mówić o jednolitej kulturze bron-

---

¹ Zabytki i znaleziska na terytorium nadbużańskim zestawione są i scharakteryzowane w pracy: Janusz B., Z pradziejów ziemi lwowskiej, Lwów 1913, str. 21—33, gdzie też podana jest literatura odnośna.

zowej lub żelaznej. Dla tego też termin »epoka bronzowa« należy odnośnie do kraju naszego rozumieć nie jako określenie stanu kultury, ale jako oznaczenie chronologiczne, t. zn., iż dane znalezisko czy zabytek pochodzi z czasów, kiedy i bronz był już znany. W tem też rozumieniu mówić możemy o znaleziskach z epoki bronzowej nad Bugiem, gdzie w kilku miejscowościach natrafiono na wcale nawet ciekawe zabytki bronzowe, sięgające czasów poneolitycznych. Na czele wspomnieć należy o okazańszym skarbie brązowym z Krechowa (pow. Żółkiew), a obok niego znaleziska z Żółkwi, Mostów wielkich, Przedrzymiechów, Ostrowa, Kamionki strumieńowej i t. d.

Z późniejszych znalezisk na obszarze nadbużańskim znamy z kilku miejscowości fragmenty naczyń typu Czechy-Wysocko (o czem poniżej), sięgające pierwszej połowy pierwszego tysiąclecia przed Chr. Kulturę podobną znamy i w dorzeczu Dniestru, gdzie skonstatować się nawet dało związok, zacho-dzący między nią a kulturą cmentarzysk ciałopalnych epoki cesarstwa rzymskiego z II—III w. po Chr. Istnieją też ślady, wskazujące, że i nad Bugiem ułożyły się w ten sposób stosunki kulturalne. Znane też są resztki osad z ceramiką przedchrystusową, a także i ceramiką epoki rzymskiej. Na groby ciałopalne z tych czasów natrafiono w kilku miejscowościach; często trafiają się monety rzymskie z pierwszych wieków po Chrystusie.

Usiłując dać charakterystykę kultury przedhistorycznej dorzecza Bugu, przyznać musimy co do kultury neolitu, iż nie wiele w stanie jesteśmy powiedzieć poza skonstatowaniem okoliczności, iż kwitła ona tu wcale pokaźnie. Najpoważniejszy dokument, jakim dla prehistoryka są groby i mogiły, zbyt jest tu niedostateczny, by umożliwił ustalenie kwestyi szczegółowych, związanych z pochodzeniem i właściwościami tej kultury.

Dwie grupy kulturalne są charakterystyczne — o czem poniżej — dla neolitu dorzecza Dniestru: kamienne groby

skrzynkowe i osady ceramiki malowanej. Terytorium dwu tych typów nie wychodzi poza granice dorzecza Dniestru — rzeczywiście, nie trafiano na nie na obszarze nadbużańskim, mimo wcale licznych osad neolitycznych. Groby dorzecza Bugu inne są całkowicie od znanych na Podolu, a w każdym razie nie posiadają nic wspólnego z grobami skrzynkowymi. Poznane, to albo kurhanowe, albo też dołowe, a w każdym razie nie skrzynkowe, które obce są całkowicie czterem powiatom nadbużańskim. Wogóle kultura neolityczna tych stron odmienna jest od kultury naddniestrzańskiej. A jaką była, przedstawić sobie możemy poniekąd dzięki badaniom prof. K. Hadaczka, który na podstawie ścisłego zanalizowania niezmiernie bogatego w wyroby ceramiczne inwentarza neolitycznego cmentarzyska szkieletowego we wsi Złotej w Sandomierskiem ustalił, iż kultura neolityczna galicyjskiego obszaru nadbużańskiego nie inną była od współczesnej kultury całego niemal dorzecza Wisły. W ten sposób stwierdzona została odrębność charakteru kultury neolitycznej obszaru nadwiślańskiego, przedstawiającego odmienną sferę wpływów, obcą wpływom, którym ulegała ziemia naddniestrzańska. Dwa te sąsiednie terytoria różnem żyły życiem w czasie tym samym, chociaż nie wykluczone jest, iż stały przecież w jakimś stosunku wzajemnym. W każdym razie nie może ulegać wątpliwości, iż kultura neolityczna galicyjskiego terytorium nadbużańskiego część tylko składową tworzyła całości kultury dorzecza Wisły. Przemawia za tem wspomniane właśnie cmentarzysko w Złotej z Królestwa — około 1890 r. zostało przekopane, a przedmioty wydobyte przeszły w posiadanie Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie¹.

Wprawdzie w Galicyi nie odkryto dotychczas pokażniejszych śladów kultury, reprezentowanej ceramiką cmentarzyska

---

¹ Hadaczek K., Neolityczne cmentarzysko w Złotej w Sandomierskiem, Kraków 1906; Lencewicz St., Szkielety skurczone z grobów neolitycznych w Złotej pod Sandomierzem, Warszawa 1914.

ze Złotej, ale znaną jest tu ona z fragmentów, znajdujących sporadycznie. Pozwala to w skombinowaniu z nadmienionymi szczegółami na stwierdzenie, iż w neolicie panowała tu kultura, której przedstawicielem typowym jest cmentarzysko w Złotej. Ceramika jego tak jest oryginalna i charakterystyczna, iż bezwarunkowo uważana być musi za właściwość terytorialną. Nie udało się zaś odkryć tu dotychczas innych zabytków, któreby pozwalały wnosić o drugim jakimś typie kulturalnym w czasie trwania całego okresu neolitu. Ceramika, zdobiona ornamentem sznurkowym, to jedyna właściwość typowa neolitu dorzecza Bugu.

Z wspomnianych poprzednio znalezisk bronzowych wynika, że obszar nadbużański, podobnie jak naddniestrzański, nie przeżywał jednolitej jakiegś epoki brązowej, lecz i nadal trwał w kamiennej, otrzymując tylko wyjątkowo i bardzo skąpo wyroby brązowe. Jak wszędzie indziej w Europie wschodniej i u nas wyrobów tych nie można było zdobywać drogą własnej produkcji, a to z powodu braku kruszców. Dlatego też, o ile już na ziemiach naszych znajduje się wyroby brązowe, wszystkie one bez wyjątku, zwłaszcza najdawniejsze, dostały się nam od obcych drogą handlową lub zdobyczną. Podobnie też ma się rzecz i z bronzami, znalezionymi na obszarze nadbużańskim, które kształtami swymi nie różnią się wcale od innych znalezisk analogicznych w reszcie kraju, stanowiąc również import z krajów obcych. Odnośnie do Galicyi, źródłem takim wyrobów brązowych były Węgry zwłaszcza, jako najbliższy sąsiad, obfitujący w kruszce. Drogi wodne były traktami, którymi docierały do nas obce wyroby metalowe. Najważniejszą, zdaje się, rolę odegrała w tym względzie rzeka San, której doliną wyroby węgierskie dostawały się na terytorium całego już dorzecza Wisły, zachodniemi zaś dopływami tejsze otrzymywaliśmy także wyroby zachodnio-europejskie. Podobna rola w imporcie bronzów węgierskich na wschodnią część kraju przypadła w udziale Dniestrowi i dopływom jego, udogodniającym komunikację z południem za-

karpackiem. Dwoma drogami różnymi z tego samego źródła otrzymywała zatem przedhistoryczna ludność Galicyi narzędzia i ozdoby metalowe. Ludność dorzecza Bugu zawdzięczała je najniezawodniej traktowi Sanu i w dalszym ciągu Wisły. Skarb, odkryty w Krechowiu, a zatem na pograniczu niemal dorzecza Bugu i Dniestru, wskazywać się zdaje, że i od strony Dniestru zasilane były te obszary obcymi wyrobami bronzowymi. Jednym słowem, jak za czasów neolitu, tak i później, istnieć musiały stosunki pewne między temi terytoryjami, stanowiącemi jednak sfery dwu wpływów różnych. Stosunki te, zaznaczające się z lekka już w epoce neolitycznej, stawały się z wiekami coraz żywsze, doprowadzając w rezultacie do ujednostajnienia charakteru kultury całego obszaru dzisiejszej Galicyi wschodniej. Zanim jednak do tego przyszło, obszar ten stanowił teren ścierania się dwu różnych pierwiastków, co w rezultacie odbiło się na charakterze późniejszej jego kultury.

Istnieją ślady, zdające się wskazywać, iż w czasach okazania się już żelaza wytworzyło się pod bokiem terytorium nadbużańskiego jakby centrum swoistej kultury pewnej, która rozpostarła się tak nad Bugiem, jak i na Podolu nad Dniestrem. Znamiennym rysem jej jest widoczna prymitywność, ale posiadająca cechy, które pozwalają widzieć w niej oryginalną twórczość ludności tubylczej, posługującej się już żelazem obok bronzu i dawnego kamienia. Wiek jej oznaczyć można pierwszą połową pierwszego tysiąclecia przed Chr. — reprezentują ją zwłaszcza cmentarzyska ze wsi Czech i Wysocka (pow. Brody), tudzież Jasionowa, Smulna, Hłuboczka, Rakówkąta, Uwisły, Horodnicy i t. d. Charakterystyczną zaś jest przedewszystkiem ceramika tej kultury, znana z fragmentów i w dorzeczu Bugu. Kultura ta powszechna była naówczas w Galicyi wschodniej, przedewszystkiem w jej części po lewej stronie Dniestru i w części nad rzeką Styrem; w dorzeczu Bugu nie zdaje się, by ugruntowana być miała pokąźniej, chociaż wpływy jej niemniej są tu widoczne. Kultura nadbu-

zańską i nadal grawitowała bardziej ku zachodowi, za pośrednictwem Wisły. Niemal do końca samej doby przedhistorycznej przetrwał podobny stan rzeczy, jak za tem przemawiają znaleziska epoki cesarstwa rzymskiego (II — III w. po Chr.), z pochodzenia swego niewątpliwie zachodnie.

Z badań najnowszych okazuje się, iż kultura właściwa tym czasom, stojąca pod widocznym wpływem rzymskiej, rozpostarła się na ogromnych obszarach Europy zachodniej, a zwłaszcza Germanii. W Niemczech znaleziska tego typu mają wprawdzie charakter jednolity, ale różnią się między sobą pewnymi szczegółami, według których obszar tej kultury rozpada się na prowincję zachodnią i wschodnią. Zachodnia sięga Elby, wschodnia zaś Odry, Łaby i Wisły, t. j. obszarów w historycznych czasach zamieszkałych przez Słowian. Kiedy bowiem Germanie całą falę emigracyi skierowali ku prowincjom rzymskim i samej Italii, wówczas, zwłaszcza na wschodnich kresach, obszary opustoszałe zajęli Słowianie, wprawieni w ruch przez Hunnów. Zanim się to jednak stało, ziemie między Łabą a Bugiem, górami czeskiemi i Karpatami a Bałtykiem zajmowali jeszcze Germanie. Słowianie nie byli wówczas w tych okolicach znani, a osady ich zaczynały się dopiero od linii Bugu i ciągnęły się środkiem Europy aż po Ural¹.

Do wystąpienia Słowian dorzecze Wisły, a z nią i Bugu, posiadało stale ciągłą kulturę, sięgającą czasów neolitu, kulturę odmiennego charakteru i właściwości od kultury dorzecza Dniestru. Odrębności kulturalne dwu tych terytoriów zacierają się stopniowo z biegiem czasów i to drogą oddziaływań wzajemnych. Szlak zaś, którym znosiły się one ze sobą przechodził biegiem rzeki Strypy i Seretu, których źródła najbliżej sięgają źródeł Bugu i Styru. To też na tej linii Bug—Seret najgęściej rozłożone było osadnictwo przedhistoryczne, się-

---

¹ Hadaczek K., Cmentarzysko ciałopalne koło Przeworska, Lwów 1909.

gające od ujścia Zbruczu po Halicz, obejmowało zwłaszcza Podole całe jedną grupą, a dorzecze Bugu drugą. Podkarpatcie całe i środek Galicyi dzisiejszej wieki stały długie zupełnie niezaludnione.

Dla neolitu dorzecza Dniestru charakterystyczne są dwie kultury odmienne o właściwościach odrębnych, oryginalnych. Jedna, której cechą stanowią potężne groby t. zw. skrzynkowe i druga, wyróżniająca się już znacznym stopniem rozwoju, wybitnego zwłaszcza w barwnie malowanych wyrobach ceramicznych. Pierwsza reprezentuje początek, druga zaś koniec epoki neolitycznej ziemi naddniestrzańskiej.

Skrzynkowe groby kamienne trafiają się na terytorium Galicyi jedynie na Podolu, nieznanie całkowicie poza granicami jego, zwłaszcza północnymi. Najdalszą granicę ich rozpowszechnienia ku północy określają odkryte 1912 r. groby skrzynkowe we wsi Zastawiu w pow. tarnopolskim, a ku południowi groby w pow. husiatyńskim i zaleszczyckim — poza granicami temi znane są i na Bukowinie. Dotychczas udało się je poznać w powiecie zaleszczyckim, husiatyńskim, horodeńskim, trembowelskim i tarnopolskim, a zatem na terytorium jednolitem pod względem warunków fizycznych, ale niezbyt wielkiem co do obszaru. Przedstawiają się jako okazałe budowle w ziemi z jednolitych płyt kamiennych, kształtu podłużnego, szersze z końca jednego. Składają się z płyty posadzkowej, dwu bocznych i dwu mniejszych w głowie i nogach, a całość przykrywa jedna lub dwie płyty wierzchnie; umocowanie płyt bocznych i cała budowa grobowca są zwyczajnie bardzo staranne. Wewnątrz znajduje się zazwyczaj 2—3 szkielety, mężczyzn i niewiast, w pozycji skurczonej, a obok nich stale siekierki krzemienne, charakterystyczne naczynia gliniane, ozdoby z kości i bursztynu. Specyjalną właściwość tych grobów kamiennych stanowią zwłaszcza naczynia gliniane, kształtu pękatego, o dnach płaskich lub kulistych z uszkami, powstałemi przez przebicie guzowatego narostka u szyjki naczynia. Zdobi je charakterystyczny ornament z ry-

tych linii łukowych, jakby łusek rybich, wypełniających trójkąty, tudzież z obiegających wokół naczyń takich samych trójkącików. Gлина użyta do ich wyrobu jest prawie czarna, łożowata, ziarnista; wykonane zostały w ręku bez użycia krążka garncarskiego. Na inne, inaczej wyglądające wyroby ceramiczne nie natrafiono jeszcze dotychczas nigdy w naszych grobach skrzynkowych, jak też i nigdzie indziej poza nimi nie znajdują się one, stanowiąc ich właściwość najcharakterystyczniejszą.

Znamy kilka przypadków, w których natrafiono na neolityczne groby ze zwłokami, złożonymi wprost w ziemię, ale istotnie właściwymi dla neolitu są tylko groby skrzynkowe. Jak wnosić można z zawartości, pochodzą one z epoki czysto neolitycznej, stanowiąc najstarsze zabytki Galicyi wschodniej. Innych zresztą grobowisk tego okresu nie znamy całkowicie, chociaż spotyka się inne zabytki tego czasu, charakteryzujące odmienną kulturę, która po kulturze grobów skrzynkowych zapanowała nad Dniestrem.

Młodsza ta kultura sięga już zaczątków pojawienia się brązu, który całkowicie obcy był ludności, grzebiącej się w grobach skrzynkowych. Charakterystyczną cechą jej stanowi zdobna ceramika malowana, tudzież w ogóle wysoki poziom cywilizacyjny. Wnosząc z danych, jakimi prehistorja rozporządza obecnie, kultura naczyń malowanych nie znajduje się w żadnym związku genetycznym z wyprzedzającą ją kulturą grobów skrzynkowych, lecz tworzy sama dla siebie całość odrębną. Pionierami jej byli obcy przybysze, którzy wyparli z Podola dawną ludność tubyleczą, a sami zajęli nie tylko jej dawne osady, lecz rozpostarli się znacznie dalej, sięgając od Dniestru po morze Czarne z jednej, a do południa półwyspu Bałkańskiego z drugiej strony. Południowo-wschodnią kąt Galicyi, sąsiednia Bukowina, Bessarabia, Siedmiogród, Rumunia, Ukraina i Grecja północna (Tessalia, Epir, Macedonia i t. d.), oto kraje, wykazujące dziś ślady osadnictwa ludności późno neolitycznej, wyrabiającej masowo piękne naczynia ma-

lowane, które doprowadziły technikę garncarską do niebywalej przedtem doskonałości mimo, że lepione były bez krawka garncarskiego. Sposób zdobienia naczyń tych jedno- lub wielobarwnymi ornamentacjami nie był znany ani przedtem, ani w późniejszych czasach przedhistorycznych i z tego względu — jako właściwy jedynie późnemu neolitowi — najdobitniej charakteryzuje ostatnią epokę jego, zwaną epoką ceramiki malowanej, lub archaiczno-mykeńską.

Jak dla wczesnego neolitu charakterystyczne są groby skrzynkowe, tak dla późniejszego typowe są, zbadane w kilku miejscowościach Podola i części Pokucia, pokłady brył glinianych z widocznymi zawsze śladami ognia, tudzież masami wielkimi całych i potłuczonych naczyń malowanych, figurek glinianych, ludzkich i zwierzęcych, oraz wyrobów kamiennych i kościanych. Pokłady takie zbadał u nas najprędzej G. Ossowski, dopatrując się w nich resztek zrujnowanych cmentarzysk ciałopalnych. Następni jednak badacze (dr. Wł. Demetrykiewicz, dr. K. Hadaczek, dr. H. Schmidt, v. Stern i inni) wykazali błędność tego zapatrywania, uważając pokłady owe przepalonych brył glinianych za resztki siedzib mieszkalnych, względnie budowli jakichś. Dla udowodnienia tego wykazali szczególnie, istotnie przemawiające za ich przekonaniem, ale nie zbijające zasadniczo i całkowicie twierdzenia Ossowskiego.

Zastanawiający jest w tej kwestyi fakt, że dotychczas nie udało się odkryć żadnych grobowisk ludności, używającej ceramiki malowanej, co tembardziej zdziwić musi, że właśnie tego rodzaju zabytki przedhistoryczne zawsze i wszędzie są najliczniejsze. Tak wysoko stojąca kulturalnie i zapewne bardzo liczna ludność musiałaby przecież zostawić ślady jakiegoś szkieletowych, czy też ciałopalnych swych cmentarzysk i grobowisk. Jeśli zaś nieznane są groby szkieletowe, to możliwe jest jedynie, że zwyczajem, praktykowanym u tej ludności, było ciałopalenie. Ponieważ zaś prócz wspomnianych pokładów ceglanych nie udało się odkryć innego rodzaju zabytków tej kultury, więc — mając na uwadze, że najliczniejszymi

zabytkami wieków przedhistorycznych są stale zabytki grobowe — uprawnieni będziemy warunkowo do przypuszczenia, że jednak owe pokłady bryłowe wspólnego coś mają z obrzędem pogrzebowym. Najprawdopodobniej sprawa tak się przedstawia, że są one istotnie resztkami budowli i to przypuszczalnie mieszkalnych, ale równocześnie przedstawiać mogły coś w rodzaju »domów dla zmarłych«, w których składano w naczyniach glinianych szczątki ciał spalonych (v. Stern).

Wyjaśnienie podobne tłumaczy najlepiej brak wszelkich śladów grobowisk jakichś, nie przecząc istotnej obserwacji, poczynionej na owych pokładach glinianych, wykazujących niejeden szczegół, wskazujący, że do czynienia tu mamy z resztkami domostw, stawianych z drzewa i oblepianych polepą glinianą. W ten sposób teoria Ossowskiego nie byłaby pozbawiona racji pewnej, chociaż nie można zgodzić się z nim co do postaci owych grobów ciałopalnych, nazwanych przez niego »grobami ceglowymi«.

Najprędzej odkryto u nas zabytki kultury naczyń malowanych w sławnej jaskini w Bilczu złotem nad Seretem, gdzie obok mnóstwa całego wyrobów glinianych, narzędzi kamiennych, rogowych i kościanych, natrafiono też na szkielety ludzkie. Dla bogactwa niezmiernego znalezisk wszelkiego rodzaju nazwano jaskinie te Pompejami podolskimi. Podobne wyroby i zabytki znaleziono następnie w całym szeregu miejscowości podolskich i w części pokuckich, a najbardziej znane są pod tym względem: Horodnica nad Dniestrem, Wasylkowce, Szczytowce, Wygnanka, Kudryńce, Boryszkowce, Wierzchniakowce i ostatnio zbadane Koszyłowce. Zwłaszcza zbadana w tej ostatniej miejscowości przez dra K. Hadaczka osada garncarska dostarczyła sporo materiału wykopaliskowego, który umożliwia bliższe oznaczenie pochodzenia i właściwości kultury naczyń malowanych.

Badania dra Hadaczka potwierdziły, już dawniej wypowiedziane przekonania co do pochodzenia tej kultury, ustalając, że ludność ówczesna Podola osiągnęła wysoki stopień kul-

tury, trudniła się rolnictwem, hodowlą zwierząt domowych, uprawiała z mistrzostwem różne gałęzie garncarstwa, mieszkała w chatach wygodnych i posiadała już rozwinięte wierzenia religijne (figurki gliniane bóstw). Jednym słowem, kultura licznych u nas osad z ceramiką malowaną wskazuje na ludność bardzo inteligentną i daleko wyżej stojącą pod tym względem od ludności reszty Europy. Odkrycia, dokonane w Troi, Mykenach, Tyrynsie, Orchomenos i wogóle na ziemiach Grecji starożytnej, pozwalają doskonale związać kulturę tę z kulturą jej przedhistoryczną, z której następnie wyrosła kultura królewska Grecji. Stąd to nazwa epoki ceramiki malowanej, także archaiczno-mykeńską, t. zn. wyprzedzającą późniejszą już brązową kulturę mykeńską.

Przekonujemy się zatem, iż zanim kultura starohelleńska zakwitła wspaniale na ziemiach czysto greckich, przeszła uprzednie stadium rozwojowe daleko od centrum swego, bo aż nad Dniestrem i Dnieprem. Dokładniejsze badania umożliwią rozwiązanie kwestyi, czy osady tego typu, rozrzucone gęsto na wielkim obszarze południowo-wschodniej Europy, przypisać należy protoplastom Greków, czy też innym do sztuki uzdolnionym plemionom, z Grekami doby królewskiej spokrewnionym. W każdym razie nie ulega już dziś wątpliwości związek ścisły, zachodzący tak między kulturą, jak i ludnością tych wielkich obszarów. Upadek tej kultury nad Dniestrem i Dnieprem, z początkiem okresu brązowego, spowodowały prawdopodobnie większe wędrówki ludów w Europie środkowej, które zapewne łączą się z wędrówkami Dorów i innych plemion Grecji. Wobec tego okres jej trwania na północy przedłużył się do 1200 r. przed Chr. — w tym czasie ustąpiła ona i u nas z nad Dniestru. Niezapowiadając się niczem okazała się jak *deus ex machina* i podobnie bez śladu zniknęła nagle. Usunęła się nagle, ale nie pod naporem ludności okolicznej, ani najeźdźczej, lecz dobrowolnie. Ludność bowiem następnego okresu metali jest tak nieporadna i mało obrotna, że kiedy mówi się o jej kulturze, to chyba tylko

o marnem wegetowaniu fragmentów kultury bronzowej na podłożu i nadal dominującego stanu kultury kamiennej, do tego znacznie niższej od kultury archaiczno-mykeńskiej.

Za fakt uważać należy, że ludność tej epoki wywędrowała nagle z Galicyi i to z własnej inicjatywy, nie będąc wcale naciskana przez okoliczne plemiona, za słabe i niezdolne do tego. Ruchy spowodowane z nieznanym nam bliżej przyczyn w łonie całej ludności odbiły się i na części jej — będącej w stałym kontakcie z całością — osiadłej w południowo-wschodniej Galicyi którą ludność ta opuściła całkowicie, przenosząc się na południe¹.

Wyparta czasowo przez element napływowy ludność tubylcza nie usunęła się całkowicie, lecz ustąpić musiała jedynie miejsca na Podolu, gdzie z powrotem wróciła po wyemigrowaniu przybyszów, jak tego dowodem ciągłość między kulturą grobów skrzynkowych, a kulturą późniejszych wieków znajomości metali. Całokształt bowiem kultury okresu metali wykazuje wiele analogii z poprzednim okresem neolitu, dla którego charakterystyczny był zwyczaj chowania zmarłych w skrzynkowych grobach kamiennych. W następnym okresie zwyczaj ten został już zaniechany, ale nie zupełnie, ponieważ i nadal chowano zmarłych w grobach podobnych. Jak dawniej, tak i teraz, budowano je przeważnie z kamienia, w czym oczywiście wielką odgrywało rolę naturalne bogactwo kraju w kamieniu. Budowę ich jednak uproszczono znacznie, kładąc zmarłego najczęściej wprost do ziemi, zasypując piaskiem i pokrywając płytą lub bryłami kamienia. Charakterystyczną wogóle oznaką grobów tych jest płyta dość wielkich nieraz rozmiarów, pod którą spoczywa zwyczajnie jeden, a nieraz i więcej szkieletów, obok nich zaś znajdują się drobne wy-

---

¹ Rozdział o kulturze archaiczno-mykeńskiej oparty na monografii: Janusz B., *Kultura przedhistoryczna Podola galic.*, gdzie też podana obszernie literatura odnośna. Por. też Janusz B., *Prehistorja Galicyi wsch. w świetle prac najnowszych*, *Wszechświat* 1914. Nr. 12—13.

roby brązowe, przedewszystkiem obrączki, koleczki i pierścienie w kształcie skrętu z drutu brązowego o jednym ogniwie.

Do tego rodzaju grobów należy i odmiana ich w postaci kręgów, układanych z kamieni, w których obrębie spoczywają zwłoki jednego lub więcej nieboszczyków. Grób taki przysypywano ziemią, a dopiero na to kładziono ciężką płytę kamienną. Prócz tego, znane były również groby kurhanowe, w których składano zmarłego bez żadnego okrycia kamiennego wprost na ziemi, usypując nad nim mniejszych lub większych rozmiarów mogiłę.

Typy te grzebalne, zestawione razem, wykazują tak bliskie pokrewieństwo, że, nie stanowiąc odrębności zasadniczej, łatwo wyjaśnić się dadzą w swych odmianach związkami genetycznym, albo też analogią najwidoczniejszą, zachodzącą między ich poszczególnymi rodzajami. Nie tylko w budowie swej nie różnią się wiele nawzajem, ale i cechy fizyczne, pochowanych w nich zmarłych przemawiać się zdają za tożsamością ludności z czasów grobów skrzynkowych z ludnością późniejszych epok okresu metali. Co się zaś tyczy wspólności kulturalnej, zachodzącej między trzema temi odmianami typów grzebalnych, nie brak dowodów, przemawiających i za tem, oczywiście z uwzględnieniem chronologicznego następstwa stopni rozwojowych.

Kraj nasz nie posiada min kruszcowych i dlatego zdany był od czasów najdawniejszych na łaskę szcudrzej pod tym względem wyposażonych sąsiadów z zachodu i południa. Od nich to (zwłaszcza z Węgier) otrzymywał w ilościach niewielkich wyroby brązowe, które zbyt wielką stanowiły rzadkość, by wyprzeć mogły z dawna używane, kamienne. Wiekami też ciągnęło się u nas używanie wyrobów kamiennych mimo, że w reszcie Europy już dawno wyparte zostały one przez lepsze, metalowe. Epoka brązowa nie stanowiła u nas pewnej całości jednolitej, lecz przedłużeniem była niejako epoki kamiennej, od której różniła się jednak tem, że obok

używanych także nadal narzędzi kamiennych, znano wyroby bronzowe, a potem i żelazne. Kamiennymi pozostały narzędzia, a z brązu wyrabiano drobne tylko przedmioty ozdoby. Wieki też całe przetrwał podobny stan rzeczy, dopóki znacznie już pospolitsze żelazo nie położyło kresu wyrobom z kamienia. Wprawdzie w początkach nastania jego, kamień i nadal stanowił jeszcze materiał, używany do wyrobu narzędzi najpospolitszych, ale w rezultacie żelazo wzięło górę, wypierając całkowicie dawne wyroby prymitywne. Nim się to jednak stało, dużo jeszcze czasu upłynąć musiało trybem dawnym.

Drogą ewolucji i zwykłej w dziejach kultury tendencji upraszczania form z dawna przejętych, rozpowszechnił się u nas z czasem zwyczaj grzebania zmarłych wprost w ziemi w grobach t. zw. rzędowych, podobnie jak to my obecnie praktykujemy. Na cmentarzyskach całych z grobami takimi, składano zmarłych w strojach odświętnych z ozdobami bronzowymi, tudzież kilkoma naczyniami glinianymi; trafiają się też okrzeski i strzałki krzemienne, a także po części i z żelaza. Znane są zwłaszcza cmentarzyska podobne ze wsi Czech, Wysocka, Jasionowa, Smulna i t. d.

Panującym zwyczajem pogrzebowym aż do czasów, reprezentowanych temi cmentarzyskami, a przypadających na pierwszą połowę pierwszego tysiąclecia przed Chr., było składanie do ziemi zwłok całych, niepalonych. Powoli jednak rozpowszechniać się poczęło odtąd ciałopalenie, jak widać to z nielicznych jeszcze grobów urnowych, odkrytych w kilku przypadkach na cmentarzysku w Czechach i Wysocku. Znalezione tam również wyroby niektóre pouczają, skąd pochodzi przyjęcie się tego zwyczaju u nas — nie ulega wątpliwości, że przypisać go należy charakterystycznym dla owych czasów, a wzmagającym się coraz bardziej wpływom z południa z Rzymu, a pośrednio z zachodu. Odkrycia wyjaśniają, że w drugiej połowie I-go tysiąclecia prz. Chr. palenie zwłok rozpowszechniło się nad Dniestrem i utrzymało się jako forma panująca w pierwszych wiekach po Chr. w epoce cersastwa

rzymskiego. Czasy te cechuje nie tylko odmienny niż dawniej obrzęd pogrzebowy, ale wogóle cały stan kultury, opierającej się już wyłącznie prawie na żelazie, a wykazującej wiele nabytków pochodzenia rzymskiego. Pod wpływem rzymskim była sztuka garncarska, rzymskiej proweniencji były ozdobne wyroby brązowe, a także mnóstwo monet przeważnie z II—III w. po Chr.

Czysto już ciałopalne cmentarzyska z tej epoki odkryto u nas w Lipicy pod Rohatynem; w Trembowelskiem i w kilku miejscowościach, groby pojedyncze. Jakiś czas niepodzielnie zapanowało ciałopalenie, ale następnie wrócono znowu do zaniechanego czasowo zwyczaju chowania zwłok niespalanych. I stąd też znane są u nas i późniejsze groby szkieletowe z tej epoki z ceramiką i wyrobami, analogicznymi do tych, które pochodzą z cmentarzysk ciałopalnych. Jak ongiś w czasach kultury naczyń malowanych, tak i teraz stanęła u nas wysoko sztuka garncarska, importując nawet wyroby swe na zachód. Osadę garncarską z tej epoki odkrył dr. K. Hadaczek koło Niestuchowa nad Bugiem.

Wędrówki narodów w pierwszej połowie pierwszego tysiąclecia po Chr. wpłynęły nie mało także na stosunki w kraju naszym, po którym czas długi przechodziły hordy najrozmaitsze, zanim ludność słowiańska nie stała się wyłącznym odtąd jego posiadaczem. Odtąd już, do chwili przyjęcia chrześcijaństwa, ciągnie się epoka t. zw. czysto-słowiańska, po której pozostały nam wcale liczne zabytki w postaci mogił, cmentarzysk, osad i obwarowań ziemnych.

Groby tej epoki są szkieletowe, kryte kurhanami lub płytami kamiennymi; często trafiają się w nich zwłoki, złożone w korytach drewnianych lub skrzyniach, zbitych z brzosów przy pomocy gwoździ żelaznych. Ciałopalenie wyszło prawie całkiem z użycia, chociaż aż do pierwszych czasów historycznych przechowała się jego tradycja. Ciekawy widok przedstawiają groby ostatnich wieków przedhistorycznych, w których, jak n. p. w Podhorcach, zmieszane są symbole

chrześcijańskie z czysto pogańskimi zwyczajami i rytuałem. Cmentarzysko to pochodzi z pierwszych początków chrześcijaństwa i z pewnością obok przodków pogańskich legł na niem do snu wiecznego nie jeden neofita, który za życia dwu jeszcze służył bogom.

Szerokim rzutem objęliśmy treść, wypełniającą tysiące lat dziejów ziemi naszej w czasach, o których historyk niczego powiedzieć nie potrafi, a w których jednak — jak się przekonaliśmy — historia niemniej się tworzyła. Wynikiem ostatecznym dochodzeń prehistorii odnośnie do terytorium Galicyi wschodniej jest stwierdzenie faktu, że ludność jej w ciągu doby przedhistorycznej przeważnie stale zajmowała te obszary, a tylko w momentach pewnych cofała się lub usuwała czasowo przed elementami napływowymi, wracając tu z powrotem za pierwszą sprzyjającą sposobnością. Po raz pierwszy miało to miejsce u schyłku epoki neolitycznej, kiedy terytorium naddniestrzańskie zajęła ludność, wyrabiająca naczynia malowane — po jej ustąpieniu wróciło Podole znowu w władanie tubylców, którzy dalej rozwijali marną swą kulturę kamienno-bronzowo-żelazną. Między jedną a drugą epoką ożywia się ona nieco w czasach poneolitycznych pod wpływami postronnymi, a to, idącymi z Węgier, nieco później, od Scytów wschodnich, a w końcu, pośrednio od Rzymian. Z wpływami tymi wdzierały się oczywiście i elementy etniczne, jak przekonują o tem badania antropologiczne, a także — w późniejszych czasach rzymskich — dane autorów starożytnych. Na ogół jednak, inwazyje te wszystkie przetrwała ludność od wieków tu osiadła, wynosząc z tego tę chyba korzyść, że z ustaleniem osadnictwa swego, przetrzymała po swojemu skromne elementy kultury, przyjęte od sąsiadów, a w czasach już upadku cesarstwa rzymskiego, występuje z kulturą własną o bardziej zdecydowanym charakterze swojskim, widocznym zwłaszcza w ceramice, tudzież w wyrobach srebrnych. Srebro bowiem, nabywane w masach ogromnych — jak tego dowodem liczne skarby — w postaci mo-

net rzymskich, stało się ulubionym materiałem do wyrobu ozdób drobniejszych w epoce wybijania się na plan pierwszy pierwiastka czysto słowiańskiego i zachowało dominujące swe stanowisko aż po wieki średnie. O czasach tych jednak opowiadają już dzieje pisane, na nich też zatem urywają się dochodzenia prehistoryka, którego księgami są odwieczne mogiły, kurhany, cmentarzyska, osady, jaskinie i warownie. Nowe życie, zakwitłe na gruzach dawnego, prędko zapomniało o przeszłości, zachowując w pamięci niejasne tylko wspomnienia, które dopiero trudem prehistoryka stają się teraz bardziej zrozumiałymi.

Literatura.

- Demetrykiewicz Wł.** Vorgeschichte Galiziens, Oester.-ungar. Monarchie in Wort und Bild, Wien 1898.
- Poszukiwania archeolog. w pow. trembowelskim, Materiały antrop.-arch., 1900. IV.
  - Figury kamienne t. zw. »bab« kamiennych w Azji i Europie i stosunek ich do mitologii słowiańskiej, Sprawozdania Akad. Umiej., Wydz. filolog. Kraków 1910. lipiec.
  - Obraz epoki paleolitycznej na obszarze ziem dawnej Polski, Sprawozdania Akad. Umiej., Wydział matem.-przyrodn. 1913. lipiec.
- Hadaček K.** Kilka uwag o czasach przedhistorycznych Galicyi, Eos, Lwów 1898/9. V.
- Ausgrabungen bei Niesłuchów in Galizien, Mitteil. d. anthrop. Gesell., Wien 1899.
  - Z badań arch. w dorzeczu Bugu, Teka konserw. Galicyi wsch. 1900. II.
  - Ślady epoki t. zw. archaiczno-mykeńskiej w wschodniej Galicyi, Wiadomości numizm.-archeologiczne, Kraków 1901 nr. 3—4.
  - Z badań archeolog. w dorzeczu Dniestru, Materiały antr.-archeolog. 1903. VI.
  - Światowid. Materiały antr.-arch. 1904. VII.
  - Złote skarby Michałkowskie. Kraków 1904 (z XIII. tabl.).
  - Neolityczne cmentarzysko w Złotej w Sandomierskiem. Materiały antr.-arch. 1906. IX.
  - Przewodnik po Muzeum im. Dzieduszyckich. Lwów 1907. Dział przedhistoryczny, str. 89—100.
  - Cmentarzysko ciałopalne koło Przeworska, Lwów 1909.

- Hadaczek K. Osada przemysłowa w Koszyłowcach z epoki neolitu. Sprawozd. z czynności Akad. Kraków 1912. nr. 9.
- Kultura dorzecza Dniestru w epoce cesarstwa rzymskiego. Materiały antr.-arch. 1912. XII.
  - Osada przemysłowa w Koszyłowcach z epoki neolitu. Studya do początków cywilizacji w połud.-wsch. Europie. Lwów 1914. 8° str. 73. (Nakł. Tow. dla popier. nauki polskiej).
  - Eneolit, epoka brązu i t. zw. »hallstacka« na ziemiach polskich. Spraw. z czynności Akad. 1913. grudz.
- Hrebaniak Wł. Ślidy skytskiej kultury w Hałyczyni. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. 1914. Tom. 117, str. 1—23, z 2 tabl.
- Hruszewski M. Pochoronne połe w seli Czechach. Zapyski Nauk. Towar. im. Szewczenka. 1899. Tom. XXXI.
- Janusz B. Pochodzenie i zastosowanie ornamentu geometrycznego w ceramice przedhistorycznej. Ziemia. Warszawa 1910. Nr. 27—31.
- Koszyłowce wobec kultury neolitycznej Galicyi wschodniej. Na ziemi naszej. Lwów 1910. Nr. 18—19.
  - Z paleoantropologii Galicyi wsch. Warszawa 1911.
  - Typy etniczne i kulturalne w prehistorji Galicyi wsch. Lwów 1911.
  - Monety i inne zabytki rzymskie w Galicyi wschodniej. Na ziemi naszej. 1911. Nr. 14—16.
  - Münzen und andere römische Altertümer in Ost-Galizien. Antiquitätenzeitung. Stuttgart 1911. Nr. 49.
  - Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913.
  - Kultura przedhistoryczna Podola galic. Lwów 1914.
  - Prehistorja Galicyi wschodniej w świetle prac najnowszych. — Wszechświat. 1914. Nr. 12—13.
- Osowski G. Sprawozdania z badań arch. Zbiór wiad. do antrop. kraj. XIV—XVIII.
- Szaraniewicz Iz. Cmentarzyska w Czechach i Wysocku. Teka konserw. Galicyi wsch. 1900. II.
- Das prähistorische Grabfeld zu Czechy. Mitteil. d. C.-Commission. Wien 1901.
- Ziemięcki T. N. Sprawozdania z badań w Podhorcach. Zbiór wiadom. do antr. kraj. VI—VIII.

CZEŚĆ DRUGA.

**ZESTAWIENIE ZABYTEKÓW PRZEDHISTORY-
CZNYCH GALICJI WSCHODNIEJ WEDŁUG
POWIATÓW.**

CZĘŚĆ DRUGA
ZESTAWIENIE ZABYTEKÓW PRZEDHISTORY-
CZNYCH GALICJI WSCHODNIEJ WIEDEŃ
POWIATÓW

1. Powiat Bóbrka, dorzecze Dniestru.

1. Borodczyce w.

W Muz. Nauk. Tow. im. Szewcz. we Lwowie — szlifowany topór kamienny.

Tymczasowy katalog ukr. nacjon. Muzeja pry Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów. Nr. 545.

2. Borusów w.

W 1904 r. przy plantowaniu ziemi pod gajówką wykopano w głębokości $\frac{1}{2}$ m na podglebiu skalistem dwie popielnice gliniane z kośćmi niedopalonemi, na których leżała branzoleta bronzowa w formie niby węża, także obrączka, jakby strój głowy, z dziurkami wokoło i drutem spiralnie skręconym w środku. Szczątki porozbijane siekierami oddano właścicielowi wsi.

J. Z. Z przeszłości Borusowa. Na ziemi naszej. Lwów 1911. Nr. 18.

3. Borynicze w.

W Muz. Lubomirskich we Lwowie — żelazny miecz, znaleziony przy kopaniu fundamentów pod most kolejowy.

W zbiorze starożytności p. Kniazioluckiego — trzy kule krzemienne, wykopane w tej wsi i sporo monet rzymskich.

Katalog Muz. im. Lubom. Lwów 1889. Nr. 190. — Tydzień. (Dod. do »Kuryera lwowskiego) 1906. Nr. 23.

4. Dźwinogród w.

Dźwinogród był w XI—XIII w. stolicą książęcą, która z w. XIV. upadła całkowicie, nie pozostawiając po sobie znacz-

niejszych śladów w historii. Pamięć o niej tak silnie się zatarła, iż w czasach naszych sprzeczano się nawet, czy jest właśnie tym Dźwinogrodem, o którym wspomina się w kronikach. Dopiero badania prof. M. Hruszewskiego wyjaśniły tę sprawę na jego korzyść i wykazały, że istotnie był on bardzo dawną osadą, sięgającą jeszcze neolitu.

W miejscu, gdzie trzy potoczki zlewają się w jedną rzeczkę, na niewielkim wzniesieniu, stoi zamczysko, zbudowane w 1716 r. na miejscu dawnego horodyszczu. Pod zamczyskiem znaleziono fragmenty obrączek szklanych, ciężarki od wrzecion i kości ludzkie. Takie obrączki i ciężarki znajduje się także nad potokiem, zw. Młynówką, gdzie natrafia się też na kamienne toporki i srebrne denary rzymskie.

Prof. M. Hruszewski opisuje znalezione tu krzemienne, granitowe i dyorytowe siekierki, nucleus'y, okrągłe kule do odbijania krzemienia, groty, piłki, noże krzemienne, skrobacze, ciężarki od krosien. Z brązowych przedmiotów wymienia: grot w kształcie lauowego liścia, trójgraniastą strzałę z tulejką, dwie fibule rzymskiego prowincjonalnego typu, naszyjnik z grubego, w troje skręconego drutu, mały kabłączek do skroni, kabłączek z brązowego i srebrnego drutu, skręconego podwójnie i branzoletę z czworograniastego drutu.

Bardzo często trafiają się fragmenty szklanych, różnego koloru obrączek, a także szklane, karniolowe, kamienne i gliniane paciorki.

Dr. Szaraniewicz wykopał dwie płyty kamienne; jedną z krzyżem, a drugą gładką, pod którą była urna gliniana i ładnie obrobiony młotek kamienny.

Z rzymskich monet znajduje się: republikańskie, Trajana, Hadryana i Antonina. Niektóre przechowują się w Muzeum Staurop. Instytutu we Lwowie.

W Muz. Lubomirskich jest wykopana stąd t. zw. arpa i dwa pierścienie złote. W Muz. Narodn. Domu przechowuje się znaleziony tu wisiołek srebrny z dziurką u góry. Wiele

wspomnianych przedmiotów znajduje się też w Muz. Nauk. Tow. im. Szewcz. we Lwowie.

Pod cerkwią znajduje się wielki głaz, nazywany przez lud »babą« — nie ma na sobie śladów obrobienia, o ile pochodzenia takiego nie są rysy, rozbiegające się promienisto z jednego punktu.

Horodyszczce Zwenyhoroda i okrestnocy Zwenyhoroda Lwów 1861. (karta). — Przewodnik Wystawy starożytniczej. Lwów 1861. str. 30. — B. Płoszczański. Nikotoryi seła hałyckoi Rusy. Literaturnyj Sbornyk. Lwów 1870. str. 39—45. — J. Głowacki. Trudy I. archeolog. Sjezda w Moskwi 1869 g. Moskwa 1871. str. 224. — A. Sznajder. Dźwinogród pod Lwowem. Dodatek do Gazety lwowskiej. 1872. Tom III. — J. Czernakowski. Rzut oka na przyrodę okolic m. Lwowa. Lwów 1876. Nr. 31. — N. N. Rozkopky w drewnem Zwenyhorodi pid Bobrkoju. Słowo. Lwów 1885. Nr. 75. — Iz. Szaraniewicz. Otčet iz arch.-bibliograf. wystawky w Stawropig. Instytuti. Lwów 1889. str. 22, nr. 64. — Katalog Muz. im. Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 189. 813. 814. — Iz. Szaraniewicz. Ein prähist. Steinplattengrab in Zwinograd. Mitteil. d. Central-Kommission. Wien 1898. I. — M. Hruszewski. Zwenyhorod hałyckij. Zapysky Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów 1899. Tom. XXXI (ilustr.). — Iz. Szaraniewicz. Cmentarzysko przedhistoryczne w Czechach i Wysocku. Teka konserw. Galicyi wsch. 1900, str. 2 (dopisek). — M. Hruszewski. Istorya Ukrainy-Rusy. Lwów 1905. II. str. 464. 585. — A. Czołowski. Jak giną nasze zabytki. Protokoły Zjazdu konserw. w Przemysłu. Lwów 1905. nr. 12. — K. Notz. Dźwinogród. Tydzień. Lwów 1906, str. 80. — J. Święcicki. Opyś Muzeja Stawropih. Instytuta. Lwów 1908, str. 224. — Wł. Hrebieniak. Archeologiczni doślidy nad praistorjeju hałyckoi Ukrainy w 1911 r. Diło. 1912. Nr. 4. — Tymczasowy Katalog ukr. nacyon. Muzeja pry Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów. Nr. 491—514. 538. 3023—3222. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 36. 37. 39—40. 42. 45. 49. 82. — Wł. Hrebieniak. Nowiarch. nachidki na terytoryi Hałyczyny. Zap. Tow. Szewcz. 1915. Tom. 122. str. 11. 26 (rys.). — Wł. Antoniewicz. Baba kamienna w Dźwinogradzie. Wiadomości numizm.-arch. Kraków 1916, nr. 2 (rys.).

5. Hryniów w.

Istnieje wśród ludu tradycya o mogile »ruskoho knia-

zia«. Znalezione tu monety rzymskie — w Muz. Staurop. Instytutu.

M. Hruszewski. Zwenyhorod hałyckij. Zap. Nauk. Tow. im. Szewcz. XXXI, str. 5. — J. Świącicki. Opys Muzeja Stawropih. Instytutu. Lwów 1908, str. 224.

6. Lubeszka w.

Pod wsią, mogiła.

Słownik geograficzny. V.

7. Ostrów w.

W zbiorze starożytności p. Kniaziołuckiego w Boryniczach znajdują się trzy naczynia gliniane, wykopane przypadkowo przy budowie gościńca.

Tydzień. Lwów 1906, str. 184.

8. Piatniczany w.

W 1890 r. wykopano w lesie, w głębokości 4 m jakąś głowę, wyciosaną toporem z kamienia. Twarz, usta, nos i oczy całkiem wyraźne, tylko uszu nie widać. Zauważyć też można, iż musiała mieć jakąś podstawę. Przechowuje się obecnie w zbiorach red. Bol. Wysłoucha we Lwowie.

K. Notz. Stary bożek. Tydzień. Lwów 1905. str. 188.

9. Podhorodyszcz w.

Milę od Dźwinogrodu, nad wsią, na szczycie niezwykle stromej i dość wysokiej góry rozlega się horodyszcz. Zajmuje ono całą górną płaszczyznę wzniesienia, według zarysów którego usypano wały; średnicy dochodzi 200 m i około 600 m obwodu, mniej więcej kształtu okrągłego. Gdzie góra mniej stroma, tam prócz wału na płaszczyźnie wierzchołka, ciągną się jeszcze dwa inne wały. Śladów jakiejś budowli niema, a próbna jama koło wału, dawała tylko czerepy. Również pod horodyszczem nie znaleziono żadnych śladów dawnego życia i dlatego domyślać się można, iż służyło ono tylko do celów wojennych.

Przy drodze do Romanowa leżał ogromny monolit z pia-

skowca, który wyciągnięto z obok leżącego pola i pozostawiono przy drodze.

W Muz. Nauk. Tow. im. Szewcz. przechowuje się znaleziony tu pierścień brązowy,

M. Hruszewski. Zwenyhorod hałyckij. Zapysky Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów 1899. XXXI, str. 5. — K. Notz. Podhrodyszcze. Kuryer lwowski. 1907. Nr. 358. — B. J. Muzeum Nauk. Tow. im. Szewcz. Na ziemi naszej. Lwów 1909. Nr. 17. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 42—43. 44.

10. Podjarków w.

W Muzeum Nauk. Tow. im. Szewcz. — znalezione tu wyroby krzemienne. Znalaziono tu monety rzymskie — kilka sztuk w muzeum »Proświty« we Lwowie.

B. J. Muzeum Nauk. Tow. im. Szewcz. Na ziemi naszej. Lwów 1909, nr. 17. — Tymczasowyj Katalog ukr. [nacion. muzeja] pry Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów, nr. 536. 566. 570. 571.

11. Romanów w.

W okolicach wsi natrafia się na kamienne i gliniane wyroby, a w 1906 r. znaleziony nożyk krzemienisty przechowuje się w gabinecie przyrodniczym V gimn. we Lwowie.

B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 36.

12. Ruda w.

Pod wsią mogiła.

Słownik geograficzny. IX.

13. Stare sioło w.

Na wystawie krakowskiej w 1873 r. był znaleziony tu, bardzo ładny młotek porfirowy.

J. N. Sadowski. Wystawa starożytności w Krakowie. Przegląd polski. 1873, str. 278.

14. Wodniki w.

Na granicy Dźwinogrodu tkwi w ziemi słup kamienny nieznanego pochodzenia.

2. Powiat Bohorodczany, dorzecze Dniestru.

15. Starunia w.

W jesieni 1907 r. natrafiono w nowo założonym szybie, w głębokości 13 m od powierzchni, wśród iltu staroaluwialnego doliny Bystrzycy, na pokład żwiru, pomieszanego z mnóstwem dobrze zachowanych szczątków roślinnych, owadów, kości ptaków, żab i t. p., widocznie ślad bagnistego brzegu rzeki, pod którym w grzązkim siwym iltu, przesiąkniętym ropą naftową, napotkano na szkielet mamuta, zachowany znakomicie wraz z skórą, ścięgnami i tkanką łączną na powierzchni kości. Okaz przewieziony został do Lwowa i tu ustawiony w Muzeum Dzieduszyckich.

Bezpośrednio pod mamutem natrafiono na taksamo zachowany szkielet nosorożca (*Rhinoceros tichorhinus*), z którego udało się wydobyć nienaruszony cały przód, t. j. głowę wraz z skórą i dwoma rogami, lewą nogę przednią, okrytą skórą, oraz luźne kości i kawały skóry z części, pozostałej poza granicami szybu. Wszystko to dostało się do Muz. Dzieduszyckich.

Flora, znaleziona razem z mamutem aż do głębokości 20 m od powierzchni, świadczy o bardzo młodym, polodowcowym wieku wykopaliska, gdyż jest to flora leśna, zupełnie identyczna z dzisiejszą roślinnością leśną Podola, bez śladu drzew szpilkowych lub roślin północnych.

Śladów człowieka współczesnego nie znaleziono żadnych.

Sprawozdania Grona c. k. konserwatorów Galicyi wsch. Lwów 1907, str. 4; 1910, str. 11.

16. Stebnik w.

Przypadkiem znaleziono przy kopaniu rowu pierścień srebrny, tarczę, sztabę złota, srebrną sztabę walcowaną i ośm monet rzymskich; przedmioty te zakupił hr. Stadyon.

Na granicy wsi Niewoczyna, wielkie horodyszcze.

Materyały antropolog.-archeologiczne: Kraków 1900, IV. str. X. — Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistorycznych Galicyi wsch. Lwów 1906.

3. Powiat Borszczów, dorzecze Dniestru¹.

17. Babińce w.

Na stromym brzegu rzeki Niecławy rozlega się obszerne horodyszcze, przemienione później na zamek, a obwiedzione i teraz głębokim parowem, jakby fosą.

Na gruntach wsi ciągnie się wał zw. »perejma«.

Na polach wyorują monety rzymskie, paciorki, zausznice, szpile i kawałki oręza.

Jeszcze w 1877 r. widział tu A. Kirkor na niwie, zw. przez lud »za babą« kamienną figurę »baby«, przypominającą bardziej postać zwierzęcą, niż ludzką. Nieudolnie wykuta z kamienia przedstawiać miała skurczoną postać baby, o której mylnie powiada w 1874 r. Ant. Sznajder, że tylko dolna jej część zachowała się, podczas gdy sprawa ma się całkiem przeciwnie, bo wieśniacy opowiadają, iż kiedy »baba« zwała się na ziemię ze swej podstawy, wówczas bez niej wkopano ją w ziemię. Co stało się z tą figurą dalej — nie wiadomo.

A. Sznajder. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi wsch. Lwów 1874. II. str. 128. — A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. Kłosy. 1877. — A. Kohn und K. Mehlis. Materialien zur Vorgeschichte des Menschen im östlichen Europa. Jena 1879. II. str. 195. — Zbiór wiadom. do antropologii kraj. 1879. III. str. 18; 1884. VIII. str. 52.

18. Bielowce w.

W tej wsi kończy się w lesie wał ziemny, znany pod nazwą »wału Trajana«. Zaczyna się w lesie Germakówki i przerwany kilkakrotnie ciągnie się prawie równoległe do Zbrucza aż do samego Dniestru. Pierwsza część jego ciągnie się od Germakówki do brzegu Zbrucza, dalej przerwany za-

---

¹ Do wszystkich miejscowości tego powiatu odnosi się opracowanie: Janusz B. Zabytki przedhistoryczne w pow. borszczowskim. Wszeczeńświat. Warszawa 1910. nr. 1—3, tudzież monografia, obejmująca wszystkie powiaty podolskie: Tenże »Kultura przedhistoryczna Podola galic.« Lwów 1914.

czyna się we wsi Zalesiu i dosięga Młynówki, licząc w tej rozciągłości 4 km. Od Młynówki do Kudryniec niema go całkiem i dopiero za temi ostatniemi występuje znowu, przeciągając się do Zawala; długość tej partyi (od Kudryniec do Zawala) równa się $1\frac{1}{2}$ km. W okolicy Paniowiec istnieją dwie jego bardzo krótkie odnogi, a znowu pojawia się on w Boryszkowcach, skąd ciągnie się do Bielowiec, prawie do samego Dniestru; długość tej części ma 1800 m, a zachowała się ona najlepiej.

Długość wału bez względu na przerwy — kiedyś zajęte jednolitym nasypem, dzisiaj przeważnie zrównanym — wynosiłaby na linii od Germakówki do Bielowiec 26 km, podczas gdy długość zachowanych części ma tylko 12 km 150 m. W miejscach najlepszego zachowania wału wysoki jest na 6 m, szeroki 1·70 m u góry i 20 m u podstawy; przy przekopywaniu widać, iż usypany został z czarnej ziemi i białawej glinki, przesypanych gdzieniegdzie drobnymi kamykami.

Początek jego i pochodzenie odnosi się zwyczajnie do epoki rzymskiej (I—IV w. po Chr.), kiedy wpływy południowe dochodziły aż do tych stron, czego dowodem liczne monety rzymskie i inne przedmioty, znajduwane w pobliżu tego »wału Trajana«, nazwanego tak nie wiedzieć przez kogo. Nazwa ta, prawdopodobnie proveniencyi ludowej, niema — jak na razie — niczego pewnego za sobą i ustalić dopiero należałoby, o ile pochodzenie wału związane jest z cesarzem Trajanem.

Na Wystawie arch. we Lwowie w 1885 r. i powszechnej w 1894 r. były dwa, znalezione tu przypadkowo, nożyki krzemienne.

Fr. Siarczyński. Ślady wału Trajana w krajach ruskich. Rękopis Bibl. Ossolińskich. Nr. 495. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879. III. str. 38—44 (z planem). — T. Ziemięcki. Zbiór wiad. do antr. kraj. XI. str. 75. — Iz. Szaraniewicz. Pamiatnyky hałycko-ruskoi staryny w izobrażenjach. Lwów 1886. str. 10. — Katalog działu etnograf. powszechnej wystawy kraj. Lwów 1894.

19. Bilcze złote nad Seretem w.

Nad rzeką, w gipsowej skale, rozlega się olbrzymia jaskinia z bardzo krętymi chodnikami, w których znajduje się ślady neolitycznej kultury. Chociaż znana ludowi okolicz-
nemu od lat najdawniejszych, zwiedzona została po raz pier-
wszy przez dzierżawcę Jana Chmieleckiego w drugim dzie-
siątku lat XIX w. Dostawszy się do wnętrza naturalnych ja-
skań wapiennych przez rozszerzony otwór w lejku wśród pól
widocznym, odbył on wycieczkę po jej przestronnych komo-
rach i korytarzach wązkich, w czasie której »natrafił na je-
dno ognisko, na mnóstwo czaszek i kości ludzkich, na gliniane
naczynia kształtu misek, lub cebrzyków i kagańców«.

Zwiedzenie jaskini przez niego pierwszego nie można
uważać za zbadanie jej, jakiem zajęli się znacznie później do-
piero — A. Kirkor (1876—1878), po nim G. Ossowski (1890—
1892), a wreszcie dr. Wł. Demetrykiewicz (1898—1904, 1907).
Owoce ich badań są wykopaliska tak liczne, iż same dla
siebie zdołałyby wypełnić muzeum całe. W 1904 r. n. p.
przywieziono do zbiorów Akademii w Krakowie około czter-
dziestu skrzyń zabytków najrozmaitszych, znalezionych w ja-
skini, a przechowanych do tego czasu w pałacu ks. Sapie-
hów, których staraniem sporządzony został plan dokładny po-
dziemia całego oddany do dyspozycji komisji archeologicznej
przy Akademii.

Obfitość znalezisk usprawiedliwia całkowicie miano Pom-
pei naddniestrzańskich, nadane podziemiom bilczeckim, cho-
ciaż o skrupulatności badań w nich przeprowadzonych nie
możnaby tego samego powiedzieć. Wprawdzie dokonywano
pomiarów i zdjęć labiryntu jaskini, przekopywano namuł,
pokrywający jej dno, wydobyto mnóstwo przedmiotów z ka-
mienią, kości i gliny, tudzież nie mało szkieletów ludz-
kich, ale wszystkie te prace uskutecziano bez systemu ści-
śłego, zbyt dorywczo i bez uwzględniania zagadnień, związa-
nych z kwestyą zamieszkania jaskini przez człowieka przed-
historycznego, tudzież pochodzenia znalezionych w niej wy-
Janusz B., Zabytki przedhistoryczne.

robów. Na umiejętne przeprowadzenie badań czekają jeszcze podziemia bilczeckie, obiecując wyniki pierwszorzędного znaczenia. Jak dotychczas jednak, nie posiadamy sprawozdania dokładniejszego z badań dokonywanych w nich różnymi czasami i jedynie opisy fragmentaryczne umożliwiają skreślenie wyglądu jaskini i szczegółów, dotyczących się znajdujących w niej okazów.

Pierwszą wiadomość o niej zawdzięczamy wspomnianemu J. Chmieleckiemu. Dokładniejszy już opis dał dużo później A. Kirkor. Po raz pierwszy zwiedził on jaskinię w 1876 r. razem z hr. St. Koziembrodzkim. Po wypełnieniu do wnętrza przez wąski otwór zamulony, przeszli znaczną przestrzeń z kłębkami szpagatu, oglądając obszerne izby, korytarze licznie rozgałęzione i tworzące istny labirynt. Podziwialiśmy — powiada on — jak alabaster białe ściany gipsowe, olbrzymiej wysokości słupy, rzekłbyś ręką ludzką zdziałane dla podpierania rozległych sklepień, spady wody kroplistej z dwumetrowej wysokości, mnogość wązkich i pokręconych przejść i przedziałów, jak kryjówki tajemnicze, zdaje się, już kończące się, gdy tymczasem przez bardzo wąskie przejścia w namule łączące się z dalszym ciągiem jaskiń.

Istnieje podanie ludowe, iż jaskinia ta łączy się z taką w Korolówce, odległej od Bilcza o trzydzieści mil. W 1876 r. zwiedził A. Kirkor prawą stronę jaskini. Korolówka zaś leży po stronie lewej. Dlatego, będąc w 1878 r. w Bilczu, postanowił zwiedzić nieznaną mu jeszcze stronę lewą. Zaopatrzywszy się więc w 350 m sznurka, w pochodnie, świece, latarnie, motyki, świdy i t. p. z kilkoma jeszcze osobami wybrał się w podróż podziemną.

Wchodzi się do jaskini z werteby, czyli — jak ludzie miejscowi powiadają — »lejki«, t. j. zakłęśnięcia, których tak wiele na Podolu i Pokuciu, szczególnie koło Bilcza i Jezierzan. Zakłęśnięcia te, czyli werteby, tworzą się przez wypływanie głęboko pod powierzchnią osiadłego gipsu, [który, usuwając się, pociąga za sobą pokład wapienia bezpośrednio na

gipsie leżącego, a za nim i wierzchnią warstwę t. j. czarnoziem. W pierwotnych czasach wejście do jaskini musiało być wygodniejsze i dostępnejsze.

Obecnie wejście do jaskini z wertebu znajduje się pod prostopadłą, przeszło czterometrową ścianą gipsu gruboziarnistego. Dzięki pracom, prowadzonym przez lat kilka zostało ono uwolnione od grubej warstwy namułu, stając się wcale łatwe do przebycia. Za czasów jednak Kirkora pełzać trzeba było kilkanaście metrów na czworakach przez wężki i niski korytarz, by wreszcie wydostać się w chodniki wyższe nieco. Robiąc po drodze pomiary przestrzeni, którą przeszedł z towarzyszymi, nie natrafił Kirkor na drodze przebytej na większe rozległości, któreby przekraczały 2 m wysokości, a tylko w kilku miejscach przestrzeń była znaczniejsza, niż te, jakie przebywali w 1876 r. W miejscach takich, korzystając ze sposobności, robiono poszukiwania. W przejściu jednym natrafiono w głębokości 45 cm w namule na dwa szkielety starannie ułożone, z rękami wyciągniętymi wzdłuż ciała, pokryte prawie zupełnie gipsem, rozrzedzonym przez sączącą się wodę. Przy obu leżało w nieładzie rozrzuconych mnóstwo czerepów naczyń dużych, barwnie malowanych. Zebrano dwa duże wory czerepów. Szkielety ukazały się w czterech innych miejscach w największym nieładzie, kości i nawet czaszki spróchniałe zupełnie.

W miejscu, gdzie wysokość jaskini dochodzi 193 cm, wykopano dół 2:10 m długości i 1:50 m szerokości, do głębokości 2:80 m, a wszędzie natrafiono na sam namuł. Po zapuszczeniu dwumetrowego świdra u spodu wykopanego dołu, a zatem blisko 5 m głębokości, nie natrafiono na skałę twardą. Na tem poprzestał Kirkor w badaniach swoich. W ten sposób uszedł 316 m, nie wiedząc o tem, że zrobił koło wielkie, nie osiągnąwszy bynajmniej końca.

W 1890 r. członkowie komisji antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie, G. Ossowski i ks. L. Sapieha, przeszli 312 m, w kierunku prostym, a w rok później pierwszy

przeszedł poza tę odległość jeszcze 526 m w sześciu godzinach i 15 minutach, końca jednak nie jeszcze nie zapowiadało. Staraniem ich ułatwiono wejście do jaskini, przyczem odkryto schody, opierające się na zatopionych w namule głazach. Stopnie tych schodów zrobione były z głazów gładzonych, pomiędzy którymi w głębokości $2\frac{1}{2}$ do 3 m znajdowało się mnóstwo szczątków ceramiki malowanej, narzędzi krzemiennych i kościanych. Przy odsuwaniu namułu w głębokości 2 m od otworu lejka, natrafiono na wielkie ognisko, otoczone szczątkami kostnymi jeleni, wołów, dzików i niedźwiedzi szarych, pomiędzy którymi były całe i połuczone gliniane naczynia malowane, narzędzia kamienne i liczne młoty, oraz gładziki z rogu jelenia.

W chodnikach środkowej części jaskini natrafiono w latach ostatnich na naczynia malowane, na których, prócz zwykłych ornamentów linearnych, wyobrażone też są podobizny zwierząt: lisa, wiewiórki i jelenia.

Niedaleko jaskini, o paręset kroków od pałacu bilczeckiego w kierunku zachodnim, rozlega się obszar, przez który przeprowadzono w 1884 r. rów kanałowy. Przy tej sposobności natrafiono na liczne ślady kultury przedhistorycznej, analogicznej do poznanej w labiryntach jaskini. Ziemia, wyrzucona z rowu, przepełniona była mnóstwem ułamków rozmaitych naczyń malowanych, a w przekroju obu jego ścian widoczna była gruba warstwa przeciętych takichże naczyń oraz brył gliny palonej. Po zasypaniu rowu miejsce to pozostawało nietknięte aż do r. 1889, w którym to czasie E. Pawłowicz rozpoczął badania. Rozkopano wówczas przestrzeń kilkunastu kroków długości i w bardzo krótkim czasie wydobyto stąd mnóstwo skorup naczyń pogniecionych, przyczem znalazły się także i naczynia zupełne.

W 1889 r. podjął tu badania na nowo G. Ossowski wspólnie z ks. L. Sapiehą. Rozpocząwszy od miejsca, na którym skończył E. Pawłowicz, odsłonili z ziemi kilka metrów kwadratowych powierzchni, zajętej przez jednolitą masę brył gli-

nianych, ściśle przy sobie ułożonych. Bryły ceglówce ułożone były przy sobie ściśle, a pomiędzy nimi znajdowały się także luźne kawałki naczyń uszkodzonych widocznie przy ich wyrabianiu, gdyż były to przeważnie części naczyń pokruszonych w ogniu, przepalonych, a niekiedy nawet zupełnie zeszkolonych, słowem, zbrakowany wyrób garncarski, użyty jako materiał budowlany razem z bryłami gliny palonej.

Po zdjęciu wierzchniej części tego pokładu ceglówce, okazały się w półmetrowej mniej więcej od siebie odległości gniazda, napełnione naczyniami pogniecionymi. Na dwumetrowej przestrzeni wzdłuż i mało co mniej wszerz, było gniazd tych pięć. W pierwszym natrafił G. Ossowski na dwa naczynia, wstawione jedno w drugie; na gruncie nieruszonym, wokół naczyń zewnętrznych, leżało kilkanaście skorup naczyń potłuczonych, przeważnie malowanych i parę kawałków węgla drzewnego, a między skorupami znajdował się odłamek krzemienisty, kształtu nożyka. Pod ciężarem gniotących te naczynia brył glinianych, naczynie zewnętrzne było całkiem rozłupane na wielkie odłamy, rozłożone promieniami od dna, a wewnętrzne, mniej naciskowi ulegające, mniej też było uszkodzone i leżało pochylone na bok. Na dnie tego ostatniego naczynia leżała skorupka naczynia malowanego ze zmurszałym kawałkiem palonej kości koloru sinawo-czarnego.

W czterech innych »gniazdach« znalazł G. Ossowski obok naczyń malowanych drobne wyroby kamienne.

W 1891 r. natrafiono przypadkiem na najwyższym wzniesieniu niewielkiego wzgórza, na szczycie którego wznosi się pałac, na drugie miejsce z śladami tej samej kultury naczyń malowanych. Przestrzeń tę zbadał również G. Ossowski. W mieszaninie skorup i brył glinianych znajdowały się dość często nożyki krzemienne, a tu i ówdzie ułamki ozdób, oraz niezupełnie już wyraźnych figurek glinianych, trafiały się też odcinki porości rogów jelenich i wreszcie jedno szydło kościane.

Głębiej pod tą warstwą następował czarnoziem widocz-

nie ruszany, nie zawierający w sobie żadnych zgoła zabytków. Tu i ówdzie tylko spostrzedz w nim można było niewielką luźną, nie znaczącą bryłkę glinianą lub drobny ułamek naczynia jakiegos. Grubość tego czarnoziemiu doszła do jednego metra w głąb, co względem powierzchni gruntu przedstawia głębokość $1\frac{1}{2}$ —2 metrów. W tej zatem głębokości zaczęły się znów pokazywać miejscami czerepy, a miejscami i całe, chociaż zawsze pogniecione naczynia. Po starannem wybraniu, pokrywającej je ziemi na całej badanej przestrzeni, okazało się, że w pewnych niewielkich odstępach była ona całkiem zajęta albo częściami naczyń, albo całkowitemi nawet, z których jedne ustawione były zwyczajnie, a inne przewrócone dnem do góry. Tak czerepy, jak i naczynia całe należały wogóle do ceramiki malowanej, identycznej z poznaną w jaskini, z pierwszego pokładu bryłowego. Obok znalazły się noże lub siekierki krzemienne, ułamki kamiennych narzędzi gładzonych, narzędzia kościane (szydła i łopatki) i z rogu jeleniego, wreszcie małe naczynka, oraz figurki gliniane postaci ludzkiej. Na skorupkach naczyń i na naczyniach przewróconych dnem do góry leżały popioły, które je przykrywały i otaczały, a w naczyniach ustawionych na dnie także popioły przykrywały sobą zawarty w nich szczątek kości spalonej.

Ciekawy okaz udało się G. Ossowskiemu, a przed nim jeszcze E. Pawłowiczowi, znaleźć między wydobyłymi tu zabytkami w postaci t. zw. dwojnika. Przedmiot ten zagadkowy, odkryty po raz pierwszy w Horodnicy nad Dniestrem, na Pokuciu w 1878 r., wygląda jak dwie duże czary gliniane razem spojone, raz u góry wązkim kabłączkiem, wzniesionym nieco nad brzegami obu czasz, kiedyindziej pośrodku zapomocą płaskiej poprzeczki poziomej, łączącej dwa baryłkowate słupki, osadzone na półkulistych podstawach takiego samego kształtu i wielkości, jak i czasze górne. Nie są to jednak czasze, ponieważ dno każdej jest przedziurawione i łączy się ze sklepieniem podstawy za pomocą kanału, tworzącego ba-

ryłkowane wydrążenie wzdłuż każdego słupka, otwierającego się w jedną i drugą stronę. Oprócz tego u szczytu kabłąka, oraz w sklepieniu jednej podstawy, naprzeciw wewnętrznego brzegu słupka, widać dwie dziurki niewiadomego przeznaczenia, przewiercone przed wypaleniem.

Okaz znaleziony przez Ossowskiego zlepiony został z kawałków, ale na tyle, iż poznać malowidło na nim. Składa się ono przeważnie z figur kolistych i prążków ślimakowato wijących się, pokrywających suto całą powierzchnię podstawy, począwszy od czaszy aż do dołu podstawy. Rysunek ten jednak, wykonany kolorem brunatnym na tle białawem, w miejscach wielu zatarł się lub znikł zupełnie. Prócz zewnętrznego przyozdobienia, taki sam ornament brunatny zdobi także wnętrze czaszy.

Zbadane pokłady uważał G. Ossowski za zrujnowane groby ciałopalne, nazwane przezeń »cegłowymi« — dalsze badania wykazały jednak, iż pokłady owe prędeż stanowią mogą resztki osad zrujnowanych (por. rozdział wstępny).

W 1877 r. zbadał A. Kirkor w Bilezu kurhan, w którym obok kostek przepalonych znalazła się i szczeka dziecięcia; mogiłę tę usypano prawdopodobnie na miejscu spalania wszystkich zwłok razem na małych ukośnie położonych płytach kamiennych. Wydobył tu jedną szpilę brązową, dwa naczynia, małą czarę i bardzo wiele czerepów glinianych. Malowanych czerepów ani śladu. Znalazła się też zagadkowa czaszka ludzka, całkiem rozbita; nakrywał ją wielki kamień, w wnętrzu którego wydrążone było wgłębienie dla nakrycia głowy. Ponieważ jednak wgłębienie to było za ciasne, czaszka została skruszona na drobne kawałki, między którymi i śladu nie było innych kości ciała.

W 1878 r. przekopał A. Kirkor na niwie »na koszykach« kurhan 1·30 m wysoki; wierzchołek jego był już nieco zaorany, a spód wyłożony cały wielkimi kamieniami. Wewnątrz kurhanu dużo w nieładzie rozrzuconych kamieni, dodanych zapewne dla zwiększenia mogiły. W głębokości 1·70

m leżał szkielet, obłożony brusami dębowymi, całkowicie zgniłymi; szkielet długi 1·80 m zwrócony był głową na wschód, z prawą ręką na brzuchu, lewą wzdłuż wyciągniętą. Koło nóg stał garnek i misa, rozsypane całkiem, z ornamentem wyciskany palcami.

W 1879 r. przekopał A. Kohn mogiłę, na której stać miała, w tym czasie powalona już na ziemię figura niewiasty, wysokości 2·05 m; przy przekopywaniu nie znalazł niczego, co wskazywałoby na specjalne usypanie kurhanu dla tej figury, z której fundamentu — według jego mniemania — pochodzą obok leżące bloki kamienne. Co stało się z tą »babą« kamienną nie wiadomo.

Niema dokładniejszego opisu horodyszcz w Bilczu; należy ono w każdym razie do największych na Podolu, a składa się z kilku wałów. Kirkor przekopywał je w kilku miejscach i znalazł branzoletę bronzową i jakąś ozdobę w rodzaju szpilki albo zapinki, srebrną klamrę z dwoma monstrualnymi głowami na dwu końcach, dwa kawałki obrączek szklanych, dużo siekierok żelaznych, strzał, noży i t. p., a także miedziany krzyż staroruski z wyobrażeniami czterech ewangelistów po rogach.

Przedmioty, znajduwane różnymi czasy w Bilczu, przechowują się w największej ilości w zbiorach krakowskiej Akademii Umiejętności, w Muzeum im. Dzieduszyckich i Lubomirskich we Lwowie, a także nieco (malowane czerepy — między tymi jeden z wyobrażeniem zwierzątka jakiegoś — nóż kościany i figurka terrakotowa) w Muzeum Nauk. Tow. im. Szewczenki we Lwowie.

A. Zawadzki. Meine Bemerkungen über die Höhlen bei Bilcze. Miscellen. Lwów 1822, nr. 60. 71. — N. N. Odkrycie jaskini na Podolu we wsi Bilczu. Rozmaitości. Lwów 1822. »Pszczółka krakowska« 1822, III. str. 49—54. — »Miscellen«. Lwów 1823, str. 160. — Nakwaska Kar. Pamiętniki o Ad. Potockim. Kraków 1862, str. 21. — H. Stupnicki. Galicya pod względem topograf.-historycznym. Lwów 1869, str. 90. — »Czas«. Kraków 1874, nr. 385. — Rocznik Zarządu Akad. Umiej. Kraków 1876, str. 117. — A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka Warszawska

1878, IV. str. 343. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878. II. str. 16; 1879. III. 20. 34—37. — Strzecha ojczyzna. Lwów 1879, zesz. 5. — Iz. Kopernicki. Zbiór wiad. do antrop. kraj. 1879, III. str. 130. — A. Kohn und. K. Mehli. Materialien zur Vorgeschichte des Menschen im östl. Europa. Jena 1879, I. str. 20; II. str. 196. — Katalog Muz. im. Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 2138. — Sprawozdanie z czynności Zakładu im. Ossolińskich. Lwów 1891, str. 16. — E. Pawłowicz. Pieczary w Bilczu. Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1892, str. 49—52 (ilustr.). — »Wiadomości numizm.-archeologiczne«. Kraków 1891, str. 162; 1892, str. 318. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV. str. 4. 52—68. 83 (ilustr.); 1895, XVIII, str. 1—28 (ilustr.). — Sprawozdanie z posiedzeń wydziału matem.-przyrodn. Akad. Umiej. Kraków 1895, styczeń. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens, Oester.-ungar. Mon. in W. u. Bild. Wien 1898, str. 118. — L. Niederle. Czełowiczestwo w doistotyckiej wremjena (ros. tłum. T. Wowka). Petersburg 1898, str. 154. — Materyały antrop.-archeolog. Kraków 1900, IV, str. VII—VIII. — K. Hadaczek Ślady epoki t. zw. archaiczno-mykeńskiej we wsch. Galicyi. Wiadom. numizm.-arch. 1901, nr. 3—4 (odb.). — T. Wowk. Wyroby przedmykeńskiego typu na Ukraini. Materyały do ukr.-ruskiej etnologii. Lwów 1905, VI, str. 20—21. — Wł. Demetrykiewicz. Fund aus Ost-Galizien. Jahreshefte des oesterr. archeolog. Inst. Wien 1904, VII, str. 152 (ilustr.). — N. N. Pompeja naddniestrzańska. Kraj. Petersburg 1905, nr. 52. — Przewodnik po Muzeum im. Dzieduszyckich. Lwów 1907, str. 93. — B. Janusz. Jaskinie w Bilczu złotem i Monastyrku. Kuryer lwowski 1908, nr. 245. 250. — Idem. Muzeum Nauk. Tow. im. Szewcz. Na ziemi naszej. Lwów 1909, nr. 17. — M. Zaliżniak. Muzej Nauk. Tow. im. Szewcz. u Lwowi. »Diło« 1909, nr. 202. — Tymczasowyj katalog ukr.-nacjon. Muzeja pry Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów. Nr. 531—535. 599—604. 2680—2758. — K. Hadaczek. Z dziejów archeologii w Polsce. Dziennik Polski. Lwów 1913, nr. 208. — B. Janusz. Człowiek przedhistoryczny. Warszawa 1914. (na str. 53 i 63 ilustr. toporka kościanego i figurki glinianej z jaskini w Bilczu złotem, przechowanych w muzeum Tow. Nauk. im. Szewcz. we Lwowie).

20. Borszczów m.

A. Kirkor odkopał tu grób płytowy, o którym nie podaje nigdzie wiadomości, a z którego wydobyte kości pomierzył

dr. Iz. Kopernicki; czaszka męska, najwyraźniej długogłowa (wsk. 71).

Między Borszczowem a Łanowcami widoczne miały być przy samej prawie ziemi liczne płyty kamienne.

Podczas budowy drogi do Kolendzian, znaleziono niezwykle pięknie obrobiony siekieromłot kamienny z dziurą na toporzysko, $8\frac{1}{2}$ cm długi, $4\frac{1}{2}$ cm szeroki i 4 cm gruby, który oddano do zbiorów Akad. Umiej. Dr. Demetrykiewicz złożył też w tem muzeum, znalezioną przy kopaniu fundamentów czarę szklaną z uszkiem w kształcie skrzydeł i takąż kulkę prążkowaną. W Muz. Lubomirskich jest znaleziony tu w ruinach zamku fragment toporka krzemiennego.

W okolicy miasteczka jaskinia i ślady horodyszczca.

G. Rzączyński. *Historia naturalis Regni Poloniae*. Sandomierz 1721, str. 16. — A. Kirkor. *Zbiór wiad. do antr. kraj.* 1877, I. str. 31. — A. Gruszecki. *O jaskiniach*. Biblioteka Warszawska 1878, IV. str. 342. — Iz. Kopernicki. *Zbiór. wiad. do antr. kraj.* 1879, III. str. 135. — *Katalog Muz. im. Lubomirskich*. Lwów 1889, nr. 57. — G. Ossowski. *Zbiór wiad. do antr. kraj.* 1891, XV. str. 83. — *Materyały antrop.-arch.* 1900, IV. str. X. — L. Węgrzynowicz. *Przegląd zabytków przedhistor. w okolicach Borszczowa*. Sprawozd. gimn. w Borszczow. 1913.

21. Boryszkowce w.

Około 1772 r. rozkopywać miał mogiły tutejsze właściciel wsi, który znalazł w nich malowane naczynia i inne przedmioty.

W 1876 r. zauważył tu poraz pierwszy A. Kirkor osadę z ceramiką malowaną; rozciąga się ona nad Zbruczem, gdzie obok czerepów malowanych znaleziono też toporki krzemienne. Przedmioty znalezione tu przechowują się w zbiorze p. P. Tychowskiego w Mielnicy, a także ze zbiorów dra Al. Czołowskiego wystawione były na krajowej wystawie we Lwowie (1894 r.).

W 1906 r. wykopano przypadkowo na niwie »Stawki« wielkie naczynie, które jednak rozbili robotnicy.

Przez ogród dworski i samą wieś ciągnie się wał Trajana (por. Bielowce).

Z ciepłopalnego grobu urnowego epoki rzymskiej wydobyto broń żelazną.

A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. »Kłosy« 1877, str. 337 (ilustr.). — A. Kohn u. K. Mehlis. Materialien zur Vorgeschichte d. Menschen im östl. Europa. Jena 1879, I. str. 237—238. — Katalog wystawy arch. we Lwowie. Lwów 1885, nr. 9. 13. 23. 65. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1887, XI. str. 57. — Katalog działu etnograf. powsz. wystawy. Lwów 1894, nr. 376-391. 394. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. Oester.-ungar. Mon. in W. u. B. Wien 1898, str. 133. — Mitteilungen der C.-Kommission. Wien 1899, str. 218. — Bericht d. C.-Kommission. Wien 1899, str. 51. — A. Czołowski. Jak giną nasze zabytki. Protokoły Zjazdu c. k. konserw. w Przemysłu. Lwów 1905, str. 12.

22. Burdiakowce w. z przysiółkiem **Krağle** nad Zbruczem.

W Krağlem znajdują się mogiły, z których pochodzić mają przedmioty, przechowane w Muz. Dzieduszyckich; jest to owalnego kształtu płyta, podobna do płaskiej miski z gładkiem dnem, obwiedzionem niemal prostopadłym, dość niskim krajem; dwie bursztynowe paćorki, bronzowa szpilka z płaską główką, 12·6 cm długa i wreszcie sześć grocików bronzowych z jednym kościanym. Prócz jednego są one wszystkie trójgraniaste, a dwa z nich mają u dołu haczki w rodzaju wąsa; wszystkie mają tulejki do nabijania na strzałę. Odmienny jest tylko grocik kościany.

Znalezisko to opisał dr. M. Grochowski, ale tak nieumiejętnie, że nie można z jego opisu dowiedzieć się, w jakim właściwie grobie zostały te przedmioty znalezione; nie możliwe jest, by wydobyć je miano z grobu skrzynkowego, ponieważ te pochodzą w Galicyi wsch. z neolitu i bezwarunkowo nie dadzą się identyfikować z grobami w Krağlem. Jak można wnosić z charakterystycznych grotów bronzowych i szpilki, przedmioty te są proweniencyi scytyjskiej, podobnie jak takie

same znaleziska z niedalekiego Sapohowa i z Satulmare na Bukowinie,

W listopadzie i grudniu 1902 r. rozkopał tu dr. Grochowski dwie mogiły z grobami szkieletowymi, w których znalazły się same naczynia gliniane; tylko jedno udało się wydobyć jako tako cało. Wyrobione na krążku garncarskim jest czarnego koloru i ma charakterystyczne uszko, wystające 6·8 cm nad brzeg naczynia, 3·7 cm wysokiego. Podobnie jak wyroby poprzednie jest ono pochodzenia scytyjskiego. Starsze jest naczynie drugie, znalezione przypadkowo przez dra Grochowskiego w usuwającym się brzegu Zbrucza; 26 cm wysokie, węższe jest nieco od góry, a zresztą całe niemal walcowatego kształtu, nieudolnej roboty ręcznej ze źle wymieszanej gliny.

Słowo Polskie. Lwów 1902, nr. 525. — M. Grochowski. Wykopalka z Kragłej nad Zbruczem. Tydzień. Lwów 1904, nr. 17—18 (ilustr.). — Przewodnik po Muz. im. Dzieduszyckich. Lwów 1907, str. 94. — Wł. Hrebieniak. Slidy skytskiej kultury w Hałyczyni. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. Tom 117, str. 11—14 (rys.).

23. Chudykowce w.

Przykładem znaleziono kości mamuta.

Na niwie »Tondyna« rozlega się zrujnowane horodyszczce, a nieco dalej stoi kilka mogił.

Verhandlungen der geolog. Reichsanstalt. Wien 1872, str. 273. — Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistor. Lwów 1906, str. 11.

24. Cygany w.

W muzeum krak. Akad. umiej. przechowują się znalezione tu narzędzia kamienne i czerepy naczyń glinianych.

Rocznik Zarządu Akad. Umiej. 1877, str. 101. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878, II., str. 17.

25. Dźwiniaczka w.

Na niwie »zahumenna« w lesie trafia się czerepy gliniane i narzędzia krzemienne.

W 1847 r. przy wyrębywaniu drzew znaleziono naramiennik brązowy i paciorki, obecnie w zbiorach Akad. Umiej.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistor.
Lwów 1906, str. 11.

26. Dźwinogród nad Dniestrem w.

Wieś bogata w liczne zabytki przedhistoryczne; nad samą rzeką jest horodyszczce z wałami, pod którem w dole stoi mogiła, zbudowana z kamieni, zakończona ostrym szczytem.

Kirkor zauważyć tu miał groby podpłytowe.

W Muz. Lubomirskich jest wykopane tu przypadkiem gliniane naczynie z nakrywką.

A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. »Kłosy«. 1877, nr. 622. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I, str. 32; 1878, II, str. 10. — Iz. Kopernicki. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III, str. 136. — A. Kohn u. K. Mehliis. Materialien zur Vorgeschichte des Menschen im östl. Europa. Jena 1879, II, str. 196. — Katalog Muz. Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 218.

27. Dźwinogród nad Zbruczem (patrz Rasztowce, pow.Skałat).

Obszerna góra, na której w półn.-zachodniej stronie wykuta jest w skale niewielka komnata, zamieszкана do niedawna przez pustelników, z których jeden natrafić miał przy kopaniu obok niej na gruboziarniste czerepy gliniane. Za pustelnią ciągną się wały i fosy dawnego horodyszczca.

W półn. stronie jest dolina »babyna«, gdzie stać miała dawniej kamienna figura »baby«.

Nad Zbruczem wznosi się stożkowaty kurhan, usypany na naturalnem wzniesieniu, obejmującym u podstawy 2 morgi.

A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. »Kłosy« 1877, nr. 622.—
A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I, str. 32; 1883, VII, str. 54—56.

28. Filipkowce w.

Na niwie »Caryna«, gdzie różnymi czasy znajdowano narzędzia krzemienne i fragmenty ceramiki malowanej, natrafił dr. Hadaczek na większe płaszczyzny pełne rumowiska z przepalanej gliny, kawałów węgla i czerepów glinianych; są to prawdopodobnie ślady ogniska dawnej w tem miejscu osady z epoki archaiczno-mykeńskiej.

Znalezione tu kamienne dłutko gładzone i fragmenty ceramiki malowanej oddał dr. Hadaczek do Muz. Dzieduszyckich we Lwowie; między ostatnimi znalazły się czerepki z nieodczyszczonej gliny z ornamentem rytym, podobne do znalezionych w Mielnicy i w jaskini w Bilczu, przedstawiające typ wyrobów ceramicznych, współczesnych ceramice naczyń malowanych.

K. Hadaczek. Z badań archeolog. w dorzeczu Dniestru. *Materyały antrop.-archeolog.* 1903, VI, str. 30. — V. Wo wk. *Wyroby peredmykeńskoho typu na Ukraini. Materyały do ukr.-ruskoi etnologji.* Lwów 1905, VI, str. 17.

29. Germakówka w.

Obok wsi przebiega wał Trajana (patrz Biełowce).

W Muz. Akad. Umiej. — znalezione tu monety rzymskie.

Fr. Siarczyński. Ślady wału Trajana w Galicyi. *Czasopismo naukowe Bibl. Ossolińskich.* Lwów 1828, str. 120. — A. Kirkor. *Zbiór wiad. do antr. kraj.* 1879, III, str. 28. 45.

30. Głębocek w.

W 1877 r. rozkopał A. Kirkor wielką mogiłę, 3 m. w obwodzie, 6·20 m. wysoką, zarzuconą prawie całą wielkimi kamieniami, pod którymi w głębokości 1·40 m. leżały trzy szkielety obok siebie z głowami zwróconemi na zachód. U dwu na palcach ręki znalazły się pierścienie brązowe. Dwa dość wielkie kurhany przy drodze zostały niezbadane.

Z antropologicznych pomiarów dra Iz. Kopernickiego wynika, że pochowani w tym kurhanie zmarli byli krótkogłowcami, jak widać to ze wskaźników: 87·5. 86·1. 88·8.

A. Kirkor. *Zbiór wiad. do antr. kraj.* 1878, II, str. 10. — Iz. Kopernicki dr. *Tamże.* 1879, III, str. 132. — G. Ossowski. *Tamże.* 1891, XV, str. 17.

31. Horoszowa w.

Na niwie »Mołytki« są ślady grobów płytowych, gdzie znaleziono ozdoby brązowe, narzędzia kamienne i toporki. Według opowiadań ludu wyorać tu miano złote i srebrne monety.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistor.
Lwów 1906, str. 13.

32. Iwanie puste w.

W Muzeum Nauk. Tow. im. Szewczenki we Lwowie przechowuje się znaleziony tu siekieromłot kamienny.

W Muzeum Akad. Umiej. — bronzowe przedmioty i znaleziony przypadkowo kocioł bronzowy scytyjskiego wyrobu; kocioł ten zaliczają też do znaleziska scytyjskiego z poblizkiego Sapohowa.

Na lewo od drogi do Michałkowa rozlega się niwa »Chrypliw« ze śladami osady słowiańskiej, jak widać to z fragmentów ceramiki; znaleziono tu pięknie patynowane szydło bronzowe, prawdopodobnie z tych czasów.

Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. Oesterr.-ungar. Mon. in W. u. B. Wien 1898, str. 124 (z rys. kotła). — Materyały antrop.-arch. 1900. IV, str. IX. — K. Hadaczek. Z badań arch. w dorzeczu Dniestru. Materyały antrop.-arch. 1903, VI, str. 32. — B. J. Muzeum Nauk. Tow. im. Szewcz. Na ziemi naszej. Lwów 1909, nr. 17. — Tymczasowyj katalog ukr. nacjon. Muzeja pry Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów nr. 567. — Wł. Hrebeniak. Ślidy skytskoi kultury w Hałyczyni. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. Tom 117, str. 16 (rys.).

33. Iwanków w.

W lesie i na niwie pod lasem mogiły niezbadane.

Na niwie »na jarkach« znajduje się czerepki gliniane i kawałki gliny palonej.

W 1803 r. odkryć miano na górze tutejszej grób płytowy ze szkieletem i obrączką bronzową.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistor.
Lwów 1906, str. 13.

34. Jezierzany m.

Wykopać tu miano figurę kamiennej »baby«.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistor.
Lwów 1906, str. 14.

35. Kapuścińce w.

Na wschodnim brzegu Seretu widać horodyszcze z ogrom-

nymi wałami, na obszarze którego znajduje się fragmenty ceramiki. Za wałami występują odszczyпки krzemienne i fragmenty ceramiki malowanej. Znaleziony tu przez wieśniaków »dwojniak« cały i fragment jednego, oraz miseczkę i dzbanek oddał dr. Hadaczek do muz. Dzieduszyckich.

Dawniej jeszcze natrafiono tu na ciałopalny grób urnowy z epoki rzymskiej; w muz. Lubomirskich jest ze znaleziska tego urna w postaci zwyczajnego garnka, zgięty miecz żelazny, umbo od tarczy i ostrze dzidy.

Katalog muz. im. Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 183—187.— Uwarow. Sbornik melkich trudow. Tom II. Tabl. XX. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. Oesterr.-ungar. Mon. in W. u. B. Wien 1898, str. 130. — K. Hadaczek. Z badań archeolog. w dorzeczu Dniestru. Materiały antr.-arch. 1902, VI, str. 31. — K. Hadaczek. Cmentarzysko ciałopalne koło Przeworska. Lwów 1909, str. 19. — T. Wowk. Wyroby przedmykeńskoho typu na Ukraini. Materiały do ukr.-ruskoi etnologii. Lwów 1905, VI, str. 19. — K. Hadaczek. Kultura dorzecza Dniestru w epoce cesarstwa rzymskiego. Materiały antr.-arch. 1912, XII. Tabl. V.

36. Korolówka m.

W okolicy wielka, niezbadana jaskinia.

A. Gruszecki. Biblioteka Warszawska 1878, IV, str. 344.

37. Kozaczyzna w.

W 1878 r. stwierdził A. Kirkor ślady cmentarzyska ciałopalnego (osady?) na niwie »Wyseczka«, gdzie poniżej 20 cm spotykał na warstwę silnie ubitej i przepalanej gliny, podobnie jak w innych miejscowościach neolitycznej kultury naczyń malowanych. Znalazł tu sporo drobnych kostek, malowanych skorup, krzemieni i jedno, pięknej roboty, dółtko kwarcytowe.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III, str. 33. — Strzecha ojczysta. Lwów 1879, zes. 5. — L. Niederle. Czeławieczestwo w istoriczeskija wremiena (na ros. przekład T. Wowka). Petersb. 1898, str. 154. — T. Wowk. Wyroby przedmyk. typu na Ukraini. Materiały do ukr.-ruskoi etnologii. Lwów 1905. Tom VI, str. 16.

38. Krzywcze w.

Na wysokiem wzgórzu rozlega się horodyszczce, na którym w nowszych czasach wzniesiono zamek obronny.

Z wiosną 1908 r. odkryto tu przypadkiem wejście do bardzo obszernych i zawiłych jaskiń, o których wspominał w 1721 r. Gabryel Rzączyński, a których nie można było znaleźć w Krzywczu. Według Kirkora, Rzączyński uważał za jaskinię krzywczańską jaskinię w niedalekim Sapohowie. Rzecz ta nie przedstawiałaby sama dla siebie ciekawej jakiejś kwestyi, ale na uwagę zasługuje o niej relacja G. Rzączyńskiego, którą przytaczamy z rzadkiej książki tego autora. Czytamy tam co następuje:

»In Podoliae palatinatu ad pagum Krzywcze, caverna ingens, miranda cernitur, cum angusto introitu in terra viscera. Ad videndam illam, tenebras dispellendas accenduntur faces, aut lucernae, ponuntur signa solicite, propter grande erroris periculum, inter anfractus multifarios. Fornices amplitudine, altitudine, splendore spectabiles, in parietibus lapides generis varii, alii in minutas partes divisibiles, assimilés. Specularibus alii, alabastriti alii, caeteri fractarum rupium, marmoris rubri, aut quasi vitro pellucido tecti referentes speciem, unacum hominum, avium, animalium, quadrupedum figuris. Longitudo quanta est antri, etiam rivulos limpidos continentis, scire non vacat; varii varia affirmantibus, nemine ad ipsam extremitatem progredi auso«.

Jak wynika z tej wiadomości, autor wspomina o jakichś wyobrażeniach ludzi, ptaków i zwierząt, które oglądać można w jaskiniach ad pagum Krzywcze. Kirkor szukał za jaskinią tą w Krzywczu, ale nie znalazłszy jej, przeniósł rejażę Rzączyńskiego na znane podziemia w sąsiednim Sapohowie, nie tak jednak obszerne, jak opisane przez dawnego autora. Dopiero odkrycie jaskini Krzywczyckiej wyjaśnia wiadomość Rzączyńskiego i bez wszelkiej wątpliwości wykazuje, iż o niej to właśnie myślał, chociaż nie znaleziono zagadkowych figur. Jak jednak z opisu K. Gutkowskiego wy-

nika, w jaskini znajduje się mnóstwo fantastycznych skał i złomów, przypominających z zarysów postaci zwierząt i ludzi i one to zapewne są owymi, wspomnianymi przez Rzączyńskiego, ludźmi, ptakami i czworonogami. Fakt, iż w jaskiniach tych nie znaleziono żadnych śladów człowieka przedhistorycznego udowadnia pozatem słuszność tego wyjaśnienia.

Druga, mniejsza jaskinia, znajduje się na gruntach cerkiewnych.

G. Rzączyński. *Historia naturalis curiosa Regni Poloniae etc.* Sandomierz 1721, str. 15—6. — J. Ładowski. *Historia naturalna Królestwa polskiego.* Kraków 1783, str. 128. — A. Kirkor. *Wycieczka na Podole galic.* »Kłosy«. Warszawa 1877. — Idem. *Zbiór wiad. do antrop. kraj.* 1879. III, str. 12. — Kł. Gutkowski. *Pro peczery w Krywczu.* »Diło«. 1909, nr. 248—9. — Wł. Gerynowycz. *Krywczanski peczery.* »Diło«. 1909, nr. 183-4. — M. Grochowski. *Nowa grota w Krzywczu.* »Na ziemi naszej«. Lwów 1909, nr. 4. — B. Janusz. *Nowo odkryta pieczara w Krzywczu.* »Kuryer lwowski«. 1908, nr. 542. — Idem. *Wiadomość z XVIII w. o jaskiniach w Krzywczu.* Tamże, nr. 558. — Idem. *Jaskinie we wsi Krzywczu.* »Gaz. kośćc.« Lwów 1908, nr. 52. — Idem. *Badania arch., dokonane w latach 1900—1908 w Galicyi wsch.* »Kuryer lwowski« 1909, nr. 423. — Idem. *Badania arch., dokonane w latach 1903—1910 w Galicyi wsch.* »Na ziemi naszej«. 1910, nr. 26. — Idem. *Badania arch., dokonane 1911 r.* »Na ziemi naszej«. nr. 23. — Idem. *Krywczce — Postojna podolska.* *Kronika powszechna.* Lwów 1912, nr. 20—21.

39. Kudryńce nad Zbruczem m.

Na północ od miasteczka, niedaleko ruin zamku, rozciąga się obszar zasiany resztkami malowanych naczyń glinianych typu archaiczno-mykeńskiego. W muz. im. Dzeduszyckich — znaleziony tu dwojniak.

Na wschód ciągnie się wał Trajana (patrz Bielowce).

Na południe, na niwie »Ruda« znajduje się fragmenty naczyń, podobnych do wyrobów glinianych ze wsi Grabarki (pow. Kamionka strum.).

Przypadkowo znaleziono tu monety rzymskie i wyroby brązowe.

A, Kirkor. Wycieczka na Podole galic. »Kłosy«. Warszawa 1877. — Idem. Zbiór wiad. do antr. 1879, III, str. 40. — K. Hadaczek. Materiały antr.-arch. 1902, VI, 30. 32. — T. Wowk. Materiały do ukr.-ruskiej etnologii. Lwów 1905, VI, str. 16. — Przewodnik po muz. im. Dzieduszyckich. 1907, str. 93.

40. Kustyn albo Gusztyn w.

Na niwie »Wysoka« odkryć miał Schneider ślady życia przedhistorycznego w postaci glinianych fragmentów, krzemieni, bronzów i paciorków.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zab. przedhistor. Lwów 1906. str. 12.

41. Łanowce w.

Między Borszczowem a tą wsią widział Kirkor na polu, prawie przy samej powierzchni ziemi, liczne płyty kamienne. Znalazł tu też czerepy malowanych naczyń glinianych.

W zbiorach gimnaz. w Borszczowie znajduje się znaleziony tu miecz brązowy.

Przypadkowo trafia się na monety rzymskie.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. 1877, I. 31: 1878, II. 14.

42. Łosiacz w.

W 1877 r. znalazł Kirkor pod olbrzymią płytą kamienną szkielet ludzki, zwrócony głową na zachód, z brązową obrączką na palcu.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I, 31; 1878, II, 10. — Iz. Kopernicki. Tamże. 1879, III. 137.

43. Michałków w.

W podolskiej tej wiosce, nad rzeką Nieczławą, znaleziono dwukrotnie skarby złote. Główną część odkryto przypadkowo w brzegu gliniastym 16 lipca 1878 r., złożoną bez żadnego porządku w ziemi. Do najważniejszych, w skład tego skarbu wchodzących przedmiotów, należą: korona złota z zębami, cztery wielkie zapinki (fibule) w postaci zwierząt rogatych, kubek albo naczynie dość wysokie z nakrywką, cztery guzy złote, koleczyki, łańcuch złoty, kawałki drutu i różnych kształtów paciorki. Zęby korony są raz proste, raz zgięte.

Zwierzęta fibul, modelowane całkiem szablonowo, wykrojone w całej swej długości z blachy złotej i pokryte w partyach głównych jakby gwoździkami, obwiedzionymi płaskim obramowaniem, wykazują charakter wybitny, z którego można je zdefiniować. Ornament kubka i okrągłych guzów tworzą same kółka i linie. Wyroby wszystkie nie są lutowane, lecz nitowane razem drutem; materiał, z którego są wykonane, to czyste złoto bez śladu srebra. Technika wszystkich zdaje się przemawiać za tem, że za wzór dla nich posłużyły wyroby znacznie artystyczniejsze i o wybitniejszym charakterze.

Zawartość całego tego skarbu dostała się dzięki usilnym staraniom hr. Wł. Dzieduszyckiego do muz. Dzieduszyckich we Lwowie, gdzie też się przechowuje. Faksymilia ich z blachy miedzianej oglądać można w miejskim Muzeum Przemysłowym.

Prawie w 20 lat (1897 r.) po odkryciu skarbu pierwszego, natrafili ludzie przypadkowo na drugi, także złoty, obok miejsca znalezienia pierwszego. W skarbie tym, analogicznym całkiem do pierwszego, nie było już tylu przedmiotów co w pierwszym, a i one dostały się prawie wszystkie do muz. Dzieduszyckich. Znalazły się między nimi fragmenty naczyń, które wyrobem i charakterystyczną ornamentyką przypominają zupełnie czerepy naczyń, przywiezione przez Kirkora do Akad. Umiej. w Krakowie razem z brązowym kotłem scytyjskiego typu z Iwania pustego, obok Michałkowa. Okoliczność ta popiera znacznie przypuszczenie dra Wł. Demetrykiewicza co do proveniencji scytyjskiej wszystkich w Michałkowie znalezionych wyrobów złotych. Za scytyjskiem ich pochodzeniem wypowiedział się też J. Szombaty, kustosz muzeum nadw. we Wiedniu, który sprzeciwił się analizie i ocenie naukowej dra K. Hadaczka, istotnie niezupełnie wystarczająco argumentowanej.

J. Szombaty przeprowadził w 1899 r. na miejscu znaleziska systematyczne badania, ale nie trafił na nic ciekawszego. W następnym roku zbadał dr. Hadaczek cmentarzysko z gro-

bami szkieletowymi, do czego skłoniła go okoliczność, że razem z drugim skarbem dostała się do muzeum Dzieduszyckich dobrze zachowana czaszka ludzka z zielonym odciskiem na czole, pochodzącym od dyademu, złożonego z pojedynczych blaszek czworokątnych. Czaszkę tę wykopano na dworskim ogrodzie w Michałkowie, gdzie dr. Hadaczek miał sposobność odkryć jeszcze dwa całe groby. W jednym, w głębokości 35 cm pod ziemią, leżał na wznak szkielet 1.45 cm długi, zwrócony głową na zachód, z rękami, ułożonemi w krzyż na piersiach; na kości czołowej leżało dziesięć delikatnych, srebrnych blaszek prostokątnych dyademu, umocowanych niegdyś na materji płóciennej, jak to widać z czterech dziurek w kątach każdej blaszki. Drugi grób, podobny do poprzedniego, bez żadnego ujęcia i przedmiotów, mieścił dwa obok siebie szkielety dziecinne, zwrócone głowami na połudn.-zachód, ze złożonemi na piersiach rękami. Z ornamentowanych — wyobrażeniem prawdopodobnie konia — blaszek dyademu, wnosi dr. Hadaczek, że cmentarzysko to sięga X w. po Chr. Dyademy podobne znaleziono w Horodnicy nad Dn. i w Dzurkowie (pow. horodeński).

Na niwie »Mohyłki« wznoszą się trzy, niezbadane jeszcze mogiły; na niwie »Bołotyszcz« trafia się na czerepy naczyń glinianych i narzędzia krzemienne, a w dworskim lesie jest niezbadana jaskinia.

T. Ziemięcki. Dwutygodnik naukowy. Kraków 1878, I, str. 409. 554. — Pragłowski. »Gazeta narodowa«. Lwów 1878, nr. 196. — A. Petruszewycz. »Słowo« (rusk.). Lwów 1878, nr. 93. 94. 98. — A. Kohn u. K. Mehlis. Materialien zur Vorgeschichte des Menschen im östl. Europa. Jena 1879, II. 228—239. — M. Sokołowski. Dwa skarby złote w Vetttersfelde w Dolnych Łużycach i w Michałkowie w wsch. Galicyi. »Przegląd polski«. Kraków. Tom. 19 (odb.). — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III. 42. — »Strzecha ojczysta«. Lwów 1879, str. 32. — »Kuryer lwowski«, 1897 z 6 i 15 czerwca. — »Dziennik polski«. Lwów 1897, 6/Vl. — »Czas«. Kraków 1897, 6/Vl. — Mitteilungen der anthrop. Gesell. Wiedeń 1898, nr. 1. — Mitteilungen der k. k. Central-Kommission. Wiedeń 1898, str. 113.

Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. Oesterr.-ungar. Mon. in W. u. B. 1898, str. 126. »Kraj«. Petersburg 1899, nr. 49 (rys.). — Materiały antr.-arch. Kraków 1900, IV, str. VIII—IX. — Wł. Przybysławski. Dwa złote skarby w Michałkowie. Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1900, str. 31—43 (rys.). — Mitteilungen der anthrop. Gesell. Wiedeń 1900, str. 130. — Jahresberichte des österr.-archäolog. Inst. Wiedeń 1903, VI, 108—122. — K. Hadaczek. Z badań arch. w dorzeczu Dniestru. Materiały antrop.-arch. Kraków 1903, VI, 33. — Idem. Złote skarby Michałkowskie. Kraków 1904 (z 13 tabl.). — M. Hruszewskij. Ocena powyższej pracy. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. Tom 43. — Kwartalnik historyczny. Ocena powyższej pracy. Lwów 1905, str. 69. — A. Czołowski. Jak giną nasze zabytki. Protokoły Zjazdu c. k. konserw. w Przemyślu. Lwów 1905, str. 12. — K. Hadaczek. Jahreshefte des österr. arch. Inst. Wiedeń 1906, str. 32. Idem. Przewodnik po Muzeum im. Dzieduszyckich. 1907, str. 96, 100.

44. Mielnica w.

Między Mielnicą a Wowkowcami przekopał dr. Hadaczek w 1900 r. mogiłę neolityczną w wyrąbanym lesie »Stara dąbrowa« i znalazł w niej drobne kawałki gliny, krzemienie i słabo wypalone fragmenty naczyń. Na niwie »Honczarycha« odkrył ślady osady neolitycznej w postaci kilku czworokątnych płaszczyzn, zasypanych rumowiskiem z palonej gliny, nad którym w warstwie nasypowej znalazł gładzony topór kamienny, dłutko kamienne i liczne fragmenty naczyń malowanych, podobnych zupełnie do znanych z Bilecza złotego. Przedmioty te przechowują się obecnie w Muz. Dzieduszyckich.

Czerepy naczyń spotyka się też na niwie zw. »melnycy bałki«.

K. Hadaczek. Ślady epoki t. zw. archaiczno-mykeńskiej w Galicyi wsch. Wiadom. numizm.-arch. Kraków 1901, nr. 2—3: 3 i 4. — Idem. Z badań arch. w dorzeczu Dniestru. Materiały antr.-arch. VI, 27—29. — Dr. Z. Kuzela. Ocena powyższej pracy. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. Tom 72, str. 187. — T. Wowk. Materiały do ukr.-ruskoi etnologii. Lwów 1905, VI, str. 22.

45. Monastyrek w.

W skale, nad wysokim, stromym brzegiem Seretu, znaj-

duże się sztuczna jaskinia, przed którą na małym placyku stoi wielki kamień w postaci płyty prostokątnej, wsparty na trzech kamiennych jakby nóżkach, wbitych w ziemię. Na powierzchni płyty widoczne są słabe znaki liter cyrylickich. A. Kirkor uważał tę jaskinię za przedhistoryczną świątynię, a kamienny stół za ołtarz ofiarny, co jednak nie zdaje się prawdą, ponieważ jaskinię zajmowali ongiś zakonnicy reguły św. Bazylego, po których też pozostały tu ślady pobytu człowieka.

A. Kirkor. Zabytki bałwochwalcze w Galicyi. »Kłosy«. 1879 str. 307 (rys.). — Idem. Zbiór wiad. do antr: 1878, II. 11. — Iz. Kopernicki. Tamże. 1879, III. 136. — A. Kirkor. Tamże 1884, VIII. 50. — Wł. Demetrykiewicz. Groty kute w skałach Galicyi wsch. Mater. antr.-arch. VI. 71—5 (rys.). — B. Janusz, Jaskinie w Bilczu złotem i Monasterku. »Kuryer lwowski« 1908 fejl. 245. 250.

46. Muszkatowce w.

W lesie mogiły, z których w jednej znaleziono w 1893 r. celt brązowy.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zab. przedhistor. Galicyi wsch. 1906, str. 18.

47. Niwra w.

W czasie orki 1913 r. odkryto pięć grobów podpłytowych, w których znaleziono dobrze zachowane szkielety i pierścienie brązowe; szkielety były w pozycji siedzącej.

48. Olchowiec w.

Przy budowie drogi z Mielnicy wykopano przed kilku laty szkielety ludzkie z pierścieniami, naramiennikami, kolczykami i innymi ozdobami ze srebra. Szkielety zwrócone być miały głowami na zachód. Znalezione brązowe i srebrne kolczyki przechowują się w zbiorze p. Tychowskiego w Borszczowie. Ciekawa jest jedna para kolczyków; jedną część kolczyka stanowi masywna, sześciocienna perła, bogata, zdobna trójścieniami, filigranowej roboty piramidkami, szklanymi perłkami kolorowymi w oprawach i swobodnie zwisającymi

blaszkami okrągłymi, jakby monetkami; druga część jest gładką igłą, dla której wykonana jest na sześciociennej perle pochwa w kształcie kwiata. Para podobnych koleczyków z Bóżykowiec na Podolu przechowuje się w Muz. Akad. krak. Są to wyroby, wykonane prawdopodobnie pod wpływem bizantyńskiej sztuki złotniczej.

K. Hadaczek. Z badań arch. w dorzeczu Dniestru. Materiały antr.-arch. 1903, VI, str. 34.

49. Paniowce zielone w.

Przez las przebiega dalszy ciąg wału Trajana (por. Bielowce).

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III, 40.

50. Piłatkowce w.

Kirkor oddał do muz. Akad. krak. znaleziony razem z gruboziarnistymi czerepami kawał kości wyraźnie obrobionej i w postaci szydła zaostrzonej.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878, II, str. 17.

51. Piszczatynice w.

Kirkor zauważył tu ślady horodyszczu.

A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. »Kłosy« 1877.

52. Sapohów w.

W 1877 r. przekopał A. Kirkor na niwie »Mohylki« kilka (?) mogił, z czego jednak nie pozostawił dokładniejszego sprawozdania. O ile jednak wiadomo z relacji dra Kopernickiego, wydobyć miał z nich kości dwu młodych ludzi tak pogruchotane i zdefektowane, iż w żaden sposób nie udało się ich złożyć w jakąś całość. Według opisu Kopernickiego miały być widoczne na nich ślady przepalenia i silnego zabarwienia zielonego, nawet od wewnętrznej ścianki czaszki, co wskazywałoby miało na jakiś niezwykle i zagadkowy obrzęd pogrzebowy; większa część wydobytych kości ma wygląd jakby umyślnie połamanych jeszcze przed pogrzebem.

W mogiłach tych trafił A. Kirkor na kilka przedmiotów bronzowych wielkiej wartości archeologicznej. Były między

nimi: wielkie, ciężkie, surowo odlane zwierciadelko z długą, rowkowaną rączką, dwie okrągłe płytki brązowe — także zwierciadelka — prawdopodobnie z drewnianą albo kościaną niegdyś rączką, większa ilość trójdzielnych grocików brązowych z szerokim końcem spłaszczonym. Kilka żelaznych grocików, gruba, na kształt sita dziurkowana blacha brązowa, emaliowe paciorki i ciężarek gliniany — oto reszta przedmiotów tego znaleziska. Wartość ich dla prehistoryi kraju jest bardzo znaczna, albowiem jako wyroby scytyjskie oznaczają połudn.-zachodnią granicę dawnego terytorium scytyjskiego. Niestety, jak o znalezisku scytyjskiem z Kragłego nad Zbruczem, tak o znalezisku sapohowskiem nie posiadamy dokładniejszych i pewniejszych wiadomości, a tylko wydobyte okazy muszą mówić same o sobie.

We wsi jest jaskinia, którą oglądał A. Kirkor, nie dochodząc jednak do jej końca; największa jej wysokość dochodzi 2·70 m, a dno pokryte jest namulęm rzeczny. Kirkor przypuszczał, iż jest ona tą, o której wspomina Rzączyński, ale odkrycie wejścia do jaskini w sąsiednim Krzywczu wykazało bezzasadność tego twierdzenia (por. Krzywczę).

Baliński i Lipiński. Starożytna Polska. Warszawa 1844.—
 A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. »Kłosa« 1877, str. 337 (rys.). — Idem. Sprawozd. wydz. filol. Akad. Umiej. Kraków 1877, VI. — Idem. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III. 34. 38. — Iz. Kopernicki. Tamże. 1877, I. 64—5; 1879, III, 129. — A. Gruszecki. O jaskiniach. Bibl. Warsz. 1878, str. 343.—
 A. Kohn u. K. Mehlis. Materialien zur Vorgeschichte. 1879, I. 20. 250—1. — Katalog wystawy arch. i etnograf. Lwów 1885. —
 J. Hampel. Skythische Denkmäler aus Ungarn. Ethnologische Mitteil. aus Ungarn. Budapest 1895, Tom IV. str. 25. — P. Reinecke. Die skythischen Altertümer im mittleren Europa. Zeitschr. für Ethnologie. Berlin 1896, XXVIII, str. 8—9. — Idem. Skythische Alterthümer in der Bukowina. Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums. Czerniowce 1896, str. 45. — Wł. Demetrykiewicz. Le miroir de Sapohów (A Sapohowoi Tükör). Archeologiai Ertesitő. Budapeszt 1894, zesz. grudzień. — Idem. Vorgeschichte Galiziens. Oester.-ungar. Mon. in W. u. B. str. 123.—

Wł. Hrebieniak. Ślidy skytskoi kultury w Hałyczyni. Zap. Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów 1914, T. 117, str. 10—11 (rys.).

53. Skała nad Zbruczem m.

W muz. Akad. krak. przechowuje się przypadkowo znalezione tu siekieromłot przełamany.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV, str. 83.

54. Turylcze w.

W 1913 r. odkryto grób podpłytowy — wykopaliska dostały się do zbiorów gimnazjum w Borszczowie.

L. Węgrzynowicz. Przegląd zabytków przedhistor. w okolicach Borszczowa. Sprawozd. gimn. Borszczów 1913.

55. Uście biskupie m.

W pobliżu ogromnego horodyszcza z późnych czasów historycznych występują na polach fragmenty naczyń malowanych.

Znaleziono tu pierścień złoty z ozdobą w postaci trójkątnej piramidy z próżnych, wielkości grochu, kulek — charakterystyczny wyrób czasów wędrówek narodów.

L. Schneider und R. Virchow. Burgwall am Dniestr und Topfgeschirr von Uście biskupie. Zeitschr. für Ethnologie 1878, X, str. 135—141. — A. Kohn u. K. Mehlis. Materialien zur Vorgeschichte. Jena 1879, II, 323. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. Oesterr.-ungar. Mon. in W. u. B. str. 131. K. Hadaček. Z badań arch. w dorzeczu Dniestru. Materiały antr.-arch. 1903, VI, str. 30. — Z. Kuzela. Ocena powyższej pracy. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. T. 72, str. 187. — T. Wowk. Materiały do ukr.-ruskoi etnologii. 1905, VI, str. 23.

56. Wierzchniakowce w.

W 1877 r. zauważył A. Kirkor w dwu miejscach — według swego przekonania — ślady neolitycznego cmentarzyka ciałopalnego, które jednak są resztkami osady z ceramiką malowaną, typu archaiczno-mykeńskiego; znalezione czerepy przechowują się w muzeum Akad. krak. i Lubomirskich we Lwowie.

W 1878 r. zbadał on na niwie »pod młynami« cmentarzysko szkieletowe z grobami t. zw. płytowymi, których prze-

kopał pięć. Wszystkie nakryte były płytami kamiennymi, pod którymi w głębokości 89—175 cm leżały szkielety; w trzech grobach było po dwa szkielety obok siebie, a w dwu, po jednym. Wszystkie zwrócone były głowami na połudn.-zachód, a wymiary ich w grobach wskazują, że przeważnie byli niskiego wzrostu, a mianowicie 1·20, 1·45, 1·50, 1·60, 1·64, 1·69, 1·89 i 1·95 m. Z przedmiotów znalazły się tylko pojedyncze kolczyki i pierścienie brązowe z skrętów druta o jednym ogniwie; w jednym tylko grobie znalazł się kunsztowniejszy kolczyk z cienkiego druta kolisto zgiętego i niezalutowanego, a na nim zawieszona mała ozdoba z uszkiem. W jednym grobie pod czaszką, w kierunku szyi, zachowały się dwa kawałki materyi w deseniu prążkowane i przetykane nitką złotą.

»Gazeta lwowska« 1877, nr. 204. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878, II. 14; 1879, III. 15—17. — Katalog muz. im. Lubomirskich. 1889, str. 24, nr. 236. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. Oesterr.-ungar. Mon. in W. u. B. str. 130. — L. Niederle. Czeławjeczestwo w doistoriczeskija wrjemjena (ros. przekład T. Wowka). Petersburg 1898, str. 154. — K. Hadaczek. Ślady epoki t. zw. archaiczno-mykeńskiej w Galicyi wsch. Wiadom. numizm.-arch. 1901, nr. 2—3. — T. Wowk. Materyały do ukr.-ruskoi etnologji. Lwów 1905, VI. str. 17. — Przewodnik po muz. im. Dzieduszyckich. 1913, str. 3.

57. Wołkowce w.

W muz. im. Lubomirskich przechowuje się znaleziony tu w 1876 r. nożyk krzemienny z piłą.

Hr. Koziebrodzka rozkopała mogiłę w tyle ogrodu nad Dniestrem i wydobyła z niej niezwykle pięknie wykonane kolczyki brązowe, oddane do muz. Akad. krak.

Na niwie »końska szyja« zbadał Kirkor w 1878 r. cmentarzysko szkieletowe z t. zw. grobami płytowymi, których przekopał pięć. Pod mało już widocznymi nasypami leżały płyty kamienne, pod którymi spoczywały zwłoki, wszystkie głowami na zachód, z rękami wyciągniętymi wzdłuż ciała; w dwu grobach ręka prawa złożona była na piersiach, a lewa wyciągnięta. U kilku, pod głowami nasypane było wapno,

a we wszystkich prócz gruboziarnistych czerepów wielkich naczyń glinianych nie znalazło się nic innego. Ciekawa jest płyta kamienna, nakrywająca jeden z tych grobów; u góry ma wyraźne zaokrąglenie, przypominające głowę ludzką, dalej widoczne są wgłębienia w kształcie oczu, nosa i ust, a poniżej wykute ręce. Prymitywne jej obrobienie porównuje Kirkor z figurami »bab« kamiennych.

W lesie, w miejscu zw. »serednyj horb« jest horodyszczce z wałami i fosami od północy, a debrami z reszty stron.

»Przegląd archeologiczny«. Lwów 1876, IV. str. 130. — Posiedzenia komisji antr. z dnia 14. IV. Kraków 1877, str. LXI. — A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. »Kłosy« 1877. — Idem. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I. 14; 1879, III. 17. 38. — Wł., Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. Oester.-ungar. Mon. in. W. u. B. str. 133.

58. Wysuczka w.

Zamek tutejszy zbudowany ma być na dawnym horodyszczu.

A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. »Kłosy« 1877.

59. Zalesie nad Zbruczem w.

W muz. Akad. krak. przechowuje się znaleziona tu pod korzeniami starego dębu w 1859 r. korona bronzowa. Jest to obręcz, złożona z profilowanego paska i osadzonych na nim zębów ostrych. Obie części (pasek i zęby) mają jednakową wysokość, po 2·5 cm tak, że cała korona mierzy 5 cm wysokości. Dolna krawędź paska, a także miejsce, skąd wystają zęby, ozdobione są głęboko wciętym rowkiem. Sam pasek posiada po środku wgłębienie w postaci rowka, utworzonego przez dwie płaszczyzny, zaczynające się u skraju paska i nachylone do siebie w środku jego pod silnie rozwartym kątem. Zęby, osadzone na pasku, mają kształt równobocznych trójkątów z brzegami wygiętymi na zewnątrz tak, że wierzchołek każdego, zwiężając się, staje się coraz bardziej spiczasty; prócz tego ma każdy ząb po środku, od nasady do wierzchołka, zgrubienie w rodzaju zębra u liścia rośliny.

Dawniej, kiedy korona ta była cała i nieuszkodzona, zamykała w przekroju 12—13 cm; obecnie brak z całości części z dwoma zębami. Urządzona była do otwierania i w tym celu pomieszczona jest między dwoma zębami zawiaska z osią, zakończona główką rzeźbioną. Korony tej używano najprawdopodobniej do spinania włosów na głowie niewieściej, albo jako naramiennika. Z badań dra Demetrykiewicza wynika, iż pochodzi z t. zw. przedrzymskiej epoki, odpowiadającej kulturze Le-Tène w Europie środkowej, zatem już z czasów używania żelaza.

W innem, a nie, jak mylnie sądzą niektórzy uczeni w tem samym miejscu, w którym znaleziono koronę, natrafiono później w tej wsi na brązowy phallus i monety rzymskie, przechowane obecnie w muz. Akad. krak.

Około 1895 r. odsłonięto przypadkiem cmentarzysko ciałopalne, które dostarczyło kilku charakterystycznych wykopalisk, złożonych w muz. Dzieduszyckich. W skład ich wchodzi duża amfora rzymska z uszkodzonym otworem, niezgrabne naczynie pierwotnej roboty, pokryte na brzuscu dołeczkami, wygniatanymi palcami, brązowy dzbanek misternej roboty, wieszadełko brązowe emaliowane i perła szklana z barwnym ornamentem. Znaleziska te sięgają epoki cesarstwa rzymskiego (II—III po Chr.).

Obok wsi przebiega wał Trajana (por. Bielowce).

J. T. Lubomirski. Zabytki krajowe z okresu brązowego. Wiadomości arch. Warszawa 1873, str. 24 (rys.). — J. N. Sadowski. Drogi handlowe greckie i rzymskie przez porzeża Odry Wisły, Dniepru i Niemna do wybrzeży morza Bałtyckiego. Pamiętnik Akad. Umiej. Wydz. histor.-filoz. Kraków 1876, III. 78 (rys.). — Sprawozdania z posiedzeń komisji antrop. Akad. Umiej. Kraków 1877, str. LXI. — A. Kohn u. K. Mehlis. Materialien zur Vorgeschichte. Jena 1879, II. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III. str. 39. — J. Undset. Das erste Auftreten des Eisens in Nordeuropa. Hamburg 1882, str. 111. — P. Reinecke. Die skythischen Altertümer im mittleren Europa. Zeitschrift für Ethnologie. 1896, XXVIII. — H. Seger. Schlesische Funde der vorrömischen Eisenzeit. Schlesiens Vorzeit in Bild und

Schrift. Wrocław 1896, VI. str. 418. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens str. 122, 130. — Wiadomości numizm.-arch. Kraków 1899, nr. 2—3. str. 90. — Wł. Demetrykiewicz. Korony brązowe przedhistoryczne, znalezione na obszarze ziem dawnej Polski. Materiały antr.-arch. 1900, IV. str. 70—91 (rys.). — M. Hruszewskij. Ocena powyższej pracy. Zap. Nauk. Tow. im. Szewcz. T. 45. str. 2—3. — K. Hadaczek. Kultura dorzecza Dniestru w epoce cesarstwa rzymskiego. Mater. antr.-arch. 1912, VII. str. 26—27. Tabl. VI—VIII.

60. Zawale w.

Natrafiąją się tu monety rzymskie i przedmioty brązowe. Pod wsią kończy się część wału Trajana, biegnąca między Kudryńcami a Zawalem (por. Bielowce).

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III. 40.

4. Powiat Brody, dorzecze Styru.

61. Baryłów w.

W pobliżu wsi stoi 4 m wysoki kurhan; dwór obwiedziony starymi wałami i fosą.

B. Sokalski. Rys geogr.-statyst. złoczowskiego okręgu szkolnego. Złoczów 1885, str. 225.

62. Berlin w.

Znaleziono tu piękny toporek i grociki krzemienne, oddane do muz. Dzieduszyckich (nr. 101, 102).

J. Czerkawski. Rzut oka na przyrodę okolic Lwowa. Lwów 1876, str. 30.

63. Brody m.

W muz. Lubomirskich są wykopane tu przy budowie kolei 1868 r., za komorą berlińską, cztery naczynia gliniane i dwie, niezdarne miseczki.

Na wystawie krakowskiej z 1873 r. był siekieromłot kamienny niezwyklego kształtu, pochodzący z tegoż znaleziska.

W muz. Tow. przyj. nauk w Przemysłu — 48 sztuk okrzesków krzem.

J. N. Sadowski. Wystawa starożytności w Krakowie. »Przegląd polski« 1873, str. 278. — Katalog muz. im. Lubomirskich.

1889, nr. 225—9. 248. 249. — Rocznik Tow. przyj. nauk. w Przemysłu. 1912, str. 108.

64. Czechy w.

W przeciągu 1895—1898 r. zbadał tu dr. Iz. Szaraniewicz i prof. M. Hruszewski cmentarzysko szkieletowe, położone po lewej stronie drogi z Zabłociec do Czechów, a przytykające jednym końcem do Czechów, a drugim do tej drogi na gruntach dworskich i sąsiednich włościan, na niewielkiem podwyższeniu wśród moczarowatej okolicy, dającej początek rzece Styrowi. Pierwsze rozkopy przeprowadzono na gruntach dworskich, a potem na włościańskich.

Szkielety leżały rzędami na wznak pod wierzchnią warstwą ziemi, bez jakiegokolwiek ujęcia, głowami zwrócone przeważnie na wschód, albo półn.-wschód. Charakterystyczną właściwością tych grobów, to garnuszki koło zmarłego, obok licznych przedmiotów z innych materiałów, jak brązowe szpile z zagiętymi kabłączkami, branzolety, kabłączki na skronie, guziki; rzadsze są ozdoby podobne z żelaza i inne ze szkła, kości, muszli, a bardzo rzadkie ze srebra. Z narzędzi znaleziono krzemienne, kamienne (najczęściej fragmenty) i kościane, często żelazne nożyki, ale żadnego narzędzia brązowego.

Te kategorie przedmiotów występują w różnych kombinacjach; trafiły się groby z samymi brązowymi ozdobami, albo samymi kamiennymi przedmiotami, lub też z żelaznymi, ale były i takie, gdzie brązowe ozdoby występują razem z narzędziami kamiennymi, albo brązowe z żelaznymi, albo też żelazo z kamieniem.

Według obliczenia dra Szaraniewicza rozkopano razem około 400 grobów, w których znaleziono 864 przedmiotów, prócz kilkuset naczyń glinianych. Długość szkieletów, zmierzonych na miejscu, wynosiła przeciętnie 1.69 m, wszystkie były długogłowe.

Nie tak liczne (10% ogólnej liczby) są groby ciałopalne z przepalonymi kośćmi w urnach. Przedmioty przy nich znalezio-

ne są identyczne zupełnie do wydobywanych z grobów szkieletowych. W jednym takim grobie znalazła się kupa palonych kości, pośród nich fragment grzebienia kościanego, nieco dalej druga kupa i między kośćmi kawałek obrobionej kości z otworem, a jeszcze dalej trzecia — na kościach brązowy naczynnik, między kośćmi brązowa szpilka, dwa brązowe krążki, paciorki z masy glinianej.

Prócz tych typów trafiło się i kilka odmiennych. W jednym grobie nakrywała zwłoki warstwa węgla, a obok były ślady drzewa. Drugi wyglądał następująco: szkielet miał u głowy młotek kamienny, na piersiach blaszkę żelazną, pokrytą z wierzchu ornamentem, w nogach nożyk żelazny i fragment krzemienno; dokoła szkieletu dziesięć kamyków. Pod nim dwa inne szkielety; u głowy jednego, siekierka kamienna i brusek, koło ręki kawał smoły; obok drugiego trzy naczynka u głowy.

Naczynia gliniane, wydobyte z grobów tutejszych, przedstawiają obok bardzo niezręcznie ulepionych w ręku i inne wyrobione z pomocą krążka garncarskiego, a co najmniej, deszczułki garncarskiej. Do ornamentowania służą dziureczki, wypukłości i ornament linijny w postaci wyciskanych równych i skośnych linii i pasków. Bardzo rzadko trafia się ornament z linii krzywych. Niekiedy wypełnia wgłębienia ornamentacyjne masa biała, znana w ornamentacji ceramicznej epoki przejściowej od kamienia do metali.

Podobne groby odkryto w sąsiedniej wsi Wysocku i Jasionowie. Podobną kulturę, przy odmiennym obrzędzie pogrzebowym, zbadał G. Ossowski w Rakówkacie i Uwiśle (pow. Husiatyn).

Na połudn.-wschód od cmentarzyska, na wzniesieniu zw. »Stohyń« rozlega się horodyszcze; rozkopy w kilku miejscach nie dały żadnych rezultatów.

Jest tu kilka mogił, z których jedną przekopał G. Ossowski koło wsi Zabłocie, a drugą dr. Szaraniewicz, między Za-

blotcami a Wysockiem. Mieściły one grób szkieletowy w drewnianem obramieniu, zbitem gwoździami żelaznymi.

Na jednym naczyniu glinianem, znalezionem przez dra Szaraniewicza, jest ornament, który dr. Leciejewski mylnie uważa za ruskie, gałązkowe pismo runiczne.

W muz. Stauropig. znajdują się wyorane tu monety rzymskie, a przedmioty, pochodzące z wykopalisk dra Szaraniewicza przechowują się w zbiorach archeologicznych uniwersytetu lwowskiego; wykopaliska prof. Hruszewskiego oddano do zbiorów Nauk. Tow. im. Szewczenki we Lwowie.

Prof. Hadaczek określa chronologię cmentarzyska Czechy—Wysocko, reprezentującego wybitne stadium rozwojowe kultury przedhistorycznej kraju naszego, na pierwszą połowę I-go stulecia przed Chrystusem i łączy kulturę tę z późniejszą epoki po Chrystusowej, reprezentowaną przez cmentarzyska ciałopalne typu Lipica—Zalesie—Psary.

M. Hruszewskij. Zapysky Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów 1894. str. 230. — Idem. Pochoronne pole w seli Czechach. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. 1899. XXXI (tabl.). — Iz. Szaraniewicz. Cmentarzysko przedhistoryczne w Czechach i Wysocku. Teka konserw. Galicyi wsch. 1900, str. 1—30 (tabl.). — Idem. Das prähistorische Grabfeld zu Czechy. Mitteil. d. Central-Kom. Wiedeń 1897, str. 166; 1898, str. 60; 1901, str. 93. 130. 199. 232. — Wł. Demetrykiewicz. Przedhistoryczna ceramika z półksiężycowemi uchami. Wiadomości numizm.-arch. 1901. IV. str. 329—330. — J. Leciejewski. Runy i runiczne pomniki słowiańskie. Lwów 1906. str. 190—3. — Ocena powyższej pracy. Zap. Nauk. Tow. im. Szewcz. 1907. Tom. 80, str. 202—4. — K. Hadaczek. Przewodnik po Muz. Dzieduszyckich. Lwów 1907. — J. Święcki. Opys muzeja Staurop. Instytutu. Lwów 1908, str. 224. — Tymczasowyj katalog ukr. nacjon. Muzeja pry Nauk. Tow. Szewcz. Nr. 2842—2896. — K. Hadaczek. Kultura dorzecza Dniestru w epoce cesarstwa rzymskiego. Kraków 1912. — Wł. Hrebeniak. Ślidy skytskoj kultury w Hałyczyni. Zap. Tow. Szewcz. Tom 117. str. 16—19 (rys.).

65. Czystopady w.

W 1881 r. znaleziono przy kopaniu kamieni, 4 m pod

ziemią, odszczepek krzemieny, oddany do muz. Dzieduszyckich (nr. 114).

A. de Mortillet. L'industrie Acheuléenne en Galicie. L'homme préhistorique. 1909. VII. nr. 8. str. 240—2.

66. Dudyn w.

We wsi jest horodyszcze, gdzie według tradycyi ludowej miał być kiedyś gród »Butyn«, skąd pochodzą płyty kamienne, złożone na podwórze jednego włościanina.

B. Sokalski. Rys. geogr.-statyst. złoczowskiego okręgu. Złoczów 1885. str. 244.

67. Hołoskowice w.

Na polach między tą wsią a Suchodołami są ślady mogił, a na innym miejscu horodyszcze »hodynnykowa brama« i uroczysko »Ihratyn«.

B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. złocz. okręgu, str. 250.

68. Hucisko brodzkie w.

Na górze, na wschód od wsi, odkrył G. Ossowski 1889 r. ślady osady przedhistorycznej — znajdują tu się wyroby krzemienne, przeważnie noże.

B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. złocz. okr. str. 253. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890. XIV. str. 34. — Wiadomości numizm.-arch. 1890. str. 59.

69. Jasionów w.

W 1898 r. odkryto przypadkiem cmentarzysko szkieletowe za lasem, na wzniesieniu zw. »na Smorkach«, oddalone o kilometr od folwarku Anielówka. Rozkopaniem grobów zajął się właściciel wsi. Cmentarzysko to wcale niewielkie analogiczne jest do odkrytego w Czechach i Wysocku. Szkielety leżały bardzo płytko i gęsto obok siebie, głowami zwrócone na południe, a zatem nie tak jak w Czechach i Wysocku, gdzie przeważna ilość szkieletów oryentowana była głowami na wschód. Pogrzebane były bezpośrednio w ziemi, lub miały obramowanie z kamienistego rumu, wypłukanego przez wodę. Znaleziono przy nich dość bronzów i jedną szpilkę żelazną, masywny naramiennik, 7 cm w średnicy, grubszy w środku,

4 naramienniki z bronzowej wstęgi (jeden spiralny), 5 pierścieni spiralnych, dwa lite naszyjniki, fibulę w kształcie litery S., sześć spinek — wszystko z brązu i jedną szpilkę z żelaza. Wyroby te podobne są zupełnie do wydobytych z Czech i Wysocka.

Wydobyte z grobów naczynia są małe, niezdarnie wykonane, słabo, albo całkiem niewypalane, w kształcie kubków, miseczek, dzbanków i t. p. z uszkami i bez, niedokładnie gładzone. Niewielką tylko ich ilość zdobi ornament kreskowy i kropkowy, reszta jest całkiem nieozdobiona. Analogia ich do znanych z Czech i Wysocka jest najwidoczniejsza.

W 1904 r. odkrył tu dr. Hadaczek osady przedhistoryczne z dwoma, należącymi do nich cmentarzyskami; jedna z nich rozlega się na końcowych częściach góry jasionowskiej, druga na północnym jej stoku z małym cmentarzyskiem w dole. Znaleziony tu przedmiot gliniany w postaci siedzącego na słupku ptaka, małe naczynko z rytymi sześcioma wyobrażeniami zwierząt i kamienne narzędzia, kolczyki brązowe, sierp i szpilkę — oddano do muz. Dzieduszyckich.

W 1908 r. odkrył właściciel wsi kilka grobów z epoki słowiańskiej.

M. Hruszewskij. Pochoronne pole w seli Czechach. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. Tom XXXI. str. 19. — Kwartalnik historyczny. 1905. str. 681. — »Tydzień«, Lwów 1906. nr. 6. — Materiały antr.-arch. 1906. VIII. str. XI. — Przewodnik po muz. Dzieduszyckich. 1907. str. 94. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1905. nr. 30; 1907. str. 5; 1909. str. 4.

70. Kadłubiska w.

Według tradycyi ludu, na gruntach tej wsi, wsi Czech i Wysocka rozlegać się miała dawniej osada zw. »Stohyń«.

W okolicy stoją trzy mogiły.

B. Sokalski. Rys. geogr.-statyst. złącz. okręgu str. 257. — Iz. Szaraniewicz. Cmentarzysko przedhistor. w Czechach i Wysocku. Teka konserw. Galicyi wsch. 1900. str. 2. 4.

71. Kustyń w.

Pod wsią mogiła.

B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. złoczowskiego okręgu str. 261.

72. Kutyszcze w.

Obok cerkwi horodyszcze, na którym wykopano kamień, na kształt krzyża z zatartym napisem, prawdopodobnie cyrylickim.

Wokół dworu ślady okopów.

B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. złocz. okr. str. 262.

72. Łopatyn m.

Na horodyszczu, nazyw. »zameczyszczem«, znajdują się krzemienne i brązowe przedmioty.

W muz. Dzieduszyckich jest piękny, znaleziony tu młotek kamienny.

W muz. Lubomirskich przechowuje się wykopana tu figurka z amalgitu, 23 cm wysoka, przedstawiająca w stojącej postaci mężczyznę wschodniego (chińskiego) typu, z brodą, wąsami i w długich szatach. Prawą ręką przytrzymuje on fałdy sukni, a w lewej trzyma coś, jakby gałąź, spoczywającą mu na karku. Figurka ta ma zlepioną lakiem podstawkę odłamaną.

B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. złocz. okr. str. 269. — Słownik geograficzny. V. — Katalog muzeum Lubomirskich 1889. str. 48. nr. 985.

74. Maleniska w.

W połudn.-wschodniej stronie wzgórze zw. »Baba«, gdzie do niedawna jeszcze stać miała kamienna figura »baby«.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji. Lwów 1874. II. 18—9. — B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. złocz okr. str. 273.

75. Markopol m.

Horodyszcze, obwiedzione wałami, z wyższymi bastyonami po bokach.

B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. złocz. okr. str. 275.

76. Nakwasza w.

W zachodniej stronie od cerkwi stoi mogiła, w której spoczywać ma ciało chana tatarskiego; są tu też wały.

J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871. str. 240. — Słownik geogr. VI. — B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. złocz. okr. str. 278.

77. Niemiacz w.

Znaleziono krzemienne noże i piłki.

Mogiła i horodyszczce.

Słownik geograficzny. VII.

78. Palikrowy w.

Przy wierceniu studni znaleziono w głębokości 6 m dobrze zachowany denar srebrny cesarza Hadryana. Jedna strona wyobraża głowę i napis HADRIANVS AVG. COS III PP; druga strona stojącą Wiktoryę i napis VICTORIA AVG. Odano go do zbiorów Muz. Narod. w Krakowie.

Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1916. nr. 1.

79. Pańkowce w.

Na wzgórzu zw. »Baba« stała do niedawna figura kamienna, wyobrażająca jakby niewiastę w kozuszk, z wystającymi piersiami, z chustką na głowie, zwisającymi rękami i odbitemi nogami. Prócz niej miał tu leżeć jeszcze drugi kamień, zw. »perebytyj kamień« z wgłębieniem w kształcie stopy.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. 1874. II. 17.

80. Pieniaki w.

W muz. Dzieduszyckich są znalezione tu dłuta krzemienne i grotty (nr. 104—9, 111—2).

W okolicy wsi wzgórze »Straszny kął« i »Baba«.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. 1874. II. 52. — B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. złocz. okr. str. 283.

81. Podkamień m.

Klasztor i kościół dominikański stać mają na miejscu, gdzie dawniej stać miało bóstwo pogańskie.

B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. złocz. okr. str. 288.

82. Ponikowica mała w.

Mogiła ze szkieletami.

Słownik geograficzny. VIII.

83. Popowce w.

Pod wsią horodyszcze, na którym widać cegły i kamienie.

B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. zlocz. okr. str. 293.

84. Romanówka w.

W mogile znaleziono naczynie typu Czechy—Wysocko.

Sprawozdania Grona c. k. konserw. Galicyi wschodniej. 1910. str. 11.

85. Smarzów w.

Obok przysiółka Borszczów stoi mogiła, obsadzona dębami.

B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. zlocz. okr. str. 299. — Słownik geograficzny. X.

86. Smólno w.

W muz. Dzieduszyckich przechowują się przedmioty z cmentarzyska, odkrytego przypadkiem przy budowie kolei do Brodów; terrakotowy ptak na słupku, naczynko z trzema dziurkami i naczynie czółenkowate.

Przewodnik po muzeum Dzieduszyckich. 1907. str. 94. 95.

87. Strzemilcze m.

W południowo-zachodniej stronie miasteczka, horodyszcze, nazywane »zamkiem«.

B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. zlocz. okr. str. 304.

88. Suchodoły w.

W okolicy wsi wzgórze, nazywane przez lud »złotemi wrotami« i horodyszcze, zw. zamczyskiem.

Pod wsią mogiły.

J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskwi. Moskwa 1871. str. 224. — Iz. Szaraniewicz. Teka konserw. Galicyi wschodniej. 1900 str. 3.

89. Sznyrów w.

W polu wznosi się wielka mogiła, na której są dwa krzyże kamienne z wyglądu bardzo stare; z boków mogiły wyorują szkielety ludzkie.

W lesie, o 2 km dalej, ciągną się wały.

»Diło« 1912. nr. 107.

90. Toporów w.

W muz. Nauk. Tow. im. Szewczenki we Lwowie — odbijacz granitowy.

Tymczasowy katalog ukr. nacjon. Muzeja pry Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów 1913. nr. 552.

91. Trościaniec w.

We wsi horodyszcze.

Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. Oesterr.-ungar. Mon. in W. u. B. 1898. str. 132.

92. Wierzbowczyk w.

W muzeum Dzieduszyckich są dwa znalezione tu toporki kamienne. (nr. 101. 113).

93. Wysocko w.

Koło 1868 r. odkryto na dworskim polu grób, w którym szkielet miał na ręku branzoletę z cienkiej wstęgi bronzowej, a obok niego stało małe naczynie. Od tego czasu do badań dra Szaraniewicza nie zajmował się nikt tutejszem cmentarzyskiem szkieletowem, podobnem zupełnie do zbadanego we wsi Czechach. Cmentarzysko to rozlega się na łanie dworskim zw. »Zastawa«, gdzie dr. Szaraniewicz rozkopał 17 grobów. Szkielety leżały w nich pod powierzchnią ziemi bez śladu grobów lub obramowań, głowami na wschód, czasem grupami; miały przy sobie naczynia, z innych przedmiotów, najwięcej krzemienia, mniej żelaza i bronzu. Metalowe wyroby analogiczne całkiem do poznanych z Czech; bronzowe szpilki z zakrzywą główką, albo w kształcie gwoźdźcia i żelazny nożyk.

We wsi obok dworu jest horodyszcze w kształcie wy-

dłużonego koła z wysokim 4 m wałem; w środku znajdowano czerepy gliniane i odszczepki krzemienne.

Na wzgórzu »Ptasznik« stoją trzy mogiły. Przy rozkopaniu jednej odkryto szkielet, położony na wznak, głową na zachód; a także grób wykuty w kredowej opoce ze sładami drewnianego ujęcia, podobny do grobu, odkopanego w trzeciej mogile.

Przy drodze do wsi Czech stoi kurhan prawdopodobnie strażniczy dla sąsiedniego zamku w Podhorcach.

Znalezione tu i we wsi Czechach przedmioty przechowywują się w największej ilości w muzeum uniwersytetu lwowskiego, a nieco i w zbiorach Nauk. Tow. Szewcz. we Lwowie.

B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. złocz. okręgu. Złoczów 1885, str. 318. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890. XIV. str. 35. 49. — M. Hruszewskij. Pochoronne połe w seli Czechach i Wysocku. Zap. Nauk. Tow. im. Szewcz. 1899. Tom. 31 (rys.). — Iz. Szaraniewicz. Cmentarzisko przedhistoryczne w Czechach i Wysocku. Teka konserw. Galicyi wsch. 1900. str. 1—30 (rys.). — M. Hruszewskij. Ocena powyższej pracy. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. Tom. 43. — K. Hadaczek. Ocena tej pracy. Eos. 1898/9. Tom V. str. 229—231. — Iz. Szaraniewicz. Mitteil. d. Central-Kommission. Wiedeń 1897, str. 66; 1898, str. 60; 1901, str. 94. 132. 232 (tabl.). — Przewodnik po muz. Dzieduszyckich. 1907. str. 94. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wschodniej. Lwów 1909. str. 4.

94. Zabłotce w.

Koło 1885 r. miano tu odkryć przypadkiem grób szkieletowy z przedmiotami bronzowymi.

W 1889 r. zauważył G. Ossowski 1½ km od wsi osadę przedhistoryczną i zbadał na południe od wsi, przy drodze do wsi Kadłubisk, mogiłę 1 m wysoką i prawie 15 m w średnicy. Zwierzchniem pokryciem nasypu był czysty czarnoziem, a w głębokości ¾ m w środku kurhanu leżał na wznak szkielet w kierunku od północy ku południowi. Na tym samym poziomie wystąpiło zmurszałe obramienie z brusów drewnianych, którem szkielet był obłożony jakby ramą kilka cali wysoką, zbitą 9 gwoździami żelaznymi. Gwoździe te były 18

do 20 cm długie i nie miały główek; niektóre tylko zagięte były hakowato. Na samym szkielecie nie znaleziono żadnych wyrobów, a bezpośrednio pod nim leżała warstwa płaskich kamieni, zestawionych w posadzkę, o wymiarach, odpowiadających szkieletowi.

O trzy metry od tego szkieletu, natrafiono w południowo-zachodnim kierunku drugi, zniszczony pługiem, podobny do pierwszego. W północno-wschodnim kierunku od środkowego szkieletu znalazł się jeszcze jeden pomost kamienny, na którym leżało nieco tylko kości szkieletu, zniszczonego pługiem.

W ten sposób okazało się, iż rozkopany nasyp pochodził z kilku obok siebie grobów, do ceremoniału których należało ułożenie zmarłego na pomoście kamiennym, obłożenie ramą drewnianą, zbitą gwoździami żelaznymi i zasypanie grobu ziemią w postaci kurhanu.

B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. zlocz. okr. 1885. str. 320. —

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890. XIV. str. 33. 44—6. — Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1890, str. 59.

95. Zagórze w.

Po obu stronach drogi do wsi Panasówki stoją dwa słupy kamienne, po 1 $\frac{1}{2}$ m wysokości, bez żadnych napisów.

W okolicy wiele mogił, z których największą nazywają »Sowi-garb«.

B. Sokalski. Rys. geogr.-stat. zlocz. okr. 1885. str. 321.

96. Założce m.

W muzeum Lubomirskich przechowują się znalezione tu przedmioty brązowe, a mianowicie; 1) celt, ornamentowany przy nasadzie potrójnem rowkowaniem, 2) celt w kształcie dłuta z tulejką, 3) fragment, prawdopodobnie miecza z częścią rączki z trzema dziurkami, 4) fragment sierpa, 5) kawałek noża z grubym grzbietem, 6) fragment celta, 7—8) celt, 9) cztery części prawdopodobnie noża, 10) głowa maczugi z kolcami i otworem na trzon, 11—12) dwa miecze brązowe. Ostrze jednego miecza w kształcie liścia lilii, zgrubione

po środku, a zwężone przy rękojeści; od końca ostrza do rękojeści biegną paski z trzech linii; rękojeść w połowie odłamana. Drugi miecz z ostrzem rozszerzającym się powoli od rękojeści i zwężającym się od połowy do końca, ma rękojeść zdobną potrójnym rzędem linii, zakończoną okrągłym guzem, ornamentowanym gwiazdą. Półokrągły jelec ujmuje ostrze.

Przedmioty te pochodzą z młodszej epoki bronzowej i są proweniencji węgierskiej.

Przewodnik wystawy starożytniczej. Lwów 1861, str. 29. — J. Głowacki. Trudy I. arch. zjeżdza w Moskwi. Moskwa 1871, str. 224. — Katalog muzeum Lubomirskich. Lwów 1889, str. 12, nr. 81—93. — K. Puławski. Wiadomość o dwu zabytkach bronzowych, znalezionych na Podolu. Pamiętnik fizyograficzny. Warszawa 1889. Tom IX. — G. Ossowski. Ocena powyższej pracy. Kwartalnik historyczny. 1892, str. 346. — Katalog Wystawy arch.-etnograficznej. Lwów 1885, nr. 432—8.

97. Zwyżyn w.

Na polu parafialnem wyorano piłki krzemienne, oddane do muzeum Dzieduszyckich (nr. 110. 275—6).

5. Powiat Brzeżany, dorzecze Dniestru.

98. Augustówka w.

Na gruntach wsi mogiły.

Na polach tej wsi i Chorobrowa natrafiono w 1910 r. przypadkiem na cmentarzysko z wczesnej epoki historycznej, złożone z grobów, zawierających same szkielety — znaleziono tylko jeden kolczyk bronzowy.

Wykopano tu do 3 m wysokości obelisk kamienny.

W. Płoszczański. W sprawie opysu Hałyczyny. »Słowo«. Lwów 1862, nr. 19. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1910, str. 11. — »Na ziemi naszej«. Lwów 1910, nr. 9. 26.

99. Brzeżany m.

W muzeum Lubomirskich są dwa małe naczynia, znalezione w okolicy miasta.

Katalog muzeum Lubomirskich. Lwów 1889, str. 25, nr. 255—6.

100. Buszcze w.

Jaskinia, w której znajdować miano zabytki przedhistoryczne.

G. Rzączyński. Auctuarium historiae naturalis curiosae Regni Poloniae. Gdańsk 1745, str. 29. — A. Gruszecki. O jaskiniach, Biblioteka warszawska. 1878. IV, str. 344. — Słownik geograficzny. 1881. II.

101. Hinowice w.

Przy budowie linii kolejowej Lwów—Podhajce znaleziono tu garnuszki z uszkiem prymitywnej roboty i pierścionek mosiężny z epoki słowiańskiej.

Sprawozdanie Grona c. k. konserwatorów Galicji wschodniej 1908, str. 4.

102. Podwysokie w.

Na niwie »Mohyłki« stoi kilka mogił. W jednej, rozkopanej 1874 r. znaleziono prócz nieco kości ludzkich kilka krzemieni i czerepów glinianych. W innej znalazło się naczynie gliniane, czerepy i kości, oddane do muzeum Akademii krakowskiej.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji. Lwów 1874. II, str. 389.

103. Raj w.

W 1913 r. znaleziono podczas orki urnę, a w niej popioły i kości ludzkie — urnę oddano zarządowi dóbr miejscowych.

6. Powiat Buczacz, dorzecze Dniestru.**104. Baranów w.**

W muz. Nauk. Tow. im. Szewcz. we Lwowie — wielki nucleus krzemienisty.

Tymczasowy katalog ukr. nacjon. Muzeja przy Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów nr. 561.

105. Barycz w.

We wsi stoją mogiły samotne i grupami (por. Zalesie).

Sprawozdania Grona konserw. Galicji wsch. 1909, str. 3.

106. Bobrowniki w.

Natrafiono tu na ślady osady neolitycznej z fragmentami ceramiki malowanej, między którymi znalazły się nożyki krzemienne, grot i nucleus; ciekawa jest górna część złamanej figurki glinianej, oddana do muz. Akad. krak. razem z innymi znalezionymi tu przedmiotami.

Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1906, str. 24 (rys.).

107. Buczacz m.

Znaleziony w szutrze koło miasta piękny grot krzemienny przedłożył kons. Wierzbicki na posiedzeniu Grona konserwatorów.

Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1890. str. 129.

108. Delawa w.

Na gruntach wsi ślady osady neolitycznej.

Niedaleko »baby« kamiennej w Dobropolu, stać miała druga na granicy tej wsi zw. »med'om«, którą, zrzuconą do Strypy, znaleziono później na polach wsi Medwediowce. Co stało się z nią następnie niewiadomo.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. Lwów 1874. II. str. 20. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1909. str. 3.

109. Dobropole w.

Znaleziono tu przypadkiem przedmioty brązowe, narzędzia kamienne i urnę glinianą.

Stać miała tu kiedyś kamienna figura »baby«. Na gruntach wsi stoi mogiła, którą według opowiadań ludowych usypać miano nad zwłokami atamana kozackiego Nebaby.

J. Głowański. Trudy I. arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871. str. 241. — H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-geogr. histor. Lwów 1869, str. 89. — A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. 1874. II. str. 15. 20. — Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistor. Galicyi wsch. 1906, str. 21.

110. Duliby w.

Odkryto przypadkiem w 1907 r. grób podpłytowy, w któ-

rym znajdowały się cztery naczynia i dwie siekierki krzemienne.

Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1907, str. 26.

111. Hubin w.

Znalezioną w tej miejscowości w grobie kamiennym (?) siekierkę przedłożył konserw. Wierzbicki na posiedzeniu Grona konserwatorów Galicyi wschodniej.

Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1890. str. 129.

112. Jazłowiec m.

Znaleziony w studni miecz brązowy przechowuje się w muzeum Czartoryskich w Krakowie.

Dwa miecze brązowe z nieznanymi bliżej miejscowości Galicyi znajdują się w Nacyon. Muzeum we Lwowie.

113. Kocmyrzyn w.

W muzeum Staurop. — znalezione tu przypadkiem dłu-
tko krzemienne.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890. XIV. 23. —
Iz. Szaraniewicz. Oczet iz arch.-bibliograf. wystawki w Stau-
ropig. instytuti. Lwów 1889, str. 19, nr. 18.

114. Koropiec w.

Za kościołem, na wzgórzu, występują fragmenty cera-
miki malowanej, a obok wznosi się mogiła zw. »hanowa«. Niedaleko wsi zachowały się cztery wały horodyszcza, a bli-
żej wsi rozlega się drugie horodyszcze z dwoma wałami i obok
kilka mogił.

Dr. Hadaczek skonstatował ślady dwu osad neolitycznych.

»Kuryer lwowski« 1908. nr. 308. — Sprawozdania Grona kon-
serw. Galicyi wsch. 1909, str. 3.

115. Krasiejów w.

W połowie XIX w. odkryto skarb 2281 monet rzymskich,
obejmujących lata od 92—192 po Chr.

Oesterreichische Blätter für Litteratur und Kunst. 1846, nr. 19,
str. 146. — Seidl—Kenner. Beiträge zu einer Chronik der arch.
Funde in der oesterr. Monarchie. Wiedeń 1849—1807.

116. Kujdanów w.

Znaleziono amforę rzymską.

Sprawozdania Akademii. 1912, nr. 7, str. 43.

117. Łuka w.

W okolicy kilka mogił. Znaleziono przedmioty brązowe.

Słownik geograficzny. V.

118. Medwedowce w.

Pod wsią mogiły — wykopano tu narzędzia krzemienne.

Słownik geograficzny. VI.

119. Niżniów w.

Przy drodze do Kutyszcz odkryto przed kilku latami grób podpłytowy ze szkieletem w pozycji siedzącej z toporkiem i naczyniami malowanymi (?). Obok jest drugi grób podpłytowy, niebadany.

Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1909, str. 3.

120. Nowosiółka jazłowiecka w.

Około 1878 r. rozkopywał A. Schneider niedaleko dworu mogiłę i znalazł w niej szkielet, złożony w skrzyni drewnianej, zbitej ośmioma gwoździami żelaznymi, ustawionej w szuwrze wapiennym i przykrytej grubą warstwą gliny. Prócz kości i gwoździ znalazł się ząb tura, kawał obrobionego kamienia i czerep gliniany.

Za wsią, przy drodze, stoją mogiły niezbadane.

Dwutygodnik naukowy, wyd. T. Ziemięcki. Kraków 1878. I, str. 328. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wschodniej 1909. str. 3.

121. Ostra w.

Znalezione przypadkiem narzędzia kamienne przechowują się w ces. muzeum we Wiedniu.

E. Sacken. Leittaden zur Kentniss des heidn. Altertums. Wiedeń 1865, str. 80.

122. Przewłoka w.

We wsi jaskinia, w której znaleźć miano rogi jelenia.

Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1899, str. 3.

123. Porchowa w.

W skałach wykuta jest grota, odkryta 1878 r., której model gipsowy znajduje się w zbiorach Akad. krak.

Na niwie »owsiańskie« znaleziono przypadkiem serpentynowy siekieromłot, obecnie w zbiorach Akademii, tudzież szkielet ludzki.

W lesie i na gruntach włościańskich stoją mogiły.

Rocznik Akademii Umiej. Kraków 1878, str. 144. — T. Ziemięcki. Dwutygodnik naukowy. Kraków 1879, II. 79. — Rozprawy i sprawozdania wydz. matem.-przyrodn. Akad. Umiej. Kraków 1880. VI. str. X. — Wł. Demetrykiewicz. Materiały antr.-arch. 1903. VI. 80—91 (rys.).

124. Puźniki w.

W lesie stoi jedna, większa mogiła, a na gruntach wsi rozlega się cmentarzysko (?).

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji. 1874. II. 388.

125. Pyszkowce w.

Na łanie dworskim, na wschód od wsi, wznosi się dość wysoka mogiła, niezbadana.

Wł. Przybysławski. Repertorium zabytków przedhistor. Galicji wschodniej. Lwów 1906, str. 22.

126. Rukomysz w.

Obok cerkwi znajduje się jaskinia, zajmowana niegdyś przez zakonników,

J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871. str. 223. — Sprawozdania Grona konserw. Galicji wschodniej. 1906, str. 24.

127. Ścianka w.

Przy budowie drogi natrafiono w 1913 r. na osadę neolityczną — znaleziono fragmenty naczyń glinianych z ornamentyką rytą i malowaną, tudzież wyroby kamienne.

128. Soroki w.

Przy robotach w polu natrafił wieśniak pewien w 1913 r. na naczynie gliniane, obłożone kamieniami — wewnątrz mie-

ściły się niedopalone kości, tudzież drobne, szklane i z jakiejś masy wykonane malowane paciorki kanciaste, oraz guzik bronzowy. Naczynie rozbite, zdobne w ornament charakterystyczny dla epoki cesarstwa rzymskiego z wymienionymi przedmiotami dostało się do muzeum Nauk. Tow. im. Szewcz.

»Diło« 1913. 12/VI nr. 129. — Wł. Hrebieniak. Nowi arch. nachidki na terytorji Hałyczyny. Zap. Tow. Szewcz. 1915. Tom. 122. str. 20—21.

129. Zadarów w.

W zbiorach nadradcy p. Majewskiego w Stanisławowie większa ilość monet rzymskich, wykopanych przeważnie w tej wsi.

»Tydzień«. Lwów 1906, nr. 24.

130. Zalesie w.

W lesie zw. »Spas« — horodyszcze. Przy drodze ze wsi Barysza stoi kamień pochylony, z podstawą przysypaną ziemią, zwany przez włościan »babą«.

Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1909, str. 3.

131. Żnibrody w.

Niedaleko góry Orłiszcze nad Strypą stoi 79 kurhanów na niwie »mohylki«. Ośmnaście z nich przekopał Kirkor w 1878 r.

W pierwszym kurhanie 95 cm wysokim, w głębokości 70 cm w zachodniej stronie, znaleziono złamaną siekierkę krzemioną; w głębokości 76 cm pod poziomem okazał się szkielet, zwrócony głową na południowy-zachód. Na piersiach jego leżał 5 cm długi krzemień w kształcie półksiężyca z wycięciem po środku, jakby do zawieszania. Pod nim, między zmurszałymi kośćmi znalazły się i ozdoby bronzowe w kształcie półksiężyca z grubym uszkiem do zawieszania, dwa wielkie paciorki ażurowe z brązu i kilka drobnych, z jakiejś masy żółtawej, które jednak rozsypały się na proch. Prawie razem z temi ozdobami znalazły się i dwa nożyki krzemienne; po obu stronach czaszki leżały dwa bron-

zowe ze skrętów drutu kolczyki, każdy z sześciu ogniwek. Na palcu lewej ręki, położonej na piersiach, był szeroki pierścień brązowy wcale pięknej roboty. Prawa ręka wyciągnięta wzdłuż ciała. Nad szkieletem, na całej przestrzeni grobu, rozrzucone były bez żadnego porządku czerepy gliniane bez ornamentów.

Drugi kurhan 1·20 m wysoki, cały od dołu wyłożony dokoła małymi bryłkami i kamiennymi płytkami, mieścił 20 cm pod poziomem dwa szkielety, oddalone od siebie 70 cm, jeden głową na południowy-zachód, drugi bardziej na południe. Obydwa były, zdaje się, przysypane węglem drzewnym. Przy szkielecie, zwróconym na południowy-zachód, leżały trzy krzemki, a przy drugim dwa kolczyki i pierścień na palcu lewej ręki; u obydwu były ręce wyciągnięte wzdłuż ciała. Jeden szkielet był na miejscu 1·76 m, drugi 1·67 m długi. W nasypie, nad szkieletem, dużo czerepów glinianych.

W trzecim, podobnym do poprzednich grobie, znalazły się dwa krzemki i strzałka żelazna.

W czwartym, obok rozrzuconych kości ludzkich, był jeden tylko krzemień i czerepy gliniane.

W piątym, leżał szkielet w głębokości 50 cm pod poziomem gruntu, głową na zachód, mocno wapnem przysypany. Nad czaszką, 7 cm wyżej, widoczne były resztki zmuszłego drzewa, jakby grubego tramu. Ręce wzdłuż ciała wyciągnięte. W kierunku nóg i nad szkieletem w nasypie, dużo czerepów. Kilka krzemków leżało nad szkieletem, a przy nim, pod czaszką, znalazł się piękny paciorek ażurowy z brązu i pierścień z brązowego skrętu; po bokach kolczyki, a na całej przestrzeni grobu pięć gwoździ żelaznych.

W szóstym kurhanie szkielet przysypany był wapnem; w nasypie dużo czerepów i krzemków, a pod czaszką i dokoła, węgle. Niczego innego nie znaleziono.

W siódmym, przy szkielecie cztery krzemki, pod czaszką dużo węgla, a w nasypie czerepy gliniane.

W ósmym, szkielet przysypany był wapnem; nad głową w ziemi leżał spróchniały kłoc dębowy, na palcu prawej

ręki pierścień brązowy, w nasypie czerepy gliniane, drobne krzemki i cztery gwoździe żelazne.

W dziewiątym, szkielet przysypany też wapnem, a głowa na białym piasku, którego w sąsiedztwie wcale nie ma. Przy nim pięć gwoździ żelaznych — w nasypie krzemienie i czerepy.

Dziesiąty, cały u dołu wyłożony kamieniami, nie miał niczego przy szkielecie, a tylko w nasypie znalazły się krzemienie i czerepy gliniane.

W jedenastym znalazł się przy zmarłym krzemień niewielki, ząb zwierzęcy i trzy gwoździe.

W dwunastym kurhanie pochowani byli dwaj zmarli; przy jednym tylko były dwa kołczyki brązowe, bardzo ładny, wielki paciorek ażurowy z brązu, na palcu prawej ręki dwa pierścienie, na palcu lewej, jeden. W nasypie kilka krzemieni.

Trzynasty, wyłożony u spodu drobnymi płytkami, mieścił przy szkielecie pierścień brązowy i kilka krzemków.

W czternastym pokazały się w głębokości 25 cm w nasypie, w większej ilości, kości zwierzęce, zebrane razem. W zachodniej stronie leżały w kupce gruboziarniste czerepy wielkiego naczynia. Na palcu lewej ręki dwa pierścienie.

W piętnastym był przy szkielecie pierścień brązowy i kilka krzemków, a w nasypie czerepy gliniane.

W szesnastym — przy szkielecie kilka krzemków.

Siedemnasty, cały wyłożony u dołu większymi kamieniami, mieścił szkielet z brązowym pierścieniem i krzemkami.

Ośmnasty kurhan, największy, 1·50 m wysoki, miał nasyp cały z samej ziemi, ale na dnie jego leżał w ziemi kamień 32 cm długi, podłużny z zaokrąglonym wierzchem. W nasypie dużo czerepów i krzemieni. Szkielet leżał, jak we wszystkich grobach poprzednich, głową na południowy-zachód i był 1·76 m długi. Przy szkielecie, z lewej strony, znalazła się krzemienna siekierka i nic więcej.

Bronz i żelazo (gwoździe) znalazły się nie we wszyst-

kich mogiłach, ale za to w każdej były połamane krzemienie i czerepy naczyń glinianych. Wszystkie szkielety leżały głowami na południowy-zachód, albo na zachód,

Czerepy gliniane należały do bardzo prymitywnie lepionych naczyń, ozdabianych tylko rzadko prostym ornamentem.

A. Kirkor. Zbiór wiadom. do antr. kraj. 1879. III. str. 23—32. — A. Kirkor. Zabytki balwochwaleze w Galicyi. »Kłosy«. 1879, str. 277. — »Strzecha ojczysta«. Lwów 1879, nr. 5. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. Oester.-ungar. Mon in W. u. B. 1898, str. 133.

7. Powiat Cieszanów, dorzecze Sanu.

132. Brusno w.

W kamieniołomie natrafiono przypadkiem na naczynia gliniane i wyroby krzemienne, oddane do muzeum Dzieduszyckich.

Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1910, str. 11.

133. Kobielnica w.

W muzeum Lubomirskich — znalezione tu liczne odszcepki i grot krzemienny.

Katalog muzeum Lubomirskich. 1889, str. 10, nr. 61.

134. Narol m.

Znaleziono tu przypadkiem grociki krzemienne i siekieromłot dyorytowy.

Katalog działu etnograf. powsz. wystawy kraj. Lwów 1894.

8. Powiat Czortków, dorzecze Dniestru.

135. Biała czortkowska w.

Na polach wsi trzy niezbadane horodyszcza.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistor. Galicyi wsch. Lwów 1906, str. 22.

136. Kalinowszczyzna w.

W muzeum Akademii krakowskiej przechowują się znalezione tu przedmioty brązowe, srebrne, gliniane i kościane.

Rocznik Zarządu Akad. Umiej. Kraków 1877, str. 99. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens, str. 133.

137. Kołędziany w.

W południowo-zachodniej stronie wsi stoją dwa okopy znane pod nazwą »Wielkie wały« i »Mniejsze wały«. Próby badań, przeprowadzone w kilku miejscach wewnętrznego wału wykazały, że w niektórych częściach znajdują się kamienie, zebrane w grupy, albo czerepy naczyń glinianych.

A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. »Kłosy«. 1877, str. 336. — G. Ossowski. Zbiór wiadom. do antr. kraj. 1891. XV. str. 11—13 (rys.).

138. Nagórzanka w.

Znajdować mają na polach czerepy naczyń malowanych i przedmioty bronzowe.

Wł. Przybyśławski. Repertoryum zabytków przedhistor Galicyi wsch. 1906, str. 23.

139. Pauszówka w.

Na polach mogiły — jedna na kilka metrów wysoka, inne mniejsze zapadłe pośrodku. Z jednej wydobyć miał lis grzebiący jamę srebrne wieszadelko — wewnątrz znajdowano kości pod płytami kamiennymi. Na mogile najwyższej stoi obecnie krzyż kamienny z napisem ruskim i datą 1750 r.

Dwie z tych mogił rozkopał w 1912 r. dr. Hadaczek. W jednej znalazł w głębokości 3 m szkielet niewiasty, zwrócony od wschodu ku zachodowi, pochowany w trumnie dębowej, z której zachowały się resztki. Znajdowało się tam nadto kilka gwoździ żelaznych, pierścień brązowy, kosmyk splecionych blond włosów, skrawek skóry, służący za ozdobę, a w okolicy piersi drugi, dłuższy kawał skóry z brzegami dziurkowanymi. W nasypisku mogilnem znaleziono fragmenty naczyń z ornamentyką, wskazującą na pochodzenie z epoki grodziskowej. Druga mogiła, o kształcie nieregularnym, zawierała groby kilku zmarłych. Dwa szkielety były skulone, trzy leżały w pozycji wydłużonej — kości porzrzucały lisy, które sobie w mogile nory założyły. Ważny — dla neolitu właściwy

fakt grzebania zmarłych w pozycyi skulonej w epoce słowiańskiej zasługuje na uwagę; podobny stwierdzono w grobie, odkrytym 1910 r. w Przemyślu.

Na polu sąsiednim istnieją groby podpłytkowe.

Wiadomość, jakoby w lesie tutejszym znaleźć miano hełm, miecz i urnę jest nieprawdziwa.

»Kuryer lwowski«. 1912. 1/X. — B. Janusz. Tow. przyj. nauk w Przemyślu i nieco o muzeach lokalnych. Lwów 1913.

140. Połowce w.

W Muzeum Podolskiem w Tarnopolu — dwa naczynia gliniane, jedno siwe, drugie czarnolśniące i inne przedmioty gliniane.

W 1897 r. znaleziono przypadkiem fibulę brązową i kółko szklane z otworem konicznym.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistor. Galicyi wsch. str. 23 (tabl. VI). — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913. str. 3. — Wł. Hrebeniak. Nowi arch. nachidki na terytorji Hałyczyny. Zap. Tow. Szewcz. 1915. Tom 122. str. 21 (rys.).

141. Sosolówka w.

Znaleziony przypadkiem cełt brązowy obecnie w muzeum Lubomirskich.

Katalog muzeum im. Lubomirskich. 1889. str. 14. nr. 123. — Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistor. Galicyi wsch. str. 23 (rys. tabl. VI.).

142. Szmańkowce w.

W muzeum Akademii krak. — trzy blaszki brązowe prawdopodobnie od pasa.

Repertoryum zabytków przedhistor. str. 23.

143. Ułaszkwce m.

W 1912 r. odkryto przypadkiem i zniszczono skrzynkowy grób kamienny z epoki neolitycznej, w którym znajdowały się szkielety ludzkie, 5 naczyń półkulistych z rytą ornamentyką i gładzony toporek krzemienny w kształcie klina.

Przedmioty te przechowane w gab. arch. uniwersytetu lwowskiego.

144. Wygnanka w.

W 1890 r. zbadał G. Ossowski resztki osady neolitycznej z ceramiką malowaną, w ogrodzie i parku dworskim; w resztkach tych widział ślady cmentarzyska ciałopalnego i nazwał je, podobnie jak w Bilczu złotem, Wasylkowcach i Szczytowcach »grobami ceglówymi«.

Odsłoniwszy przestrzeń jakich 12 kroków długą a 8 do 10 szeroką, znalazł szczelny pomost ceglowy, pod którym wystąpiły kupy potrząskanych naczyń, obwiedzione bryłami ceglówymi. Osada cała była tak zrujnowana i zniszczona, że powiodło się na niej natrafić na kilka ledwie naczyń całych i narzędzi krzemiennych.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891. XV. str. 49—52 (rys.); 1892. XVI. 89—91 (rys.). — Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1891. str. 162. — L. Niederle. Czeławjeczestwo w doistoriczeskija wrjemjena. (ros. przekład I. Wowka). Petersburg 1898. str. 154. — J. Zubrzycki. Zwięzła historia sztuki. Kraków 1904. str. 26 (tabl. rys. ceramiki). — T. Wowk. Materiały do ukr.-ruskoj etnologii. Lwów 1905. VI. str. 19.

145. Zalesie w.

W muzeum ces. we Wiedniu przechowuje się znaleziony tu w 1838 r. razem z czarą i pierścieniem wielki naszyjnik (torques) srebrny z ozdobą z próżnych kulek, grupowanych w trójkąty. Jest to zabytek z epoki wędrówek narodów.

Oesterreichische Blätter für Litteratur und Kunst. Wiedeń 1846 str. 1057. — Arneht. Monumente des k. k. Münz- und Antiken Kabinets. Wiedeń 1850. Tabl. 8—10. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. str. 131. — K. Hadaczek. Kilka uwag o czasach przedhistor. Galicyi. Eos. Lwów 1898/9, Tom V. str. 59.

9. Powiat Dobromil, dorzecze Sanu.

146. Komarowce w.

Na gruntach dworskich zw. »Gaj« wznosi się wielki na-

syp zw. »Ostra górka«, a u jego podstawy mniejszy kopiec, rozkopywany w 1863 r.; znaleźć miano w nim naczynia gliniane, niedopalone resztki zębów ludzkich i zawiaskę ołowianą.

Większy nasyp 9'4 m wysoki, w kształcie stożka ściętego z małym wgłębieniem od wierzchołka, rozkopał w 1895 r. dr. Wł. Demetrykiewicz i odkrył w nim przeplatane na przemian warstwy palonej gliny i warstwy węgla i popiołu. W środku kurhanu, we wspomnianem wgłębieniu, znalazły się czerepy gliniane naczyń polewanych, podobnych zupełnie do dziś używanych i jedno naczynie całe. W tej samej warstwie wierzchniej znaleziono też nożyk żelazny i zawiaskę ołowianą. Nieco głębiej, w warstwie zmieszanej już z popiołem, natrafiono na kawałek obrobionego krzemienia i fragment branzolety z sznurkowo kręconego szkła ciemno-zielonego. Drobne czerepy gliniane, wydobywane głębiej z ziemi były czerwonego lub brunatnego koloru, słabo w ogniu wypalane.

Dr. Demetrykiewicz przekopał też kurhan mniejszy, rozkopany już w 1863 r. i znalazł w nim takie same czerwone czerepki jak w nasypie głównym, a także całe naczynia polewane; w jednym z nich było 12 drobnych groszy miedzianych Jana Kazimierza i coś w rodzaju podwójnej szpili żelaznej z okrągłym uszkiem, przypominającym grecką literę omega.

Pod tem wszystkim, już na poziomie samego gruntu, wystąpiła znaczna ilość szkieletów ludzkich, złożonych bez porządku na sobie. Przy jednym z nich natrafiono na ołowiany ciężarek czy wisiorek, podobny do znalezionego w wierzchniej warstwie we wgłębieniu kurhanu głównego, a także na fragment jakiegoś przedmiotu żelaznego.

Z wydobytych przedmiotów okazuje się, iż kurhan ten sięga przedhistorycznych czasów (branzoleta szklana podobna do znanych z Zieleńcza i Horodnicy nad Dn.), ale że i w historycznych (szkielety ludzkie, nowsze czerepy i monety Jana Kazimierza) używany był do pewnych celów. W Komarowcach istnieje tradycja, że dawniej był zwyczaj urządzania wycie-

czek z Nowegomiasta na »Ostrą górkę«, gdzie odbywały się zabawy, podobnie jak na mogile Krakusa pod Krakowem.

W niewielkiem oddaleniu od tego kurhanu ciągnie się prosty, niski wał, a niedaleko odeń natrafił pewien wieśniak (1896 r.) w głębokości 30 cm na zagadkowy jakby bruk z naturalnych płytek kamiennych.

Słownik geograficzny. 1883. IV. — Wł. Demetrykiewicz. Kurhany w Przemyskiem i Drohobyckiem. Materiały antr.-arch. 1897. II. str. 116—123 (rys.).

10. Powiat Dolina, dorzecze Dniestru.

147. Bubniszcze w.

Na gruntach trzech wsi sąsiednich Polanicy, Truchanowa i Bubniszcz są częścią w skałach wykute jaskinie, uważane przez dawnych archeologów za świątynie pogańskie. Dawniej były one w wielu miejscach podmurowane, a w Bubniszczu obwiedzione z jednej strony wałem. Z badań dra Demetrykiewicza wynika, iż nie są one żadnymi świątyniami przedhistorycznymi, ani mieszkaniem ludzkimi, a tylko skalnymi monastyrkami, podobnymi zupełnie do znanych nad środkowym Dnieprem i na Krymie.

N. M. Der Stein in Bubniszcze. Galizia. Lwów 1841. — Otczestwennyj Sbornyk. Wiedeń 1854. — Hazeta szkolna. Lwów 1878, nr. 17—18. — A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka Warszawska. 1878, str. 349. — Gazeta lwowska. 1890, nr. 251. — O. Obogi. Przewodnik po c. k. kolejach państwowych. Wiedeń, zesz. 31, str. 85 (rys.). — Wł. Demetrykiewicz. Groty w skałach Galicyi wschodniej. Materiały antr.-arch. Kraków 1903. VI, str. 52—61. — M. Hruszewskij. Istorja Ukrainy-Rusy. Lwów 1905. II, str. 579.

148. Jasienowice w.

Nad potokiem tego samego miana — mogiły.

Słownik geograficzny. 1882. III, str. 467.

149. Nadziejów w.

Od strony m. Doliny wznosi się większa ilość mogił niezbadanych.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890. XIV, str. 37.

150. Nowosielica w.

Na stromej górze, nad brzegiem Mizunki, okopy. Lud opowiada, iż istniał tu niegdyś zamek obronny.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topograf.-histor. Lwów 1869, str. 75.

151. Polanica w.

Na gruntach Polanicy, Bubniszcz i Truchanowa — w skałach jaskinie. W Polanicy są one w dolinie rzeki Sukieli, na lewem jej brzegu, na szczycie i stoku Sokołowej góry. Dr. Demetrykiewicz uważa te jaskinie za historyczne już schroniska, za czem przemawia okoliczność, iż w najbliższej okolicy nie znaleziono najmniejszych śladów przedhistorycznego życia i samo wykucie groty możliwe było z pomocą tylko narzędzi żelaznych.

Z. Chodakowski. List do J. Bandtkiego z 5. II. 1818 r. Pamiętnik Naukowy krakowski. 1837, zesz. 2, str. 16. — Idem. List do gener. Kropińskiego z 18. I. 1818. Biblioteka Warszawska. 1886. II, str. 170. — A. B. Bołdy na Sokołowie w Polanicy. Przyjaciel ludu. Leszno 1839, str. 34—7 (rys.). — K. Widmann. Encyklopedia Orgelbranda. Warszawa 1860. Tom IV, str. 14; Tom XX, str. 953. — J. Wagilewicz. Bołdy w Polanicy. Album lwowskie. 1862, str. 307—315. — J. Kraszewski. Sztuka u Słowjan. Wilno 1860, str. 106—9. — H. Stupnicki. Galicya pod względem topograf.-histor. 1869, str. 76. — J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871. I, str. 221. — Idem. »Słowo« (ruskie) Lwów 1872, nr. 67. — Hazeta szkolna. Lwów 1878, nr. 17—18. — A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka Warszawska. 1878, str. 348. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879. III, str. 46—53 (rys.). — Idem. Zabytki bałwochwalcze w Galicyi. »Kłosy« 1879, str. 276—7. — Tietze. Jahrbuch des k. k. geolog. Reichsanstalt. Wiedeń 1879, str. 240. — Szcz. Morawski. Pra-Słowjanie i Pra-Łotwa. Kraków 1882, str. 274. — Słownik geograficzny. VIII, str. 564. — Rehman. Ziemie dawnej Polski. Karpaty. Lwów 1895. str. 481—2. — Iksion. Bołdy na Sokołowej w Polanicy. Przedświt. Lwów 1896, nr. 18. — E. Dunikowski. Galizien. Oesterr.-ungar. Mon. in W. u. B. 1898. str. 68. 70. — Wł. Demetrykiewicz. Groty w skałach Galicyi wsch. Materyały antrop.-archeologiczne 1903. VI, str. 52—61 (rys.).

152. Turza wielka w.

W muzeum Lubomirskich — wykopany tu przypadkiem młotek kamienny.

Sprawozdanie z czynności Zakładu im. Ossolińskich. Lwów 1886, str. 13.

153. Węldzirz m.

Niedaleko góry »Babicz« mało widoczne już mogiły.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. 1874. II. str. 87.

154. Zaderewacz w.

Według wiadomości A. Schneidra miano tu przypadkiem odkryć kamienny grób skrzynkowy z narzędziami krzemieniami (?).

Wł. Demetrykiewicz. Materiały antrop. arch. 1903, VI. str. 70 (notka).

11. Powiat Drohobycz, dorzecze Dniestru.**155. Bronica w.**

W 1905 r. przeprowadzać miał pułk. A. Chizzola rozkopy na cmentarzysku tutejszem.

Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1905, str. 26.

156. Drohobycz m.

Na wschód od miasta mogiły.

J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871, str. 224.

157. Jasionica solna w.

Prof. Niedźwiecki oddał do muzeum Dzieduszyckich znalezione tu dłuto kamienne.

158. Nahujowice w.

Znajdują się tu wyroby kamienne.

J. Franko. Neolityczni znachidki w okolicy Nahujewyc i ich sučasne używanie. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. Tom 103, str. 200—2.

159. Słońsko w.

W lesie, na jednym ze szczytów wzgórza, stać miała kiedyś figura kamienna zw. »płyszczowata baba«.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi 1874 II. str. 20.

160. Smolna w.

W muzeum Lubomirskich — znaleziony tu nóż krzemienny.

Katalog muzeum Lubomirskich. 1889, str. 8, nr. 35.

161. Stebnik w.

We wsi obszerne cmentarzysko i wielkie horodyszcze, nazywane przez lud »Stary Bycz«.

Teka konserw. Galicyi wsch. 1892, str. 158.

162. Wacowce w.

W lesie zw. »Kogucik« stoi grupa kurhanów, na północ od których biegnie rów i równoległy doń wał niski. Rów ten zamyka podłużną przestrzeń nieforemnego kształtu z licznymi załomami drobnymi.

Dr. Demetrykiewicz rozpoczął rozkopy od kurhanu, wysuniętego najwięcej na zachód, 3·3 m wysokiego i koło 24 m w przekroju. Górna jego warstwa 30—40 cm gruba była czarnoziemem, a pod nią okazały się pokłady popiołu, węgla i bardzo twardej gliny, między którymi trafiały się małe czerepki słabo wypalanych naczyń, kawałki kości i inne odpadki organiczne. Warstwy podobne powtarzały się na przemian aż do nieruszanego poziomu gruntu. Im więcej ku spodowi kurhanu tem bardziej były te warstwy zbite, a najtwardszymi pokazały się pokłady 10 i więcej cm grube, które trafiły się w kilku miejscach. Nad nimi, a przedewszystkiem w samym środku kurhanu, występowały jakby gniazda całe popiołu i węgla. W dalszym przekopie znalazły się liczniejsze czerepy gliniane, siekierka krzemienna i nożyk. Czerepy ozdobione są t. zw. ornamentem sznurowym i są żółtego lub brunatnego koloru, wypalone słabo w ogniu.

We wszystkich innych kurhanach skonstatował dr. Demetrykiewicz zupełnie taką samą konstrukcyę i dlatego wyraził przekonanie, iż są to ślady sadyb neolitycznych, analogiczne po części do włoskich terramare.

Wł. Demetrykiewicz. Materyały antr.-arch. 1907. II. str. 124 n.

12. Powiat Gródek, dorzecze Dniestru.

163. Dobrostanty w.

W lesie zw. »Załanińskim« widać wały i fosy, według tradycyi ludowej, resztki grodu rozoranego przez Szeledywego Buniaka, który o 1½ mili stąd zbudował inny »horodok«.

Przy budowie wodociągów lwowskich natrafiono tu na kilka grobów urnowych, z których jedna urna z popiołami zmarłego, żelazne groty, umba od tarcz, ostrogi i sprzączki przechowują się w miejskiem muzeum lwowskiem. Grób ten pochodzi z epoki rzymskiej, II—III w. po Chr.

Dr. Hadaczek skonstatował tu dwie neolityczne mogiły-strażnice, jak wskazują na to znalezione przy rozkopywaniu jednej z nich krzemienne okrzeski, nóż krzemienny i ciężarek terrakotowy.

W. Płoszczańskij. Niekotori seła hał. Rusy. Literaturnyj Sbornyk. Lwów 1870. str. 63. — Przegląd archeologiczny. Lwów 1876, str. 49. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1904, str. 4. — K. Hadaczek. Cmentarzysko ciałopalne koło Przeworska. Lwów 1908, str. 19. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 34. 40. 44.

164. Domażyr w.

We wsi niezbadane horodyszczce.

Teka konserw. Galicyi wsch. 1892, str. 155. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 44. 63. 64.

165. Gródek m.

Przed paru laty znaleziono znaczniejszą ilość monet starożytnych, z których trzy sztuki dostały się do muzeum Czapskich: 1) tetradrachma-barbarzyńskie, naśladownictwo monety

m. Thasos z głową nimfy na stronie głównej i z Heraklesem na stronie odwrotnej. Napis przekreślony: ΕΑΚΑΕΟΥ ΙΩΤΗΡΟΣ ΟΛΣΙΩΝ; 2) denar srebrny ces. Wespazyana z siedzącą Abundancyą na stronie głównej, napis na odwrociu zniszczony; 3) denar srebrny Trajana z Marsem i z napisem SPR OPTIMO PRINCIPI.

Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1914, nr. 3.

166. Kamienobród w.

W muzeum Lubomirskich jest znaleziony tu obok szkieletu w grobie pierścień srebrny z kręconego drutu, rozcięty jak do napinania łuku; obok niego leżało kółko srebrne.

Katalog muzeum Lubomirskich. 1889, str. 41, nr. 830.

167. Lubień w.

Na obszarze kamieniołomu i sąsiedniego z nim folwarku, Górowszczyzna, odkrył A. Schneider w 1877 r. ślady osady, na której znalazł wyroby krzemienne i gliniane. W muzeum Lubomirskich przechowuje się z tego znaleziska krzemienny nożyk-piłeczka sierpowatego kształtu z drobnym ząbkowaniem, 11 cm długości; część toporka kamiennego, złamanego mniej więcej w połowie otworu na toporzysko, fragment noża, 8 cm długi i $4\frac{1}{2}$ cm szeroki, t. zw. nucleus krzemienny, tudzież kilkanaście sztuk rozmaitych okrzesków i fragmentów. Oprócz tego dostały się do tego muzeum i trzy naczynia gliniane. Dwa z nich, chociaż niejednakowych rozmiarów, jednakowy przedstawiają kształt garnuszków niewysokich, a wydętych pośrodku brzuśca. Pierwszy $4\frac{1}{2}$ cm wysokości, $6\frac{1}{2}$ cm średnicy, najprawdopodobniej wyrobiony na krążku garncarskim, chociaż bardzo jeszcze grubo i nieudolnie, wypalony na kolor jasno-ceglasty, zewnątrz i wewnątrz polewany jest miejscami, nierównomiernie, polewą brunatną. Jak wnosić można z kawałka wystającego u brzeżka posiadał uszko większych rozmiarów. Drugi, tego samego kształtu zasadniczego, wysoki jest 7 cm, u podstawy $4\frac{1}{2}$ cm szeroki — wylepiony nieudolnie, jakby w ręku jeszcze, wypalony został na kolor jasno-cegla-

sty, nieornamentowany i niepolewany. Trzecie wreszcie naczynie to flaszeczka gliniana, wysokości 9 cm, średnicy podstawy 2 cm, szyjki $1\frac{1}{2}$ cm. Wyrobiona z dobrze wymieszanej gliny, wypalona na kolor żółtawo-czerwony, niepolewana; wewnątrz mieści coś ruchomego, najprawdopodobniej jakąś ciecz stężałą.

Dwa garnuszki-kubki kształtami swymi przypominają całkowicie niektóre okazy ceramiki typu Czechy—Wysocko, chociaż o wieki całe młodsze są od niej, jak tego dowodem polewa na jednym z nich, właściwa wyrobom glinianym już z czasów historycznych. Formą sięgają naczynia te czasów przedhistorycznych jeszcze, ale wyrobem pochodzą z początku epoki historycznej. Z tych samych czasów pochodzą i fragmenty naczyń, podobne do znajdujących na wzgórzach Lwowa i okolicy.

Według opowiadań wieśniaków, znajdować miano też pierścienie brązowe i srebrne, charakterystyczne dla czasów, z których pochodzą znaleziska lubieńskie, mniej więcej IX—XIII w. po Chr.

A. Schneider. Monografia wsi Lubienia. Lwów 1877 (odb. z »Kosmosu«). — Idem. Zabytki przedhistoryczne w Lubieniu i okolicy. Tydzień literacki, artystyczny, naukowy. Lwów 1877. V, str. 778—9. — Katalog muzeum Lubomirskich. 1889, nr. 28. 38. 43. 49. 239—241. — Słownik geograficzny. V, str. 408. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 35. 38. 50—53. 73 (ilustr.).

168. Majdan w.

W muzeum Lubomirskich — wykopany tu klin krzemienisty, ostroga żelazna i sprzączka brązowa.

Biblioteka Ossolińskich. Lwów 1866, VIII, str. 400.

169. Rokitno w.

Na bardzo stromej górze, zarośniętej drzewami, nad wsią rozlega się wspaniale zachowane horodyszczce. Składa się ono z wału wewnętrznego w kształcie elipsy, tudzież z drugiego zewnętrznego, równoległego do pierwszego, jednak przerwane w $\frac{1}{4}$ całej długości od strony północno-wschodniej, gdzie

wzgórze kończy się przepaścistymi debrami i ogromnymi jarami. Wprost tych jarów, od drugiej strony wałów, znajduje się brama, po lewej stronie broniona wałem bocznym. Przez bramę tę dostaje się do wnętrza warowni, która posiadała i drugie wejście od strony południowo-zachodniej — i przed tą bramą ciągnie się również wał długi, przerwany w miejscu, odpowiadającym bramie właściwego wału okolnego. Horodyszczce jest kształtu elipsy, o średnicy długiej 168 m i krótszej 127 m długości. Wysokość wału przy bramie głównej dochodzi 3 m — szerokość u podstawy $10\frac{1}{2}$ m. Naogół, całość zachowana bardzo dobrze dzięki ochronie lasu, pokrywającego wzgórze całe.

Na północny-zachód od właściwego horodyszczca, w dalszym ciągu wzgórza, którego jeden ze szczytów zajmuje ono, rozlega się nad samą wsią obszerna płaszczyna (pastwisko), zwana horodyszczem, ale bez żadnych wałów, a tylko z mało widocznym śladem rowu. O miejscu tem opowiada lud, iż rozlegało się tam kiedyś miasto, które zapadło — dzwony kościołów jego słycać w niedzielę, przykładając ucho do ziemi. Jak sądzić można, właściwe horodyszczce obronne było warownią, a płaszczyna poniżej rozlegająca się zajęta być mogła przez osadę, która później przeniosła się jeszcze niżej, na miejsce Rokitna dzisiejszego.

B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 43—47. 63. 64 (rys.).

170. Rzeczyzany w.

Stoi tu mogiła »turecka«.

J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moski. Moskwa 1871, str. 224.

171. Stawczany w.

Pod wsią stoi większych rozmiarów mogiła.

Przegląd archeologiczny. Lwów 1876, str. 49.

172. Stradcz w.

Niedaleko stawu janowskiego, w pobliżkiem wzgórzu, w miękkich piaskowcach trzeciorzędnych, znajduje się wielka

jaskinia, przy wejściu naturalna, a dalej w głąb góry prawie 100 m wykuta w podziemny, równoszeroki chodnik z bocznymi komorami. Drugie ramię tej jaskini, zwrócone ku południowemu-zachodowi, oberwawszy się samo przez się, zostało całkiem zasypane.

Jaskinia ta była już w historycznych czasach schroniskiem przed napadami tatarskimi, a są też dowody, iż zajmowali ją ongiś zakonnicy reguły św. Bazylego.

W samej wsi niezbadane horodyszczce.

W. Zaleski. Die Höhle bei Janów im Lemberger Kreise. Lemberger Pilger Kalendar. 1822, str. 37. — Idem. Pielgrzym lwowski. 1823, str. 47. — I. v. K. Höhle von Stradcz. Mnemosine. Lwów 1837, nr. 34—5. K. — Pieczary pod wsią Stradczem w Galicyi. Przyjaciół ludu. Leszno 1841, str. 235—8 (rys.). — A. Dobrzański. Stradeckaja hora pod Lwowem. Wistnyk. Wiedeń 1851, nr. 124. — J. Kraszewski. Sztuka u Słowjan. Wilno 1860, str. 101—2. — I(wan Ha w r y s z k e w y c z). Trydnewyj perechod po Lwowskoj okrestnocy. Słowo. Lwów 1863, nr. 71. — H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. 1869, str. 72. — W. Płoszczański. Niektorija seła hałyckoi Rusy. Literaturnyj Sbornyk. Lwów 1870, str. 57—62. — J. Głowacki. Ob izśledowanji pamjatnikow russkoj stariny, sochraniwszychsa w Hałyczyni. Trudy I arch. sjezda w Moskwi. Moskwa 1871, str. 242. — Ł. Tatomir. Geografia Galicyi. Lwów 1874, str. 243. — A. Schneider. Encyklopedya do krajoznawstwa Galicyi. 1874. II. (sub: Babin-klin). — A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka Warszawska. 1878, str. 339. — N. N. Stradecka peczera. Hazeta szkolna. Lwów 1878, str. 34—7. — Tietze. Literaturanzeiger des Vereines für Höhlenkunde. Wiedeń 1880, str. 9. — L. Dziedzicki. Słownik geograficzny. IX, str. 328. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, str. 33. — Teka konserw. Galicyi wschodniej. Lwów 1892, str. 155. — K. Falkiewicz. Monografia pow. Gródeckiego. Gródek 1896, str. 128—9. — M. Udziela. Janów pod względem historycznym. Lwów 1896, str. 60—4. — St. Schnür-Pepłowski. Janów pod Lwowem. Lwów 1897, str. 29—35 (rys.). — M. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicyi. 1898, zesz. X. — Wł. Demetrykiewicz. Groty w skałach Galicyi wschodniej. Materiały antr.-arch. 1903, VI, str. 81. — B. Janusz. Kwestya przedhistorycznego pochodzenia jaskini stradeckiej. Na ziemi naszej. Lwów

1909, nr. 8. — Idem. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 44. 45—9, 64.

173. Wyszenka mała z Małatynem w.

W północno-zachodniej stronie wsi ciągnie się wzgórze »Kozi grzbiet«, obok którego jest drugie zw. »horodyszczem«. Na tem drugim są dwa wysokie wały, a u południowo-zachodniego wierzchołka tkwi do połowy w ziemi olbrzymi kamień, na którym widoczne było jakieś olbrzymie pismo cyrylicyckimi literami. Z napisu tego rozpoznać można jeszcze litery: O-Z-N-A-M-U-J-U, zarosłe prawie całkiem mchem; resztę znaków zniszczyła jakaś ręka zbrodnicza.

Do horodyszczu przywiązane są opowiadania ludowe o Szełedywym Buniaku.

J. Trydnewyj perechod po Lwiwskiej okrestnocy. Słowo. Lwów 1863, nr. 74. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 44—5.

174. Zaszkowice w.

A. Schneider odkrył tu w 1877 r. ślady cmentarzyska (?) ciałopalnego.

A. Schneider. Zabytki przedhistor. w Lubieniu i okolicy. Tydzień literacki. Lwów 1877, V. str. 778.

175. Zawidowice w.

A. Schneider odkrył tu w 1877 r. ślady cmentarzyska (?) ciałopalnego.

A. Schneider. Zabytki przedhistor. w Lubieniu i okolicy. Tydzień literacki. Lwów 1877, str. 768.

13. Powiat Horodenka, dorzecze Dniestru.

176. Bałahorówka w.

Na niwach »mogiłki« i »rypie« — kurhany niezbadane.

W muzeum Dzieduszyckich przechowują się czerepy gliniane i pięknie szlifowany siekieromłot.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistorycznych 1906, str. 24.

177. Czernelica w.

Odkryty tu skrzynkowy grób kamienny oglądał w 1878 r. Wł. Przybysławski. Kości i czerepy gliniane w zbiorach Akademii krakowskiej.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicji. 174, II, str. 391. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III, str. 14 (notka).

178. Czortowiec w.

Na niwie »Bezdenka« odkrył Kirkor w głębokości 7 cm szkielet, głową na wschód, obłożony drzewem przegniłym. Przy nim były czerepy naczynia z rączką, a dalej w głębokości 1·10 m, wielkie naczynie z rączką i guzami.

Na niwach »Uładówka« i »Draniczówka« znajdują się liczne czerepy gruboziarniste, prawdopodobnie resztki pracowni garn-carskiej.

W odległości $\frac{1}{4}$ mili od wsi stoi mogiła »Sirków«.

Wł. Przybysławski odkrył tu jaskinię, o której wspominali wieśniacy, nie znając jednak wejścia do niej.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicji 1874, II, str. 388. — A. Kirkor. Rozprawy i sprawozdania Wydz. filol. Akad. Umiej. Kraków 1876, V, str. 209. — Iz. Kopernicki O czaszkach z kurhanów pokuckich. Pamiętnik Akad. Umiej. wydz. matem.-przyrodn. 1876, II, str. 80—113. — A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka Warszawska 1878, IV, str. 341. — A. Kohn u. K. Mehliis. Materialien zur Vorgeschichte. 1879, I. 18—20; II. 132—8. — Przewodnik po muzeum Dzieduszyckich. 1907, str. 93.

179. Dąbki w.

Na niwie »Kadłub« rozrzucone czerepy gruboziarniste, między którymi znajdowano i syenitowe młotki i dłuta.

Przy kopaniu fundamentów pod karczmę miano znaleźć liczne perełki srebrne.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistorycznych 1906, str. 26.

180. Daleszów w.

W lesie na niwie »Łąka« nad brzegiem Dniestru — niezbadane mogiły.

Wł. Przybysławski. Repertoryum, str. 26.

181. Dżurków w.

Przy budowie drogi odkryto w głębokości 1 m cementarzysto, z którego wydobyto dyadem z blaszek srebrnych, nazywanych na tkaninę i kolczyki w kształcie okrągłych prętów, ozdobionych kulkami bronzowymi; dyademy podobne znane są z Horodnicy nad Dn. i z Michałkowa. Przedmioty wykopane pochodzą z X—XI w. po Chr.

Sprawozdania Grona konserw. Galicji wschodniej 1910, str. 8.

182. Głuszków w.

Na torfiastej niwie »Zbrody« znajdują się przedmioty kamienne i bronzowe. W 1789 r. znaleziono tu miano mieczyk brązowy i siekiere, a w 1803 r. na niwie »Kut« srebrną i brązową szpilę, odesłane do muzeum wiedeńskiego.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zab. przedhistor. str. 26.

183. Harasymów w.

Lud opowiada, iż na niwie zw. »Mantyna« istnieć miała ongiś osada zw. Chorostil, gdzie obecnie znajduje się mnóstwo czerepów gruboziarnistych. Są tu też niezbadane groby.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistorycznych, str. 26.

184. Hawrylak w.

Samotna mogiła — niezbadana.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicji. 1874, II, str. 390.

185. Horodenka m.

Na granicy miasta i wsi Czorniatyna wznosi się samotna, dość wysoka mogiła.

Na wystawie arch.-etnograficznej we Lwowie (1885 r.) była znaleziona w okolicy moneta bizantyńska.

Na gruntach dworskich odkryto w 1913 r. grób szkieletowy i znaleziono wspaniały celt brązowy.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. 1874, II. str. 389. — Katalog Wystawy arch.-etnograf. 1885, nr. 2002.

186. Horodnica nad Dn. w.

Chaty wiejskie z ogrodami rozlegają się na niewielkiej równinie nad samym brzegiem rzeczki Jamhorowa, która wpada tu do Dniestru. Nad wsią wznosi się góra do 150 m wysoka. Od południa począwszy, przecina wieś naprzód rzeczka Jamhorów, która przed samą wsią i ujściem swem do Dniestru wyżłobiła sobie głęboki i spadzisty parów. Po prawej jej stronie rozciąga się aż do wsi Probabina jedna część gruntów z niwami: Priske z Róweńką, Krogulec i Kadłub, na których odkryto wspomniane poniżej, różne ślady kultury przedhistorycznej. Wyżyna nad lewym, północnym brzegiem Jamhorowa jest panującym nad wsią najwyższym miejscem, które przecięte głębokim parowem zw. Suchy potok stanowi odosobnioną górę; na szczycie jej rozlega się ogromne horodyszcze. Obok samego horodyszcza stoi lasek dębowy z kurhanem po środku, a dalej na północ w stronę Dniestru ciągną się grunta wiejskie, zakończone niwą »Dulawa«, na której też widać ślady osady.

Horodnica należy do najbogatszych w resztki życia przedhistorycznego wszystkich epok miejscowości Galicyi, ale niestety, była nie dość umiejętnie badana. Sprawozdania z rozkopów, przeprowadzonych tu od 1877—1882 r. przez dra Iz. Kopernickiego i Wł. Przybysławskiego są tak chaotyczne i fragmentaryczne, że niełatwo się w nich zorientować. Od neolitu, brązu, rzymskiej i scytyjskiej epoki mamy reprezentowane w zabytkach Horodnicy chyba wszystkie epoki przedhistoryczne Galicyi wschodniej do ostatnich prawie już historycznych czasów. Wydobyte tu w różnych czasach przedmioty kamienne, brązowe, żelazne, srebrne, gliniane, szklane, kościane i t. p. dochodzą tysiący, a przechowują się obecnie przeważnie w zbiorach Akademii krakowskiej, a po części w muzeum Dzieduszyckich.

Najbogatszą w zabytki partją wsi jest wielkie horo-

dyszczce, położone na szczycie wspomnianej góry, na lewym brzegu rz. Jamhorowa. Główna jego część przypiera do dwu stromych brzegów góry t. j. do wschodniego, zwróconego do wsi Horodnicy i do południowego, nad rz. Jamhorowem. Od zachodu i północy otoczone jest dwoma wałami, które prawie pod prostym kątem zamykają przestrzeń około 4 hektarów. W odległości 75 m od północno-zachodniego kąta horodyszczca, od zachodniego wału do wschodniego brzegu góry, przez całe horodyszczce ciągnie się wał poprzeczny 178 m długi z fosą od strony północnej. Wał ten rozdziela horodyszczce całe na dwie części nierówne; północną i południową. Poza pierwszym, zachodnim wałem rozciągają się jeszcze dwa inne równiej długości, równoległe do siebie.

Na obszarze całego horodyszczca zebrał dr. Kopernicki i Wł. Przybysławski noże krzemienne, groby, skrobacze, jądra, siekierki i dłuta kamienne, wielkie szydło kościane, ułamki rógów jelenich i jeden paciorek brązowy filigranowej roboty. Prócz tego znaleziono ogromne mnóstwo czerepów glinianych, lepionych w rękach albo na krążku garncarskim. Ornamentowane są prostymi, wgłębionymi liniami lub w największej ilości wypadków wypukłymi i wyciskanymi ozdobami. Na czarnych, lśniących czerepach trafiają się często ornamenty wyciskane z koncentrycznych półkoli, a znalazło się nieco i fragmentów naczyń malowanych typu archaiczno-mykeńskiego.

Przy specjalnych rozkopach na horodyszczcu znaleźli obaj badacze i inne przedmioty, między którymi najciekawsze były obrączki (branzolety) z szkła kręconego, szpila brązowa, część ozdoby z blachy brązowej, mała figurka gliniana jakiegoś zwierzęcia, odbita głowa, prawdopodobnie psa, również z gliny wypalona i dużo różnych czerepów i krzemieni.

W jednym z odkrytych ognisk, między większymi i mniejszymi bryłami gliny, znalazły się obok kawałków węgla bryły gliniane z głębokimi odciskami dyli drewnianych, a przy zachodnim i południowym skraju tego ogniska leżała osobno

cała warstwa bardzo grubych i wielkich czerepów koloru czerwonego, a po części czarnego. Czerepy te, ułożone jeden przy drugim na sobie przedstawiały jakby podłogę niewielką, przy końcu której wygrzebano z pod spaleniska i ziemi, cały bok wielkiego naczynia, pod którym znaleziono szkielet młodego pieska.

Dokoła horodyszczu rozlegało się kilka osad, po których ślady zostały na niwach: Dulawa, Priske z Rówenką, Leszówka, Kadłub, Krogulec i grunta samej Horodnicy dzisiejszej.

Na »Dulawie« trafiono przy próbnym kopaniu na kryjówkę, w której były czerepy bardzo wielkiego naczynia, z kostkami przepalonymi wołu. W innych miejscach wydobyto same czerepy i kości. Odkryto też zniszczone groby płytowe.

Na innej osadzie, rozlegającej się na Priskiem z Rówenką, znaleziono czerepy gliniane, kawałki kości łupanych, krzemienne narzędzia, kabłączek zapinki brązowej i pół paciorka szklanego.

Przy każdej ze wspomnianych osad odkryto odpowiadające im cmentarzyska z t. zw. płytowymi lub podpłytowymi grobami, w których obok brązowych wyrobów znalazły się przeważnie żelazne, a także szklane. Neolitycznych grobów nie powiodło się całkowicie odkryć, albo obydwaj badacze nie pozostawili dokładniejszych wzmianek o nich. Z pewnych śladów kultury neolitycznej, skonstatowanych na horodyszczu i na osadach poszczególnych, domyślać się tylko można, że groby te powinny były się znaleźć tem bardziej, że w okolicach Horodnicy zachowało się takie mnóstwo różnych grobowisk przedhistorycznych.

Jedną tylko wyraźniejszą wiadomość o grobie neolitycznym zostawił Wł. Przybysławski (Zbiór wiad. do antr. kraj. III, str. 71), który w 1877 r. zbadał w samej wsi, na ogrodzie wieśniaka Tanasijczuka, nad samym prawie Dniestrem, grób szkieletowy, bez żadnego ujęcia kamiennego. W głębokości 45 cm pod ziemią spoczywał szkielet na wznak, zwró-

cony głową na północny-zachód, a nogami na południowy-wschód. Długość jego, pomierzona w grobie, wynosiła 1'65 m. Położony był na pokładzie z ubitej gliny, przemieszanej z piaskiem i najróżnorodniejszymi, malowanymi i zwyczajnymi czerpami prostymi. Pokład ten tworzył jakby jedną całość i wyglądał jakby przepalony słabym ogniem; grubość jego wynosiła 30 cm, od strony głowy był szerszy, w nogach węższy.

Na tym pokładzie, u północno-zachodniego końca, o 40 cm od głowy, znalazł Wł. Przybysławski zagadkowy przyrząd gliniany, który nazwał »dwojniakiem«. Wygląda on jak dwie, wielkie czary, połączone raz z góry płaskim kabłąkiem, wzniesionym nad brzegami obu czar, a drugi raz po środku, przy pomocy płaskiej poprzeczki, łączącej obydwie baryłkowate słupki, osadzone na półkulistych podstawach tego samego kształtu i wielkości, co czary górne. Nie są to jednak czary, ponieważ dno każdej jest przebite, łącząc się ze sklepieniem podstawy za pomocą kanału, tworzącego wydrążenie wzdłuż każdego słupka i otwierającego się w jedną i drugą stronę. Prócz tego, u wierzchołka kabłąka, a także w sklepieniu jednej podstawy, naprzeciw wewnętrzznego brzegu słupka, widać dziurki, nieznanego przeznaczenia, przewiercone, prawdopodobnie jeszcze przed wypaleniem gliny.

Zagadkowy ten przedmiot ulepiony jest z starannie oczyszczonej gliny i bardzo silnie wypalony na czerwoną terrakotę, podobną zupełnie do masy, z której wykonane są wszystkie neolityczne wyroby malowane, typu archaiczno-mykeńskiego. Dwojniak ten ozdobiony jest ciemno-brunatnymi paskami i liniami, dawniej na białym tle.

Obok niego, ale już we wspomnianym pokładzie ubitej gliny, były dwie gliniane, pięknie malowane miseczki, a dalej rozbite naczynie. Pod czaszką leżał mały krzemienisty grot sercowaty.

W drugim, obok odkrytym grobie, leżał szkielet w takiej samej pozycji i kierunku, ale nie było śladu pokładu glinianego, albo jakichś przedmiotów. Grób ten, podobnie jak

i trzeci z szklanymi wyrobami, należy już do znacznie późniejszych czasów, chociaż szkielety położone były w obu w tym samym kierunku i pozycyi.

Znaleziony w pierwszym grobie, obok krzemienego grotu, dwójniak i naczynia malowane charakterystyczne są dla późnoneolitycznej kultury t. zw. archaiczno-mykeńskiej. Inne, nie mniej charakterystyczne dla tej kultury przedmioty, znaleziono na tym samym ogrodzie Tanasijczuka; jest to figurka żeńska z silnie wypalanej gliny, malowana w czerwone paski na białem tle i mała, uszkodzona nieco podobizna jakiegoś zwierzęcia,

Żadna, prawdopodobnie, dotychczas miejscowość Galicyi nie dawała tak znakomitej sposobności do wyjaśnienia tylu pierwszorzędnych dla prehistoryi kwestyi, co Horodnica, w której — jak to widać z pozostawionych przez Przybysławskiego i Kopernickiego, sprawozdań — śledzić można stopniowy rozwój kultury przedhistorycznej kraju i zbadać stosunki, zachodzące między osobnemi jej stadyami. Tu najprawdopodobniej udałoby się znaleźć wyjaśnienie zagadkowej proveniencji kultury naczyń malowanych, a także ustalić kwestyę związku jej z późniejszą kulturą metali. Na wielką jednak szkodę nauki zbadane zostały wszystkie zabytki tej prawdziwej skarbnicy archeologicznej całkiem nienaukowo i niesystematycznie tak, że dziś mowy już niema o odrobieniu zła tego.

Późniejsze, poneolityczne groby Horodnicy, to t. zw. płytowe i podpłytkowe, których zwyczajnym inwentarzem obok kości ludzkich są drobne wyroby z brązu i żelaza. Zrujnowane cmentarzysko z grobami płytowymi było na niwie Dulawie. Na niwie Priskie i Krogulec przekopano kilka grup grobów płytowych, zbudowanych z kamieni, przykrytych nasypami. W grobach tych znaleziono wyroby gliniane, brązowe, żelazne, ślady złota, a także krzemienie.

Ciekawy bardzo grób odsłonięto na niwie zw. »za Kochinkoju«, na północnym brzegu parowu »Suchy potok« (Zbiór wiad. do antr. kraj. II, str. 55—59). W miejscu tem wysta-

wały dwie, prosto w ziemię wpuszczone płyty. Przy kopaniu między nimi znaleziono pod niewielką płytką figurkę uszkodzoną, wylepioną i słabo wypaloną z gliny szarej, przedstawiającą przód konia, którego głowa była także odłamana. Po odsłonięciu całego grobu okazało się, że obłożony był płytami i następująco skonstruowany:

Na pokładzie gliny ubitej leżał na wznak szkielet niewiasty, głową zwrócony na południowy-wschód; pod prawą piętą podłożony był czerep miski, a poza głową, z prawej strony, spód puhara szklanego. Po zasypaniu zwłok ziemią, obok głowy z prawej strony postawiono dzban, a obok niego, bliżej głowy, szklany puchar z dnem odbitem. Do dzbana włożono krążek od wrzeciona i zasypano go ziemią. Po nasypaniu jeszcze raz do grobu niewielkiej warstwy ziemi, przystawiono z drugiej strony dzbana garnek z jedzeniem i wszystko to przysypano ziemią. W końcu, osadziwszy nad nogami poziomą płytę i dalej jeszcze kilka innych, zasypano je po same brzegi grobu, a potem prawdopodobnie przywalono jedną płytą najcięższą, lub usypano mogiłę.

Prócz fragmentu figurki glinianej i naczynia szklanego, oraz ciężarka od wrzeciona znaleziono jeszcze w tym grobie z prawej strony głowy pokruszone resztki jakiejś ozdoby, prawdopodobnie emaliowanej główki od szpilki, przy których pozostały przerdzawione kawałki żelaza. Blisko szyi rozrzuconych było 5 oszlifowanych paciorków kornalinowych: między obojczykami, dwie zupełnie jednakowe fibule; na palcu lewej ręki mały pierścień z drutu brązowego, a nad kośćmi łonowymi niedordzewiały kawałek żelaznej szpilki z resztą emaliowanej główki.

Grób ten pochodzi (Przybysławski nie próbował oznaczyć) z rzymskiej epoki, jak to wynika z dwu fibul brązowych, wybitnie rzymskiego typu i charakterystycznego naczynia szklanego, ornamentowanego nalepianymi paskami szklanymi. Analogiczne groby odkryto w Hleszczawie i Zieleńcu

(pow. Trembowła), gdzie znaleziono też znane z horodnickich znalezisk obrączki-branzolety z kolorowanego szkła kręconego.

Innego rodzaju nadzwyczaj ciekawy grób zbadał Przybysławski 1879 r. na niwie Priskie (Zbiór wiad. VIII, str. 27). Grób ten zawalony był kupą kamieni na 4 m wzdłuż i 3 m wszerz; po usunięciu ich natrafiano do głębokości 60 cm na czerepy prostych naczyń, lepionych w ręku, a później wystąpiły i kości ludzkie, wytrawione zupełnie otaczającym je wapnem. W stronie głowy znaleziono piękny, trójgraniasty grocik brązowy z rurkowatą nasadką i prostą szpilę brązową; niżej, między żebrami dwa tępe gwoździe z brązowego drutu, zakręcone w większe i mniejsze kółka, obydwie z główkami płaskimi. W końcu u nóg znaleziono jeszcze jeden grot podobny z nasadą trzy razy dłuższą.

Wł. Przybysławski nie próbował nawet oznaczyć pochodzenia tego grobu, ale jak to widać ze wspomnianych, charakterystycznych grocików trójdzielnych i dwu brązowych kolczyków — nazwanych przez Przybysławskiego tępyimi gwoździami, zakręconymi w kółko z płaskimi główkami — znanych z licznych znalezisk na Ukrainie, jest to grób epoki scytyjskiej, podobny do mogiły z Sapohowa, albo z Kragłej nad Zbruczem; w ostatniej miejscowości znaleziono też szpilkę, podobną do opisanej przez Przybysławskiego. Przedmioty z tego grobu znajdują się w muzeum Dzieduszyckich.

W 1882 r. rozkopywał dr. Kopernicki i Wł. Przybysławski (Zbiór wiad. VIII, str. 28) cmentarzisko kurhanowe za rzeką Jamhorowem, przy drodze do wsi Babina. Siedm mogił było próżnych, a dziewięć pod poziomem gruntu mieściło szkielety, położone na wznak, głową zwrócone na półn.-zachód. W kilku były rozsypane gwoździe żelazne, a we wszystkich znalazły się pierścienie brązowe (w jednej, cynowy), kółeczka (prawdopodobnie kolczyki) i paciorki szklane, zabarwione złotem. Takie same paciorki, również obok gwoździ żelaznych znaleziono w mogiłach wsi Chocimierza (pow. Tłu-

macz); żelazne gwoździe w mogiłach Semenowa (pow. Trembowla).

Wogóle groby w Horodnicy reprezentują prawie wszystkie epoki przedhistoryczne Galicyi, ale nie były, niestety, odpowiednio zbadane. Bardzo ważne dla naszej prehistorii byłoby zrekonstruowanie wyników dra Kopernickiego i Przybysławskiego i naukowe ich opracowanie z uwzględnieniem wykopanych zabytków, przechowanych w zbiorach Akademii krakowskiej. Dalsze rozkopy na miejscu mogłyby sprawę tę znacznie ułatwić.

W muzeum Narodowem w Krakowie są znalezione tu srebrne denary rzymskie Ant. Piusa i Galby. Ostatni z napisem: IMPSER GALBA SAR AVG PM — ROMA RENASCES.

Rocznik Zarządu Akademii Umiejętności Kraków 1877, str. 100. — Tygodnik ilustrowany. 1877, str. 245. — T. Ziemięcki. Dwutygodnik naukowy. Kraków 1878, I, str. 202. — Iz. Kopernicki. Poszukiwania arch. w Horodnicy nad Dn. w 1877. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878. II. str. 19—72. — Biblioteka warszawska. 1878, IV, str. 307. — Wł. Przybysławski. Ustęp z poszukiwań arch. w Horodnicy nad Dn. w 1878. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III. str. 70—3. — Iz. Kopernicki i Wł. Przybysławski. Dalsze poszukiwania arch. w Horodnicy nad Dn. w latach 1878—1882. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1884. VIII, str. 3—32. — Iz. Kopernicki. Recherches d'archéologie préhistorique à Horodnica. Archives slaves de biologie. Paris 1886. Tom I, str. 198—208. — Katalog działu etnograf. powsz. wystawy kraj. Lwów 1894. — P. Reinecke. Zeitschrift für Ethnologie 1896, str. 39. — J. Gloger. Wykopaliska w Horodnicy na Pokuciu. Światowit. Warszawa 1899, I, str. 67—9 (rys.). — L. Niederle. Czeławjeczeństwo w doistoriczeskja wrjemjena. (ros. przekł. T. Wowka). Petersburg 1898, str. 153 (rys.). — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens, str. 126. 130. 133. — T. Wowk. Materiały do ukr.-ruskoi etnologji. Lwów 1905, VI. str. 23. — Wł. Przybysławski. Repertoryum zab. przedhistor. Tabl. I. III—V. — Przewodnik po muzeum Dzieduszyckich. 1907, str. 92. 93. — Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1908, str. 654. — K. Hadaczek. Kultura dorzecza Dniestru w epoce cesarstwa rzymskiego. Materiały antr.-arch. 1912, str. 31. — Wł. Hrebeniak. Ślidy skytskoi kultury w Hałyuczyni. Zap. Nauk, Tow. Szewcz. Tom. 117,

str. 15 (rys.). — Wł. Hrebieniak. Nowi arch. nachidki na terytorji schidnoi Hałyczyny. Zap. Tow. Szewcz. 1915. Tom. 122, str. 11. 17. 25 (rys.).

187. Isaków w.

W skałach, obok horodyszcza, trzy jaskinie, które łączą się mają z jaskinią w Czortkowcu.

Niedaleko wsi horodyszcze z chodnikiem podziemnym, zbudowanym z kamieni, a na północ odeń góra zw. »obozyszcze«.

A. Kirkor. Sprawozdania Wydz. filol. Akademii Umiejętności. Kraków 1876, V, 209. — A. Kohn u. K. Mehlis. Materialien zur Vorgeschichte. 1879, I. 17; II. 72. — A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka Warszawska 1878. str. 341.

188. Jasionów polny w.

Nasyp ziemny do 150 m w obwodzie z wgłębionym wierchołkiem, na brzegach którego wał metrowej wysokości.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. 1874, II, str. 388.

189. Kopaczyńce w.

Na gruntach wsi, nad rzeką, horodyszcze, niezbadane.

190. Korniów w.

Przy rozkopywaniu mogiły obok drogi krajowej znaleziono resztki spalonych kości ludzkich, pomieszanych z węglem, czerepy urny glinianej i toperek krzemiennej.

W muzeum Akademii krakowskiej — brązowy celt.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. 1874, II, 391. — Dwutygodnik Naukowy, wyd. T. Ziemięcki. Kraków 1878, I, 478.

191. Kunysowce w.

Przypadkiem natrafiono tu na skarb brązowy, złożony z siedmiu naczyń sferycznych t. zw. situlae, podobnych do kotłów, w kształcie odwróconej półkuli. Obręcze do noszenia przymocowane są do naczyń za pomocą uszek, przylutowanych do ozdobionej paskiem górnej krawędzi naczynia. Jedno z tych naczyń zdobne jest ornamentem wyciskany; między

podobnemi do krzyża uszkami ciągną się dokoła naczynia dwa rzędy półwystających pereł, które tworzą jakby obramowanie dla wyobrazonych u dołu kręgów słońca, zmieniających się na przemian z łabędziami szyjami, zestawionemi symetrycznie w parach naprzeciw siebie. Niektóre naczynia, zniszczone długiemi używaniami, naprawione były nitowanymi kawałkami blachy brązowej.

Dwa podobne naczynia znaleziono też w sąsiednich Jezioranach.

W muzeum Dzieduszyckich — przypadkiem znaleziono tu noże krzemienne.

Nad rzeką niewielka jaskinia.

A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka Warszawska 1878, str. 342. — Wł. Przybysławski. Teka konserw. Galicyi wschodniej 1892, str. 30—40. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens, str. 122—3.

192. Michalcze w.

We wsi mogiła, w której znaleziono kosę żelazną i kamień do jej ostrzenia.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antrop. kraj. Kraków 1877, I. 14.

193. Niezwiska w.

Dwie znaczniejsze mogiły niezbadane.

W muzeum Dzieduszyckich — piękna czarka gliniana.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. 1874, II. str. 391. — Przewodnik po muz. Dzieduszyckich 1907, str. 93.

194. Obertyn m.

Między Obertynem, Kamionką i Żukowem jest bardzo wiele mogił różnego rodzaju.

H. Stupnicki. Galicya pod wzgl. topograf.-histor. 1869, str. 92. — St. Krzyżanowski. Rocznik dla archeologów. Kraków 1870, str. 85. — L. Weigel. Przewodnik na Czarnohorę. Lwów (b. r.), str. 57.

195. Okno w.

Na granicy wsi samotna mogiła.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. 1874, II. str. 391.

196. Olejowa korniowska w.

Kilka mogił niewielkich.

197. Piotrów w.

Na niwie zw. Okólnisko odkryto przypadkiem i zniszczono w 1900 r. grób płytowy.

198. Perediwanie w.

Odkryto grób szkieletowy z przedmiotami brązowymi.

W muz. Akad. krak. — piękne zausznice brązowe z czaszką ludzką, pokrytą z obu stron patyną zieloną.

Iz. Kopernicki. Zbiór wiad. do antr. kraj. VIII. str. 28.

199. Podwerbce w.

Obok dworu olbrzymie horodyszcze, obwiedzione dwoma wałami.

A. Kirkor. Sprawozdanie Wydz. histor. Akad. Umiej. Kraków 1876, V. 209. — A. Kohn u. K. Mehliis. Materialien zur Vorgeschichte 1879, II. str. 71—2.

200. Potoczyska w.

Wł. Przybysławski odkrył na niwie Wyderka i Baszkirka ślady osad przedhistorycznych. Na pierwszej znalazł czerepy, podobne do znajdujących na horodyszczu w Horodnicy, a także czerepy naczyń malowanych. Na niwie Basznirka znaleziono jeden cały młotek syenitowy, a drugiego połowę, trzy płaskie ciężarki od krosien, dwa gliniane i jedek steatytowy paciorek, kawałek blaszki i pierścień z brązu i wreszcie brązowy wisiołek w kształcie półksiężyca z wystającym rysunkiem na powierzchni. Na innej niwie znaleziono większy młot kamienny i odkryto ślady cmentarzyska płytowego.

W 1879 r. zbadał Wł. Przybysławski grób, zbudowany z płyt kamiennych w kształcie 1·80 m długiej i 45 cm. szerokiej skrzyni, ustawionej w kierunku od wschodu na zachód. Wewnątrz leżał na ubitej glinie, na wznak, szkielet z głową zwróconą na północny-wschód, 1·55 m długi. Nad kolanami znaleziono czerepy starannie wyrobionej misy.

W 1879 r. natrafił wieśniak pewien w ogrodzie na garnek z większą ilością brązowych naramienników ze zwężonymi końcami, zdobnych symetrycznie we wzory układanymi liniami rżniętymi. Sześć sztuk zakupił Wł. Przybysławski i oddał do muzeum Dzieduszyckich, a resztę rozebrali ludzie.

W lesie ciągnie się wał 800 m długości.

Tygodnik ilustrowany. 1877, str. 245. -- Iz. Kopernicki. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878, II. str. 37. — Iz. Kopernicki i Wł. Przybysławski. Tamże. 1884, VIII. str. 30. — Słownik geograficzny. 1887, VIII. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV. str. 62. — Przewodnik po muz. Dzieduszyckich. 1907, str. 99.

201. Probabin w.

Na niwie »Kraślak« i »Muraszówka« osady przedhistoryczne z fragmentami ceramiki malowanej.

Iz. Kopernicki. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878, II. str. 38—9. — Tygodnik ilustrowany. 1877, str. 245. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV. str. 62.

202. Pyszkowce w.

Dużo, w części zoranych już mogiłek.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. 1874, II. str. 391.

203. Raszków w.

Mogiła większa zw. Czahir i kilka mniejszych.

W skałach nad Dniestrem jaskinia.

J. Kraszewski. Sztuka u Słowian. Wilno 1860, str. 99. — A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. 1874, II. str. 391. — A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka Warszawska 1878, str. 342.

204. Repużyńce w.

Na niwie »Sajówka« rozrzuconych mnóstwo czerepów gruboziarnistych, prawdopodobnie ślad po grobach zniszczonych pługiem.

We wsi znaleziono nóż brązowy.

Przypadkiem natrafiono na ciałopalny grób z epoki rzym-

skiej z naczyniem glinianem, mieczem żelaznym, umbem, ostrogami i dzidą.

Wł. Przybysławski. Repertorium zab. prehistor. 1906, str. 30. — K. Hadaczek. Cmentarzisko ciałopalne koło Przeworska. Lwów 1909, str. 20.

205. Siemiakowce w.

Obok wsi, na niwie »Gaiki« pięć wielkich mogił, z których dwie rozkopał w 1878 r. dr. Lenz i znalazł w obu cały szkielet ludzki. Przy jednym leżał kawałek przedziurawionego bronzu i kilka perełek bursztynowych, przy drugim tylko żelazny, mocno przerdzewiały pierścień. Przedmioty te oddał do ces. muz. we Wiedniu. Trzy inne rozkopał Wł. Przybysławski i znalazł w nich szkielety, zwrócone głowami na półn.-wschód, a przy nich bronzowe pierścienie i jeden cynowy.

Kiedyś stać tu miała kamienna figura »baby«.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicji. 1874, II. str. 30. — A. Kohn u. K. Mehli. Materialien zur Vorgeschichte 1879, II. str. 324—5. — Iz. Kopernicki. Zbiór wiad. do antrop. kraj. 1884, VIII. str. 31—2.

206. Strzelcze w.

Nad wsią, na niwie »Dereniowiec« i »Menaj« ślady osady przedhistorycznej z fragmentami ceramiki malowanej.

Tygodnik ilustrowany 1877, str. 245. — Iz. Kopernicki. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878, II. str. 39.

207. Uniż w.

W 1890 r. po zlewie odkryto w t. zw. Suchym jarze skarb bronzowy, złożony z pięciu kociołków, które włożone jeden w drugi, zakopane były 76 m od prawego brzegu Dniestru. Obok nich znaleziono czerepki naczyń. Bronzowe te naczynia uważa Wł. Przybysławski za wyrób etruski, nabyty drogą stosunków handlowych.

Na niwie »Seredne« — niezbadane groby.

Znalezioną kość jakiegoś olbrzymiego zwierzęcia oddano do zbiorów Akademii krakowskiej.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I, str. 13. — Wł. Przybysławski. Skarb brązowy, znaleziony na prawym brzegu Dniestru pod Uniżem. Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1892, str. 30—9 (rys.). — Katalog działu etnograf. powsz. wystawy krajowej. Lwów 1894.

208. Wierzbowiec w.

Na granicy wsi Targowicy i Sorok ciągną się wały ziemne.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zab. przedhistor. 1906, str. 31.

209. Żabokruki w.

W skale gipsowej zw. »Petruniaczka«, na północ od wsi, znajduje się jaskinia, w której znaleziono części naczynia brązowego i fibulę.

Kirkor rozkopał jedną mogiłę i nie znalazł w niej niczego.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. 1874, II, str. 390. — A. Kirkor. Sprawozdania wydz. filol. Akad. Umiej. Kraków 1876, V, 209. — A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka warszawska. 1878, str. 342. — A. Kohn u. K. Mehlis. Materialien zur Vorgeschichte. 1879, I, 18. 287. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens, str. 123.

210. Żuków w.

Kilka mniejszych mogił w lesie.

211. Żywaczów w.

Na niwach wsi widać z daleka wysoki kurhan, dokoła którego wznosi się więcej małych, zaoranych już mogiłek. Z tych trzy rozkopał Kirkor. Pierwsza, podobnie jak i następne, zbudowana była tak, że na samym spodzie ułożone były wielkie bryły wapna, na nich nasypała ziemia czarna, a na tej ułożone zwłoki, zasypane piaskiem. W głębokości 1 m leżał szkielet męski z głową, zwróconą na zachód i wspartą na kamieniach. Na palcu miał pierścień brązowy z drutu spiralnego, w uszach zausznicę, a u nóg czerepy naczyń. Druga mogiła, takiej samej konstrukcyi, nie mieściła prócz szkieletu żadnych przedmiotów. Budowa trzeciej różniła się od po-

przednich tylko tem, że nie było w niej brył wapiennych, chociaż szkielet leżał całkiem w wapnie, głową na zachód. Przy nim znaleziono pierścień brązowy i zausznice.

Z pomiarów dra Kopernickiego wynika, że we wszystkich grobach pochowani byli mężczyźni długogłowego typu o wskaźnikach: 75·9, 70·6 i 71·7.

W muz. Lubomirskich — krzemienny nóż, obrobiony kamień, prawdopodobnie młot, który leżał przy szkielecie, część branzolety brązowej, cztery brązowe i dwa cynowe pierścienie.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi, 1874, II. str. 390. — A. Kirkor. Sprawozdania wydz. filol. Akad. Umiej. Kraków 1876, V. 209. — Iz. Kopernicki. O czaszkach z kurhanów pokuckich. Pamiętnik Akad. Umiej. wydz. matem.-przyrodn. Kraków 1876, II. 80—113. — A. Kohn u. K. Mehlis. Materialien zur Vorgeschichte. 1879, II. 115—121. — Katalog muz. Lubomirskich. 1889, str. 9, nr. 46. 47, str. 17, nr. 159, str. 41, nr. 821—6.

14. Powiat Husiatyn, dorzecze Dniestru.

212. Bosyry w.

W sierpniu 1910 r. przy naprawianiu drogi do Siekierzyniec, wykopali robotnicy kilka brył kamiennych, w których dopatrzone się na miejscu podobizn bożków pogańskich. Staraniem konserwatora dra Hadaczka przywieziono »bożki« te do muz. Dzieduszyckich i tu dopiero pokazało się, iż są to najzwyczajniejsze bryły kamienne, bez najmniejszego śladu jakiegos obrobienia. W ten sposób kwestya tych domniemyanych bożków zostaje odrazu zamknięta.

Wiek nowy. Lwów 1910, 18/VIII. — B. Janusz. Sprawa »bożków« z Bosyr. Na ziemi naszej. 1910, nr. 23. — Idem. Badania archeologiczne w l. 1908—1910 w Galicyi wsch. Na ziemi naszej. 1910, nr. 26. — Wł. Hrebeniak. Znaczinje ostatnich arch. zdobutkiw. Diło. 1910, nr. 261. — Sprawozdania grona konserw. Galicyi wsch. 1910, str. 11.

213. Chłopówka w.

Na uroczysku »nad Sorokaju« wznoszą się dwa kurhany, a w odległości 1 km od nich trzeci.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV. str. 16.

214. Chorostków m.

W 1868 r. wykopano przypadkiem w ogrodzie kamienny grób skrzynkowy, w którym mieściły się dwa szkielety w pozycji siedzącej, a przy nich trzy siekierki i dłutko krzemienne, tudzież dwa naczynia gliniane. Przedmioty te odesłano do muz. Lubomirskich (Kirkor podaje mylnie — Dzeduszyckich), a grób zasypano z powrotem. Dopiero 1874 r. wydobyto płyty i użyto praktycznie. Grób ten analogiczny jest zupełnie do odkrytego w Kociubińcach i Uwiśle.

W oddaleniu kilkuset kroków od miejsca, gdzie przecinają się drogi z Chorostkowa do Kopyczyniec i z Uwiśły do Jabłonowa, wznoszą się trzy kurhany, z których jeden zbadał w 1889 r. G. Ossowski. Kurhan ten, znacznie zorany, 1 m wysoki, w półmetrowej głębokości od wierzchołka mieścił kilkadziesiąt niewielkich płytek wapiennych, rozrzuconych w nieładzie pługiem. Bezpośrednio pod nimi pokazały się, także pługiem rozrzucone, zupełnie zniszczone kości, między którymi znalazło się małe naczynie gliniane i jedna ozdoba bursztynowa. Naczynie miało jedno ucho, a ścianki jego zaraz od dna podnoszą się prosto do góry, rozszerzając się powoli przy otworze; błotnistej koloru, ulepione jest starannie, ale słabo wypalone, ozdobione ornamentem sznurkowym, który obejmuje je dokoła dziewięcioma nierówno rozmieszczonymi paskami. Naczynia takie znajdowano zwyczajnie z kamiennymi tylko wyrobami, podobnie jak i bursztynową, płaską ozdobę okrągłą z dziurką do zawieszania, znaną też z skrzynkowego grobu w Kociubińcach. Dane te przemawiają za neolitycznym pochodzeniem zbadanej mogiły.

Na wystawie krak. z 1873 r. była krzemiona siekierka polerowana, znaleziona »w grobowcu obok dwóch szkieletów ludzkich«.

E. Sacken. Leitfaden zur Kenntniss des heidn. Altertums. Wien 1865, str. 80. — J. N. Sadowski. Wystawa starożytności w Krakowie. Przegląd polski. 1873, str. 278. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I, str. 30. — Katalog muz. Lubomirskich. 1889, nr. 19. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, str. 40—44. — Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1890, str. 59. — L. Niederle. Czeławjeczestwo w doistoriczeskija wremjena (ros. przekł. T. Wowka). Petersburg 1898, str. 145.

215. Czarnokońce w.

Około 1860 r. odkryto przy oraniu na niwie »Głucha dolina« kamienny grób skrzynkowy, w którym po zdjęciu rozbitej już wierzchniej pokrywy, znaleziono kości ludzkie, naczyńa gliniane i siekierkę krzemioną. Tę ostatnią oddał właściciel wsi do muz. Dzieduszyckich, a sam grób kazał zasypać ziemią. Dopiero w 1877 r. rozkopał go jeszcze raz Kirkor i skonstatował, że był on podobny zupełnie do grobu z Kociubiniec i Chorostkowa; znalezione fragmenty ceramiczne były analogiczne do znanych z tamtych grobów. Prócz tego wydobyl jeszcze krzemień obrobiony i pięknie z kości wyrobiony przedmiot, nieznanego przeznaczenia (por. Uwista).

Z antropologicznych pomiarów dra Iz. Kopernickiego wynika, iż wydobyte kości należały do starszego silnie zbudowanego mężczyzny długogłowego (wsk. 71·7).

W pobliżu folwarku »Berestki« stoją dwa kurhany.

W muz. Nauk. Tow. Szewcz. — krzemienne dłuto.

A. Kirkor. Rocznik Zarządu Akad. Umiej. Kraków 1877, str. 102. — Idem. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878, II, str. 5—6. — Iz. Kopernicki. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III, str. 138—9. — Katalog. wystawy etnograf-arch. Lwów 1885, nr. 247—253. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV, str. 17. — Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1892, str. 329. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens, str. 117. — L. Niederle. Czeławjeczestwo w doistoriczeskija wrjemjena (ros. przekład T. Wowka). Petersburg 1898, str. 145. — B. J. Muzeum Nauk. Tow. Szewcz. we Lwowie. Na ziemi naszej. Lwów 1909, nr. 17. — Tymczasowyj Katalog ukr. nacjonalnoho Muzeja Nauk. Tow. im. Szewczenki. Lwów. Nr. 573.

216. Hadyńkowce w.

W wschodniej stronie wsi, w kierunku ku Probużnej, wznosi się 2 m wysoki kurhan, z figurą świętego na szczycie.

A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. Kłasy. 1877, str. 336. —
G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV, str. 17.

217. Horodnica nad Zbruczem w.

Miejscowość ta obfituje w różne zabytki przedhistoryczne od najdawniejszych czasów neolitu do prawie już historycznych. Na gruntach jej rozlega się kilka niw, znanych ze znajdowanych na nich czerepów glinianych ceramiki malowanej i narzędzi krzemienych, resztek neolitycznych osad typu archaiczno-mykeńskiego. Kirkor oddał w 1883 r. do zbiorów Akad. krak. znalezioną tu przypadkiem kamienną siekierkę gładzoną z otworem na toporzysko.

Na niwie »Mohyłki«, $\frac{1}{2}$ mili na wschód od wsi, przekopał Kirkor w 1881 r. kurhan $1\frac{1}{2}$ m wysoki z wielką ilością płytek kamiennych na powierzchni, pod którymi znalazły się bryły kamienne, starannie przy sobie ułożone; w głębokości 1.40 m od zachodu natrafił na wielkie naczynie gliniane, zupełnie rozbite, a w innym miejscu na zbiór samych węgli. Prócz tego nie znaleziono w tym kurhanie niczego innego, a jak wnosić można, był on mogiłą-kenotafem, usypaną na pamiątkę jakiejś znaczniejszej osobistości, która poległa zdala od kraju.

W pobliżu uroczyska »Bohod« wznosi się wzgórze, zw. przez lud zamczyskiem; jest to dawne horodyszcze, przemienione w późniejszych czasach na silne obwarowanie z murami, poprzecznymi ścianami i podwalinami z olbrzymich płyt kamiennych.

W muz. Lubomirskich — znalezione dłuta krzemienne i kliny, a także dwa srebrne naszyjniki, złożone, jeden z 7, a drugi z 18 guzów filigranowych, przewleczonych na srebrnych obręczach, okręconych drutem srebrnym, a wszystko razem umieszczone na prętach brązowych.

Najbardziej jednak znana jest Horodnica z odkrycia w sierpniu 1848 r., kiedy z koryta rzeki Zbrucza, poniżej wzgórza zw. Sokolichą, wydobyto figurę kamienną t. zw. Światowida. Ogólnie znana z niezliczonych opisów i rysunków przedstawia się jako czworogranny słup z piaskowca, pokryty z wszystkich stron płaskorzeźbami, które w kilku kondygnacjach na każdej ścianie przedstawiają różne figury; szczyt jego, to cztery głowy pod jednym kapeluszem. Długo sprzeczano się o nazwę, a jeszcze bardziej o autentyczność figury, ale dziś coraz bardziej utwierdza się przekonanie, iż nie jest falsyfikatem, a owszem zupełnie wiarygodnym pomnikiem, chociaż nie koniecznie słowiańskiego Światowida, którego mianem ochrzczono go z powodu podobieństwa do tegoż bożka z Arkony (według opisu Saxa Grammatyka i Helmolda).

Zabytek ten posiada już dotychczas ogromną literaturę, ale z małymi wyjątkami niekoniecznie ściśle naukową. Dość wspomnieć, iż nie istnieje publikacya, któraby zawierała w fotograficznych zdjęciach wszystkie szczegóły jego całości i podawała dokładny opis i historję, istotnie niejasnej proveniencyi. Te względy najbardziej może przyczyniają się do podnoszenia coraz nowych zarzutów i powątpiewań w autentyczność, które raz przecież należałoby już rozjaśnić.

W muz. Podolskiem w Tarnopolu przechowuje się znaleziony tu, wielki, gładzony topór krzemienny.

M. Potocki. Rocznik Tow. Naukowego. Kraków 1851, str. 3.—
 J. Majer. Tamże, str. 1—27. — »Czas«. Kraków 1851, nr. 113.—
 T. Żebrawski. Rocznik Tow. Nauk. Kraków 1851, str. 17. —
 Idem. Tamże, str. 25. — A. Petruszewycz. Predstawiajetli odkrytyj istukan w rusli riki Zbrucza, bożka Światowita ili Chorsa? Wjestnik Narodn. Doma. Lwów 1851. — Idem. O kamennom istukani Chorsa-Dažboha. Wjestnik 1851 (z poprawkami i uzupełnieniami w Literaturn. Sbornyku. Lwów 1885). — J. Lelewel. Cześć bałwochwacza Słowjan i Polski. Poznań 1857. — L. Siemieński. Przegląd wystawy starożytności i zabytków sztuki, urządzonej w Krakowie. Kraków 1858, str. 9. — Seidl. Archiv für Kunde oesterr.-Geschichtsquellen. Wieden 1853, IX, 153. — J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda w Moskwi. Moskwa 1871,

str. 223.— K. Szajnoch a. Świątowit. Dzieła. Warszawa 1876. Tom IV, str. 18. — St. Krzyżanowski. Rocznik dla archeologów. Kraków 1874, str. 226. — T. Ziemięcki. Dwutygodnik naukowy. Kraków 1878, str. 229. 254. — A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. »Kłosy« 1877, str. 378. — Idem. Zabytki bałwochwalcze w Galicyi. »Kłosy« 1879, str. 277 (rys.). — Idem. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1882, VI, 24; 1883, VII, 53. 64; 1884, VIII, 58. — Idem. Pamiętnik komisji arch. Wilno 1857. — Idem. Przegląd archeologiczny. 1876, zesz. II, str. 37—40. — »Kuryer lwowski«. 1885, nr. 345. — A. Petruszewycz. Blyssze izwještje o wremieny i mjestnocy otkrytia kamjennaho istukana Świątowita w rici Zbruczi. Literaturnyj Sbornyk. Lwów 1886. nr. 31—5. — Sprawozdanie z czynności Zakładu im. Ossolińskich. Lwów 1886, str. 13. — Katalog muz. Lubomirskich. Lwów 1889, str. 10. 21. 24. — O. Partyckij. Welyka sławjańska derżawa pered dwoma tysiaczamy lit. Lwów 1889, str. 72—83. — Katalogdziału etnograf. powsz. wystawy kraj. Lwów 1894, str. 375. — L. Leger. Svantevit et les dieux en »vit«. Paris 1896. — M. Hruszewski. Ocena powyższej pracy. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. Tom 19. — M. Weigel. Zur slavischen Runenfrage. Archiv für slavische Philologie. Wiedeń. Tom V, str. 193. — Idem. Bildwerke aus altslavischer Zeit. Archiv. für Anthropologie. Braunschweig 1882, XXI, str. 40—72. — Koehler. Zur Beurteilung der Bildwerke aus altslavischer Zeit. Archiv für Anthropologie. XXIV, str. 145—9. — L'Anthropologie. Paris 1894, str. 174. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens, str. 134—6 (rys.). — M. Drahomaniw. Listy. »Żytie i słowo«. Lwów 1897, II. — A. Brückner. Kwartalnik historyczny. Lwów 1899, str. 84—7. — E. Majewski. Świątowit. Warszawa 1900, II, str. 161 (rys.). — Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1900, str. 110. — L. Leger. Mythologie slave. Paris 1901, str. 99—104 (rys.). — K. Hadaček. Świątowit. Materyały antr.-arch. 1904, VII, str. 114—121. — Z. Kuzela. Ocena pracy powyższej. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. 1906. Tom 72, str. 118—119. — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3. — Wł. Demetrykiewicz. Figury kamienne t. zw. bab w Azji i Europie i stosunek ich do mitologii słowiańskiej. Sprawozdania Akad. Umiej. Wydz. filolog. Kraków 1910, VII.

218. Husiatyn m.

Pod miastem dużo kurhanów; jedna mogiła większa, a dokoła niej 17 mniejszych i dużo już zoranych. Kirkor roz-

kopał jedną mogiłę, ułożoną z kamieni, przysypanych ziemią. Na 25 cm pod powierzchnią leżał zgruchotany szkielet, przy którym znaleziono pierścień brązowy.

Na wystawie 1894 r. we Lwowie były znalezione tu obrączki brązowe i zausznice.

Rocznik Zarządu Akad. Umiej. Kraków 1876, str. 117. — Słownik geograficzny. 1882, III, str. 224. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1882, VI, str. 25. — Katalog powsz. wystawy kraj. Lwów 1894, nr. 204—5. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens str. 133. — Przewodnik po muzeum Dzieduszyckich. 1907, str. 93.

219. Kociubińce m.

W 1876 r. odkopali wieśniacy przypadkiem na niwie zw. Stare cmentarzysko, obwiedzonej zniszczonym w części wałem, kamienny grób skrzynkowy. Zachował się on do chwili zbadania go przez Kirkora, który odsłonił go całkiem z ziemi, według jego przekonania usypanej dawniej nad grobem w postaci większej mogiły. Odkopany grób składał się z sześciu płyt kamiennych, które jakby trumna zamykały zwłoki. Skrzynka ta była 1·90 m długa, 99 cm szeroka od południa i 68 od północy. Przytem boczne płyty wbite były głęboko w ziemi, poniżej poziomu spodniej płyty, wzmocnione jeszcze w trzech rzędach szczelnie ułożonymi bryłami kamiennymi.

Wewnątrz skrzynki grobowej, której nakrywa w części była rozbita, od północnej, węższej strony umieszczone, względnie wcisnięte były dwa szkielety obok siebie — jak podaje Kirkor, w skróconej, siedzącej pozycji. W środku stały dwa naczynia; w samym grobie znalazły się trzy krzemienne siekierki głądzone, dwa kły dzika z dziurkami do zawieszenia, płaska, okrągła ozdoba bursztynowa i mały paciorek gliniany. Naczynia gliniane wykonane w ręku z czarnej gliny ziarnistej, ozdobione są ornamentem z rytych linii łukowych, jakby łusek rybich, wypełniających trójkąty, które całe naczynie otaczają dokoła. We wgłębieniach rytej tej ornamentyki widać w wielu miejscach ślady białej masy inkrustacyjnej, podobnie

jak i na innych naczyniach, wydobytych z neolitycznych grobów skrzynkowych Galicyi wschodniej.

Kamienny ten grób położony był w środku wsi, na płaszczyźnie, otoczonej wałem sypanym, po części zniszczonym już przez drogę, przechodzącą przez jej środek. Niedaleko od grobu skrzynkowego, na tej samej płaszczyźnie zw. Stare cmentarzysko stała kiedyś cerkiew, obok której rozlegał się cmentarz. Prócz jednak chrześcijańskiego było tu i przedhistoryczne cmentarzysko, na którym znalazł Kirkor kilka szkieletów bez żadnych przedmiotów; jeden szkielet leżał pod obrzynną płytą kamienną.

Wydobyte ze skrzynkowego grobu kości pomierzył dr. Iz. Kopernicki, który stwierdził, iż należały one do dwu mężczyzn i jednej niewiasty; czaszkowe wskaźniki dwu pierwszych były jednakowe i wynosiły 73·4—74·4, a wskaźnik niewieściej znacznie mniej długogłowej, równał się 77·8. Zauważyć tu można, co i nieraz gdzieindziej już spostrzeżono, że kiedy mężczyźni są długogłowi, niewiasty bywają zwyczajnie krótkogłowe, a więc należące do innej rasy.

A. Kohn. Zeitschrift für Ethnologie. 1876, str. 386. — A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. »Kłosy« 1877, str. 320 (rys.). — Tygodnik Piotrkowski. 1877, str. 5. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I, str. 25—30 (rys.). — Iz. Kopernicki. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I, 55—8; 1879, III, 140. — A. Kohn und K. Mehlis. Materialien zur Vorgeschichte. 1879, I, 99—102 (rys.); II, 97—101. — Słownik geograficzny. 1882, III. — Katalog wystawy arch.-etnograficznej. Lwów 1885, nr. 264. — Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1892, str. 329. — L. Niederle. Czeławjeczestwo w doistoriczeskija wrjemjena (ros.przekł. T. Wowka). Petersburg 1898, str. 145 (rys.). — Ks. Chamiec. Wśród stepów i jarów. Bibl. Warszawska 1900, str. 486. — B. Janusz. Typy etniczne i kulturalne w prehistorji Galicyi wsch. Lwów 1911.

220. Kociubińczyki w.

W zbiorach Akad. krak. przechowują się znalezione tu przypadkiem: siekieromłot kamienny, ciężarek gliniany, zapinka brązowa, fibula, celt i phallus brązowy, 5 cm długości.

Na uroczysku »na zadach« stoją dwa kurhany mniej więcej po 3 m wysokości, a na niwie »na ksiondzowym polu« trzeci, prawie cały zaorany.

W południowej stronie, kilka kilometrów od wsi, widać okopy t. zw. »rozbita mogiła« z licznymi grupami wałów obok nasypu, podobnego do wielkiej mogiły.

T. Żebrowski. Rocznik Tow. Nauk. Kraków 1851, zes. I, str. 21. — Biblioteka Ossolińskich. Lwów 1866, VIII, str. 347. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV, 13—15 (rys.). 16. 82. — Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1891, str. 162. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens, str. 130.

221. Kopeczyńce m.

Przy karczowaniu lasu, pod miasteczkiem, pod korzeniami starego dębu znaleziono siekierkę krzemienną, bardzo dobrze zachowaną, 14 cm długą, oddaną do zbiorów Akademii krakowskiej.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, str. 65.

222. Krogulec w.

Na niwie zw. »horbiw« wyorują czerepy gruboziarniste i naczynia gliniane.

A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. »Kłosa« 1877, str. 336.

223. Kryweńke w.

Niezbadany kurhan 3 m wysoki.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV, str. 17.

224. Liczkowce w.

Na niwie »Dziwicz« nad Zbruczem widoczne były ślady mogił, dziś zupełnie prawie zaoranych. Zachowała się tylko jedna 1·71 m wysoka, którą w 1877 r. przekopał Kirkor. W głębokości 1·03 m leżał szkielet z nogami wykręconymi na północ, podczas gdy głowa i reszta ciała prawidłowo leżały na zachód. Prócz czerepów malowanych nie znaleziono przy nim niczego więcej. Równoległe doń, we wschodniej stronie, natrafiono na ognisko z mnóstwem węgla i kości zwierzęcych, resztkami stypy pogrzebowej, sprawionej nie dla odkrytego naprzód zmarłego, lecz dla drugiego, który spoczywał

pod spodem w głębokości 2·16 m. Szkielet ten, dla którego właściwie usypano mogiłę, leżał głową na północ, z rękami wzdłuż wyciągniętymi: znaleziono przy nim siedm w części pięknie obrobionych krzemieni, klin krzemieny i nieco niżej pod głową procę krzemieną. Obok leżały czerepy bardzo wielkiego naczynia malowanego, a przy samej głowie kawałki małej miseczki z gruboziarnistej gliny. Rozkopanie ziemi pod szkieletem wykazało jeszcze jedno ognisko z mnóstwem węgla, kości zwierzęcych i fragmentów ceramiki malowanej.

Prócz tej większej, rozkopał Kirkor jeszcze cztery mogiły mniejsze, z których, obok zupełnie zgniłych kości, wydobyl tylko czerepy niemalowane.

Antropometryczne pomiary dra Kopernickiego wykazały też, że szkielet pierwszy nie był wcale stary i najwidoczniej krótkogłowy; nie podaje jednak Kopernicki pomiarów drugiego szkieletu, najpewniej z neolitycznej epoki typu archaiczno-mykeńskiego. Posiadamy tylko kilka pomiarów kości, wydobytych z mogił z ceramiką niemalowaną; między niemi jest jedna czaszka niecała, jedna długogłowa (wsk. 69·7) i jedna całkiem nowa małego dziecka.

W muz. Akad. krak. jest znaleziona tu przypadkiem siekierka krzemienna, a w muzeum Lubomirskich czerepy malowane.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878, II, 12—14; 1882, VI, 26; 1883, VII, 53. — Iz. Kopernicki. Zbiór wiad. do antr. 1879, III, 125—7. — Katalog muzeum Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 236. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, 22.

225. **Postołówka** w.

Znalezione we wsi groty krzemienne, siekieromłot i uszkodzony nieco klin przechowują się w zbiorach p. L. Skarbowskiego w Tłustem.

W okolicach wsi, w lesie, wznoszą się mogiły z neolitu, jak wnosić można ze znalezionej w jednej z nich siekierki krzemiennej i naczynia glinianego.

W pobliżu znaleziono przy rozkopaniu drogi naczynie

miedziane i szkielet ludzki z kołczykami brązowymi w uszach i podobno w nosie.

W Muz. Podolskiem przechowuje się tarczka brązowa, zwierciadło z śladem użycia żelaza obok brązu, tudzież monety rzymskie; tarczka nakrywała naczynie gliniane z popiołem i kostkami, które zniszczono.

Katalog działu etnograf. powsz. wystawy kraj. Lwów 1894. — Sprawozdania Grona c. k. konserw. Galicyi wsch. 1909, str. 8; 1910, str. 10. — Przewodnik po Muz. Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3. 11. — Wł. Hrebieniak. Nowi arch. nachidki na terytorji Hałyczyny. Zap. Tow. Szewcz. 1915. Tom 122, str. 15—6.

226. Rakówką w.

Między cerkwią a parafią rozlega się małe pastwisko, na którym w różnych czasach odkryto cztery groby. W 1866 roku natrafił ksiądz miejscowy w głębokości 80 cm na szkielet ludzki złożony bezpośrednio w ziemi, a przy nim krzemionną siekierkę gładzoną i siekieromłot kamienny; przedmioty te oddał do zbiorów Akad. krak.

W czerwcu 1890 r. odkryto niedaleko dzwonnicy, przy budowie gościńca, drugi grób, zbadany przez G. Ossowskiego. Po odsłonięciu brył kamiennych okazało się, iż jest to dookoła bryłami kamiennymi obłożony, z wierzchu bryłami nakryty grób, przez środek którego przeszła droga. Przy dwu szkieletach znaleziono dwie szpile brązowe, kółka, zausznice i inne ozdoby brązowe obok paciorków kaolinowych i naczynka glinianego. Szkielety leżały obok siebie na wznak, głowami na północny-wschód zwrócone; obydwie były niewieście, jeden starszej, drugi znacznie młodszej osoby. Ciekawe jest, iż obydwie miały te same ozdoby, większe jednak u zwłok starszej, mniejsze u młodszej kobiety.

Dwie szpile brązowe ozdobione są główkami spiralnymi; dwie pary ozdób brązowych wyrobione są z grubego, ślimakowato skręconego drutu z główkami, podobnymi do szerokich główek dzisiejszych wielkich gwoździ kowalskich; dwie pary zausznice podobne są zupełnie do ozdób poprzednich;

małe kółka brązowe o jednym zwoju spiralnym, były też ozdobami, podobnie jak i większe kółka, prawdopodobnie brązolety.

W pobliżu dwu opisanych grobów prowadził G. Ossowski rozkopy i natrafił na nowy grób bryłowy. Powierzchnia jego sklepienia ciągnęła się w głębokości 50 cm, a po usunięciu jego okazało się, że grób ten składał się z dwu części, dobudowanych jedna do drugiej. Po wybraniu ziemi, wypełniającej grób do samego spodu, okazało się, że północno-zachodnią część grobu, na przestrzeni 1 m wzdłuż, zajmował szkielet, położony na prawym boku, z rękami, podniesionymi do twarzy i z podgiętymi nieco nogami; w reszcie grobu, wynoszącej jakie 40 cm, w połudn.-zachodnim końcu jego, leżały bez wszelkiego porządku na kupę zrzucone kości dwu innych szkieletów. Niezwykły ten wypadek miał swoją przyczynę w tem, że do starego grobu z dwoma zmarłymi — po usunięciu ich w kąt — złożono później nowego zmarłego, jak to widać i z tego, iż przy nim tylko znaleziono przedmiot z żelaza, podczas gdy przy dwu starszych były same tylko brązowe.

Do szkieletów starszego grobu należały: naszyjnik brązowy w postaci niezupełnie zamkniętego koła, którego część środkowa jest kręcona, a przedłużenia jej stanowią blaszki cienkie, zakończone zwojem w rodzaju rurki, następnie szpila z grubego drutu brązowego, zakończona z góry główką okrągłą, spiralne kółka i ozdoby, jak w poprzednim grobie drugim.

Szkielet grobu nowszego trzymał w rękę żelazny grot dzidy w kształcie liścia z tulejką, podobny zupełnie do znanych z końca epoki brązowej; między rękami a czaszką leżało spiralne kółko brązowe, podobne do zausznicy z grobu drugiego. Grób ten pochodzi z epoki La-Tène, podczas gdy poprzednie są starsze od niego.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV, 27—35 (rys.). — Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1892, str. 347. —

Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens, str. 117. 123.—
L. Niederle. Czeławjeczestwo w doistoričeskija wrjemjena. (ros.
przekł. T. Wowka). Petersburg 1898, str. 146.

227. Sidorów w.

Na arch. wystawie we Lwowie (1861 r.) była znaleziona tu branzoleta srebrna, o której wspomina też J. Głowacki.

W Muz. Podolskiem w Tarnopolu — celt brązowy.

Przewodnik Wystawy starożytniczej. Lwów 1861, str. 30. —
J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda w Moskwi. Moskwa 1871, str.
224. — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3.

228. Siekierzyńce w.

W połudn. stronie wsi, nad doliną prawego brzegu Zbrucza, na wzniesieniu rozlega się osada przedhistoryczna epoki neolitycznej z licznymi fragmentami ceramiki, tudzież przedmiotami krzemiennymi i szklanymi.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV, 7—8. —
Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1891, str. 162.

229. Suchostaw m.

W muzeach Akademii Umiej. i uniwersytetu w Krakowie, a także w muz. Lubomirskich we Lwowie — fragmenty ceramiki malowanej.

Katalog muz. Lubomirskich. Lwów 1889, str. 24, nr. 236.

230. Szydłowce w.

W południowej stronie wsi, niedaleko Zbrucza, wznosi się 22 mogił w dwu grupach po 13 i 9, z których trzy zburzył (1890 r.) Ossowski.

Jedna, 2 m wysokości, złożona aż do poziomu gruntu z małych płytek i drobniejszych bryłek z wierzchu, a poniżej z większych brył i płyt kamiennych, przemieszanych wszędzie z czarnoziemem. Nasyp ten nakrywał wielki i całkiem prawidłowo zbudowany krąg kamienny, 9 m średnicy, ułożony na poziomie gruntu z bardzo starannie dobranych i szczelnie dopasowanych płyt kamiennych, położonych w dwa rzędy, do wysokości 1 m. Cała, kręgiem tym objęta przestrzeń we-

wewnętrzna zawalona była także mieszaniną płyt, brył i czarnoziem, po usunięciu których odsłoniła się jasnego koloru powierzchnia gruntu, podobnego zupełnie do okalającej mogiłę ziemi polnej. Na tle tego gruntu, przy południowo-wschodnim odcinku koła wystąpiła podłużna grupa ściślej przy sobie ułożonych kamieni, a w środku jego czarnego koloru, wielka figura czworoboczna, 3·48 m długości w zachodnio-wschodnim i 2·50 m w północno-południowym kierunku. Po rozebraniu grupy kamieni w południowej części kręgu pokazało się, że chroniły one szkielet dziecka, położony na wznak, głową na północ, nogami na południe. Dolnych kości nóg tego szkieletu nie było zupełnie, ponieważ końcem swym dotykał grób ten linii kręgu grobu późniejszego, znajdującego się w samym środku. W ten sposób, przy budowie ściany kamiennej, naruszony został koniec grobu, a kości szkieletu odcięte. Przy szyi szkieletu znalazł się wisiołek z kości zwierzęcej, przebitej do zawieszania, co oznaczać może neolityczne pochodzenie grobu tego.

Czworoboczna figura w środku koła była wielką jamą, wypełnioną też czarnoziemem, domieszanym do mnóstwa takich samych płytek i brył kamiennych, któremi zasypana była wyżej cała przestrzeń kręgu. Od bezładnego tego nasypu odróżniały się z wyraźną starannością urządzone ścianki tej jamy, obłożone dobranymi płytami cienkimi, szczelnie ustawionymi przy sobie. W nasypie, między kamieniami, znajdowały się fragmenty ręcznie lepionych naczyń malowanych i niemalowanych, drobne odszczepki krzemienne i widocznie zniszczone narzędzia; w głębokości 1½ m znalazło się ostrze nożyka żelaznego, podobnego bardzo do dziś używanych t. zw. »gny-pów«. Cały ten nasyp ciągnął się do głębokości 1·65 m i do tej głębokości sięgało płytowe obramienie ścian, poczem wystąpiło dno jamy, wyłożone też starannie płytami kamiennymi. Na samym środku dna tego leżało nieco drobnych kości przepalonych, nieznanego pochodzenia, ponieważ na całym obszarze dna tej jamy nie udało się trafić na jakieś ognisko.

Po podniesieniu płyt dna okazał się pod nimi grunt nienaruszony i tylko w czterech rogach jamy widać było czarniejącą ziemię nasypu. Zbadanie wszystkich tych narożników wykazało, iż każdy z nich był okrągłą jamką, 50 cm średnicy i 60 cm głębokości.

Zawartość ich stanowiła mieszanina czarnoziemiu z płytkami i kamieniami, a ścianki i dno każdej obłożone były starannie płytkami, podobnie jak jama główna.

Druga mogiła była tej samej budowy, tylko o mniejszej średnicy koła. W nasypie znajdowały się czerepy naczyń zwyczajnych i malowanych, tudzież odszczepki krzemienne. Po usunięciu tego nasypu, w głębokości 60 cm, cała powierzchnia koła przedstawiała płaszczyznę, pokrytą do czerwoności wypaloną gliną, tworzącą jakby dno w postaci glinianej skorupy kilkucalowej grubości. Na powierzchni jej leżały gdzieś ślady popiołu, a w samym środku kręgu była większa kupka węgla drewnianych, na których stała misa gliniana, przykryta płytką kamienną. Naczynie to ulepione było w ręku z starannie wymieszanej gliny, jednak dość kruche z powierzchnią czernioną i jednym uszkiem.

Trzeci kurhan, najwyższy (2 m), analogiczny był w swojej budowie do dwu poprzednich. Znaczenie tego rodzaju zabytków nie jest jeszcze znane, ponieważ nie były one mogiłami grobowymi, a najprawdopodobniej przeznaczenie ich było zupełnie inne. Ossowski nadał im miano »kamieni ustawianych« i zalicza do nich zabytki podobne z Tłustego, Nowosiółki i Szydłowiec.

W zbiorach Akad. krak. przechowuje się znaleziony tu przypadkiem siekieromłot kamienny i inny, dyorytowy z po wtórnice wierconym otworem.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV, 39. 73—80. 83 (rys.). — Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1891, str. 162; 1892, str. 348.

231. Tłusteńkie w.

W lesie mogiła samotna.

Wł. Przybysławski, Repertoryum zabytków przedhistor.
1906, str. 37.

232. Tudorów w.

Na stoku horodyszczu natrafiono w 1913 r. na grób, utworzony z płytek kamiennych, zawierający urnę z przepalonemi kośćmi, którą, niestety, rozbił robotnik.

233. Uwiśta w.

Na wiosnę 1890 r., na skarbowym łanie za rzeką Tajną, odkryto kamienny grób skrzynkowy, podobny do zbadanego przez Kirkora w Kociubińcach. Grób ten zbadał G. Ossowski. Po odsłonięciu dwu płyt ciężkich, pokrywających razem skrzynkę grobową, odkrył on po sam wierzch ziemią wypełnioną skrzynkę czworoboczną, długą od wnętrza 1'60 cm, szeroką 90 cm. Ściany poprzeczne miały po jednej płycie, a podłużne po trzy, niejednakowej wielkości. Od strony zewnętrznej były one — podobnie zresztą jak w Kociubińcach — wzmocnione ponadto dodanemi płytami i bryłami. Kierunek długości skrzynki był od połudn.-wschodu do półn.-zachodu.

Przy wypróżnianiu grobu z ziemi okazały się naprzód w półn.-zachodnim końcu dwa naczynia gliniane, z których jedno ornamentowane charakterystyczną, wyciskaną jakby rybią łuską i inkrustowane masą białą, a drugie całkiem gładkie. Bezpośrednio pod nimi leżały dwa szkielety, położone w poprzek grobu, a zajmujące u końca jego przestrzeń jakich 50 cm; po całkowitem wybraniu ziemi okazało się, że cała dalsza przestrzeń grobu, ponad 1 m długości, zajęta była przez trzeci szkielet, położony na wznak, głową na północny-wschód, z nogami przechylonemi na lewy bok i podgiętymi nieco. Kości rąk, rozchodzące się w ramionach w obie strony, zgięte były w łokciach i złożone na sobie w pasie szkieletu, gdzie palcami nakrywały leżący pod nimi nożyk krzemienny. Głębiej pod nożykiem były dwa w drobne cząstki rozbite wyroby z kości. Przy końcu ramienia lewego stało małe naczynie gliniane, rozbite zupełnie ciężarem ziemi.

Kości z tego grobu pomierzył dr. J. Majer. Czaszka głównego szkieletu, niewieściego, położonego wzdłuż skrzynki, jest wyraźnie krótkogłowa o wskaźniku 83·3. Czaszka drugiej niewiasty, położonej w poprzek grobu obok szkieletu męskiego, u nóg pierwszej, jest także krótkogłowa o wskaźniku 80·9. Czaszka męska natomiast jest bardziej długogłowa o wskaźniku 77·7.

W północnej stronie wsi, obok dworu, natrafiono w 1899 roku na szkielet ludzki, pogrzebany wprost w ziemi w kierunku zachodnio-wschodnim, głową ku wschodowi; w skurczonej pozycji z rękami, przygiętymi do piersi leżał na prawym boku. Przy klatce piersiowej leżał siekieromłot z rogu jelenia, starannie wygładzony, z okrągłym otworem na toporzysko. Prócz tego nie znaleziono niczego więcej, a wnosić tylko można, iż grób pochodzi z późniejszych czasów neolitu.

W innym miejscu natrafiono, przy oraniu, na grób płytowy, zbadany przez G. Ossowskiego. Pod płytą 2 $\frac{1}{2}$ m długą i zwyż 1 $\frac{1}{2}$ m szeroką, w głębokości 1 $\frac{1}{2}$ m w ziemi, leżał na wznak szkielet, wyciągnięty równo w zachodnio-wschodnim kierunku, głową ku zachodowi, z rękami, podłożonymi pod miednicę. Na każdej ręce miał po jednym pierścieniu, wyrobionym spiralnie z drutu brązowego. Nie znaleziono niczego więcej; czaszka była długogłowa.

W wschodniej części wsi za cerkwią, po wielkiej zlewie, odsłonił się w 1889 r. szkielet ludzki, złożony wprost w ziemi; Ossowski znalazł przy nim naszyjnik z dwóch muszli (*Cyprea pantherina*), zęba dzika i szczęki rybiej. Prócz tego wydobyl Ossowski z grobu spinkę brązową, grzebień kościany i małe wędzidło końskie z żelaza. Grób ten był prawdopodobnie obwiedziony ongiś bryłami kamiennymi, podobnie jak analogiczne groby w Rakówkacie.

Na lewym brzegu rzeki Tajny odkrył Ossowski cmentarzysko szkieletowe bezpłytowe, na którym zbadal 7 grobów. Zwłoki leżały na wznak z wyciągniętymi wzdłuż ciała rękami, z głowami na południowy-zachód; przedmiotów nie

znaleziono żadnych, a czaszki wszystkie były wyraźnie długogłowe. Analogiczne zupełnie cmentarzysko odkrył Ossowski i na prawym brzegu Tajny na obszarze, na którym znajdowało się też ciałopalne cmentarzysko urnowe. Ciałopalne te groby służyły do tego rodzaju obrzędów, po których niedopalone kostki zsypywano do urn, zakopywanych do ziemi bez żadnej osłony zewnętrznej i bez oznaczenia grobu na powierzchni. Wewnątrz wypełniane były one drobnymi kostkami, ziemią i różnymi ozdobami brązowymi; wielkość ich dochodziła 30 cm i wszystkie lepione w ręku różniły się między sobą kształtem, obrobieniem i ornamentyką. Brązowymi wyrobami były szpile z główkami w kształcie małego grzybka i drobne ozdoby, między którymi na uwagę zasługuje para pięknych wyrobów z drutu brązowego, ułożonego w oryginalnych zwojach meandrowych. Inna para spiralnie skręconych drutów z małymi główkami i ozdoby z główkami, podobnymi do dzisiejszych główek wielkich gwoździ kowalskich, analogiczne są zupełnie do wydobytych z drugiego grobu w Rakówkącie, podobnie jak i licznie w Uwiśle znalezione paciorki kaolinowe.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, 40—44. 46—49 (rys.); 1891, XV, 19—27. 35—9. 42—9 (rys.). — Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1890, str. 59; 1891, str. 318; 1892, str. 329. 347. — J. Majer. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1892, XVI, str. 97—108. — G. Ossowski. Ocena powyższej pracy dra Majera. Kwartalnik historyczny. Lwów 1893, str. 457—460. — Idem. Posiedzenia wydz. matem.-przyrodnicz. Akad. Umiej. z 2. I. 1893. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens, str. 117. 134. — L. Niederle. Ciałowieczestwo w doistorieskija wrjemjena (ros. przekł. T. Wowka). Petersburg 1898, str. 145 (rys.). 562. — »Kraj«. Petersburg. Tom XV, str. 19—27. — K. Hadaczek. Kultura dorzecza Dniestru w epoce rzymskiej. Materiały antrop.-archeolog. XII, str. 31.

234. Wasylkowce z folwarkiem Jurkowce w.

W 1876 r. zwiedził tę miejscowość A. Kirkor, który oddał do zbiorów Akad. krak. znalezione tu różnymi czasy przedmioty, między którymi były: dwa małe naczynia gliniane, mała miseczka, gładzony klin krzemienisty, kilka łupanych

10*

i gładzonych narzędzi krzemiennych i większa ilość czerepów malowanych, podobnych zupełnie do poznanych z Horodnicy nad Dniestrem.

Systematyczne badania przeprowadził w 1889 r. G. Ossowski; z pomocą sondy wyznaczył do rozkopów obszar kilkuset metrów kwadr., mniej więcej 50—60 cm pod powierzchnią ziemi, który po odsłonięciu z pod warstwy ziemi okazał się pokładem o powierzchni, utworzonej z glinianych do czerwoności wypalonych brył, tworzących prawie jednolitą płaszczyznę w rodzaju podłogi glinianej. (Ossowski nie podaje jednak, czy odsłonił całą tę powierzchnię, czy tylko część jej jakąś). Wielkość tych brył była niejednakowa, a na większych z nich widzieć można było zwyczajnie jedną stronę płaską ze śladami odcisków słoików drzewa, nasuwającymi domysł, że przygotowana do wypalenia masa gliniana, układana była na deskach, które po wypaleniu zgorzały. Grubość całego tego pokładu wynosiła 40 cm; w różnych jego miejscach nagromadzone były w kupach czerepy malowane, zebrane jakby w osobnych gniazdach, bez żadnego systemu i porządku rozmieszczonych bezpośrednio na gliniastym gruncie pokładowym, na poziomie którego kończył się cały pokład bryłowy. W niektórych z tych gniazd zachowały się także całe naczynia, ale najczęściej trafiało się, że były one zupełnie porozbijane i zniszczone.

Na podstawie badań swoich w Wasylkowcach skonstruował Ossowski teorię t. zw. »grobów ceglowych«, za jakie uważał poszczególne gniazda z naczyniami glinianymi, całymi lub zbitymi, zależnie od tego, czy groby te zachowały się nie naruszone, czy zniszczone zostały później (porówn. Bilcze złote — pow. Borszczów). Przypuszczał on, że każde naczynie większe było urną grobową, przeznaczoną na pomieszczenie jednego tylko niewielkiego kawałka kości spalonego szkieletu; miałyby to być nieznanym nigdzie innym symbolicznym obrzęd pogrzebowy, praktykowany w późno-neolitycznej epoce przedmykeńskiej.

Teorię tę zbija dr. Wł. Demetrykiewicz, który w tych rzekomych grobach — na podstawie własnych badań w Trembowelskiem — widzi zupełnie słusznie tylko ślady pojedynczych chat, po których pozostały same tylko podłogi z wypalonych brył gliny. Przestrzenie, zajęte przez ślady chat, są zawsze kształtu prostokątnego, przeciętnie 6—10 m długie, a 4—6 m szerokie. Ossowski, odsłaniając pokład bryłowy tylko w niektórych miejscach, nie miał sposobności przekonać się, że pokład ten składa się z poszczególnych prostokątów, co prawdopodobnie przyczyniło się do uważania przezeń śladów osady za oryginalnego kształtu »cegłowe« cmentarzysko.

Na uroczysku »Werbyniki« i »Głęboka dolina« w sąsiedztwie folwarku Jurkowce, widnieją ślady osady przedhistorycznej, na której znalazł G. Ossowski wyroby krzemienne i kamienne, bursztynowe, szklane, brązowe i przedewszystkiem fragmenty ceramiki malowanej i niemalowanej. Z brązowych przedmiotów znalazł tylko jedną zausznicę i część jakiejś ozdoby.

Wszystkie znalezione w Wasylkowcach przedmioty przechowują się w zbiorach Akad. krak.

A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. Kłasy 1877, str. 336 (rys.). — Idem. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878, II, 15. — A. Kohn u. K. Mehli. Materialien zur Vorgeschichte. 1879, I, 234—7. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, str. 51—64 (rys.). — Idem. Tamże. 1891, XV, str. 5—7. — Wiadomości numizm.-archeol. 1890, str. 60; 1891, str. 162. — L. Niederle. Czeławjeczestwo w doistoriczeskija wrjemjena. (ros. przekł. T. Wowka). Petersburg 1898, str. 154. — Wł. Demetrykiewicz. Poszukiwania archeologiczne w pow. Trembowelskim. Materiały antr.-arch. 1900, IV, str. 106—9. — K. Hadaczek. Wiadomości numizm.-arch. 1901, nr. 2—3. — T. Wowk. Materiały do ukrauskoj etnologji. Lwów 1905, VI, str. 15. — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3. — B. Janusz. Kultura przedhistoryczna Podola galicyjskiego. Przewodnik naukowo-literacki. Lwów 1914.

235. Żabińce w.

Na lewym brzegu stawu rozlega się osada przedhistoryczna ze śladami wyrobów od neolitu począwszy. Kirkor znalazł w niej fragmenty ceramiki malowanej, a później i zwykłej, narzędzia krzemienne, brązowe, żelazne, szklane i bursztynowe; prawie wszystkie przechowują się w zbiorach Akad. krak.

Na wystawie arch. we Lwowie w 1861 r. były wykopane tu wyroby gliniane, brązowe i żelazne. W muz. Lubomirskich są fragmenty ceramiki malowanej.

W 1869 r. oddał M. Potocki do zbiorów Akad. krak. bliżej nieznaną figurkę brązową, którą uważał za zabytek egipski (St. Krzyżanowski).

Katalog wystawy archeologicznej. Lwów 1861, str. 29. — St. Krzyżanowski. Rocznik dla archeologów. Kraków 1870, str. 59. — Rocznik Zarządu Akad. Umiej. Kraków 1876, str. 115; 1877. str. 99. — A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. Kłasy. 1877. str. 336. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878, II. str. 15; 1879, III, str. 45. — Katalog Muz. Lubomirskich. Lwów 1889, str. 24, nr. 236. — Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1890, str. 59. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, str. 34; 1891, XV, str. 82.

15. Powiat Jarosław, dorzecze Sanu.**236. Bystrowiec w.**

Na wystawie 1894 r. we Lwowie był znaleziony tu siekieromłot kamienny.

Katalog działu etnograficznego powsz. wystawy kraj. Lwów 1894, nr. 55.

237. Dybków w.

W muz. Lubomirskich — zebrane tu na obszarze osady przedhistorycznej odszczepki krzemienne i czerepy gliniane. Prócz czerepów i krzemieni znaleziono tu ładne szczypczyki brązowe, ozdobione czterema grupami zębów, wycinanych na krawędziach i ostrzu narzędzia; kawałek szpilki brązowej,

haczykowato zagiętej, ozdobnej w spiralę: fragment fibuli, skrętu brązowego i paciorka z masy szklanej.

Fr. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. Lwów 1874, str. 464. — Katalog muz. Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 20. 44. 234.

238. Jarosław m.

Koło miasta znaleziono naczynie gliniane u góry znacznie szersze, niż u dołu, które oddano do gabinetu przyrodniczego uniwersytetu lwowskiego.

Przy niskim stanie wody, naprzeciw ujścia Szkła do Sanu, widać pale dębowe, rozmieszczone w grupach po 20—40 sztuk obok siebie.

Ž. Pauli. Starożytności galicyjskie. Lwów 1840, str. 36 (rys.).— A. Kohn u. K. Mehlis. Materialien zur Vorgeschichte. 1879, I. str. 73—4. — L. Njederle. Czeławjeczestwo w doistoriczeskija wrjemjena (ros. „przekł. T. Wowka). Petersburg 1898, str. 111.

239. Kostków ad Nielepkowice w.

W muz. Tow. przyj. nauk w Przemysłu — toporek kamienny, wykopany niedaleko Sanu.

Rocznik Tow. przyj. nauk. Przemysł 1912, str. 108.

240. Morawsko w.

W zbiorach Akad. krak. znajdują się znalezione tu cztery łupane narzędzia krzemienne i młot dyorytowy.

Katalog wyst. arch.-etnograficznej. Lwów 1885, nr. 357—361.

241. Pełkinie w.

Na podmokłych łąkach przed dworem znaleziono w 1899 roku przy kopaniu kanału całe koło brązowe, ornamentowane liniami i kreskami, które wieśniacy rozbili dla przekonania się, czy nie jest ono ze złota. Kawałki dostały się do Muz. Dzieduszyckich we Lwowie.

242. Radymno m.

Na niwie zw. »Babianka«, na mogile, stała jeszcze w drugiej połowie XIV w. figura kamiennej »baby«, zniszczona przez

biskupa Eryka. Mogiłę zniszczyły wylewy w 1477 r., a druga podobna stoi jeszcze do dziś w granicach miasteczka.

W muz. Dzieduszyckich jest 7 tarczek, drut spiralny i dużo blaszek koleczastych, brązowych.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. Lwów 1874, II, str. 45—6. — Przewodnik po muz. Dzieduszyckich. Lwów 1907, str. 99.

243. Rudka w.

Pod lasem piskrowickim w 1871 r. prowadził rozkopy ks. Wł. Czartoryski na cmentarzysku i znalazł naczynia gliniane i czerepy, a także gładzone narzędzia kamienne.

W muz. Lubomirskich są znalezione tu i w okolicy odszcepki krzemienne, nóż i grot, a także czerepy gliniane.

Fr. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. Lwów 1874, str. 461. — St. Krzyżanowski. Rocznik dla archeologów, Kraków 1874, str. 314. — Katalog muzeum Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 20. 40. 234.

244. Sobiecín w.

W muz. Dzieduszyckich — zbiór znalezionych tu toporów kamiennych, przedmiotów kościanych, jak topór i wędka, a także naczyń glinianych.

Przewodnik po muz. Dzieduszyckich. Lwów 1907, str. 99.

245. Sośnica w.

Pod wsią mogiła.

J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871, str. 241.

246. Tuczempy w.

Przy regulacyi Sanu wydobyto z rzeki przedmioty z rogu jeleniego, przechowane w muz. Dzieduszyckich (nr. 246—8). Jedna siekiera ma otwór prostokątny, wybity dłutem.

247. Wylewa w.

Na zachodnim skraju wsi spotyka się na pastwisku dużo fragmentów ceramiki, węgla i nieco okrzesków krzemiennych. Fr. Martynowski znalazł tu małe naczynie gliniane.

Fr. Martynowski. Wykopaliska z Sieniawszczyzny. Przewodnik naukowo-literacki. Lwów 1874, str. 464.

248. Zabłotce w.

W muz. Tow. przyj. nauk w Przemyślu — siekierka kamienna, wyorana tu w 1880 r.

Rocznik Tow. przyj. nauk. Przemyśl 1912, str. 107.

16. Powiat Jaworów, dorzecze Sanu.

249. Krakowiec m.

W »Nacjon. Muzeju« — znalezione tu dwie siekierki i fragment noża krzemienego.

Wł. Hrebieniak. Nowi arch. nachidki na terytorji schidnoi Hałyczyny. Zap. Tow. Szewcz. 1915. Tom 122.

250. Tuczapy w.

Pod wsią mogiła większych rozmiarów.

Przegląd archeologiczny. Lwów 1876, str. 49.

17. Powiat Kałusz, dorzecze Dniestru.

251. Berłohy w.

W muz. Instyt. Stauropig. we Lwowie — znaleziony tu przypadkiem starannie obrobiony siekieromłot dyorytowy.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. 1890, XIV. 23.

252. Dubowica w.

W naczyniu glinianem znaleziono w 1890 r. większą ilość monet rzymskich z pierwszej połowy III w. po Chr.

Teka konserw. Galicyi wsch. 1892, str. 157.

253. Kałusz m.

Pod miastem na t. zw. Strukowej — górze rozciąga się cmentarzysko przedhistoryczne. Znaleść tu miano siekierki kamienne.

W okolicach miasta mogiły.

Słownik geograficzny. 1882, III, 720; 1890, XI. (Strukowa góra).

254. Nowica w.

W muz. Instyt. Stauropig. we Lwowie — znaleziony tu przypadkiem starannie obrobiony siekieromłot dyorytowy.

We wsi widoczne są wały czworoboczne, zw. zamkiem.

Słownik geograficzny. 1886, VII. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV. 23.

255. Rypianka w.

W muz. Domu Narodnego we Lwowie — kamienny toperek.

Iz. Szaraniewicz. Oczet iz arch.-bibliograf. wystawki w Stauropig. instyt. Lwów 1889, str. 18, nr. 9.

256. Siwki w.

We wsi cmentarzysko przedhistoryczne.

Słownik geograficzny. 1889, X.

257. Tomaszowce w.

W 1892 r. wykopano przypadkiem na dawnym stawisku miecz brązowy, którego użył kowal miejscowy do lutowania. Fragment miecza uratował dr. A. Czołowski.

Obok wsi mogiły i jaskinia.

A. Czołowski. Jak giną nasze zabytki? Protokoły Zjazdu c. k. konserw. w Przemyślu. Lwów 1905, str. 12.

258. Wojniłów m.

Koło cerkwi św. Mikołaja wał, który ciągnąć się miał aż do Halicza.

B. Płoszczański. W sprawie opysanja hał. Rusy. »Słowo«. Lwów 1864, nr. 73.

18. Powiat Kamionka strumiłowa, dorzecze Bugu.**259. Banunin w.**

Na polu mogiła niezbadana.

J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871 str. 224. — Teka konserw. Galicyi wsch. 1900, II.

260. Busk m.

Przy budowie drogi (1899 r.), w pobliżu klasztoru SS.

Franciszkanek, wykopano młotek kamienny. Na erekcyonalnem polu »pod gościńcem« znaleziono połówkę owalnego młotka; na parafialnym ogrodzie wydobyto pięć noży krzemienych; nad rzeką Sołotwiną natrafiono na dłutko krzemienne. Przy pogłębianiu wapniarki nad stawem, koło dworu hr. Badeniego, wykopano naczynie gliniane i paciorki: paciorki porfirowe znaleziono przy kopaniu fundamentów na gruncie skarbowym w »środkowem mieście«. Na »długiej stronie« wykopano liczniejsze fragmenty narzędzi kamiennych, a w innem miejscu cztery kule kamienne. Wszystkie te przedmioty przechowują się w zbiorach Nauk. Tow. im. Szewczenki we Lwowie.

W muz. Lubomirskich są znalezione tu noże krzemienne, wystawione w 1873 r. w Krakowie.

W niedalekim lesie wznosi się około 15 mogił niezbadanych. W górze, na której stoi cerkiew św. Onufrego, jaskinia.

A. Schneider. Busk. Dziennik literacki. Lwów 1866, str. 44. — H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. Lwów 1869, str. 82. — J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871, str. 241. — B. Płoszczański. Busk, horod i b. kniaźstwo toho imeny na hałyckij Rusy. Lwów 1872, str. 20. — J. N. Sadowski. Wystawa starożytności w Krakowie. Przegląd polski 1873, str. 278. — J. Czerkawski. Rzut oka na przyrodę okolic m. Lwowa. Lwów 1876, str. 30. — A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka Warszawska. 1878. IV. str. 345. — Słownik geograficzny. 1880, I. — Katalog muz. im. Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 34. 36. — B. J. Muzeum Nauk. Tow. im. Szewczenki. Na ziemi naszej. Lwów 1909, nr. 17. — Tymczasowyj katalog ukr. nacj. Muzeja pry Nauk. Tow. Szewcz. nr. 526—530. 537. 542. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 22.

261. Czanyż w.

W muz. Nauk. Tow. im. Szewczenki we Lwowie — kamienny, okrągły młotek z otworem na wskrós.

B. J. Muzeum Nauk. Tow. Szewcz. Na ziemi naszej. Lwów 1909, nr. 17. — Tymczasowyj Katalog ukr. nacjon. Muzeja pry Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów 1913, nr. 543.

262. Dziedziłów w.

Na łąkach między Dziedziłowem a Chreniowem widać wzgórek w postaci mogiły. Nad brzegiem rzeczki jest niwa, zwana »na Hunowie«.

W muz. Dzieduszyckich — gliniany kubek, znaleziony tu w szkieletowym grobie neolitycznym, ozdobiony ornamentem sznurkowym.

Przy budowie drogi znaleziono koło wsi, rozkopując wzgórze mogilne, siekierkę krzemioną.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. Lwów 1874, II. str. 167. — J. Mikołajewicz. Opys geograf.-statyst. powita kamjaneckoho. Lwów 1894, str. 100. — Hadaczek K. Materyały antr.-arch. 1907, IX. 10. — Przewodnik po muz. Dzieduszyckich, str. 97. — Sprawozdania Grona c. k. konserw. Galicyi wsch. 1910. str. 10.

263. Grabowa w.

W lesie na niwie zw. »Szwedyna« wznosi się 14 mogił.

J. Mikołajewicz. Opys geograf.-statyst. pow. kamjaneckoho. Lwów 1894, str. 98 (notka).

264. Kamionka strumiłowa m.

W muz. Lubomirskich znajduje się wykopane tu przypadkiem ornamentowane naczynie gliniane. W muz. Akad. krak. przechowują się znalezione tu przedmioty brązowe: klinga sztyletu, 8 cm długości i naramiennik z czterech skrętów blachy brązowej, bez ozdób.

W okolicy stać miała ongiś figura »baby« kamiennej.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. Lwów 1874, II. 15. — Słownik geograficzny. 1882, III. 784. — Katalog muz. Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 230. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj, 1891, XV. 83.

265. Kozłów w.

W zbiorach Nauk. Tow. im. Szewcz. — siekieromłot kamienny.

Tymczasowyj Katalog ukr. nacjon. Muzeja pry Nauk. Tow. Szewcz. Lwów 1913, nr. 563.

266. Kupcze w.

Cmentarzysko przedhistoryczne.

Słownik geograficzny. 1882, IV.

267. Niesłuchów w.

W 1898 r. rozkopał dr. Hadaczek osadę na niwie zw. »Grabarka« i odkrył w niej przedhistoryczną osadę garncarską dwukrotnie zniszczoną. W ziemi znaleziono dobrze utrzymane jeszcze podłogi chat z piecami, trzy piece garncarskie, piwniczki, a nieco dalej cmentarzysko szkieletowe, z którego pochodzą przechowane w muz. Dzieduszyckich naczynia gliniane, narzędzia kościane i kamienne, kolczyk brązowy, brzozaleta, igła i fibula prowincjonalnego typu rzymskiego, tudzież ostrogi żelazne, fibula, grot, noże i inne narzędzia.

J. N. Sadowski. Wystawa starożytności w Krakowie. Przegląd polski 1873, str. 278. — K. Hadaczek. Z badań archeologicznych w dorzeczu Bugu. Teka konserw. Galicyi wsch. 1900, str. 48—59. — Idem. Grabarka niesłuchowska. Tamże, str. 71—86. — M. Hruszewskij. Recenzja prac powyższych dra Hadaczka. Zap. Nauk. Tow. im. Szewcz. Tom 43. — K. Hadaczek. Ausgrabungen bei Niesłuchów in Galizien. Mitteil. d. anthrop. Gesell. Wiedeń 1899, Tom 18. — Przewodnik po muz. Dzieduszyckich. Lwów 1907, str. 97. — K. Hadaczek. Kultura dorzecza Dniestru w epoce cesarstwa rzymskiego. Materiały antr.-arch. XII. str. 31—3.

268 Niewice w.

Na gruntach wsi horodyszcze.

Słownik geograficzny. 1886, VII.

269. Nieznanów w.

W lesie »Hunczyn horod« rozlega się horodyszcze, a w lesie »Pohrebenna« mogiły.

Słownik geograficzny. 1886, VII. — J. Mikołajewicz. Opys statyst.-geograf. pow. kamjaneckoho. Lwów 1894, str. 107.

270. Oplucko w.

Na północ pod wsią rozlegają się »okopy tatarskie«,

t. j. horodyszcze około 3 morgów obszaru, otoczone wałem 1 $\frac{1}{2}$ m wysokim, a 6 m szerokim.

J. Mikołajewicz. Opys pow. kamjaneckoho. Lwów 1894, str. 107.

271. Ostrów w.

Na polach znajduje się często fragmenty ceramiki i kości ludzkich.

J. Mikołajewicz. Opys geogr. statyst. pow. kamjaneckoho. Lwów 1894, str. 108 (notka).

272. Pawłów w.

Na północny-wschód od wsi, na wydmie piaskowej, rozsypane mnóstwo fragmentów ceramiki i krzemieni. Czerepy gliniane podobne zupełnie do znajdujących na sąsiednim »zamaczysku« w Staninie, przypominają ceramikę Jasionowa. Przypadkowo natrafiono tu na kilka kości ludzkich, między którymi była i szczęka, zabarwiona od bronzu na zielono.

Fragmenty ceramiki z tej wsi i sąsiedniego Stanina przechowują się w zbiorach Nauk. Tow. im. Szewcz.

273. Peratyn w.

Obok folwarku jest horodyszcze, około 3 morgów obszaru, obwiedzione wałem do 3 m wysokim i 4 m szerokim; z dwu stron przypiera ono do moczarów.

Między wsią a Radziechowem mogiły.

J. Mikołajewicz. Opys. geogr.-statyst. pow. kamjaneckoho. Lwów 1894, str. 108.

274. Radziechów m.

W muz. Tow. Szewcz. — odbijacz krzemienny.

Tymczasowyj katalog ukr. nacjon. Muzeja pry Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów 1913, nr. 550.

275. Rakobołty w.

W muz. Tow. im. Szewcz. — znalezione tu dłutko krzemienne.

B. J. Muzeum Nauk. Tow. im. Szewcz. Na ziemi naszej. Lwów 1909, nr. 17.

276. Rusiłów w.

Pod samą wsią odsłania się kreda z licznymi krzemkami i gładzonymi kawałkami drzewa skamieniałego.

M. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicyi, zesz. VII.

277. Stanin w.

W południowo-zachodniej stronie wsi widać nasyp ziemny z wapnem, cegłami i kamieniami, nazwany przez lud »zaczyskiem«. Od południowej jego strony widoczne są słabe ślady fosy, a dokoła na wydnie piaskowej znajduje się mnóstwo czerepów glinianych i nieco odszczepków krzemiennych. Między czerepami znajdowałem ornamentowane motywem falistym, wyciskanymi paskami z kresek i punktów, a także podobne zupełnie do znanych z Jasionowa (pow. Brody). Ze znajdujących przedmiotów wynika, iż na miejscu osady neolitycznej usadowiła się następnie ludność słowiańska (X—XI w.), a po niej w historycznych już czasach, możliwe w XVII w. (monety Jana Kazimierza), zbudowano tu zameczek, po którym pozostały cegły, kamienie, kafle polewane i belki zgniłe.

278. Streptów w.

Obszar nazywany »zaczyskiem«.

J. Mikołajewicz. Opys. geogr.-statyst. pow. kamjaneckoho. Lwów 1894, str. 110.

279. Tetewczyce w.

Obok pola zw. Popielniki — samotna mogiła.

J. Mikołajewicz. Opys. geogr.-statyst. pow. kamjaneckoho. str. 113.

280. Żelechów wielki w.

W lesie żelechowskim przekopał w 1897 r. dr. K. Haddaczek mogiłę wielkich rozmiarów, w której znalazł zmarłego, pochowanego bez jakichkolwiek przedmiotów ciekawszych, prócz naczyń glinianych i odszczepków krzemiennych.

Na polach wyrują mnóstwo krzemieni.

Znalezione tu przedmioty przechowują się w muz. Dzie duszyckich (nr. 1—33).

J. Czerkawski. Rzut oka na przyrodę okolic m. Lwowa. Lwów 1876, str. 30. — Mitteilungen der anthrop. Gesellschaft in Wien. 1898, str. 61. — K. Hadaczek. Z badań archeologicznych w dorzeczu Bugu. Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1900, II. str. 44—59.

19. Powiat Kołomyja, dorzecze Dniestru.

281. Buczaczi w.

Samotna mogiła.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. Lwów 1874, II. 389.

282. Ceniawa w.

Na polach niewielkie mogiłki.

Biblioteka Ossolińskich. Lwów 1866, VIII. str. 400.

283. Chlebieczyn Ieśny w.

Jedna większa mogiła i kilka mniejszych.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. 1874, II. 389.

284. Hody w.

Różnymi czasy znajdowano tu kamienne i krzemienne wyroby, które były na etnograf. wystawie w Kołomyi.

Katalog wystawy etnograf. Kołomyja 1880, str. 18.

285. Kamionka wielka w.

W 1826 r. odkryto w mogile grób ciałopalny z epoki rzymskiej, podobny do innych, znanych w tym powiecie. Spalone szczątki zmarłego złożone były w glinianej, koloru jasnego urnie, nakrytej umbem żelaznem od tarczy. Wewnątrz mieścił się trzykrotnie zgięty miecz żelazny, para ostróg, nóż i kawałki żelaza nieznanego przeznaczenia. Rysunki tych przedmiotów podaje Wł. Przybysławski w »Repertoryum«.

W muz. Akad. krak. są znalezione tu przypadkiem: dwanaście naramienników bronzowych, dwa celty i kawałek bronzu. Także w muz. ces. we Wiedniu są znalezione tu zabytki.

Były właściciel wsi p. J. Kalinowski wywiózł z niej bryłę kamienną, przedstawiającą podobieństwo pewne do postaci mężczyzny z kobietą. Aug. Bielowski, Wójcicki i inni dopatrywali się w naturalnym kamieniu podobieństwa do bóstwa słowiańskiego »Lelum-Polelum«, co jest najzupełniej bezpodstawne, ponieważ figura ta jest zwykłym kamieniem większych rozmiarów, prawdopodobnie otoczonym przez wodę w rzece. Obecnie znajduje się ona w ogrodzie dworskim w Czarnołożcach (pow. Tłumacz), gdzie ją z Kamionki przetransportowano.

Biblioteka Ossolińskich. Lwów 1826, IV. str. 88 (rys.). — Ż. Pauli. Starożytności galicyjskie. Lwów 1840, str. 6. 37 (rys.). — F. M. Sobieszczański. Wiadomości historyczne o sztukach pięknych w Polsce. Warszawa 1847, str. 21. — Ł. Siemieński. Przegląd wystawy starożytności, urządzonej w Krakowie. Kraków 1858, str. 11. — J. Kraszewski. Sztuka u Słowian. Wilno 1860, str. 67. — E. v. Sacken. Leitfaden zur Kenntniss des heidn. Altertums. Wiedeń 1865, str. 125. — Biblioteka Ossolińskich. Lwów 1866, VIII. str. 348. — J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskwie, Moskwa 1871, str. 223. — A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. 1874, II. str. 15. 389. — A. Kirkor. Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydz. histor.-filozof. Akademii Umiej. Kraków 1876, V. str. 251. — Idem. Zabytki balwochwalcze w Galicyi. »Kłosy«, Warszawa 1879, str. 276. — Słownik geograficzny. 1882, III. str. 791. — Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przeddziejowych. 1906. Tabl. VII. — Wł. Demytrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. str. 126. 130. — Idem. Figury kamienne t. zw. »bab«. Spraw. Akad. Umiej. wydz. filolog. Kraków 1910 (lipiec).

286. Kołomyja m.

W 1826 r. przy budowie nowej drogi do Kamionki wielkiej odkryto w mogile, w lesie, urnę z ciałopalnemi resztkami z przedmiotami żelaznymi — z epoki rzymskiej.

W okolicy występują wyroby kamienne, tudzież monety rzymskie.

Na wystawie arch.-etnograf. we Lwowie były wykopane tu monety rzymskie.

Ż. Pauli. Starożytności galicyjskie. Lwów 1840, str. 25 (rys.). —

Katalog arch.-etnograf. wystawy. Lwów 1885, nr. 79—113. 2002. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV. 23.

287. Korszów w.

Przy budowie kolei znaleziono bronzową, nieco nadłamaną siekierę, 7 cm długą i 3 cm szeroką, kilka naczyń glinianych i inne przedmioty. Znajdowały się one w zbiorach właściciela wsi, a siekiera przechowuje się w muzeum Akad. Krak.

We wsi jest kilka mogił.

Kraj (tyg.) 1874, nr. 154. — A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. II. str. 389. — Catalogue du Congrès d. Budapest 1878, vitr. 48. A. H. — Przegląd archeologiczny. Lwów 1876, str. 125 (rys. 1. na tabl. III).

288. Łucza w.

Na posiedzeniu Grona konserw. Galicyi wsch. (14. VI. 1890) przedłożył konserw. ks. Petruszewicz rysunek skrobacza krzemienego, (podobnego do hebla), znalezionego w tej miejscowości.

W muz. Lubomirskich — znaleziony tu topór kamienny w połowie przełamany.

Katalog muz. Lubomirskich. 1889, str. 6, nr. 2. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV. 19. — Wiadomości numizm.-arch. Kraków 1890. str. 129.

289. Ostrowiec w.

Mogiła samotna.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi 1874, II. 389.

290. Piadyki w.

W lasach miejscowych około 40 mogił.

A. Schneider. Encyklop. str. 389.

291. Podhajczykł w.

Mogiła samotna.

A. Schneider. Encyklop. str. 389.

292. Rohynia w.

Samotna mogiła. — W zbiorach Tow. Nauk. im. Szewczeni w Lwowie znaleziony tu pierścień brązowy.

A. Schneider. Encyklop. str. 389. — B. J. Muzeum Nauk. Tow. im. Szewcz. Na ziemi naszej. Lwów 1909, nr. 17.

293. Słoboda rungurska w.

We wsi jest jaskinia, w której znaleziono przypadkiem przedmioty miedziane: siekiere płaską, nóż i wędkę.

M. Much. Die Kupferzeit in Europa. Jena 1893. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens str. 120.

294. Słobódka leśna w.

W lesie dużo mogił. W grobach tutejszych znajdowano naczynia gliniane, narzędzia krzemienne i naramienniki brązowe.

A. Schneider. Encyklop. str. 389. — Katalog wystawy etnograficznej. Kołomyja 1880, str. 18.

295. Słobódka polna w.

W 1859 r. odkryto przypadkiem ciepłopalny grób z epoki rzymskiej w postaci urny glinianej, nakrytej umbem żelaznym od tarczy, obwiniętej kilka razy dokoła mieczem żelaznym. Urna i miecz zaginęły gdzieś, a tylko nakrywa zachowała się w zbiorach Akad. krak.

Występują tu monety rzymskie.

A. Schneider. Encyklopedya, str. 389. — A. Kirkor. Pokucie. str. 295. — A. Kohn u. K. Mehli. Materialien zur Vorgeschichte. 1879, I. str. 262—3. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. str. 130.

296. Turka w.

W lasach dużo mogił.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. 1869, str. 93. — Trudy I. arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871, str. 241. — A. Schneider. Encyklopedya str. 389.

297. Winogród polny w.

Samotna mogiła.

A. Schneider. Encyklopedya str. 389.

298. Żukocin w.

Samotna mogiła. — Występują na polach wyroby kamienne.

A. Schneider. Encyklopedia. str. 389.

20. Powiat Kosów, dorzecze Dniestru.**299. Horod w.**

Na stokach góry »kamienistej« rozrzucone zwalisko jakiegoś horodyszcza, które według tradycyi ludowej pochodzić ma z czasów książęcych.

L. Waigel. Przewodnik na Czarnohorę. Lwów (b. r.), str. 60.

300. Pistryń w.

Między Kosowem a Chomczynem znaleziono płaski topór miedziany, oddany do zbiorów Tow. przyj. nauk w Przemyślu. Rocznik Tow. przyj. nauk. Przemyśl 1912, str. 108.

301. Utopory w.

W muz. Lubomirskich — znaleziony przypadkiem klin krzemienny.

Na wystawie etnogr. w Kołomyi były znalezione tu w 1879 r. monety rzymskie.

Katalog wystawy etnograf. Kołomyja 1880, str. 18. — Katalog muz. Lubomirskich. 1889, str. 6.

302. Wierzbowiec w.

Samotna mogiła.

A. Schneider. Encyklopedia. str. 389.

21. Powiat Lisko, dorzecze Bugu.**303. Lisko m.**

Przy robotach kolejowych w 1885 r. znaleziono tu żelazne groty typu La-Tène, oddane do zbiorów Akad. krak. Dwa są czworoboczne z tulejkami do osadzania na drzewcu, a jeden płaski z ostrzem rombownym.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. 1890, XIV. 66.

304. Rosolin w.

Niedaleko wsi, na prawym brzegu rzeczki, cokolwiek nad poziomem wody, w piaskowcach karpackich jest jaskinia kilkanaście metrów szeroka u otworu.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV. 32.

305. Stefkowa w.

W muz. Lubomirskich przechowują się znalezione tu naramienniki brązowe, branzolety i jakiś przedmiot, podobny do halebardy. W muz. Dzieduszyckich — topór i branzoleta.

Katalog muz. Lubomirskich. 1889, str. 15, nr. 127—133. —

Przewodnik po muz. im. Dzieduszyckich. Lwów 1907. str. 99.

22. Powiat Lwów, dorzecze Dniestru.**306. Czerepin w.**

Na polach wsi znajduje się fragmenty ceramiki, podobne do znajdujących we Lwowie na Wysokim Zamku.

A. Schneider. Badania i poszukiwania arch. Przegląd archeologiczny. Lwów 1876, II. str. 44. 63.

307. Dublany w.

W muz. Dzieduszyckich przechowują się odszczepki krzemienne, znalezione tu na polach. W muz. Lubomirskich — klin krzemienisty, znaleziony przy odkryciu tu w 1866 r. grobu przedhistorycznego na niwie zw. Karwatyj; grób ten w ziemi gliniastej wyłożony był kamieniami, a znaleziono w nim dwie urny, rozbite przy odkopywaniu, dwie obrączki złote (?), jedną nadłamaną i kilka przyborów kamiennych.

Przegląd archeologiczny. Lwów 1876, str. 47. — Katalog muz. Lubomirskich. Lwów 1889, str. 7, nr. 17. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 57—8. 59.

308. Grzybowice wielkie w.

Na zachodnim końcu »Czarnej góry«, pod którą płynie rzeczka, od strony Brzuchowiec są ślady horodyszca owalnego kształtu; otoczone szerokimi szkarpami, a od wschodu wałem potrójnym. W środku widać ślady ściany ceglonej,

na całym obszarze znajdują się fragmenty ceramiki, nożyki krzemienne, dłutka i kości. Horodyszcze to sięga epoki słowiańskiej, jak widać z falistej ornamentyki ceramiki; przedtem jednak była tu osada, sięgająca neolitu, po której pozostały narzędzia krzemienne i fragmenty gliniane, ozdobione ornamentem sznurkowym.

Na sąsiedniej górze znaleziono celt brązowy, oddany do »Nacjonalnego Muzeum« we Lwowie.

Niedaleko horodyszcza znaleziono monetę rzymską M. Aurelega. Na południe odeń góra Michajłowska i »Borysów Kut«.

J. Biłyńskie wicz. Horodyszcze pid Hrybowyczamy błyż Lwo-wa. Wistnyk Narodnoho Domu. Lwów 1905, str. 49—52 (rys.). — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1909, str. 3. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 56—7. 63 (rys.).

309. Hołosko małe pod Lwowem w.

Nad wsią rozlega się uroczysko t. zw. Hałiwske.

J. v. Nechay. Sylvin von Kałusz und Mamutzahn von Hołosko. Verhandlungen d. geolog. Reichsanstalt. Wien 1868, str. 232. — Przegląd archeologiczny. Lwów 1876, str. 46.

310. Humieniec w.

A. Schneider zauważył tu ślady osady przedhistorycznej z fragmentami ceramiki, podobnymi jak w Lubieniu.

A. Schneider. Zabytki przedhistoryczne w Lubieniu i okolicy. Tydzień literacki. Lwów 1877. Tom V. str. 778.

311. Kamienopol w.

Na wzgórzu, w lasku »Dębina« widać około 70 mogił od 1—1½ m wysokości. Niektóre z nich rozkopywał A. Schneider, a w jednej znaleźć miał szkielet niewiasty, pochowanej w skrzyni dębowej, w na pół siedzącej pozycyi. Skrzynia była podłużna, zbita 4 gwoździami żelaznymi i znacznie krótsza od zmarłej, zwróconej głową na wschód, z brązowym pierścieniem na palcu. W innej mogile znalazł kości spalone, a przy głowie, po lewej stronie, fragmenty ozdób żelaznych,

branzolety, naszyjniki itp. Podłoże, na którem spoczywały kości, wysypane było piaskiem i przepalone na centymetrów kilka; dokoła leżały węgle.

Znaleziono tu też toporek kamienny.

W muz. Lubomirskich — wyorana tu ostroga starożytna.

Słownik geograficzny. 1882, III. str. 776. — Katalog muz. im. Lubomirskich. 1889, str. 39. nr. 797. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 62.

312. Krasów w.

Pod wsią kilka mogił.

Słownik geograficzny. 1882, IV.

313. Lwów m.

Na dwóch wzgórzach miasta — po obu stronach Pełtwi — dokonano wykopalisk przypadkowych. Przy sypaniu kopca na Wysokim Zamku w 1869 r. trafiono na mnóstwo fragmentów ceramiki i wyrobów żelaznych, obok szczątków kości i rogów, a podobno i krzemieni. Obfitość znalezisk skłoniła osób kilka do gromadzenia ich, skąd też powstały zbiory A. Schneidra, Fr. Smolki i Wł. Bojarskiego, które w rezultacie znalazły się w posiadaniu Muzeum Lubomirskich. Ogółem znaleziono na Wysokim Zamku cztery naczynia gliniane (rozbite następnie), mnóstwo czerepów, okrzeski krzemienne, kości zwierzęce, ptasie i rybne, mnóstwo żelaziwa, pocisków kamiennych i kaganek kamienny. Co do owych krzemieni, nie mają one nic wspólnego z narzędziami lub wogóle wyrobami celowymi, a przedmioty żelazne to całkiem niestare zabytki, sięgające czasów polskich. Z naczyń oddano do Muzeum Lubomirskich tylko jedno 23¹/₂ cm wysokie, 18 cm średnicy otworu, koloru brudno-czarnego, wyrobione równomiernie na krążku garncarskim, niepolewane. Ornament dokoła szyjki i brzeżka przedstawia pasek jednakowy, złożony z wyciśniętych ostro kresek zygzakowato zestawionych. Cały charakter wyrobu, kształt i ornament, wskazują, iż jest to okaz stosunkowo bardzo niedawny i jakby produkt dzisiejszego garncarstwa ludowego; najprawdopodobniej sięga on początków zamku Lwa,

a zatem XIII w. po Chr., w każdym razie nie jest wyrobem przedhistorycznym.

Przedhistoryczne rzekomo zabytki znaleźć też miano na przeciwległym wzgórzu Wronowskim, gdzie w czasie budowy cytadeli wydobywać miano popielnice, młotki kamienne, osetki i noże krzemienne. Przy sposobności tej odkryto w ziemi i posąg kamienny z jednej ogromnej bryły piaskowca, z przodu tylko obrobiony, przedstawiający w wypukłorzeźbie postać męską z głową okrągłą, prawie bez szyi, lewą ręką na piersiach, a prawą spuszczoną na dół; u spodu widać było rodzaj pasa, owiniętego na brzuchu. Nad głową, w tyle, wystawało nierówne miejsce bryły, co — według A. Schneidra — naprowadzało na domysł, że posąg ten był niegdyś w ścianę wmurowany; u dołu widoczne były ślady odtłuczenia części spodniej. Posąg oddano do Muzeum Lubomirskich, gdzie uległ zniszczeniu; nie pochodził on też z czasów przedhistorycznych. Fragmenty ceramiki, znalezione na wzgórzu Wronowskim, analogiczne były do znalezionych na Wysokim Zamku, a więc i one nie mogą być poczytane za przedhistoryczne.

W południowo-zachodniej stronie, na polach między Kulparkowem a Bajkami, blisko kolei i budki strażniczej, na obsianych wzgórzach znajdować miano »wiele ułamków popielnic i wiórów krzemienych«, czego jednak dziś nie sposób skontrolować. W muz. Dzieduszyckich przechowują się dwa dłuta krzemienne, znalezione w tej okolicy i jedno, podobne zupełnie do nich, znalezione na »Żelaznej wodzie«.

Obok t. zw. Lasu cesarskiego odkrył dr. Iz. Szaramiewicz ślady okopów, nazywanych na dawnych mapach tabularnych »Światowidzkim polem«.

Z luźnych znalezisk notujemy siekieromłot krzemienny, wykopany 1910 r. w głębokości 1·82 m na Lewandówce, za rogatką Gródecką; długości 20 cm, szeroki przy ostrzu 7 cm, przy tylcu 4 cm, okaz bardzo ładny, wygładzony tylko przy ostrzu, obecnie w Muzeum Dzieduszyckich. Ładny okaz grota krze-

miennego, znalezione 1888 r. koło Czartowskiej skały (dług. 17 cm) posiada Muzeum Lubomirskich. W Muzeum im. kr. Jana III przechowują się dwa siekieromłoty krzemienne, u ostrza starannie gładzone; jeden wydobyty przy ul. Krzyżowej, drugi na Wulce w stronach Kulparkowa. W czasie regulacji ulicy obok Biblioteki Baworowskich znaleźć miano większą ilość siekierokamiennych; wyroby kamienne wydobywano jakoby z piasków w miejscu boiska Sokoła i na cmentarzu Łyczakowskim, a także przy ul. Janowskiej. Znaleźiska te jednak zginęły bez śladu.

Istnieje też wiadomość o rzekomo we Lwowie znalezionym miedzianym toporze płaskim, który znajduje się obecnie w przyrodniczym Muzeum dworskim we Wiedniu. Wzmiankę o nim podaje dr. M. Much, który znów dowiedział się o nim od prof. Szaraniewicza, skąd zaś ten przyszedł do niego, nie wiadomo, a domyślać się jedynie można, iż topór znajdujący się w czyjśm posiadaniu we Lwowie, przedtem, nim dostał się do wspomnianego muzeum, wzięto za znaleziony we Lwowie i stąd ta wiadomość, dość zresztą nieprawdopodobna. W każdym razie niema dowodów, by istotnie znaleziony miał być we Lwowie.

W 1913 r. natrafiono w akcyjnej cegielni za rogatką Stryjską, przy kopaniu gliny, w głębokości około 5 m na resztki kości mamuta w postaci dwu kłów ogromnych, doskonale zachowanych, 4 zębów trzonowych i kilku żeber. Wraz z kośćmi znaleziono dużo okazów fauny i flory dyluwialnej.

Ż. Pauli. Starożytności galicyjskie. Lwów 1840, str. 5 (rys.). — F. M. Sobieszczęński. Wiadomości historyczne o sztukach pięknych w Polsce. Warszawa 1847, I. 19. — J. Ign. Kraszewski. Sztuka u Słowian. Wilno 1860, str. 228. — J. Czerkawski. Kopiec Unii i archeologia. Gazeta narodowa. 1869, nr. 213. — Rocznik dla archeologów, numizmatyków i bibliografów. Kraków, 1870, str. 101, 151. — A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. Lwów 1874, II. 15, 172. — A. Schneider. Badania i poszukiwania arch. w Galicyi. Przegląd archeologiczny.

Lwów 1876, zes. I—III (rys.). — Przegląd bibliograficzno-archeologiczny. Warszawa 1881, I. 153. — Katalog wystawy arch.-etnograf. Lwów 1885, nr. 2002. — Katalog Muzeum Lubomirskich. Lwów 1889, str. 8. 9. 20—21. 23. 24. 37. 41. 44. 113. — Wiadomości numizm.-archeologiczne. Kraków 1890, str. 129. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj, 1890, XIV. 20. 21. — M. Much. Die Kupferzeit in Europa. Jena 1893, str. 45. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. Oester-ung. Mon. in W. u. B. Wien 1898, str. 120. — Al. Czołowski. Lwów za ruskich czasów. Lwów 1891. — M. Hruszewski. Istorja Ukrainy-Rusy. Lwów 1905, II. 472. — Fr. Jaworski. Wykopaliska na Wysokim Zamku. Kuryer lwowski 1907, nr. 161. — Fr. Jaworski. Lwów stary i wczorajszy. Lwów 1911, str. 56—8. — Al. Czołowski. Wysoki Zamek. Lwów 1910. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913 (ilustr.).

314. Malechów w.

W 1910 r. zbadał dr. Hadaczek odkrytą przypadkiem warstwę kulturalną około 1 m grubości, w głębokości 3 m pod powierzchnią, pod metrową warstwą torfu, u brzegu potoku na pastwisku gminnem, w miejscu gdzie schodzą się dwa potoki źródłowe, tworzące potok malechowski. Mieściła ona liczne kości zwierząt domowych — konia, wołu, świni i psa, tudzież fragmenty naczyń dwójakiego rodzaju: grubych, źle wypalonych i bardzo starannie toczonych i wypalonych należycie, typu wykopalisk z Grabarki, Żółtaniec itp. Kości ludzkich ani jakichkolwiek narzędzi lub ozdób nie było. Przedmioty znalezione oddano do Muzeum Dzieduszyckich.

Sprawozdania Grona c. k. konserw. Galicyi wsch. 1911, str. 9. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 59

315. Podsadki w.

W muz. Lubomirskich przechowują się dwa, znalezione tu przedmioty brązowe. Jest to tarczka średnicy $11\frac{1}{2}$ cm; pośrodku, od wewnątrz, t. zn. od strony wklęsłej, umocowane jest kółeczko brązowe w ten sposób, że posiada nit rozklepany od zewnątrz na kształt guza. Tarczka ta (tutulus) służyła do ozdoby stroju, umocowana za uszko na szatach na piersi; formą należy do grupy t. zw. bronzów węgierskich.

Drugi przedmiot, to wyrób z bronzu mocno przemieszanego z cyną — bardzo starannie odlany, 13 cm długi, jest to pręt metalowy, wygięty nieco z jednego końca i zakończony u obu końców guzem spłaszczonym; trzon jego przerywają trzy rurki $2\frac{1}{2}$ cm wysokie. Od strony wygięcia trzonu, w połowie wysokości rurek, widoczne są na nich od zewnątrz małe guzy stożkowate. Przedmiot ten — to część upręży końskiej.

Wiadomość o znalezieniu tu też rzekomej cisty polega na omyłce — w istocie, z Pod zadek pochodzą tylko te dwa przedmioty.

Katalog muzeum Lubomirskich. Lwów 1889, str. 13, nr. 103—4. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, str. XIV. str. 22. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens str. 123. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 59—61 (ilustr.).

316. Rakowiec z przysiółkiem Derewacz w.

W przysiółku Derewacz ślady horodyszczza.

Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1892, str. 155.

317. Remenów w.

Na granicy wsi Kukizowa rozlegają się tu wały i fosy, nazywane przez lud »zaczyskiem«, a sięgające założeniem (nie kształtami) możliwie czasów książęcych. Na południowym stoku sąsiedniego, najwyższego w okolicy wzgórza wykopano przy budowie drogi w 1883 r. przedmioty »z różnych czasów«. Najbardziej ku północy, na przestrzeni około 200 m kwadratowych, w głębokości 60 cm natrafiono na 64 szkielety, z których kilka leżało w różnych pozycjach, a wszystkie inne obok siebie, twarzami do wschodu.

W oddaleniu 50 m od grobów widoczny był rów $1\frac{1}{2}$ głęboki, zasypany ziemią; prócz bardzo licznych czerepów, wyrobów glinianych rozmaitego gatunku, znaleziono w nim kilka naczyń całych i jakąś ozdobę glinianą. Poniżej, w oddaleniu jakich 50 m od poprzedniego, jest rów drugi, cały jakby wyścielony krustą z niewyrobionej gliny wypalanej, po-

chodzącej z długiego palenia ognisk. W rumowisku, którem równo ten zasypany, znaleziono kości zwierzęce, mnóstwo czerpów, kawałki granitu, trzy ciężarki gliniane w kształcie gruszki spłaszczonej i kulę spłaszczoną.

B. Płoszczański. W sprawie opysanja hał. Rusy. Słowo. Lwów 1864, nr. 70. — Słownik geograficzny. Warszawa 1888. Tom. IX. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 62.

318. Rudańce w.

Na brzegu Remenówki — horodyszcze wielokątne.

Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1910, str. 8.

319. Rzęsna w.

Na polach — samotna mogiła większych rozmiarów.

Przegląd archeologiczny. Lwów 1876, str. 49.

320. Sokolniki w.

W muz. Tow. przyj. nauk w Przemyślu — fragmenty ceramiczne, krzemienne i nucleus.

Rocznik Tow. przyj. nauk. Przemyśl 1912, str. 108.

321. Szczerzec m.

W pobliżkiem wzgórzu — obszerna jaskinia.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-historycznym. Lwów 1869, 72.

322. Tołszczów w.

Na niwie zw. »Mohyłki« — rozsiane mogiłki, zdaje się, z czasów historycznych.

A. Schneider. Stare sioło pod Lwowem. Lwów 1872, str. 10. — Idem. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. Lwów 1874. Tom II. str. 174.

323. Zamarstynów w.

W muz. Lubomirskich — wykopany tu przypadkiem miecz żelazny, nadłamany i rdzą przegryziony.

Katalog muz. Lubomirskich. Lwów 1889, str. 35, nr. 486.

324. Zapytów w.

Przy budowie linii kolejowej Lwów—Stojanów natrafiono

na cmentarzysko szkieletowe bez naczyń — znaleziono pierścień brązowy, klamrę od pasa i zausznicę w kształcie kałużeczka z odgiętym końcem, charakterystyczną oznaką epoki t. zw. słowiańskiej. Przedmioty te oddano do muzeum Dzie duszyckich.

Nieopodal gruntów cerkiewnych stoi kurhan, który według opowiadań ludowych usypać mieli ludzie, wzięci do niewoli przez Tatarów; w miejscu, gdzie wybrali ziemię utworzyło się jezioro do dziś istniejące.

B. Płoszczański. W sprawie opysanja hał. Rusy. »Słowo«. Lwów 1864, nr. 70. — Sprawozdanie konserw. Galicyi wsch. 1910, str. 8. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 61 (ilustr.).

325. Zarudce w.

Według A. Schneidra, miał tu stać niegdys posąg »baby« kamiennej.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. 1874, II. str. 15.

326. Zawadów w.

We wsi horodyszcze, podobne do grzybowickiego, na którym znajdują się fragmenty ceramiki, cegły, kafli i t. p.

B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 63.

327. Zimnowódka w.

W muz. Lubomirskich — wykopany tu na uroczysku »Bernardynka« grot żelazny od dzidy.

Katalog muz. Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 181.

328. Zniesienie w.

W granicach wsi wznosi się góra zw. »Baba«, na szczycie której stać miała kiedyś figura »baby« kamiennej, a na wzgórzu przeciwnem druga, zw. »dziadem«. Według dawnych dokumentów była we wsi Zniesieniu jeszcze inna »baba« w miejscu, gdzie schodziły się granice wsi ze Lwowem i Krzywczycami, na wzgórzu, na którym znajdowano naczynia gliniane i inne zabytki.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. Lwów 1874, II. 15. 16. 166. 182.

23. Powiat Łańcut, dorzecze Sanu.

329. Wola brzyska w.

Siedm mogił »tatarskich«.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topograficzno-historycznym. Lwów 1869, str. 66.

24. Powiat Mościska, dorzecze Sanu.

330. Balice w.

Na pastwisku »pod siednioma siostrami« — grupa 20 kurhanów, z których 13 dochodzi 7-8 m wysokości, a niekiedy 30 m średnicy.

W pobliżu kurhanów znaleziono twarżową paciorkę mozaikową, 2 $\frac{1}{2}$ cm średnicy, zabytek kolonialnego przemysłu greckiego; cała jej powierzchnia pokryta jest mozaiką szachową, żółtego i brunatnego koloru, obwiedzioną barwą czerwoną. Pośrodku tej dekoracji, na czterech przeciwległych ściankach widoczne są filigranowo wykonane twarze ludzkie.

W 1902 r. przekopał A. Chizzola 19 mogił tutejszych i w pobliskich Moczeradach, z których wydobył 64 przedmiotów, między nimi: naczynia gliniane, młotki i toporki kamienne, nadto szkielety ludzkie, głowami ku północy zwrócone. Przedmioty te razem z innymi, bronzowymi, złożono w gabinecie arch. uniwersytetu lwowskiego (patrz Gdeszyce, powiat Przemyśl).

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, str. 36. 65—6; 1891, XV, 131. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1902, nr. 1; 1903, nr. 4; 1906, str. 26.

331. Czyszki w.

Bisk. J. Stupnicki przekopał kurhan, podobny do zbadanego przez dra Wł. Demetrykiewicza we wsi Komarowcach (pow. Dobromil).

Wł. Demetrykiewicz. Kurhany w Przemyskiem i Drohobyckiem. Materyały antr.-arch. 1897, II. str. 124.

332. Królin w.

Na dwu przeciwległych wzgórzach, okalających wieś, wznoszą się dwa kurhany: jeden zwany »Toflową«, drugi »Kozulową« mogiłą.

K. Króliński. Tydzień. Lwów 1906, nr. 20. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1906, str. 26.

333. Moczerady w.

W glinianem naczyniu znaleźć miano monety rzymskie. Mogiły tutejsze przekopywał pułk. Chizzola (patrz Balice).

Słownik geograficzny. Tom VI. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1002, nr. 1; 1906, str. 26.

334. Myślatycze w.

W muz. Lubomirskich jest fragment naczynia, wykopanego przypadkiem na polu. Znaleść tu miano jakieś przedmioty srebrne.

Katalog muz. Lubomirskich. 1889, nr. 214. — Słownik geograficzny. Tom VI.

335. Radynice w.

Pod wsią mogił kilka.

Słownik geograficzny. 1888. Tom. IX.

336. Sądowa wisznia m.

W 1874 r. przy kopaniu gliny znaleziono w miejscu zw. »Papiernia« siekieromłot dyorytowy, bardzo starannie wyrobiony, oddany do zbiorów Akad. krak.

Pod miasteczkiem stoi mogiła zw. »Kopcem tatarskim«, w głębi której odkryć miano mury i zwaliska lochów.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. Lwów 1869, str. 65. — A. H. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878, II. str. 17. — Słownik geograficzny. 1889. Tom X. — O. Obogi. Przewodnik ilustr. po c. k. austr. kolejach państwowych, zesz. 31, str. 12.

337. Starzawa w.

W muz. Lubomirskich — grotty krzemienne, zausznica bronzowa, branzoleta z kręconego drutu brązowego, trzy pierścienie brązowe, zausznice srebrne i pierścień srebrny, tudzież sprzączka żelazna.

Katalog muz. Lubomirskich. 1889, nr. 157. 158. 191. 208. 209, 817—820.

338. Stojące w.

Na polach cztery mogiły, z których dwie rozkopywał właściciel wsi.

339. Twierdza w.

W 1837 r. wyorał wieśniak umbo żelazne od tarczy, obok urny rozbitej i grota żelaznego.

Ż. Pauli. Starożytności galicyjskie. Lwów 1840, str. 26 (rys.).

25. Powiat Nadwórna, dorzecze Dniestru.**340. Cucylów w.**

W okolicach wsi 12 mogił »tatarskich«.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. Lwów 1869, str. 78.

341. Mikuliczyn w.

W zbiorach Akad. krak. — znaleziony tu nucleus krzemienisty.

T. Ziemięcki. Dwutygodnik naukowy. Kraków 1878, I. str. 593.

342. Nadwórna m.

Obok ruin zamku mogiła t. zw. tatarska. W lesie nadwórnianśkim niezbadane horodyszcze.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. Lwów 1869, str. 78. — Słownik geograficzny. Tom VI. — Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistor. Galicyi wsch. Lwów 1906.

343. Wołosów w.

Większa ilość mogił »tatarskich«.

H. Stupnicki. Galicya, str. 79.

26. Powiat Peczeniżyn, dorzecze Dniestru.**344. Tekucza w.**

Przy każdorazowej orce jednego kawałka pola w przysiółku Gnilica natrafia się na monety rzymskie z czasów cesarstwa. Zbiór tych monet posiada właścicielka gruntu, na którym niezawodnie ukryty jest gdzieś w ziemi skarb ich większy.

»Diło«. Lwów 1912, nr. 58.

27. Powiat Podhajce, dorzecze Dniestru.**345. Bieniawa w.**

Na polach wyniosłość zwana »Mohyłki«, o której powiada lud, iż w czasie napadów znajdować się miał tam obóz tatarski.

M. Niedźwiecki. Powiat Podhajecki. Stanisławów 1896, str. 63.

346. Bożyków w.

Przy budowie kolei Lwów—Podhajce znaleziono naczynie szaro-czerwone z ornamentem wyciskany, podobne do znanych z Czech, Wysocka i Jasionowa.

W zbiorach Akad. krak. — para kolczyków srebrnych, podobnych do znalezionych w Olchowcach (pow. Borszczów).

K. Hadaček. Z badań arch. w dorzeczu Dniestru. Materiały antr.-arch. 1902, VI. str. 34. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1909, str. 4.

347. Burkanów—Złotniki w.

W cesarskim muz. we Wiedniu przechowuje się wykopany tu przypadkiem miecz brązowy, podobny do znalezionego w Jazłowcu.

Na północ od wsi, tuż nad rzeką Strypą, widać wyniosłe, nieforemne nasypy ziemne, które mają być ruinami zamku Wilczków.

M. Niedźwiecki. Powiat podhajecki, str. 67. — Wł. Przybysławski. Repertoryum, str. 41.

348. Byszów w.

Niedaleko krzyża pod lasem stoją dwie mogiły, o których między ludem krążą baśnie różne.

M. Niedźwiecki. Powiat podhajecki, str. 76.

349. Chatki złotnickie w.

W pośrodku wyschniętego stawu widoczne są okopy, wały i grobla, resztki jakiegoś obwarowania.

M. Niedźwiecki. Powiat podhajecki, str. 78.

350. Dobrowody w.

Na polach wsi wyniosłość wielka z resztkami kamieni i murów.

M. Niedźwiecki. l. c. str. 79.

351. Hołhocze w.

W lesie skarbowym polana niezwykłego obszaru z widocznymi śladami wałów i okopów. Lud nazywa to miejsce »Sełyska« i utrzymuje, iż tam się pierwotnie wieś znajdowała.

M. Niedźwiecki. l. c. str. 88.

352. Litwinów w.

Niedaleko wsi, w lesie, znajduje się niwa obszerna zw. »Sorok—Potoki«, otoczona wałami.

W posiadaniu dziedzica Edm. Lityńskiego znajdować się miały miecze tu wykopane (patrz Burkanów).

M. Niedźwiecki. l. c. str. 100.

353. Markowa w.

W lasach tutejszych, we wschodniej stronie wsi, jest obszerne miejsce, zwane przez lud »zameczyszczem«, z wałami i okopami.

M. Niedźwiecki. l. c. str. 104.

354. Nowosiółka w.

Na polach, wiodących do Białokiernicy, znajduje się dość wielka mogiła, na której wznosić się miał do niedawna jeszcze krzyż kamienny. Wzniesić ją miano na pamiątkę pogrzebanych tu zmarłych z czasów oblężenia Podhajec w 1667 roku (?).

M. Niedźwiecki. l. c. str. 111.

355. Pańowice w.

Przy drodze do Zawalowa wznoszą się przy gościńcu dwie mogiły stare, zw. tatarskimi.

M. Niedźwiecki. l. c. str. 113.

356. Rudniki w.

W północnej stronie wsi, w odległości 1 $\frac{1}{4}$ km, wznosi się w lesie wysoka góra, zwana »Haudja«, na której widać znaczną mogiłę, obrosniętą lipami olbrzymimi.

M. Niedźwiecki. l. c. str. 151.

357. Siółko w.

W 1898 r. wykopać miano na niwie »Kadłuby« trumnę kamienną.

Wi. Przybysławski. Repertoryum str. 41.

358. Sławentyn w.

Na granicy obszaru gminnego, ku zachodowi, sterczy »Czortiw piec« — wydrążony z kamienia twardego, w którym pasterze letnią porą palą, aby spalić »czorta«, niosącego ongiś piec na »Czartową górę« pod Rohatynem.

M. Niedźwiecki. l. c. str. 155.

359. Telacze w.

Na polach wsi znajduje się miejsce, na którym wyoryją kamienie, cegły i resztki domostw. Ludność utrzymuje, iż była tam ongiś osada.

M. Niedźwiecki. l. c. str. 163.

360. Toustobaby w.

W okolicy wsi znajdują się dość znaczne mogiły.

M. Niedźwiecki. l. c. str. 164.

361. Wierzbów w.

Za wsią kilka mogił. Na gruntach wsi trafiają się wykopaliska różne — broń, paciorki kamienne i monety.

M. Niedźwiecki. l. c. str. 168.

362. Zahajce w.

Niedaleko wsi, tuż obok drogi wiodącej do Beckersdorfu, wznosi się dość znaczna mogiła.

M. Niedźwiecki. l. c. str. 190.

363. Zarwanica w.

Wykopują tu w grobach kamiennych szkielety z wyrobami krzemiennymi.

W muz. Dzieduszyckich — mała amfora, ozdobiona gałązkami stylizowanymi.

Szematyzm wseho klira archieparchji lwiewskiej. Lwów 1903, str. 289. — Przewodnik po muz. Dzieduszyckich. Lwów 1907, str. 93.

364. Zawałów m.

W zbiorach bisk. Stupnickiego w Przemyślu był znaleziony tu miecz brązowy, bardzo dobrze zachowany, 57 cm długi, z czego na samą klingę przypada 47 cm; rękojeść ozdobiona prostolinijnymi paskami wypukłymi. Po śmierci właściciela przeszedł do zbiorów dra Lityńskiego — gdzie jest obecnie, niewiadomo.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV. str. 25.

365. Złotniki w.

W lesie zw. »wielkim« — ośm mogił, zbudowanych z kamieni.

Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1903, nr. 4. — Wł. Przybysławski. Repertoryum str. 42.

28. Powiat Przemyśl, dorzecze Sanu.**366. Babice w.**

Według A. Schneidra, miała tu stać figura »baby« kamiennej.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. 1874, II. str. 15.

367. Bachów w.

Na prawym brzegu Sanu stoi mogiła zw. »Bachowa«, a naprzeciw niej inna zw. »Babie«.

We wsi i okolicy znajdować miano różne zabytki przed-historyczne, przechowywane w zbiorach ks. Czartoryskich w Oleszycach.

Lud opowiada o jakichś skarbach, zakopanych w lesie.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. Lwów 1874, II, str. 225.

368. Boratycze w.

W lesie dworskim — mogiły.

369. Gdeszyce w.

Grodzisko o średnicy 80 m, obwiedzione wałem i fosą, pochodzące z tej samej epoki co szereg mogił, z których kilka rozkopał przed laty biskup Stupnicki. Prof. Hadaczek rozkopał 1912 r. jedną z mogił na próbę i w głębokości 2·40 m przy skraju usypiska znalazł dół kwadratowy 3 m długi, $\frac{1}{2}$ m głęboki, pełen ziemi z węglem zmieszanej, wśród której ukrywał się garnuszek mały — dół ten był miejscem ciepłopalenia. Opodal w samym środku mogiły znajdowała się urna bardzo popękana, zawierająca kości spalone oraz miseczkę.

Ks. Lubomirska posiada branzoletę brązową, pochodzącą z tych mogił, a należącą do wykopalisk bisk. Stupnickiego, z których reszta zginęła. Dane powyższe wskazują, że mogiły te zabytkiem są wczesnej epoki metalowej t. j. pierwszej połowy I-go tysiąclecia przed Chr., podobnie jak mogiły w Babicach i Moczeradach, rozkopane przed laty kilku przez pułk. Chizzolę.

Wł. Demetrykiewicz. Kurhany w Przemyskiem i Drohobykiem. Materiały antr.-arch. 1897, II, str. 124. — »Kuryer lwowski«, 1912, nr. 451.

370. Hołubla w.

W zbiorach Tow. przyj. nauk w Przemysłu — znale-

ziona tu siekierka z otworem i siekierka z rogowca, oraz dwa nożyki krzemienne.

Rocznik Tow. przyj. nauk. Przemysł 1912, str. 107.

371. Hruszatyce w.

Na polu dworskim stoją trzy małe kurhany w grupie kształtu trójkąta, z których dwa przekopał dr. Wł. Demetrykiewicz i znalazł w nich warstwy popiołu, wymieszanego z węglami i gliną, a także kostki drobne i czerepy gliniane.

W ogrodzie dworskim nasyp do 4 m wysokości.

Wł. Demetrykiewicz. Kurhany w Przemyskiem i Drohobykiem. Materiały antr.-arch. 1897, II, str. 123-4.

372. Jaksmanice w.

Na niwie zw. »mohyłka« ślady osady przedhistorycznej.

G. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871, str. 224. — Słownik geograficzny. 1882, III, 485.

373. Kruhel mały w.

Przypadkowo natrafiono na kości mamuta i liczne ska-mienieliiny.

Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1910, str. 10.

374. Krzywca nad Sanem w.

Znaleziona w okolicy wsi figurka żelazna pochodzenia jakoby skandynawskiego była w posiadaniu ks. A. Petruszewicza we Lwowie,

A. Schneider utrzymuje, iż stała tu kiedyś »baba« kamienna.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. Lwów 1874, II, 15.

375. Medyka w.

Znaleziono krzemienne i bronzowe przedmioty.

Słownik geograficzny, VI.

376. Miżyniec w.

W 1887 r. rozkopywał bisk. Stupnicki niektóre z licznych tu kurhanów i odkrył, iż są one ciepłopalne (?).

Protokole über die von Mitgliedern und Organen d. k. k.

Central-Commission für Kunst u. histor. Denkmale am 17 und 18 September 1880 in der Aula der Jagiellonischen Universität zu Krakau abgehaltene Conservatoren und Correspondenten-Conferenz. Wiedeń 1889, str. 59. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, str. 36.

377. Orzechowce w.

Przy budowie fortów odkryto w 1886 r. szkielet, położony na wznak, w kierunku od półn.-zachodu do południowo-wschodu. Po lewym jego boku leżał siekieromłot dyorytowy; obok nogi lewej siekierka krzemienista, a przy miednicy i na niej skrobacze krzemienne i łopatką kościana, wyrobiona narzędziem krzemieniem z kości długiej jakiegoś zwierzęcia kopalnego. Przedmioty te znajdowały się w zbiorach biskupa Stupnickiego.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, str. 24-5.

378. Pikulice w.

W zbiorach Tow. przyj. nauk w Przemyślu — nożyk krzemienisty znaleziony tutaj.

Rocznik Tow. przyj. nauk. Przemyśl 1912, str. 107.

379. Podhajczyki w.

Pod wsią kurhan.

Słownik geograficzny. 1887, VIII.

380. Przedzielnica w.

W 1912 r. natrafiono tu na palenisko z epoki grodziskowej — wydobyto szczątki naczyń z ornamentem typowo grodziskowym, nożyki i siekiery krzemienne, także sierp, tłuczki do mielenia ziarn, grotki żelazne, ciężarki do sieci rybackich, korale i t. p., oddane do zbiorów Tow. przyj. nauk w Przemyślu.

Rocznik Tow. przyj. nauk. Przemyśl 1912, str. 107.

381. Przemyśl m.

Na Zasaniu, na polu zw. Babinie, wznosiła się dość wysoka, dziś prawie całkowicie zorana mogiła, na której jakoby stać miała kiedyś figura »baby« kamiennej. Mogiłę tę przekopał w 1774 r. protomedyk Andrzej Krupiński.

W okolicach miasta dużo mogił.

W zbiorach Akad. krak. przechowują się znalezione pod miastem ozdoby, kowadło, ułamek fibuli, celt próżny, grot dzidy — wszystko z brązu.

W 1911 r. natrafiono w głębokości 50 cm w polu »na Zasaniu« na grób ze szkieletem w pozycji skurczonej z głową ku północy, nogami ku wschodowi. Na palcach rąk i kościach przedramieniowych widać odciski patynowe z branzolet i pierścieni. Ze szkieletem znaleziono kabłączek esowaty ze srebra. Szkielet z przedmiotami dostał się do zbiorów Tow. przyj. nauk w Przemyślu.

Przed 16 laty, o 3—4 m wyżej na północ, znaleźć mieli w takiej samej pozycji leżący szkielet z branzoletami szklanymi koloru czarnego i silnie brudnego na rękach, tudzież z pierścieniem srebrnym na palcu ręki prawej. Na pierścieniu widoczny miał być znak jakiś.

Tuż przy ul. Ochronek nad Sanem odkryto palenisko, będące zakończeniem wału nasypowego. W skutek przekroju odsłoniło się ono z kamieniami opalonymi — nad nim znajduje się parę warstw kulturalnych gliny ze smugami węgla i żużli, oraz czerepami i kośćmi.

Spalenisko podobne odkryto około 1886 r. na gruncie, na którym obecnie wznosi się instytut SS. Bazyljanek.

W zbiorach Tow. przyj. nauk w Przemyślu — grot krzemienny, wykopany koło mostu miejskiego w 1911 r.

J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskwi, Moskwa 1871, str. 241. — A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. Lwów 1874, II. str. 14. 166. — Katalog wystawy arch.-etnograficznej. Lwów 1885, nr. 362—8. — »Kuryer lwowski« 1911, nr. 384. — »Czas«. Kraków 1911, nr. 185. — »Słowo polskie«. Lwów 1911, nr. 407. — B. Janusz. Wykopaliska w Przemyślu. Na ziemi naszej. Lwów 1911, nr. 18. — Idem. Badania arch. dokonane 1911 roku w Galicyi wsch. Tamże nr. 23. — Idem. Badania archeol. dokonane 1912 r. w Galicyi wsch. »Gazeta lwowska«. 1913, nr. 181—3. — Idem. Muzea lokalne w Galicyi. Ziemia. Warszawa. 1912, nr. 4—6. — Idem. Towarzystwo przyj. nauk w Przemyślu i nieco o muzeach lokalnych. Lwów 1913. — Wł. Hrebe-

ni a'k. Archeologiczni doślidy nad praistorjeju hał. Ukrainy w 1911 r. »Diło« 1912, nr. 4. — Rocznik Tow. przyj. nauk. Przemyśl 1912, str. 107.

382. Rożubowice w.

Znaleziono tu w wodzie nóż bronzowy, jedną stopę długi, przechowany w zbiorach Gwalberta Pawlikowskiego, dawniej w Medyce. Rękojeść jego dość prosta, ku środkowi nieznacznie rozszerzona, u końca powoli przechodzi w szpic ostry.

Ż. Pauli. Starożytności galicyjskie. Lwów 1840, str. 27. — J. Kraszewski. Sztuka u Słowian. Wilno 1860, str. 48. — Słownik geograficzny. 1888, IX.

383. Sierakońce w.

Kurhan, podobny z kształtów i rozmiarów do »Ostrej górkii« w Komarowcach (pow. Dobromil).

Wł. Demetrykiewicz. Kurhany w Przemyślim i Drohobyckim. Materyały antr.-arch. 1897, II, str. 118.

384. Stubno w.

Resztki wałów i mogiła wielka.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. Lwów 1869, str. 67. — Słownik geograficzny. 1890, XI.

29. Powiat Przemyślany, dorzecze Dniestru.

385. Gliniany m.

Z końcem 1913 r. natraflono w cegielni w t. zw. Dąbrowie na bardzo liczne kości mamuta, które w większej ilości już od dawna tu znajdowano. Przed laty wydobyto nie daleko tej cegielni głęboko w ziemi czaszkę olbrzymią — jak z opowiadań wnosić można — mamuta z kłami. W samej zaś cegielni miejsca niektóre przedstawiają wprost kopalnię kości najrozmaitszych, na razie wyłącznie mamucich.

Prof. Tad. Wiśniewski znalazł tu przy poszukiwaniach pobieżnych czaszkę zupełnie zmurszałą, dwie dobrze zachowane żuchwy i zęby luźne mamuta, tudzież sporo kręgów, łopatek, miednic, żeber, kości stopy, rozmaite kości długie

itp. Resztki te należały do osobników wieku różnego, a według prof. Wiśniewskiego, znalazły się na złożu pierwotnym, a nie splukane wodą.

Obok kości tych natrafic miano na krzemienie, w których prof. Wiśniewski widzi nożyki, skrobacz, odłupki i rdzenie, odnosząc je nawet do wieku oryniaceńsko-solutreńskiego. Krzemienie te wymagają jednak na razie nietyle zdefiniowania chronologicznego, ile wogóle ustalenia, czy są istotnie wytworem ludzkim i czy bez wątpliwości wszelkiej można je chronologicznie łączyć z resztkami mamuta. Na razie zaś za drobne są one i mało charakterystyczne, by można mówić o nich stanowczo jako o zabytkach paleolitycznych, a kwestję tę rozwiązać zdołają dopiero przyszłe badania skrupulatne na miejscu. Wątpić natomiast nie można, że umiejętne badania wykopaliskowe w tej miejscowości mogą przysporzyć nauce nadzwyczaj ciekawego materiału, zwłaszcza paleontologicznego.

W obrębie samego miasteczka skonstatował pozatem prof. Wiśniewski ślady osady neolitycznej z resztkami ognisk, kości, krzemieni i naczyń glinianych.

Pod miasteczkiem, niedaleko gościńca do Lwowa, wznosi się okrągłego kształtu mogiła, wydrążona u szczytu, wysokości około 8 m. Prócz niej widać w okolicy więcej jeszcze mogił, prawdopodobnie strażnic z czasów historycznych.

Niedaleko brzegów Pełtwi, na wydmach obszernych, rozrzucone czerepy gliniane.

F. M. Sobieszczański. Wiadomości historyczne o sztukach pięknych w Polsce. Warszawa 1847, I. str. 10. — G. Głowacki. Trudy I arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871, str. 241. — Ł. Tatomir. Geografia Galicji. Lwów 1874, str. 251. — Przewodnik naukowo-literacki. Lwów 1875, str. 758. — M. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicji zes. VII. — T. Wiśniowski. O odkryciu paleolitu z fauną ssawców dyluwialnych [pod Glinianami. Materiały antr.-arch. 1914, XIV. (z 2 tablic.). — Wł. Hrebęniak. Nowi archeologiczni nachidki na terytorii schidnoi Hałczyzny. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. 1915. Tom 122.

386. Janczyn w.

W »Muz. Nacyonalnem« — znaleziona tu plomba — pieczęć ołowiana z napisem.

Wł. Hrebeniak. Nowi arch. nachidki na terytoryi Hałczy-ny. Zap. Tow. Szewcz. 1915. Tom 122, str. 27 (rys.).

387. Kosteniów w.

Często znajduje się tu zabytki przedhistoryczne.

Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1900, str. 145.

388. Kurowice w.

Pod wsią stoi wielka mogiła samotna, kształtu wydłużonego, około 80 kroków długa i 30 szeroka. Lud nazywa ją »tatarską«.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-hist. 1869, str. 85. — Fr. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. Lwów 1875, str. 759. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, str. 37.

389. Laszki królewskie w.

Na polach okopy ziemne. Znaleziono tu wyroby kamienne.

Słownik geograficzny. Tom V.

390. Lahodów w.

Na polu mogiła samotna.

Przyjaciel domowy. Lwów 1863.

391. Peczenia w.

Obok wsi mogiła zw. »pieczyngową«.

J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskw. Moskwa 1871, str. 224.

392. Poluchów w.

Między wsią a m. Glinianami wznosi się kurhan kształtu półksiężycy, podobny do znanych na Ukrainie mogił t. zw. »rozkopanych«. Lud nazywa wielki nasyp ten »mogiłą senatorską«.

J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskw. Moskwa 1871, str. 224. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, str. 37.

393. Słowita w.

Ogromna mogiła zw. tatarską.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. 1869, str. 86.

394. Świrz w.

W muz. Lubomirskich — wykopane tu przypadkiem trzy garnki gliniane i trzy miseczki, z których jedna grubej roboty ma w podstawie dwa otworki.

Katalog muz. Lubomirskich. 1889, nr. 242-7.

395. Wołków w.

W zbiorach Tow. Szewczeni — znaleziony tu przypadkiem pierścień brązowy.

B. J. Muzeum Nauk. Tow. im. Szewcz. Na ziemi naszej. Lwów 1909, nr. 17.

396. Wyżniany w.

Niedaleko wsi wznosi się wielka mogiła z wgłębieniem po środku. Lud opowiada, iż usypać ją miało wojsko 'jakieś.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. 1869, str. 87.

397. Zadwórze w.

W muz. Lubomirskich — znaleziona tu przypadkiem w czasie budowy kolei obręcz brązowa z kółkami wiszącymi, z których cztery są urwane.

Katalog muz. Lubomirskich. 1889, nr. 124.

30. Powiat Rawa ruska, dorzecze Bugu.**398. Biała w.**

W 1893 r. wyorał wieśniak dwa garnki monet złotych i srebrnych. Jakie to były pieniądze nie wiadomo, albowiem od znalazcy odkupili je zaraz żydzi za 10 kor.

»Czas«. Kraków 1893, nr. 167. — Wiadomości numizm.-archeologiczne. Kraków 1896, str. 91.

399. Dyniska w.

W muz. Lubomirskich — płaski kamień trójkątny z dziurkami w kątach.

Katalog muz. Lubomirskich. 1889, nr. 8.

400. Hrebenne w.

W 1888 r. znaleziono na polu żarna kamienne, obecnie w muz. Narodowego Domu we Lwowie. Same żarna są z piaskowca, a kamień do rozcierania z erratycznego granitu fińlandzkiego.

A. Petruszewicz, Żorna kamennoi epochy. Nowa Hałyczyna. Lwów 1891, nr. 13–14. — Teka konserw. Galicyi wschodniej. 1892, str. 158. — F. Świstun. Żernow doistoryczeskoho perjoda i korotka istorja peczenoho chliba. Wistnyk Narodn. Doma. Lwów 1905, str. 91–4.

401. Kamionka wołoska w.

Na niwie zw. »Baba« stać miała figura »baby« kamiennej zasypana — jak lud opowiada — przez piaski.

A. Schneider. Encyklopedya II. 20.

402. Korczmin w.

Pod wsią mogiły.

Słownik geograficzny. 1882, IV.

403. Korczów w.

Pod wsią mogiły. Na wystawie krak. 1873 r. był znaleziony tu »sierp rogowy«.

J. N. Sadowski. Wystawa starożytności w Krakowie. Przegląd polski. 1873, str. 278. — Słownik geograficzny. 1882, IV.

404. Lubicza w.

Pod wsią ślady horodyszcza.

Słownik geograficzny. 1883, V.

405. Magierów m.

Pod wsią ciągnie się wał ziemny.

Słownik geograficzny. 1883, V.

406. Okopy magierowskie w.

Pod wsią ciągnie się wał ziemny.

Słownik geograficzny. 1886, VII.

407. Parypsy w.

Między tą wsią a Przedmieściem niemirowskim rozlega się »zameczysko« o pojedynczych wałach z dwoma przerwami wyraźnymi (bramami), zakreślające elipsę o dłuższej średnicy około 45 m, krótszej zaś 30 m, rozdzieloną od strony łatwo dostępnej nasypem około 4 m wysokim na dwie części, mniejszą i dwa razy od niej większą. Wał ten rozkopano, znajdując w głębokości niewielkiej pokład węgla drzewnego i luźno rozrzucone bryły kamienia. Horodyszcze to podobne jest zupełnie do wałów na górze w Pótyliczu i sięga X—XII w. p. Chr.

Wł. Antoniewicz. Wzdłuż roztocza Lwowsko-Tomaszowskiego. Ziemia. Warszawa 1913, nr. 44.

408. Potylicz m.

Na wzgórzu, we wschodniej stronie doliny potoku potylickiego, nad cerkwią, resztki horodyszcza obszernego.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicji. 1874. II str. 15. — Słownik geograficzny. 1887, VIII.

409. Prusie w.

Na wystawie krakowskiej w 1873 r. było dółtko krzemienne, wykopane tu na brzegu Raty 1867 r. Jest ono koloru ciemnego, wpadającego w niebieski, biało nakrapiane, starannie polerowane, z małymi śladami łupania.

J. N. Sadowski. Wystawa starożytności w Krakowie. Przegląd polski. 1873, str. 278.

410. Rawa ruska m.

W muzeum Podolskiem — wykopaliska tutejsze.

Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3.

411. Rzeczyca w.

Na niwie »pod mogiłą« wznosi się około 2 m wysokości mogiła, na szczycie której leży kamień czworogranny.

412. Szczepiatyn w.

Pod wsią mogiła.

J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871, str. 224.

31. Powiat Rohatyn, dorzecze Dniestru.

413. Bołszowcé m.

Na arch. wystawie 1885 r. we Lwowie były dwie, znalezione tu siekierki krzemienne ze zbiorów ks. L. Ławreckiego.

Pod miasteczkiem mogiła.

Biblioteka Ossolińskich. 1866. Tom VIII, str. 346. — Iz. Szaraniewicz. Pamjatniki hał-ruskoj staryny w izobrażenjach. Lwów 1886, str. 11.

414. Bursztyn m.

Niedaleko kamienia wielkiego, mającego oznaczać miejsce, gdzie poległ jakiś ataman kozacki, wznosi się sześć wielkich mogił »tatarskich«.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topograf.-historycznym. 1869, str. 80. — Słownik geograficzny. 1880, I. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, str. 36.

415. Korostowice w.

Pod wsią mogiły.

M. Potocki. Sprawozdanie czytane na posiedzeniu Grona konserw. Biblioteka Ossolińskich. Lwów 1866. T. III. 346.

416. Kozara w.

Znaleziony nad Dniestrem ząb i kość jakiegoś zwierzęcia kopalnego oddał A. Kirkor do zbiorów Akad. krak.

W nadbrzeżnych skałach piaskowych Dniestru mała jaskinia, a w lesie naprzeciw siebie mogiły.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I. 13. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890. XIV. 33. 36.

417. Lipica w.

Przy budowie kolei w 1889 r. natrafiono na cmentarzysko ciałopalne z ostatnich wieków przedhistorycznych. Dr. Iz. Kopernicki naliczył tu około 200 urn z popiołami zmarłych. Naczynia gliniane z wyjątkiem kilku wykonane były umiejętnie na krążku garncarskim, a ornamentyka ich przypomina motywy znane i używane w dzisiejszej ceramice ludowej. Wyglądem przypominają niektóre formy naczyń gre-

ckich, a inne odmienne zupełnie, podobne są do mis głębokich, umocowanych pośrodku na dość wysokiej nóżce. Naczynia te, wypełnione kośćmi, nakrywano nie osobnemi, do tego przeznaczonemi nakrywkami, lecz czerepami naczyń rozbitych. Między kośćmi niedopalonemi znaleziono wyroby żelazne, jak nożyki, sprzączki i fibule (także brązowe), między którymi występują i typu rzymskiego, zausznicze brązowe, paciorki najróżnorodniejszych kształtów, krążki gliniane, topory rogowe, lusterka metalowe, a co ciekawe i noże krzemienne, dodawane prawdopodobnie ze względów obrzędowych.

Na podstawie przedmiotów tych odnieść należy cmentarzysko to ciałopalne do epoki rzymskiej, między II—III w. po Chr.; stoi ono blisko cmentarzyska, odkrytego przez dra K. Hadaczka koło Przeworska w Galicyi zach.

Przedmioty pochodzące stąd przechowują się w zbiorach Akad. krak. W muzeum »Narodnego Domu« we Lwowie — branzoleta brązowa i paciorka gliniana, wykopane z urną, w której były kości ludzkie. W zbiorach Tow. imienia Szewczenki znajdują się dwie popielnice, znalezione tu w 1913 r.

Na najwyższym szczycie pasa gór, niedaleko resztek horodyszczna, stać miała ongiś figura »baby« kamiennej.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. II. str. 16. — E. Pawłowicz. Wystawa arch.-bibliograf. Inst. Staurop. Przewodnik naukowo-literacki. Lwów 1888, str. 4. — Iz. Szaraniewicz. Oczet iz arch.-bibliogr. wystawki w Staurop. Instytutu. Lwów 1889, nr. 9. 14. — Wiadomości numizm.-arch. Kraków 1899, str. 30; 1891, str. 162. — Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1892, str. 153. — Materiały antrop.-arch. Kraków 1899, III. str. XII. — Mitteilungen d. C.-Kommission. 1898. str. 59. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens str. 130. — K. Hadaczek. Kultura dorzecza Dniestru w epoce cesarstwa rzymskiego. Kraków 1912, str. 4—5. — K. Hadaczek. Cmentarzysko ciałopalne koło Przeworska. Lwów 1909, str. 20. — Wł. Hrebieniak. Nowi arch. nachidki na terytorji Hałyczyny. Zap. Tow. Szewcz. 1915. Tom 122, str. 19.

418. Łopuszna w.

W notatkach A. Schneidra znajduje się wiadomość, która dopiero dzięki W. Szerbakowskiemu zwróciła uwagę uczonych. Na miejscu w Łopusznej dokonał on zdjęcia fotograficznego fragmentu figury kamiennej, wyłowionej około 1850 r. w rzece Lipicy. Figura ta, nazwana »Światowidem«, przedstawiała postać o czterech twarzach i tyłuż nogach; ksiądz miejscowy kazał ją jednak rozbić, jako zabytek pogański, a na zachowanych nogach ustawić krzyż. W takim stanie oglądać można zabytek ten i dziś jeszcze we wsi.

W. Szerbakiwskij. Zapysky Nauk. Tow. im. Szewcz. 1910. Tom 79 (rys.). — B. Janusz. Na ziemi naszej. Lwów 1911, nr. 12. — Idem. Badania dokonane 1911 r. w Galicyi wch. Na ziemi naszej. 1911. nr. 23.

419. Martynów m.

W zbiorach dra Iz. Szaraniewicza był znaleziony tu przypadkiem dyorytowy siekieromdot polerowany, z otworem na toporzysko.

Pod miasteczkiem mogiły.

M. Potocki. Sprawozdanie czytane na posiedzeniu Grona konserw. Galicyi wsch. Biblioteka Ossolińskich. Lwów 1866, tom VIII, str. 346. — Katalog wystawy arch.-etnograf. Lwów 1885.

420. Mikołajów nad Dniestrem m.

Mogiła, zwana »tatarską«.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. Lwów 1869, str. 81. — Słownik geograficzny. Tom VI.

421. Podgrodzie w.

Na wysokiej górze zw. »Werchislan«, ciągną się wały wysokie, okrążające jej wierzchołek od wschodu i zachodu — dawniej zamykały zapewne elipsę.

W. Hrebeniak. Archeologiczni doślidy nad praistorjeju hałyckoj Ukrainy w 1911 r. Diło 1912, nr. 4.

422. Psary w.

Przy budowie nowej drogi w 1909 r. natrafiono na cmentarzysko z szkieletami, zwróconymi głową na zachód,

przy których znaleziono dwa garnki, 2 miseczki, kubek gliniany, szpilkę i zapinkę (agrafkę) miedzianą.

Dr. K. Hadaczek odkrył w 1910 r. jeszcze cztery groby nieuszkodzone. W pierwszym spoczywał szkielet w głębokości 75 cm w pozycji skurczonej, na lewym boku leżący, skierowany głową na południowy-zachód, nogami na półn.-wschód. Na lewym ramieniu miał fibulę brązową, na szyi i piersiach paciorki ze szkła barwnego i bursztynu. Nieco wyżej ukazał się grób drugi. Tworzył go szkielet wydłużony (1·75 m) w głębokości 1·10 m. Głowa zwrócona na południowy-zachód leżała na boku — przy lewym ramieniu znalazła się broszka srebrna, ciemną patyną okryta, przy głowie kolczyk srebrny. Opodal był trzeci grób szkieletowy, częściowo zniszczony. W głębokości $\frac{1}{2}$ m ukazała się tuż obok czaszki misa czerwona bardzo zbutwiała, przy piersiach fibula brązowa. Jeszcze wyżej w odległości 10 m ukazał się grób czwarty w głębokości 80 cm. Szkielet miał pozycję wydłużoną, skierowany głową na południowy-zachód. Przy kościach występowały ślady nieznaczne węgla, ponad szkieletem przytrafiały się w ziemi nasypowej nieliczne kosteczki spalone. Brak przedmiotów.

Inwentarz cmentarzyska wskazuje na epokę rzymską, IV—V w. po Chr.

Większa ilość wydobytych tu naczyń dostała się rządcy dóbr miejscowych.

Sprawozdania Grona c. k. konserw. Galicyi wsch. 1909, str. 8; 1910, str. 10. 11. — K. Hadaczek. Kultura dorzecza Dniestru w epoce ces. rzymskiego. Materiały antr.-arch. 1912, XII, str. 28—30, Tabl. IX—XII.

423. Putiatyńce w.

W muz. Dzieduszyckich — trzy szpile brązowe.

Przewodnik po muz. Dzieduszyckich, Lwów 1907, str. 99.

424. Rohatyn m.

W muzeum Lubomirskich — trzy naczynia gliniane, wykopane na cmentarzysku (?) pod miastem.

Na przedmieściu »Babińce« na górze kształtu mogiły, na której stoi obecnie cerkiew św. Mikołaja, wznosić się miała ongiś figura »baby« kamiennej.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji. 1874, II. str. 134. — J. Dzerowycz. Starynni wykopałny w Rohatyni. »Diło« 1889, nr. 119. — Katalog muzeum Lubomirskich. 1889, nr. 250—2.

425. Ruda w.

W 1886 r. wykopano przypadkiem naczynie brązowe, w którym, w popiele, leżało siedm celtów, przechowanych obecnie w muzeum Dzieduszyckich. Naczynie miało ucha i ozdobione było ornamentem wyciskany.

T. N. Ziemięcki. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1887, XI, str. 56—7 (rys.). — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. str. 123. — Przewodnik po muzeum Dzieduszyckich. 1907, str. 99.

426. Sarnki górne w.

W październiku 1865 r. wyorano pod miedzą garnek gliniany, wypełniony cały rzymskimi monetami srebrnymi od 117—193 r. po Chr. Naczynie rozbite przepadło, a część monet udało się zakupić właścicielowi wsi. Między temi było 4 sztuki Hadryana, 1 żony jego Sabiny, 5 Antonina Piusa, 4 Divae Faustinae, 8 Marka Aurelego (jedna z napisem: M. ANTONINVS AVG — GERM. SARM), 4 żony jego Faustyny, 3 Luciusa Verrusa i 4 Kommoda. Dokładny opis ich w *»Wiadomościach numizmatycznych«*.

W gipsowych skałach labirynt cały jaskiń niejednakowej szerokości. W ścianach ich łóżyska podobne do katakumb, których znaczenie nie jest dotychczas znane.

G. Rzączyński. Auctuarium historiae naturalis curiosae Regni Poloniae. Gdańsk 1745, str. 29. — M. Potocki. Sprawozdanie konserw. Bibl. Ossolińskich. 1866, str. 346. — A. Gruszecki. Biblioteka warszawska. 1878, IV. str. 344. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV. str. 33. — F. Kopera. Monety rzymskie, znalezione na ziemiach naszych. Wiadomości numizm.-

arch. 1897, nr. 3—4. — Kenner-Seidl. Chronik der archäolog. Funde. Wiedeń 1849—67. — K. Hadaczek. »Eos«. Lwów 1898/9, V.

427. Swistelniki w.

W lipcu 1869 r. wyorał wieśniak naczynie z monetami rzymskimi i odsprzedał je natychmiast żydowi.

St. Krzyżanowski. Rocznik dla archeologów. Lwów 1870. str. 167.

428. Tenetniki w.

Między Bukaczowcami a Tenetnikami, o niecały kilometr na północny-wschód od wsi, widnieje grupa 25 kurhanów, nie przechodzących 1½ m wysokości. Z badanych pięciu przez G. Ossowskiego w 1889 r. okazało się, że wszystkie były ciążopalne. Każda mogiła mieści w grobach po kilka naczyń, pod każdym względem wyglądu prostego. Rozmieszczenie naczyń tych po brzegach nasypów wyjaśnia, iż kształty dzisiejsze kurhanów wytworzyły się z kilku kopców mniejszych, sypanych obok siebie nad każdym grobem osobnym. Brak jakichkolwiek przedmiotów między kostkami utrudnia bardzo oznaczenie epoki, do której należą groby. Sądząc po bardzo prymitywnej ceramice i po znalezionych w nasypach kurhanowych odszczepkach krzemiennych, odnosi je G. Ossowski do neolitu, co nie zdaje się całkiem możliwym.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, str. 38—40. — Wiadomości numizm.-arch. 1890, str. 59.

429. Wiszniów w.

Koło wsi mogiły.

J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskwi. Moskwa 1871. str. 224.

430. Zalipie w.

Na polach mogiły, wgłębite od środka, wyglądają jakby otoczone wałami.

Wł. Hrebeniak. Archeologiczni dośлідy nad praistorjeju historyckoj Ukrainy w 1911 r. »Diło« 1912, nr. 4.

32. Powiat Rudki, dorzecze Dniestru.**431. Chłopy w.**

W muz. Lubomirskich — para branzolet brązowych, z których jedna nadłamana.

Katalog muz. Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 122.

432. Horożanka mała w.

W »Nacjon. Muzeum« — znalezione tu na Saskiej dominikalnej dwie siekierki kamienne z otworami.

Wł. Hrebeniak. Nowi arch. nachidki na terytorji schidnoi Hałyczyny. Zap. Tow. Szewcz. 1915. Tom 122.

433. Klicko w.

W muz. Nauk. Tow. im. Szewczenki — krzemienno-topór z nadpoczętem szlifowaniem i odszczepki krzemienne.

Tymczasowyj katalog ukr. nacjon. Muzeja pry Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów nr. 539. 589. 590.

434. Komarno m.

Pod miasteczkiem okopy ziemne, nazywane »szwedzkimi«.

Słownik geograficzny. Warszawa 1882, IV.

435. Koropuż w.

Pod wsią okopy i mogiły.

Słownik geograficzny. 1882, IV.

436. Kupnowice w.

Cmentarzysko przedhistoryczne.

Słownik geograficzny. 1882, IV.

437. Laszki związane w.

Pod wsią mogiła; znaleźć miano narzędzia kamienne.

Słownik geograficzny. V.

438. Podzwierzyniec w.

W muz. Tow. przyj. nauk w Przemyśle — dwa wykopane tu groty żelazne.

Rocznik Tow. przyj. nauk. Przemyśl 1912, str. 109.

439. Porzecze zadwórne w.

A. Schneider odkrył tu w 1877 r. ślady osady przedhistorycznej.

A. Schneider. Tydzień literacki. Lwów 1877, V. str. 778.

440. Rudki m.

W muz. Dzieduszyckich — znaleziona tu urna z gliny szlamowanej, wykopana razem z mieczem żelaznym i grotem. Był to grób ciałopalny z epoki rzymskiej II—III w. po Chr.

K. Hadaczek. Cmentarzysko ciałopalne koło Przeworska. Lwów 1909, str. 19 (rys.).

33. Powiat Sambor, dorzecze Dniestru.**441. Biskowice w.**

W muz. Tow. przyj. nauk w Przemyślu — nożyki krzemienne.

Rocznik Tow. przyj. nauk. Przemyśl 1912, str. 107.

442. Kulczyce w.

Pod wsią okopy ziemne i mogiły.

Słownik geograficzny. 1882, IV.

443. Łąka w.

Pod wsią okopy i mogiły.

Słownik geograficzny, 1883, V.

444. Maksymowice w.

Pod wsią okopy ziemne.

Słownik geograficzny. V.

445. Olszanik w.

W zbiorach Nauk. Tow. im. Szewczenki — kamienny siekieromłot z nadpoczętym otworem na toporzysko, tudzież połowa topora gładzonego.

B. J. Muzeum Tow. im. Szewcz. Na ziemi naszej. 1909, nr. 17. — Tymczasowyj katalog Muzeja pry Tow. Szewcz. nr. 541. 544.

446. Rajtarowice w.

W muz. Lubomirskich — misa gliniana i urna z kostkami, ornamentowana liniami.

Ż. Pauli. Starożytności galicyjskie. Lwów 1840, str. 36.

447. Rakowa w.

W zbiorach p. Czesława Kozłowieckiego w Rakowej był jeden siekieromłot z piaskowca, dwa z dyorytu, przedmiot kształtu kuli i nożyk krzemienny.

Katalog działu etnograf. powsz. wystawy kraj. Lwów 1894.

34. Powiat Sanok, dorzecze Sanu.**448. Zarszyn m.**

W muz. Lubomirskich przechowuje się odkryty tu skarb brązowy, składający się z naramiennika, czterech naszyjników, szpilki z tarczką spiralną, dwu branzolet spiralnych o ośmiu kręgach, tudzież fragmentów naramiennika i szpili.

Katalog wystawy arch.-etnogr. Lwów 1885, nr. 429—431. —

Katalog muz. im. Lubomirskich. 1889, nr. 141—150.

35. Powiat Skałat, dorzecze Dniestru.**449. Borki małe w.**

Znalezione tu przypadkiem dłuta krzemienne, kliny i toporki, były na wystawie 1894 r. we Lwowie.

Katalog działu etnograf. powsz. wystawy krajowej. Lwów 1894, str. 17. 18.

450. Grzymałów m.

W mogile, w lesie, znaleziono dzbanek gliniany, grociki krzemienne, dłuta, klin i nożyk; przedmioty te były w zbiorach p. L. Skarbowskiego w Toustem.

Katalog działu etnograf. powsz. wystawy kraj. Lwów 1894, str. 21. 22.

451. Hałuszczyńce w.

W zbiorach Stauropigii — monety rzymskie.

H. Święcicki. Opys muzeja Staurop. Instytutu. Lwów 1908, str. 224.

452. Hlebów w.

Ślady osady neolitycznej, jak wnosić można z rysunku naczynia malowanego, znalezione w tej miejscowości — rysunek przechowuje się w zbiorach uniwersytetu krakowskiego. W posiadaniu p. L. Skarbowskiego w Toustem była, znaleziona tu paciorka chalcedonowa.

Katalog działu etnograf. powsz. wystawy kraj. Lwów 1894, nr. 203. — Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków. 1906.

453. Kałaharówka z przysiółkiem Kręciłów w.

Przy oraniu natrafia się na naczynia gliniane z ściankami grubymi. W zbiorach p. L. Skarbowskiego w Toustem — dwa przypadkiem znalezione tu dłuta kamienne i amulet w kształcie głowy zwierzęcej z dziurką do przewieszania.

Na posiedzeniu komisji antrop. Akad. krak. (czerwiec 1902) przedłożył dr. Wł. Demetrykiewicz podobiznę fotograficzną ozdób srebrnych z wczesno-historycznej epoki, znalezionych na horodyszczu w Kręciłowie.

Katalog oddziału etnograf. powsz. wystawy we Lwowie wymienia znalezione tu dwie zausznice brązowe, fibule i pierścień.

W pobliżeniu wzgórzu ciągną się jaskinie obszerne.

W muz. Podolskiem w Tarnopolu — dwie figurki gliniane, czarka gliniana, narzędzia krzemienne i szkło rzymskie, przedstawiające postać zwierzęcia jakiegoś.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topograf.-histor. 1869, str. 89. — Katalog działu etnogr. powsz. wystawy kraj. Lwów 1894, nr. 115. 116. 117. 120. 137. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens str. 130. — Materiały antrop.-arch. 1903, VI. str. XI. — Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków. 1906. — Sprawozdania Grona c. k. konserwatorów Galicyi wsch. 1910, str. 8. — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 2.

454. Łąka mała w.

Znaleziono przypadkiem siekierkę kamienną.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków. 1906, str. 43.

455. Nowosiółka w.

Niedaleko dworu wznosił się wielki kurhan kamienny, przekopany 1884 r. przez właściciela wsi Wł. Fedorowicza. Znalazł w nim zniszczony w części szkielet w pozycji siedzącej na pomoście, ubitym z gliny na podłożonych płytach kamiennych. Na tem wznosiła się budowla na słupach drewnianych w rodzaju dachu, przysypana ziemią i kamieniami. Przy szkielecie stały dwa naczynia rozbite, z kostkami zwierzęcymi w jednym. Prócz tego wydobyto 14 kawałków jakiegoś kamienia żelazistego i baryłeczkę kościaną, 9 cm długą, do przytrzymywania rzemienia lub sznurka. Znaleziono ponadto rozrzucone w nasypie całym żelazne, zardzewiałe wędzidełka końskie, liczne blaszki żelazne, 2 cm długie a 1½ cm szerokie, nożyk krzemienisty i liczne kości zwierzęce.

O kilkaset kroków od tego kurhanu, w kierunku prostym od dworu nowosielskiego, widać było okrągłą grupę kamieni, wystających z ziemi, podobną do niewielkiego kurhanu. Nasyp ten zbadał w 1890 r. G. Ossowski. Po zdjęciu wierzchniej warstwy ziemi, pokrywającej wystające kamienie, wystąpił całkiem wyraźnie krąg kamienny, 4 m średnicy. Cała powierzchnia tego kręgu zawałona była różnej wielkości bryłami, wznoszącymi się stożkowato na wysokość 1 m. Po wybraniu kamieni przedstawiał spód płaszczyznę, na której w zachodnim półkolu, kilkanaście centymetrów od środka, stała część dolna jakiegoś naczynia niecałego, nieforemnie z gliny ulepionego. Obok niego rozsypane były białe, nie wiadomo czy nie ludzkie kości. W tym samym kierunku, o metr dalej, leżało na bok przechylone i ciężarem brył rozbite, wielkie naczynie gliniane, całkiem innego wyrobu od poprzedniego. Wewnątrz wypełnione było samą ziemią. O metr dalej, ku południowi, stała, też ciężarem kamieni rozbita misa piękna; między nią, a naczyniem poprzednim rozrzucone były kości przepalone. Misa ta jest odmiennego wyrobu od dwu innych naczyń glinianych. Prócz nich nie znaleziono niczego więcej.

Wł. Fedorowicz. Przegląd archeologiczny. Lwów 1890, IV.

str. 186—190. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV. str. 70—3 (rys.). — Wiadomości numizm.-archeologiczne. 1892, str. 348. — Katalog działu etnograf. powsz. wystawy krajowej. Lwów 1894.

456. Okno w.

Na polach sporo mogił, ledwie widocznych, z których kilka rozkopał Wł. Fedorowicz w obecności A. Kirkora, znajdując w nich same naczynia z kostkami.

W Muz. Podolskiem — monety rzymskie.

A. Kirkor. Wycieczka na Podole. »Kłosy«. 1877, str. 366. — Idem. Zbiór wiad. do antr. kraj, 1877. I. str. 14. — Słownik geograficzny. 1886, VII. — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 11.

457. Orzechowce w.

Na wystawie kraj. we Lwowie w 1894 r. była między innymi zabytkami przedhistorycznymi część górna buławy brązowej, wydobyta ze Zbrucza — przechowywała się w zbiorach p. L. Skarbowskiego w Toustem.

Katalog działu etnograf. wystawy kraj. Lwów 1894. — Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków. 1906.

458. Ostapie w.

W muzeum Podolskiem — młot kamienny.

Przewodnik po Muz. Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3.

459. Rasztowce w.

Góra z trzema wałami i fosą (horodyszczce) zwana Dźwinnogrodem. Na stoku wzgórza dwie połączone ze sobą jaskinie.

W ciągnących się przez tę miejscowość górach »Miodobory« znajdują się monety rzymskie.

W dolinie zw. »Babina« stać miała ongiś figura »baby« kamiennej.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. 1874, II. 182. — A. Kirkor. Wycieczka na Podole. »Kłosy«. 1877, str. 378. 379. — Rocznik Zarządu Akad. umiej. Kraków 1877, str. 99. — A. Kohn u. C. Mehlis. Materialien. Jena 1879, II. 196. — Słownik geograficzny. 1888, IX.

460. Rożyska w.

Kilka znalezionych tu przedmiotów kamiennych — w c. k. muzeum we Wiedniu, a jeden klin krzemienny w muzeum Lubomirskich we Lwowie.

E. Sacken. Leitfaden zur Kenntniss des heidn. Altertums. Wiedeń 1865, str. 80. — J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda w Moskwi. Moskwa 1871, str. 224.

461. Soroka w.

Znaleziono tu przypadkiem siekiere i klin dyorytowy. W zbiorach Akad. krak. — siekierka krzemienna i paciorek gliniany.

Katalog wystawy kraj. Lwów 1894. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV. str. 82.

462. Stawki w.

W Muz. Podolskiem — potężny granitowy młot gładzony z otworem na trzonek, wydobyty z grobu szkieletowego.

Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3. —

463. Tarnoruda w.

W Muz. Podolskiem — szkło rzymskie, wydobyte z grobu tu odkrytego.

Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 2.

464. Touste m.

W okolicach miasta ślady osady neolitycznej.

Niedaleko cmentarza zbadał G. Ossowski w 1890 roku obszar, na którym odkrył grupę kilkudziesięciu kamieni, układanych przy sobie, nieznanego przeznaczenia.

W licznych miejscach całej okolicy znajdowano w różnych czasach wyroby krzemienne i kamienne — obecnie w zbiorach Akad. krak.

Wł. Fedorowicz. Rozkopka mogiły u stóp Miodoborskich. Przegląd archeologiczny. Lwów 1890, IV. str. 186—190. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV. str. 11. 69—70. 81. — Katalog działu etnograf. wystawy krajowej. Lwów 1894.

36. Powiat Śniatyn, dorzecze Dniestru.

465. Bełełuja w.

Z 23 znalezionych tu przypadkiem razem noży krzemiennych — dziesięć dostało się do zbiorów Tow. im. Szewczenki we Lwowie; są całkiem nieużywane, 12—18 cm długie.

Na niwie »Babki« spotyka się fragmenty ceramiki i kości ludzkie.

Na wystawie etnograf. w Kołomyi 1880 r. była znaleziona tu strzała i moneta złota.

Znajdują się tu monety rzymskie z czasów Teodozyusza, Gracyana, Honoryusza i Arkadyusza (IV—V po Chr.).

B. Płoszczański. Literaturny Sbornyk hał-rusk. Matycy. Lwów 1870, str. 50—7. — A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. Lwów 1874, II. str. 180. — Katalog przedmiotów etnograf. wystawy. Kołomya 1880, str. 19. — B. J. Muzeum Nauk. Tow. im. Szewczenki. Na ziemi naszej. 1909, nr. 17. — Tymczasowy katalog ukr. nacjon. Muzeja pry Nauk. Tow. im. Szewcz. nr. 516—525.

466. Oleszków w.

Mogiła i wały.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. 1874, II. str. 389.

467. Podwysoka w.

Kilka mogił niezbadanych.

A. Kirkor. Rozprawy z posiedzeń wydz. histor.-filozof. Akad. umiej. Kraków V. str. 294.

468. Rożniów w.

W zbiorach Akad. krak. — siekieromłot kamienny wraz z rysunkiem grobu kamiennego, w którym był znaleziony.

Rocznik Zarządu Akad. umiej. Kraków 1880, str. 149.

469. Śniatyn m.

W zbiorach Akad. krak. — nóż krzemienny, znaleziony nad Prutem.

W muzeum Dzieduszyckich — czarno-lśniący garnek.

W muzeum Stauropigii — monety rzymskie.

Na wystawie arch.-etnograf. we Lwowie 1885 r. były ze zbioru dra Al. Czołowskiego monety rzymskie: Faustyny Augusty, Filipa Araba i L. Verra.

Katalog wystawy arch.-etnograf. Lwów 1885, nr. 2002. — Przewodnik po muzeum Dzieduszyckich. 1907, str. 95. — H. Święcicki. Opys muzeja Stauropig. Instytutu. Lwów 1908, str. 224.

470. Trościaniec w.

Na »Pawłowej górze«, obok niwy »na Dubyniakach« w glinisku znaleziono przypadkiem około 1882 r. kości — jak zdaje się — mamuta, a w kilka lat potem i resztę szkieletu jego. Kości te spaliły dzieci.

H. Grochowska. Podania, wierzenia i zwyczaje we wsi Trościancu. Lud. Lwów 1903, str. 386-7.

37. Powiat Sokal, dorzecze Bugu.

471. Bełz m.

W muz. Lubomirskich — wykopany w okolicach miasta, przy robotach kolejowych 1883 r. dzbanek z gliny czarnej, z długą szyjką, u dołu rozszerzony, tudzież miecz żelazny, z obu stron złotem inkrustowany, wydobyty z bagniska w dolinie Żułkin.

W czasie regulacji Sołokii w 1913 r. wykopano drobne żelaziwa i garnki, zatracone następnie.

W Muzeum Podolskiem w Tarnopolu — wykopaliska tutejsze.

W zbiorach Tow. im. Szewczenki przechowuje się naczyń kilka typu Czechy—Wysocko, tudzież dwie spirale bronzowe.

Katalog muz. im. Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 460. 859. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1907, str. 26. — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3. — Wł. Hrebeniak. Ślidy skytskoi kultury w Hałyczyni. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. Tom. 117, str. 19.

472. Bendiucha w.

Przy budowie drogi do Sokala wykopano urnę czarną

z podstawą wążką, ozdobioną u góry ornamentem meandrowym — jest to zabytek epoki rzymskiej II—III w. po Chr., obecnie w muzeum Dzieduszyckich.

K. Hadaček. Cmentarzysko ciałopalne koło Przeworska. Lwów 1909. str. 19 (rys.).

473. Bobiatyn w.

W północnej stronie wsi, obok dworu, ślady okopów.

B. Sokalski. Powiat sokalski. Lwów 1899, str. 466.

474 a. Budynin w.

W ogrodzie dworskim ślady okopów.

B. Sokalski. Powiat sokalski. str. 467.

474 b. Byszów w.

W muz. Dzieduszyckich — wykopane tu przedmioty: branzoletka brązowa i garnuszek, ozdobiony dwiema liniami rytemi, pochodzące z grobu szkieletowego typu Czechy—Wysocko.

Sprawozdanie Grona konserw. Galicji wsch. 1910, str. 10.

475. Cebłów w.

Wysoka mogiła na drodze, przechodzącej wierzchem południowego wału sokalskiego, będącego ważnym szlakiem, oznaczonym rzędem kurhanów pokaźnych.

M. Łomnicki. Atlas geologiczny. 1898, X. — B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 467.

476. Chorobrów w.

Na ogrodzie dworskim ślady wałów.

B. Sokalski. Powiat sokalski. str. 468.

477. Cieląż w.

Na piaskach ślady osady neolitycznej z fragmentami ceramiki, okrzeskami krzemiennymi i kamykami do gładzenia.

Pośród pól, w północno-zachodniej stronie, mogiła samotna.

M. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicji. 1898, X.

B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 312.

478. Hohołów w.

Na wydmie piaskowej, między tą wsią a Radwańcami, ślady osady przedhistorycznej.

A. Sokalski. Powiat sokalski, str. 480 (notka).

479. Horodłowice w.

Na niwie »Łysa góra« — mogiła.

B. Sokalski. Powiat sokalski str. 470.

480. Horodyszczce bazylikańskie w.

Na wydmach piaskowych ślady osady przedhistorycznej.

B. Sokalski. Powiat sokalski str. 470.

481. Ilkowice w.

Koło młyna natrafiono przypadkiem na depozyt kilkunastu okrzesków krzemienych, między którymi widać było grudki gliny spalonej i węgla.

W zachodniej stronie wsi — mogiła.

Kwartalnik historyczny. 1905, str. 681.

482. Jastrzębica w.

Na południowy-wschód od wsi, na nizko położonych pastwiskach, widać fragmenty ceramiki, a trafiają się też narzędzia kwarcytowe do gładzenia.

W muzeum Tow. Szewcz. — piękne gładzone dółtko i fragmenty ceramiki.

M. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicyi. VII. — B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 308. — B. J. Muzeum Nauk. Tow. im. Szewczenki. Na ziemi naszej. 1909, nr. 17. — Tymczasowy katalog ukr. Muzeja pry Tow. im. Szewcz. nr. 626—635.

483. Kopytów w.

W dość znacznem oddaleniu od wsi — dwie mogiły.

B. Sokalski. Powiat sokalski str. 473.

484. Korczyn w.

Pod wsią mogiły.

Słownik geograficzny. 1882, IV.

485. Kościaszyn w.

Pod wsią horodyszczce. Znaleziono naczynia gliniane.

Słownik geograficzny. 1882, IV.

486. Krystynopol m.

W 1878 r. przy równaniu ziemi pod kolej odkryto na polach nowodworskich, pod miasteczkiem, kilka urn glinianych z popiołami, nożyki i piłki krzemienne, tudzież wyroby żelazne. Między tymi ostatnimi były miecze, dzidy, umba i rączki od tarcz. Między naczyniami wyróżnia się jedno czarne z lśniąca powierzchnią. Urna ta i miecz żelazny pochodzą z ciepłopalnego grobu rzymskiej epoki II—III w. po Chr. — obecnie w muzeum Dzieduszyckich.

Litopis monastyrza OO. Wasylian w Krystynopoli. Lwów 1893, str. 70. — K. Hadaček. Cmentarzisko ciepłopalne koło Przeworska. Lwów 1909, str. 18 (rys.).

487. Leszczków w.

Pod wsią mogiła.

Słownik geograficzny V.

488. Liski w.

Mogiła zorana w części. Miano znaleźć wyroby kamienne.

Słownik geograficzny V. — B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 312.

489. Nowydwór w.

Przy budowie gościńca wykopano narzędzia krzemienne, naramiennik brązowy i urny. Przy urnach niektórych miały być białe w odstępach równych ostrza dzid, a na nich samych leżały ostrogi, przykryte umbem od tarczy. Przedmioty te przechowują się w muzeum Dzieduszyckich (patrz Krystynopol).

Przewodnik po muzeum Dzieduszyckich. 1907, str. 97.

490. Oserdów w.

Przy drodze mogiła z figurą M. Boskiej.

B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 312.

491. Ostrów w.

Niwę, oblaną wodami Sołokii i znacznie wzniesioną, nazywają »zaczyszczem«. Tradycja ludowa powiada, iż było

tu kiedyś miasto. Widać tam ślady zamku historycznego z tych czasów, co bełzki, lecz pod jego szczątkami widoczne ślady osady przedhistorycznej. W muzeum Lubomirskich jest znaleziony na zamczysku płaski klin krzemienny.

Na wzgórku obok cerkwi znaleziono celt brązowy, a na obejściu wieśniaka $1\frac{1}{2}$ m pod ziemią szkielet ludzki z dzidą i toporem.

Pod wsią mogiła.

Słownik geograficzny. 1886, VII. — Katalog muzeum im. Lubomirskich. 1889, nr. 8. — B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 309. 310. 477. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1907, str. 4.

492. Parchacz w.

Na wydmie piaskowej nad Bugiem i Rata ślady osady przedhistorycznej.

M. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicyi. 1898, X. — B. Sokalski. Powiat sokalski str. 309. 477.

493. Poździej w.

Na polu pod lasem mogiła, $1\frac{1}{2}$ m wysokości; na niej i wokoło znajduje się fragmenty ceramiki i krzemienie.

J. Głowaćki. Trudy I arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1877, str. 224. — B. Sokalski. Powiat sokalski str. 312.

494. Przewodów w.

Za folwarkiem Dąbrową odkrywa się glina, w której obok skamienielin trafiają się też spaleniska przedhistoryczne z kawałkami gliny przepalanej. Na polach znajdują się krzemienie obrobione — zbiór ich przechowuje się w muzeum Dzieduszyckich. Monety rzymskie i greckie w zbiorach p. Obrębskiego w Tartakowie.

Na łąnie dworskim »Debety« uzbierał p. Obrębski sporo paciorków proweniencji rzymskiej. Wśród licznych okazów szklanych i kamiennych, rozmaitych kolorów wyróżniają się perły kryształowe, białe, szare, zielone i czerwone.

A. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicyi. 1898, X. — B. Sokalski. Powiat sokalski. 1899, str. 309--10. — Przewodnik po Janusz B., Zabytki przedhistoryczne.

muzeum Dzieduszyckich. 1907, str. 99. 100. — K. Hadaczek. Kultura dorzecza Dniestru w epoce ces. rzymskiego. Materiały antr.-arch. XII. str. 31, tabl. XIII.

495. Radwańce w.

Na wydmie w przysiółku Wulka i w lesie »Rudki«, oraz na północ skraju lasu na niwie »Czarna rola« widoczne ślady osady neolitycznej.

Między wsią a Wulką radwaniecką wznoszą się trzy mogiły, nazywane przez lud »Kniehynie«. Do miejsca tego przywiązane jest podanie, iż spotkały się tu trzy wesela z Radwaniec, Tyszycy i Hohołowa i żadne nie chciało ustąpić drugiemu. W wszczętej bójce zabite zostały wszystkie trzy młode (kniehynie), pochowane w trzech mogiłach osobnych.

Znaleziono tu monetę rzymską Ant. Piusa.

M. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicyi zes. VII. — B. Sokalski. Powiat sokalski. Lwów 1899, str. 308. 480. — Sprawozdania Grona konserw. Lwów 1907, str. 4.

496. Rożdżatów w.

Nad potokiem »Białystok« — okopy z rowami, zwane przez lud »zamkiem«. Obecnie znajduje się tam chmielarnia, a lud opowiada, że przy wbijaniu tyk pod chmiel słychać pod ziemią dudnienie.

Pod wsią mogiła.

Słownik geograficzny. 1888, IX. — B. Sokalski. Powiat sokalski. 1890, str. 481 (notka).

497. Sielec bełzki w.

W muzeum Dzieduszyckich — wykopane tu w przysiółku Zawonie w czasie regulacji Bugu wyroby krzemienne i rogi jelenie.

Na niwie nad Bugiem ślady osady przedhistorycznej.

B. Sokalski. Powiat sokalski. Lwów 1899, str. 24.

498. Skomorochy w.

Na niwie »Dymnica« ślady osady przedhistorycznej.

Na ogrodzie w 1890 r. znaleziono dwa większe skrobacze krzemienne, oddane do muz. Dzieduszyckich.

B. Sokalski. Powiat sokalski str. 309. 482.

499. Sokal m.

Na miejscu cegielni dzisiejszej, obok dworca kolejowego, wykopano przy szkielecie dłutko krzemienne i topór. W muz. Dzieduszyckich jest znaleziony w Bugu młotek kościany z otworem na rączkę.

Przypadkiem znaleziono fibulę brązową typu rzymskiego i kolczyki srebrne z trzema gałkami.

W Muz. Podolskiem — wykopaliska tutejsze.

Znaleziono tu pierścień złoty z gemmą grecką (?).

W pobliżu wiele mogił.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. Lwów 1869, str. 68. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiciens str. 130. 133. — B. Sokalski. Powiat sokalski str. 24. 310. — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol, 1913, str. 3. — Wł. Hrebieniak. Nowi arch. nachidki na terytoriji Hałyczyny. Zap. Tow. Szewcz. 1915. Tom 122. str. 18 (rys.).

500. Spasów w.

Znajdowano tu wyroby krzemienne, z których kilka oddano do muz. Dzieduszyckich.

Znaleziono tu gliniany ciężarek tkacki.

J. Czerkawski. Rzut oka na przyrodę okolic Lwowwa. Lwów 1876, str. 30. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1906, str. 26.

501. Starogród w.

Z samej nazwy wnosić można, iż była tu ongiś osada starożytna, czego dowodem zabytki, znajduwane licznie w nadbrzeżnych urwiskach Bugu zw. »Złota góra«. W miejscu, gdzie rzeka skręca do wsi, po roztopach wiosennych i deszczach, odsłaniają się szkielety ludzkie i naczynia gliniane, obłożone kamieniami przepalonymi. W glinisku przy drodze z Pieczyhor do Starogrodu znaleziono granitowy rozcieracz od żarn przedhistorycznych.

Na północ od wsi, na polu nad Bugiem, znajdują się

fragmenty ceramiki neolitycznej (z ornamentem sznurkowym), brązowej i słowiańskiej.

M. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicyi. 1898, X. — B. Sokalski. Powiat sokalski. 1899, str. 309. 483. — Sprawozdania Grona c. k. konserw. Galicyi wsch. 1907, str. 4.

502. Świtarzów w.

Wieśniak pewien natrafił przy kopaniu jamy pod słup na kilkadziesiąt odszczepków krzemiennych różnego kształtu, które odkupił od niego p. N. Obrębski z Tartakowa.

B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 309.

503. Szmitków w.

Przy drodze do Leszczkowa stoi mogiła okrągła 5 $\frac{1}{2}$ m wysoka,

B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 312.

504. Tartaków w.

W 1911 r. odkryto na łąnie ślady wykopaliskowe, ale badań nie przeprowadzono.

505. Torki w.

W ogrodzie dworskim ciągną się wały ziemne — znaleziono tam w 1887 r. kulę kamienną.

B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 485 (notka).

506. Ulwówek w.

»Na łąkach«, na wydmie, ślady osady neolitycznej, takie same na północ od wsi, nad rzeką.

W czasie kopania kartofli odkryto w 1913 r. przedhistoryczne cmentarzysko szkieletowe i urnowe. W grobach szkieletowych znaleziono 5 szkieletów z głowami zwróconymi na południe, a przy nich brzolety, guziki, kolczyki i liczne naczynia. Cmentarzysko należy do typu Czechy—Wysocko.

B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 309. — M. Łomnicki. Atlas geologiczny. 1898, X. — »Diło«. Lwów 1913, nr. 273. — Wł. Hrebieniak. Ślady skytskiej kultury w Hałyczyni. Zap. Tow. Szewcz. Tom. 117, str. 19.

507. Wojsławice w.

Przy drodze do Starogrodu niewielki nasyp, zwany mogiłą.

B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 312.

508. Wołswin w.

Na niwie »stare sioło« i na wydmach nad Bugiem ślady osady przedhistorycznej.

B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 309.

509. Zawisznia w.

Przy drodze do Boratyna — mogiła, zw. boratyńska. Przy rozkopywaniu jej nie znaleziono niczego.

B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 312.

510. Żabcze w.

W południowej stronie wsi — mogiła $5\frac{1}{2}$ m wysoka zwana »bezejewską«.

B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 311.

511. Żuzel w.

Na południowy-wschód od wsi stoją dwie mogiły, z których jedna tylko zachowała się cało, podczas gdy druga jest już zupełnie zorana. Przy rozkopywaniu pierwszej znalazł nauczyciel miejscowy tylko flaszkę.

B. Sokalski. Powiat sokalski, str. 311.

38. Powiat Stanisławów, dorzecze Dniestru.**512. Błudniki w.**

W dąbrowie nad »Biduniem« rozkopywał dr. Szaraniewicz w 1884 r. jedną mogiłę $1\frac{1}{2}$ m wysoką, obok której jest jeszcze 11 innych.

Na wystawie arch. w 1885 r. we Lwowie była ze zbiorów dra Al. Czołowskiego znaleziona tu siekierka nefrytowa.

Katalog wystawy arch.-etnograficznej. Lwów 1885. — Iz. Szaraniewicz. Pamjatnyki hał-ruskoj staryny w izobraženjach. Lwów 1886, str. 10. — Idem. O rezultatach poszukiwań arch. w okolicy Halicza w r. 1884 i 1885. Lwów 1886, str. 78—

80. — Idem. Otczet iz arch.-bibliograficzeskoi wystawky w Staurop. Instytuti. Lwów 1889, str. 18, nr. 16. — Katalog działu etnograf. wystawy kraj. Lwów 1894.

513. Bryń w.

Na załukwiańskich polach widać dużo mogił, niektóre wysokości kilku metrów. W lasach bryńskich rozlega się hodryszcze z wałami i fosami, zwane »bramą halicką«.

R. Zakłyński. »Diło«. Lwów 1907, nr. 92.

514. Czernijów w.

W 1878 r. rozkopywał mogiły tutejsze paroch miejscowy i znalazł w jednej z nich obok szkieletu ludzkiego naczynie z monetami rzymskimi, palestyńskimi, arabskimi i bizantyńskimi. Dr. Al. Czołowski uratował tylko 45 sztuk z nich, a resztę przetopił ksiądz na dzwony. Między zachowanymi znajdują się monety: Aleksandra Janneusza (105—79), Heroda Agryppy (48—99), Augusta, Julii Augusty, Tyberyusza (14—37), Nerona (54—68), kolonii Askalonu, Antyocho II, kolonii Nicei, Konstancyjna W., Walentyniana, tudzież żydowskie, bizantyńskie i arabskie.

Katalog wystawy arch.-etnograf. Lwów 1885, nr. 2002. — F. Hahn, F. Hochstetter und A. Pokorny. Allgemeine Erdkunde. Prag—Leipzig 1886. Tom I. str. 602 (widok mogił). — Al. Szarłowski. Stanisławów i powiat stanisławowski. Stanisławów 1887, str. 333. — Fr. Jaworski. Jaką drogą poszły zabytki. Tydzień 1905, str. 283. — Sprawozdania Grona konserw. Lwów 1906, str. 28.

515. Dubowce w.

Wielka mogiła nieznanego pochodzenia.

H. Stupnicki. Galicya. 1869, str. 79. — Słownik geograficzny. 1881, II. — Al. Szarłowski. Stanisławów i powiat stanisławowski. Stanisławów 1887, str. 335.

516. Halicz m.

W muz. Domu Narodnego we Lwowie przechowują się znalezione pod Haliczem dłuta, noże i groty krzemienne, tudzież cztery celtly brązowe, wykopane pod podłogą starożytnej cerkwi drewnianej św. Mikołaja.

W 1828 r. wykopano w kurhanie pod miastem wielki nóż brązowy z wyrobioną rączką, pokryty piękną patyną — znajdować się ma w muz. Lubomirskich, gdzie jest też znaleziona tu siekiera kamienna z otworem na toporzysko.

Przy rozkopywaniu fundamentów cerkwi św. Spasa natrafiono na naszyjnik brązowy z wyobrażeniem głowy ludzkiej (meduzy) na obu końcach, brązowy wisiorek z uszkiem i części szklanych branzolet kolorowych.

Na niwie »Czterwertyki« wykopano przypadkiem lampę brązową, którą zakupiło muzeum Dzieduszyckich; obok tej niwy znajduje się mnóstwo fragmentów ceramiki i różnego żelastwa.

W muz. Staurop. Instytutu — znalezione tu monety rzymskie.

Ż. Pauli. Starożytności galicyjskie. Lwów 1840, str. 27. — J. Kraszewski. Sztuka u Słowian. Wilno 1860, str. 48. — A. Kirkor. O znaczeniu i ważności zabytków pierwotnych. Kraków 1882, str. 39. 40. — Katalog wystawy arch-etnograficznej. Lwów 1885 (wykopaliska halickie). — Iz. Szaraniewicz. O rezultatach poszukiwań arch. w okolicach Halicza w r. 1884 i 1885. Lwów 1886, str. 69. — Idem. Pamjatnyki hał-ruskoj staryny w izobrażenjach. Lwów 1886, str. 11. — Al. Szarłowski. Stanisławów i powiat stanisławowski. Stanisławów 1887, str. 335—346. — Iz. Szaraniewicz. Oczet iz arch.-bibliograf. wystawki w Staurop. Instytutu. Lwów 1889, str. 17. 18. 20. — Katalog muz. Lubomirskich. Lwów 1889, str. 6, nr. 1. — H. Święcicki. Opyś muzeja Staurop. Instytutu. Lwów 1908, str. 224.

517. Jezupol m.

W górze, niedaleko miasteczka, nad rzeką Bystrzycą są jaskinie. Na górze tej miało być cmentarzysko przedhistoryczne, później horodyszcze i monaster bazylikański; znajdują się tu wyroby kamienne i czerepy gliniane.

A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka Warszawska 1878, str. 345. — Al. Szarłowski. Stanisławów i pow. stanisławowski. Stanisławów 1887, str. 347.

518. Kołodziejów w.

Pod wsią mogiła niezbadana.

M. Potocki. Sprawozdanie konserwatorskie. Biblioteka Ossolińskich. Lwów 1866, VIII. str. 346.

519. Komarów w.

W 1886 r. rozkopał T. Ziemięcki na uroczysku pod lasem 4 mogiły. W pierwszej prócz krzemyka w głębokości 1'05 m nie było nic innego. W drugiej, w głębokości 90 cm znalazł się tylko nożyk krzemienisty i jeden krzemik mniejszy. Trzecia mogiła była próżna. W czwartej, w głębokości 80 cm znalazło się małe naczynie okrągłe nieornamentowane, a w niem z popiołem dwa krzemiki nieobrobione.

Na niwie »Łuniów« i »Dworzyska« widać ślady osad przedhistorycznych; znaleziono tu czerepy gliniane, narzędzia krzemienne, toporek z rogowca, siekierę bronzową, igłę i nożyk, tudzież miecz żelazny.

Na wystawie arch. w 1885 r. we Lwowie były znalezione tu krzemienne nożyki i jeden bronzowy, a na wystawie z 1888 r. zapinka (fibula) bronzowa ze zbiorów Al. Czołowskiego.

Iz. Szaraniewicz. O rezultatach poszukiwań arch. w okolicy Halicza. Lwów 1886, str. 80. — Idem. Pamjatniki hał.-ruskoj stariny w izobrażenjach. Lwów 1886, str. 10. — Idem. Katalog arch.-bibliograf. wystawki Staurop. Instytutu. Lwów 1888, str. 49, nr. 12. — Idem. Otczet iz arch.-bibliograf. wystawki w Staurop. Instytutu. Lwów 1889, str. 17. 19. — T. Ziemięcki. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1887, XI. str. 55—6. — Katalog działu etnograf. powsz. wystawy kraj. Lwów 1894. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens, str. 120. — Al. Czołowski. Ruś Czerwona. Pogląd na jej zabytki przedhistoryczne i pomniki sztuki. Biblioteka Warszawska 1887, IV.

520. Kryłos w.

Na wzgórzu między rz. Łukwą i jej dopływem rozlega się ogromne horodyszczce, 17 morgów obszaru, obwiedzione wałami i przecięte pośrodku dwoma wałami. Obok niego stoi kilkanaście mogił.

T. Ziemięcki przekopał w 1883 r. jedną mogiłę na najwyższym wzniesieniu horodyszczca, niedaleko wału od strony

cerkwi. Nie znalazł w niej niczego, a uważał ją za wspomnianą w kronice halicko-wołyńskiej »mogiłę halicką«.

Na podgrodziu pod Kryłosem, w miejscu, gdzie stał ołtarz byłej cerkwi Błahowiszczeńskiej, znalazł dr. Szaraniewicz w 1887 r. przedmioty srebrne w liczbie 42 sztuk, które pochodziły z grobów, otaczających fundamenty zwalisk starożytnej tej cerkwi. W ruinach jej znaleziono też fragmenty dwu naczyń szklanych (obecnie w zbiorach Domu Narodn. we Lwowie) i ułamek metalowego z ornamentem rżniętym. W miejscu tem stała ongiś osada zniszczona przez Tatarów. Znajduje się tu monety Hadryana, Trajana i Kommoda.

W zbiorach dra Szaraniewicza była wykopana tu fibula brązowa, siekieromłot krzemienny, tudzież paciorki kaolinowe i gliniane.

W zbiorach dra Al. Czołowskiego — branzoleta brązowa.

Na wystawie arch.-etnograficznej we Lwowie (1885 r.) były znalezione tu monety rzymskie ze zbiorów dra Al. Czołowskiego. Były tam okazy: Wespazyana, Antonina Piusa, Diavae Faustinae, Filipa Araba — kolonii Markianopolis, Aureliana, Konstancyusza, Licyniusza, Konstancyusza II, Jowiana, Waleryana, Postuma i Gracjana.

W 1908 r. wyorano na polu metropolitalnem skarb srebrny, na który składają się lite naramienniki, wielkie ucho naczynia i starożytny, bizantyński »diskos« w postaci miseczki zgrabnie ornamentowanej, złoconej i emaliowanej ze znakiem wykonawcy na stronie odwrotnej $\frac{ΒΙ}{ΛΙ} \frac{ΣΑ}{ΟΥ}$. Skarb pochodzi z VI w. po Chr. i przechowuje się w »Nacjon. Muzeum« we Lwowie.

T. Ziemięcki. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1884, VIII. str. 88—94; 1886, X. str. 15. — A. Kirkor. Tamże. 1884, str. 59—60. — Iz. Szaraniewicz. O rezultatach poszukiwań arch. w okolicach Halicza. Lwów 1886, str. 69—73. 81. — Idem. Izwjestje o rezultatach izśledowatelných rozkopok w Hałyczy. Liter.-nauk. Sbornyk. 1888. — Iz. Szaraniewicz. Katalog arch.-bibliograf. wystawki Staurop. Instytutu. Lwów 1888, str. 49, nr. 11. — Idem. Otzet iz arch.-bibliograf. wystawki Staurop. Instytutu. Lwów

1889, str. 20. 21. 26. 27. 29. — Katalog działu etnograf. powsz. wystawy kraj. Lwów 1894. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgesichte Galiziens str. 130. 133. — M. Hruszewskij. Istorja Ukrainy—Rusy, Lwów 1905, II. str. 467. — Katalog wystawy arch.-etnograficznej. Lwów 1885, nr. 2002. — H. Święcicki. Ilustrowanyj prowadnyk po Nacjon. Muzeju. Lwów 1913, str. 11 (ilustr.).

521. Maryampol m.

W wrześniu 1869 r. znaleziono w okolicach miasteczka kilka toporków, wyrobionych z krzemienia, serpentynu i nefrytu.

St. Krzyżanowski. Rocznik dla archeologów. Kraków 1870, str. 106.

522. Meducha w.

Obok wsi wielka mogiła niezbadana. Na polach znajdowano naczynia i różne narzędzia, a Schneider wspomina o jakimś bożku, znalezionym koło Meduchy.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topograf.-histor. 1869, str. 81. — Słownik geograficzny. VI. — St. Szarłowski. Stanisławów i pow. stanisł. Stanisławów 1887, str. 350.

523. Międzyhorce w.

W pasie gór, ciągnących się wzdłuż Dniestru od Bursztyna, znajduje się jaskinia dostępna łatwo od strony północnej. Wykazuje ona widoczne ślady rąk ludzkich, a zawalona jest złomami alabastru i gipsu. Lud nazywa ją »monasterem«; inne miejsce we wsi nosi nazwę »zameczyszczka«. Podobnie jak w innych wielu jaskiniach Galicyi wschodniej przebywali tu dawniej zakonnicy i eguły św. Bazylego.

Z. Siarczyński. Rękopis Ossol. nr. 1825. — H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. 1869, str. 81. — Słownik geograficzny. VI. str. 374. — Wł. Demetrykiewicz. Materiały antrop.-arch. 1903. VI. str. 81. — Al. Szarłowski. Stanisławów i pow. stanisł. Stanisławów 1887, str. 351.

524. Pawełcze w.

W zbiorach Nauk Tow. im. Szewczenki — narzędzie krzemienne.

Tymczasowy katalog ukr. nacjon. Muzeja pry Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów. nr. 549. 582—5.

525. Sielec w.

W lesie zw. »Bujne« stoi wprost wsi Jamnicy skała wapniowa, zwana przez lud »monastyr«, w której znajdują się trzy jaskinie. Hr. Wł. Dzieduszycki przekopał w nich w 1883 r. namulisko i znalazł w niem czerepy gliniane, nożyk krzemienny, szydło kościane i paciorek gliniany. Przekopał też ziemię koło jaskini i znalazł wyroby krzemienne, przeważnie uszkodzone, jak nucleus'y, noże, nożyki, groty i skrobacze. Niektóre z narzędzi tych leżały obok węgli i kości zwierzęcych na sztucznych pomostach z ubitej gliny, zaczernionej od ognia. Pomost taki miał zwyczajnie kształt szerokiego na 1 m, a długiego na 2 m półksiężca.

W innem znów miejscu nad Bugiem rozkopał hr. Dzieduszycki kilka niewielkich mogiłek i znalazł w nich prócz węgli i kilku kości przepalonych małe, niezdarne lepienne naczynia oraz narzędzia z wapienia, imitujące kształty narzędzi krzemiennych i wreszcie grocik jeden z lawy.

Jaskinia zbadana wykazuje ślady przeróbek, przeprowadzonych w nowszych już czasach przez zakonników, którzy zajmowali ją niezbyt dawno, podobnie jak i inne jaskinie Galicyi wschodniej.

A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka Warszawska. 1878, str. 345. — Wł. Dzieduszycki. Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału histor.-filozoficznego Akad. Umiej. Kraków 1885, XVIII. str. XXV—XXVIII. — Katalog wystawy arch.-etnograf. Lwów 1885. Dział przedhistor. Nr. 199—246. — T. Ziemięcki. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1886, X. str. 15. 16. — A. Czołowski. Przewodnik naukowo-literacki. 1889, str. 824. — Katalog muz. Lubomirskich. 1889, nr. 31—3. — Iz. Szaraniewicz. Otczet iz arch.-bibliograf. wystawky. 1889, str. 17. — M. Hruszewskij. Istorja Ukrainy—Rusy. Lwów 1905, str. 580. — Wł. Demetrykiewicz. Materyały antr.-arch. 1903. VI. str. 75—80.

526. Stanisławów m.

W zbiorach Nauk. Tow. im. Szewczenki — kamienny siekieromłot gładzony i wiertacz kamienny.

Tymczasowy katalog ukr. nacjon. Mnzeja pry Nauk. Tow. im. Szewcz. Lwów Nr. 540. 587.

527. **Temerowce w.**

W zbiorach dra Szaraniewicza był znaleziony tu siekieromłot dyorytowy.

Katalog działu etnograf. wystawy kraj. Lwów 1894.

528. **Uhrynów górny w.**

W zbiorach Nauk. Tow. im. Szewczeni — odszczepek krzemienny.

Tymczasowy katalog. Nr. 586.

529. **Wiktorów w.**

W 1878 r. rozkopał dr. Lenz wielką mogiłę, w której znalazł kilka urn i nóż krzemienny. Dr. Szaraniewicz rozkopał cztery mogiły w lesie, oddalone około 12 km od horodyszcz w Kryłosie. Dwie były próżne, a z dwu wydobyto nożyk krzemienny, trzy toporki krzemienne i urnę z kostkami, która jednak rozsypała się zupełnie.

W 1886 r. rozkopał T. Ziemięcki w lasku brzozowym 9 mogił, na granicy Wiktorowa z Krylosem. W pierwszej 4 m wysokiej, w głębokości 3 m natrafił na warstwę węgla sproszkowanego, pomieszanych z bryłkami wapna, powstałego z wypalenia kości. Po środku niej leżała pięknie polerowana siekierka krzemienna, 11 cm długa i nieco niżej nożyk krzemienny. W drugiej do 3 m wysokiej znalazły się w głębokości 1·50 m spalone kości ludzkie, zebrane w jedną kupkę; pośród nich siekierka dyorytowa sercowatego kształtu z otworem na wskrós; obok mały pierścień brązowy i kawał blachy brązowej, prawdopodobnie z branzolety spalonej. Ponad tą warstwą, w kierunku bardziej na zachód, krzemienna siekierka polerowana. Trzecia mogiła była próżna.

W czwartej, 1·66 m wysokiej, między węglami, popiołem i przepalonymi kostkami leżał nożyk krzemienny.

Piąta, szósta i siódma mogiła były próżne.

W ósmej, w głębokości 1·75 m, znalazła się urna gli-

niana z popiołem i kośćmi ludzkimi. Obok tej urny kształtu najprostszego i bez ornamentacyi, ale dość dobrze wypalonej, leżał nożyk krzemienny, nieco dalej była pięknie polerowana siekierka.

Dziwiątą mogiła próżna.

Pod wsią jest jaskinia, w której dr. Czołowski znalazł nowsze czerepy gliniane, nożyk krzemienny, haczyk brązowy do wędki, fibulę i monetę rzymską.

Obok cerkwi, nad Łukwą, znajdują się fragmenty ceramiki i krzemienie. W zbiorach dra Szaraniewicza był znaleziony tu mały celt brązowy. Na wystawie arch. 1888 r. we Lwowie były znalezione tu przedmioty ze zbiorów dra Czołowskiego.

Na wystawie arch.-etnograf. we Lwowie (1885 r.) był znaleziony tu ołowiany medalik bizantyński.

A. Kohn u. K. Mehlis. *Materialien zur Vorgeschichte*. Jena 1879, II. str. 324. — Iz. Szaraniewicz. O rezultatach poszukiwań arch. w okolicy Halicza. Lwów 1886, str. 70. 73. 81. 84. — Idem. Katalog arch.-bibliograf. wystawki. Lwów 1888, str. 49. — Katalog wystawy arch.-etnograf. Lwów 1885, nr. 2002. — Katalog działu etnograf. wystawy kraj. Lwów 1894. — Wł. Demetrykiewicz. *Vorgeschichte Galiziens* str. 130. — M. Hruszewski. *Istoria Ukrainy—Rusy*. Lwów 1905, II. str. 469. — T. Ziemięcki. *Zbiór wiad. do antr. kraj.* 1887, XI. str. 53—5. — Iz. Szaraniewicz. *Otczet iz arch.-bibliograf. wystawki Lwów 1889*. str. 18.

530. Załukiew w.

Na »Jurjewskim« polu zauważył dr. Iz. Szaraniewicz wielkie mnóstwo czerepów i ślady ognia. Poblizka mogiła mieści liczne czerepy i kawałki gliny tłuczonej.

W zbiorach ks. L. Ławreckiego były nożyki krzemienne i groty, tudzież kocioł brązowy i sierp żelazny.

Iz. Szaraniewicz. O rezultatach poszukiwań arch. w okolicy Halicza. Lwów 1886, str. 76—7. — Idem. *Pamjatnyki hał-russkoi staryny w izobraženjach*. Lwów 1886, str. 11.

Na wystawie arch.-etnograf. we Lwowie (1885 r.) były znalezione tu przy kopaniu fundamentów cerkwi św. Spasa

przedmioty (własność Narodn. Domu we Lwowie): nożyk z białego okrzesa, małe dłutko krzemienne, paciorek z gliny ceglastej koloru z napisem nieznanym (?), kafla czworograniasta, fragmenty ozdób brązowych, krzyżyki itp.

Katalog Wystawy arch.-etnograf. Lwów 1885, nr. 2302.

39. Powiat Stary Sambor, dorzecze Dniestru.

531. Grażłowa w.

Na szczycie »Magóry« ślady horodyszczu z wałami.

Z. Strzetelska. Staromiejskie. Lwów 1899, str. 226.

532. Spas w.

Na szczycie góry horodyszczu z rozrzuconymi kamieniami i ceglami.

Znajduje się tu jaskinia, zajmowana ongiś — według tradycji ludowej — przez zakonników.

N. N. Kamień w Spasie. Dzwonek. Lwów 1864. — A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka Warszawska. 1878, IV. str. 340. — Słownik geograficzny. XI. str. 104. — Wł. Demetrykiewicz. Materyały antrop.-arch. 1903, VI. str. 83—4.

533. Towarnia w.

W muz. Dzieduszyckich — znalezione tu dłutko krzemienne.

534. Turze w.

Na stromej górze nad potokiem horodyszczu — przed laty wykopał tam wieśniak pewien olbrzymie ostrogi. Znajdować miano tu także miecze. Po usunięciu się raz ziemi widzieć miano jakieś drzwi żelazne, które zasypiano napowrót i zaorano.

Z. Strzetelska. Staromiejskie. Lwów 1899, str. 73. 215. 216.

40. Powiat Stryj, dorzecze Dniestru.

535. Chromohorb w.

A. Schneider podaje wiadomość o odkryciu szkieletu ludzkiego, obok którego znalazł się klin krzemienisty.

Wł. Demetrykiewicz. *Materyały antr.-arch.* 1903, VI. str. 70 (notka).

536. Duliby w.

W »Nacjon. Muzeju« — znaleziona tu nad rzeką Strypą siekierka z kamienia czarnego, starannie gładzona, z otworem na toporzysko.

W. Hrebeniak. *Nowi arch. nachidki na terytorji schidnoi Hałyczyny. Zap. Nauk. Tow. Szewcz.* 1915, Tom 122.

537. Kawsko w.

W okolicach mogiły i las zw. »Okopy«; na górze »Wielki kąt« horodyszczce.

Słownik geograficzny. 1882. III. str. 918.

538. Ławoczne w.

Według A. Schneidra, miano tu odkryć groby skrzynkowe (?) z narzędziami krzemiennymi.

Wł. Demetrykiewicz. *Materyały antr.-arch.* 1903, VI. str. 70 (notka).

539. Morszyn w.

Według A. Schneidra, znajdować tu miano narzędzia kamienne.

Wł. Demetrykiewicz. *Materyały antr.-arch.* 1903, VI. str. 71.

540. Rozhurcze w.

Poniżej góry, pokrytej lasem, na wschód od Synowódzka, wznosi się skała z trzema wgłębieniami, z których każde jest osobną komorą z starannie wykutymi oknami. Niektórzy z dawniejszych uczonych uważali jaskinie te za dzieło rąk człowieka przedhistorycznego, widząc w nich nawet resztki świątyni pogańskiej.

Rozmaitości. Lwów 1836, nr. 38. — M. Stęczyński. *Okolice Galicyi.* Lwów 1847, str. 111 (rys.). — *Przyjaciół domowy.* Lwów 1853, str. 143. — *Kalendarz krakowski.* 1860, str. 21—2. — *Haliczanie.* (Kalendarz). Lwów 1861, str. 462 (rys.). — E. Hüffel. *Flora der Umgegend von Drohobycz.* *Verhandlungen d. zoolog.-botanischen Gesellschaft.* Wiedeń 1865, str. 241. — B. Płoszczański. *Niekotoryji seła hał. Rusy.* *Literaturnyj Sbornyk.* Lwów 1870, str. 66. — J. Głowacki. *Trudy I arch. sjezda w Moskwi.* Moskwa

1871, str. 221—3. — »Słowo«. Lwów 1872, nr. 67—8. — A. Kirkor. Zabytki bałwochwalcze w Galicyi. »Kłosy« 1879, str. 276. — Idem. Sprawozdanie z badań w 1878 r. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III. (rys.). — A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka Warszawska. 1878, str. 343. — Kurjer Stryjski. 1880, nr. 1. — Tygodnik powszechny. Warszawa 1881, nr. 33 (rys.). — Album dla Stryja. Stryj 1886, str. 75. — Słownik geograficzny. IX. str. 826. — O. Obogi. Przewodnik po c. k. kolejach. Wiedeń. zesz. 31, str. 88. — Wł. Demetrykiewicz. Groty wykute w skałach Galicyi wsch. Materiały antr.-arch. Kraków 1903, VI. str. 61—5 (rys.).

541. Skole m.

Pod miastem wznosi się 2 m wysoki kurhan podłużnego kształtu, znany pod nazwą »grobu Światosława«. Wierzchołek jego lejkowato wgłębiony. Zagadkowy ten zabytek nie był dotychczas badany.

W okolicach miasta znajdowano kliny i toporki kamienne.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV. str. 31. 37. — Wł. Demetrykiewicz. Materiały antr.-arch. 1903, VI. str. 71.

542. Sławsko w.

Według A. Schneidra, znaleziono tu narzędzia kamienne.

Wł. Demetrykiewicz. Materiały antr.-arch. 1903. VI. str. 71 (notka).

543. Styniawa niżna w.

Na niwie »Bałki«, między tą wsią a Synowódkiem dolnym, rozkopano w 1885 r. przy budowie kolei nasyp ziemny, w którym prócz szkieletu ludzkiego znaleźć miano jeden miecz cały i część innego, strzemień, wędzidło i dwie urny z gliny siwej. Gdzie podziały się te przedmioty, niewiadomo.

Wł. Demetrykiewicz. Materiały antr.-arch. 1903, VI. str. 71 (notka).

544. Urycz w.

Podobnie jak w Polanicy i Rozhureczu wykute są tu w skale jaskinie ze śladami murów, budowanych z cegieł,

wskazujących na istnienie tu kiedyś obwarowań, znanych z kronik pod nazwą Tustań. Przypierająca do Urycza wieś Podhorce wyprowadza nazwę swą od tego, iż leżała kiedyś pod grodem, prawdopodobnie Tustaniem kronik.

Fantazyja dawniejszych archeologów niektórych upatrywała w jaskiniach tych ślady świątyni pogańskiej, zmienionej w chrześcijańskich już czasach na twierdzę.

La Pologne historique. Paris 1835, III. str. 473 (rys.) — Przyjacieli ludu. Leszno 1837, nr. 15 (rys.). — J. Wagilewicz. Berda w Uryczu. Biblioteka Ossolińskich. Lwów 1843, VI. str. 151—68. — A. Bielowski. Dziennik mój paryskich. Lwów 1846, str. 2. — M. Stęczyński. Obrazy Galicyi. Lwów 1847. — M. z Maćkowic. Truskawiec z okolicami. Poznań 1850, str. 18—29. — A. Petruszewicz. Zorza hałyckaja. Lwów 1854, nr. 10. — J. Kraszewski. Sztuka u Słowian. Wilno 1860, str. 109. — »Słowo«. Lwów 1862, nr. 22—3; 1872, nr. 68. — E. Hückel. Flora der Umgegend von Drohobycz. Verhandl. d. zoolog.-botanischen Gesell. Wiedeń 1865, str. 5. — J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871, str. 221. — Tygodnik ilustrowany. 1871, str. 76 (rys.). — St. Smolka. Urycz. Pamiętnik Tow. Tatrzańkiego. Kraków 1878, III. str. 55—62 (rys.). — A. Gruszecki. Biblioteka Warszawska. 1878, IV. str. 340. — Gazeta szkolna. Lwów 1878, nr. 18. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III. — G. Ossowski. Tamże. 1890, XIV. str. 32. — Iz. Szaraniewicz. Prähistorische und früh-mittelalterliche Erdbauten in Galizien. Mitteil.- d. C.-Kommission. Wiedeń 1890, str. 233. — Słownik geograficzny. XII. str. 671. — Z. Kaczkowski. Olbrachtowi rycerze. Powieść histor. Lwów (wstęp). — Al. Czołowski. Teka konserwatorska. Lwów 1892. str. 120—2. — E. Dunikowski. Oesterr.-ungar. Monarchie in W. u. B. Galizien. Wiedeń 1898, str. 70 (rys.). — Wł. Demetrykiewicz. Materiały antr.-arch. 1903, VI. — M. Hruszewski. Istorja Ukrainy—Rusy. Lwów 1905, II. str. 580.

545. Żulin w.

W skałach jakinia.

J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871, str. 242.

41. Powiat Tarnopol, dorzecze Dniestru.

546. Biała w.

Na gruntach wsi, na uroczysku »Bykowe«, znajdują się naczynia gliniane i wyroby kamienne. Na polach są kamienie, zwane »babami«.

W Muzeum Podolskiem przechowuje się wykopanych tu sześć naczyń glinianych typu Czechy-Wysocko.

Rocznik Kółka nauk. Tarnopol. Tom. III. str. 38. — Literaturno-naukowyj Wistnyk. Lwów 1900, VI. str. 218. — M. Hruszewski. Istorja Ukrainy-Rusy. Lwów 1905, II. str. 610. — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3.

547. Berezowica wielka w.

W Muzeum Podolskiem — monety rzymskie.

548. Borki wielkie w.

W Muzeum Podolskiem — naczynie gliniane typu Czechy—Wysocko.

Na wysokiem wzgórzu nad dworcem kolejowym — szczątki wałów.

Przewodnik po Muz. Pod. str. 3. — A. Rybiński. Ślady tatarskie w okolicy Tarnopola. Sprawozdanie Zarządu Koła T. S. L. Tarnopol. 1911.

549. Bucniów w.

Koło 1896 r. przy naprawie drogi w przysiółku Seredynkach wykopano kości ludzkie z misą glinianą i nieco popiołu stwardniałego. Z miski zachowało się tylko dno, które wraz z krótkogłową czaszką przechowuje się w Muzeum Nauk. Tow. im. Szewczenki. W przysiółku tym wyorują fragmenty ceramiki.

Pod wsią wznosi się 6 mogił — koło jednej wyorał wieśniak kołczyk brązowy.

Wł. Satke. Powiat tarnopolski. Tarnopol 1895, str. 63. — Relacye ks. Iz. Głińskiego z Bucniowa.

550. Czernichów w.

Na niwie »Bożyk« trafiają się żuźle i kości przepalone.

Na polach — groby niezbadane.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1882, VI. str. 23. — Słownik geograficzny.

551. Czerniłów ruski w.

W muzeum Lubomirskich — wykopana tu siekiera żelazna.

Katalog muzeum Lubomirskich. Lwów 1889, str. 19.

550. Czołchańszczyzna w.

Niedaleko stacyi kolejowej stoi więcej mogił, z których 7 zbadał w 1882 r. A. Kirkor.

W jednej znalazł w głębokości $\frac{1}{2}$ m kości zwierzęce i węgle, a poniżej dwa szkielety głowami na zachód. Kości jednego rozrzucone w nieporządku; na dwu palcach widoczne ślady patyny, ale pierścieni nie udało się znaleźć. Drugi szkielet długi był w grobie 1·92 m. Ręce złożone na piersiach. W nasypie, prócz czerepów, były 4 żelazne gwoździe — drzewa nigdzie ani śladu.

W drugiej mogile leżał szkielet (1·82 m długi) głową także na zachód, z rękami złożonymi na piersiach; na palcu pierścień brązowy.

W trzeciej, zupełnie podobnej, był pierścień brązowy z dwoma wisiorkami cienkimi.

W czwartej, największej, leżał szkielet (2 m długi) jak w poprzednich, a przy nim kolczyk brązowy i pierścień; w nasypie 6 żelaznych gwoździ, dużo czerepów, ani śladu drzewa.

W piątej mogile leżał szkielet głową na zachód, z rękami skurczonymi przy samej czaszce, jakby podpierał się pod szczęką. Przy nim leżał kolczyk i pierścień; w nasypie dwa ułamki gwoździ i czerepy gliniane.

W szóstej, zupełnie podobnej do poprzednich, miał szkielet (1·82 m długi) pierścień brązowy; w nasypie dwa ułamki gwoździ i czerepy.

Pomiary długości wykazały, że w kurhanach tych po-

grzebana była ludność wysokiego wzrostu od 1·82—2 m długogłowego typu.

Kilkanaście mogił pozostało niezbadanych.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1883, VII, str. 63.

553. Denysów w.

W połudn.-zach. stronie widoczne dwie mogiły, oznaczone kamieniami. Jedną z nich rozkopano przed kilkunastu laty i znaleziono szkielet rycerza w zbroi z hełmem. Zbroję tę zabrał rządcą dóbr dominikałnych Michał Koczorowski, ecz przestraszony we śnie, niby przez owego rycerza, kazał zbroję tę znów zakopać i przyłożyć kamieniem. Od tego czasu mogiła ta pozostaje nienaruszona.

Wł. Satke. Powiat tarnopolski. Tarnopol 1895, str. 74. — A. Rybiński. Ślady tatarskie w okolicach Tarnopola. Sprawozd. Zarządu Koła T. S. L. Tarnopol. 1911, str. 129.

554. Dołżanka w.

Na polach znajdują się często monety rzymskie; do zbiorów Akad. krak. oddano monetę Nerona.

W Muzeum Podolskiem — wykopaliska tutejsze.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1883, VII, str. 65. — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3.

555. Dyczków w.

A. Kirkor oddał do zbiorów Akad. Umiej. w Krakowie znalezioną tu monetę Hadryana i Kommoda.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1883, VII, str. 65.

556. Hłuboczek wielki w.

W 1878 r. ofiarował właściciel wsi do zbiorów Akad. krak. znalezione tu w grobie przedmioty brązowe, między którymi były: szpila podwójna z siedmiu skrętów drutu ($2\frac{1}{2}$ cm długa), z silnie zaostrzonym końcem, mającym jakby futeralik z sześciu skrętów podłużnych. Środek sam okrągłego tego nagłówka przecina ruchomy guziczek z otworkiem z przeciwnej strony, gdzie przechodzi przezeń druga szpila bez ozdób, zakończona malutką główką, 14 cm długa, z takim

samym futeralikiem, względnie zasówką z sześciu skrętów, 6 cm długą. Druga ta szpila służyć mogła do przytrzymywania włosów, a zasówki do podtrzymywania szpili samej w włosach w jakimś oznaczonym oddaleniu.

2). Ozdoba na głowę, może naszyjnik — gruby pręt zgięty, 39 cm długi, 15 cm średnicy, oddalenie końców od siebie 8 cm, oba zakończenia są tak zagięte, iż tworzą wewnątrz próżnię, jakby do przesunięcia jakiegoś przedmiotu.

3—4). Dwie jednolite branzolety z końcami, zachodzącymi na siebie, ozdobione ornamentyką rżniętą.

5—10). Sześć gładkich guzów okrągławych z haczykami od spodu.

Bronzy te znaleziono przy łamaniu kamienia na skalistym występie Toudry, przy szkielecie. W 1881 r. kopał tu A. Kirkor, ale nie trafił na inny grób podobny.

Na niwie »Hawryłów gaj« zbadał trzy mogiły. Jedna, 70 cm wysoka, mieściła szkielet głową ku zachodowi; na czasce odbiła się patyna, a znalazły się kolczyki brązowe o pięciu skrętach. W drugiej mogile, pod ogromnymi płytami, znalazł się tylko strzaskany całkiem szkielet, podobnie jak i w trzeciej, zawalonej z wierzchu olbrzymimi kamieniami, pod którymi leżał szkielet dziecka, a poniżej szkielet osoby starszej.

Na niwie »Proniatyńskiej« wznosi się mogiła z głębokim wklęsnięciem; wał okrążający ją ma 13 m wysokości i zajmuje 56 m obszaru. Kirkor przekopywał mogiłę, ale nie znalazł w niej niczego.

Na niwie »pod Izem«, nad Seretem, ślady osady przedhistorycznej z mnóstwem czerepów gruboziarnistych.

W 1883 r. odkryto we wsi pod ogrodem jednego z gospodarzy dół, gotyckim sposobem sklepiony w samej glinie, spodem wyłożony deskami nadpalonemi. Dziś dół ten zakryty, a na miejscu tem zbudowano kuźnię.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III. str. 32. 44—5; VI. str. 22—3. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiciens str. 123. — Wł. Satke. Powiat tarnopolski. Tarnopol 1895, str. 85—6.

557. Horodyszczce w.

Nazwa tej wsi pochodzi od istniejącego tu dawniej grodu, w którego jednej baszcie mieści się obecnie dom mieszkalny, stojący na stromej i dość wysokiej górze. Dolina poniżej, poprzecinana dawniej groblami, stanowiła stawy, broniące od strony półn.-wschodniej przystępu do zamku miejscowego i pobliskiego w Założcach. Pod domem ciągną się sklepienia podziemne aż do miejsca, gdzie woda kilkoma źródłami wytryska z pod kamieni i tworzy sadzawkę. W kierunku połudn.-wschodnim od wsi, w nieznacznym oddaleniu, miało niegdyś istnieć, według podania, miasto »Bosko«, zniszczone przez Tatarów. Liczne mogiły i szczątki wałów, wielka ilość kości ludzkich i długich płyt kamiennych, często z napisami, mają świadczyć o istnieniu tego miasta. W XVII w. miała do szczętu wytepić ludność okoliczną czerń tatarska, stale obozująca w Czernichowie, skąd jakoby i nazwa tej wsi.

W wałach horodyszczca odkrył właściciel wsi Okna p. Cieński w 1871 r. grób z płyt kamiennych, w którym na piersiach szkieletu znalazł uszkodzoną nieco u podstawy figurkę siedzącą z kamienia żółto-białego. Figurkę tę oddał ks. A. Petruszewicz do zbiorów metropolity ks. Szeptyckiego, skąd dostała się ona do »Nacjon. Muzeum« we Lwowie. A. Petruszewycz uważał ją za statuetkę buddyjskiego Dalaj-lamy, a grób za miejsce spoczynku prawdopodobnie Połowca.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. Lwów str. 89. — A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. 1874, II. str. 15 (mylnie podana »Horodnica«). — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1882, VI. str. 23. — A. Petruszewycz. Kamiennaja statuetka, najdennaja w Galicyi. Zap. Odessk. arch. Obszczestwa. XXVI. protok. 2-3 (rys.). 1908. — Wł. Sajtke. Powiat tarnopolski. Tarnopol 1895, str. 88.

558. Isypowce w.

Na niwie »nad mogiłkami« niewielkie cmentarzysko kurhanowe, prawie zupełnie zniszczone. Kirkor rozkopał jedną mogiłę ze szkieletem, zwróconym głową na wschód i z pierścieniem brązowym.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1882, VI. str. 23.

559. Iwaczów górny w.

Nad rzeką i stawem stoi prostopadle ustawiona płyta kamienna, 1·82 m wysoka.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1882, VI. str. 23.

560. Kokutkowce w.

Przy kopaniu fundamentów pod bramę dworską znaleziono siekierkę kamienną, złamaną przy otworze — oddano do zbiorów Akad. krak.

Na niwie »Pryskie« mnóstwo czerepów gruboziarnistych, krzemieni obrobionych i kości zwierzęcych.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1883, VII. str. 64.

561. Kupczyńce w.

Wieś miała być dawniej miasteczkiem, zwanem »Brodyłów« — zostało ono zniszczone przez Tatarów i stąd zachodnia część wsi nosi nazwę »miasteczko«, a w południowej stronie nazywają pola »Taternią«, albowiem na miejscu tem mieli Tatarzy swój obóz w czasie napadu.

Wł. Satke. Powiat tarnopolski. Tarnopol 1895, str. 103.

562. Kurowce w.

Pod wsią mogiła.

Wł. Satke. Powiat tarnopolski. Tarnopol 1895. str. 106.

563. Małaszowce w.

Na wschodzie, w oddaleniu 1½ m, znajduje się pagórek wysoki zwany »mogiła«, na którym według podania miała być w dawnych czasach straż, śledząca ruchy Tatarów. W północnej zaś stronie pod samym lasem jest miejsce, zwane »zaczyskiem«. Podanie niesie, że w miejscu tem miał być zamek warowny; pozostały z niego wewnątrz ziemi tylko piwnice sklepione.

Wł. Satke. Powiat tarnopolski. Tarnopol 1895, str. 113. —

A. Rybiński. Ślady tatarskie w okolicach Tarnopola. Sprawozdanie Zarządu Koła T. S. L. Tarnopol 1911, str. 130.

564. Mikulińce m.

Pod miasteczkiem mogiła.

Wł. Satke. Powiat tarnopolski. Tarnopol 1895, str. 117.

565. Ostrów w.

Na granicy z Berezowicą, na lewym brzegu Seretu, znaleziono w głębokości 2¹/₂ m w torfie, tuż nad czystym łem, na którym spoczywa torf, łopatę drewnianą, która przecho-
wuje się obecnie w Muz. Podolskiem w Tarnopolu.

Przewodnik po Muz. Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 2.

566. Poczapińce w.

Na gruntach wsi ślady cmentarzyska, albo osady przed-
historycznej.

Wł. Satke. Powiat tarnopolski str. 130. — A. Rybiński. Ślady tatarskie w okolicach Tarnopola. Spraw. T. S. L. Tarnopol 1911, str. 129.

567. Proniatyn w.

W Muzeum Podolskiem — wykopaliska tutejsze.

Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3. —
A. Rybiński. l. c. str. 130.

568. Skomorochy w.

W Muzeum Podolskiem — nóż krzemienisty.

Sprawozdanie Zarządu Koła T. S. L. Tarnopol 1914, str. 72.

569. Smykowce w.

W Muz. Podolskiem — naczynie gliniane typu Czechy—
Wysocko, dwie czarki i drut brązowy.

570. Suszczyn w.

Wykopano tu naczynie w postaci amfory rzymskiej, przechowane obecnie w Muzeum Lubomirskich. Przy budowie
kolei żelaznej natrafiono na cmentarzysko, gdzie wśród kilku-
dziesięciu szkieletów i popielnic znalazła się i amfora rzymska.

Przewodnik wystawy starożytniczej. Lwów 1861, str. 29. —
J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda w Moskwie. Moskwa 1871,
str. 224. — Katalog muzeum Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 223
(podana wieś Maksymówka). — K. Hadaczek. Kultura rzymska

w dorzeczu Dniestru. Materiały antr.-arch. 1912, XII. str. 27 (tabl. VI.).

571. Tarnopol m.

Przy budowie kolei w 1870 r. znaleziono tu dwa małe naczynia gliniane, pękate, krzemień w kształcie noża, branzoletę bronzową z resztkami kości ręki ludzkiej, grot żelazny od dzidy — wszystko w Muzeum Lubomirskich. W okolicy znaleziono siekierkę krzemienną, 20 cm długą, oddaną do zbiorów Akad. krak.

W miejscu, gdzie obecnie dworzec kolejowy natrafiono na groby przedhistoryczne w kilku rzędach, wykładane kamieniem — znaleziska porozbierali urzędnicy budowy. Tu natrafiono też na jamy w glinie w kształcie chodników.

W Muzeum Podolskiem — monety rzymskie Trajana.

Katalog Muz. im. Lubomirskich. Lwów 1889. nr. 18. 126. 182. 221—4. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, XIV, str. 64. — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 11.

572. Toustołuh w.

W zbiorach Akad. krak. celt bronzowy, znaleziony w 1875 r.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878, II. str. 17.

573. Zagrobela w.

W Muzeum Podolskiem — wykopaliska tutejsze.

Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3.

574. Zaścianka w.

Na niwie »Mogiłki«, obwiedzionej wałami, przekopał A. Kirkor w 1877 r. trzy kurhany z ogromnymi płytami kamieniami. W jednym, po usunięciu wierzchniej płyty, pokazała się druga, nieco mniejsza i węższa. Pod tą były mniejsze płytki starannie układane jedna przy drugiej. Z północnej strony wystawał wysoki 90 cm kamień, podparty z obu stron drobniejszymi kamieniami. Poniżej była warstwa ziemi na 9 cm a pod nią leżała kupa zupełnie potrzaskanych kości. Szkie-

lety — według A. Kirkora — były w wszystkich grobach w skurczonej pozycji i wszystkie siedziały od strony północnej. Przedmiotów nie znaleziono żadnych przy nich, a w jednym grobie szkielet przysypany wapnem.

Antropologiczne pomiary kości wydobytych, przeprowadzone przez dra Iz. Kopernickiego, wykazały, iż były to szkielety mężczyzny, kobiety i dziecka, wysokiego wzrostu, długogłowej rasy; wskaźnik czaszki męskiej = 71.7, niewieściej 70.1, dziecka 77.9.

W innej stronie tej samej niwy zbadał Kirkor jeszcze 6 mogił, usypanych z ziemi i kamieni. W wszystkich leżały szkielety głowami na zachód, a obok znalazły się przedmioty brązowe (jakie, nie wiadomo bliżej).

Z pomiarów antropologicznych dra Iz. Kopernickiego okazało się, że jedna czaszka była męska (wsk. 67.6), dwie niewieście (71.4 i 76,6), jedna dziecka i jedna, całkiem zgruchotana, nie wiadomo jakiej płci.

Prypadkiem (koło 1882 r.) przy oraniu odkryto na tej samej niwie grób podpłytowy ze szkieletem, przy którym znalazły się pięknej roboty kolczyki brązowe, każdy z dwu zwojów, ozdobionych wisiorkami. Oddano je do zbiorów Akademii krak.

Na równinie »Babina« stała ongi figura kamienna niewiasty, rozbita w kawały, po której pozostała tylko podstawa, nazywana przez lud nadal »babą«.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878, II. str. 9—10; VI. str. 26. — Iz. Kopernicki Tamże. 1879, III. str. 127—9, 134—5. — A. Kohn u. K. Mehliis. Materialien zur Vorgeschichte. II. str. 196. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens, str. 133. — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913 str. 2.

575. Zastawie w.

Na niwie »Czahary« znajdują się mogiły, a na »Głębokiej dolinie« jest ogromny kamień bez napisu od niepamiętnych czasów.

W połowie marca 1912 r. natrafiono w głębokości 50 cm na kamienny grób skrzynkowy, który zbadał prof. St. Srokowski. Znalaziono w grobie trzy szkielety, męski i niewieście, w pozycji siedzącej, a obok dwa naczynia z czarnej gliny, niemal kuliste, zdobione ornamentem rytym w kształcie łusek rybich, tudzież dwa toporki kamienne.

Drugi grób podobny zbadał prof. Srokowski na podwórzu jednego gospodarza — obok kości znalaziono fragmenty ceramiczne, tudzież niegładzone narzędzia krzemienne. Żadna z czaszek nie dała się złożyć. Kości i przedmioty z tych grobów oddano do Muzeum Podolskiego w Tarnopolu.

Wł. Satke. Powiat tarnopolski. Tarnopol 1895, str. 162. — »Głos polski«. Tarnopol 1912, nr. 14. — B. Janusz. Badania arch., dokonane 1912 r. w Galicyi wsch. Gazeta lwowska 1913, nr. 182. — Idem. Kultura przedhistoryczna Podola galic. Przewodnik naukowo-literacki. Lwów 1914. — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 2. — Wł. Hrebeniak. Nowi arch. nachidki na terytorji schidnoi Hałyczyny. Zap. Nauk. Tow. im. Szewcz. 1915. Tom 122.

42. Powiat Tłumacz, dorzecze Dniestru.

576. Bortniki w.

Jedna mogiła okazańiejsza.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. II. str. 390.

577. Bratyszów w.

W 1881 r. przy orce odkryto grób, wykładany płytami kamiennemi, z których wierzchnią wziął do siebie ekonom, a cały grób zasypiano.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków przedhistor. str. 45.

578. Bukowna w.

Na polach wsi dużo mogił, jako dalszy ciąg łańcucha, zaczynającego się we wsi Olszanicy.

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. II. str. 390.

579. Chocimierz m.

W lesie zw. »Lipki« rozkopał A. Schneider w 1874 r. jedną mogiłę i znalazł w niej siekieromłot syenitowy, kilka narzędzi krzemiennych i klin kamienny.

A. Kirkor zbadał sześć mogił, położonych na wschód od miasta, na wzgórzu dokoła jednego kurhana większego.

W pierwszej mogile, usypanej z ziemi, wapiennych i drobnych rzecznych kamyków, leżał w głębokości 1·74 m szkielet, ułożony na wznak, głową na zachód. Na palcu miał pierścień brązowy, a obok dużo czerepów glinianych.

W drugiej, podobnej zupełnie do poprzedniej, była pod szkieletem i bezpośrednio nad nim warstwa wapna, a na niej zmurszałe resztki drzewa prawdopodobnie dębowego. Na palcu miał także pierścień brązowy, a obok czerepy gliniane.

W trzeciej mogile leżał szkielet w podłużnej skrzyni dębowej, której spód usypany był ziemią pod szkieletem, a na tym znajdowało się drzewo spróchniałe. Przy szkielecie znaleziono czerepy, a na palcu złamany pierścień brązowy.

W czwartej, podobnej zupełnie do pierwszej i drugiej, znalazły się przy zmarłym same czerepy.

W piątej, w głębokości 1·20 m, leżał szkielet niewieści, zwrócony głową na południe (w innych na zachód), lewą ręką wsparty o bok. Przy nim, prócz czerepów, wielki pierścień brązowy na palcu, zausznice i trzy guziczki. Pierścień ten jest wspanialszy od innych, wspomnianych; tamte są spiralnie skręcone z drutu pojedynczego, a ten z podwójnie plecionego. Guziczki z jakiejś masy szklanej albo emalii są wielkości i kształtu grochu. U jednego końca mają uszka żelazne, a na odwrotnym ozdobione są dokładnie w kształcie krzyża namalowanymi liniami złożonemi. Guziczki podobne znane są z Horodnicy nad Dn.

W szóstej mogile leżał szkielet głową na wschód, przysypany cały wapnem. Przy nim znaleziono czerep gliniany, na palcach dwa pierścienie brązowe, koło uszu kołczyki

brązowe, na szyi takież wisiołek i 18 szklanych, przeważnie emaliowanych paciorków walcowatego i baryłkowatego kształtu.

Pomiary dra Iz. Kopernickiego wykazały, że w pierwszym, drugim i trzecim grobie pogrzebani byli mężczyźni (wsk. główny 77.2, 74.4, 63.1); w czwartej płci zmarłego nie można oznaczyć z powodu kości rachitycznych (wsk. 73.7), w piątym i szóstym pochowane były niewiasty, jak widać to i z liczniejszych przedmiotów ozdoby (wsk. 74.5, 73.8).

W 1906 r. odkryto przypadkiem grób podpłytowy ze szkieletem.

W 1908 r. przy łamaniu kamienia, przy gościńcu do Tłumacza, odkryto na horodyszczu pod miasteczkiem samotną urnę czarną bez ozdób z powierzchnią lśniącą, a przy niej parę żelaznych ostróg rzymskich z długimi kolecami, nożyce, dwa groty i sprzączkę od pasa. Był to grób ciałopalny epoki rzymskiej, prawdopodobnie z I w. po Chr. Wydobyte przedmioty oddano do ces. muzeum we Wiedniu.

W okolicy miasteczka są mogiły i dwa horodyszcza; jedno przy drodze do Tłumacza, drugie przy drodze do Oberdyna. Występują też ślady dwu osad przedhistorycznych.

W zbiorach Akad. krak. przechowuje się znaleziona tu przypadkiem branzoleta brązowa i grocik.

Na wschód od miasteczka wznosi się góra »Trzygłowa« z obszerną jaskinią, w której jest staw; znaleźć w niej miano kości i czaszki ludzkie. Obok góry stała niegdyś figura »bąby« kamiennej, rozbita przez bryłę, która stoczyła się z sąsiedniej góry.

Fr. Karpiński. Pamiętniki. Lwów 1849, str. 129. — A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. II. str. 388. 390. — Rocznik Zarządu Akad. umiej. 1876, str. 115. — Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału Akad. umiej. 1876. V. str. 209. — Iz. Kopernicki. O czaszkach z kurhanów pokuckich. Pamiętnik Akad. umiej. Wydział matem.-przyrodniczego. Kraków 1876, II. str. 80—113. — A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. Kłossy. 1877, str. 367. — A. Gruszecki. O jaskiniach. Biblioteka Warszawska. 1878, str. 340. — A. Kirkor. Zabytki bałwochwal-

cze w Galicyi. »Kłosy« 1879, str. 276. — A. Kohn u. K. Mehli. Materialien zur Vorgeschichte. I. str. 16—7, 262 (rys.); II. 70. 121—132. — Katalog wystawy etnograf.-arch. Lwów 1885, nr. 353. 356. — Mitteilungen d. C.-Kommission, Wiedeń. 1908, str. 207. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1908. str. 3; 1909. str. 9. — K. Hadaček. Cmentarzysko ciałopalne koło Przeworska. Lwów 1909, str. 19 (rys.).

580. Chomiakówka w.

Przy drodze wznosi się góra, zwana horodyszczem.

581. Czarnołożce w.

W muzeum Dzieduszyckich — znaleziony tu sierp krzemienisty.

W dworskim ogrodzie stoi kamień, przewieziony tu z Kamionki wielkiej (pow. Kołomyja), a znany pod mianem »Lelum-Polelum«.

A. Bielowski. Dod. do »Czasu«. Kraków. 1859, VI. str. 655. — A. Kirkor. Rozprawy z posiedzeń wydz. histor.-filoz. Akad. Krak. 1876, V. str. 251.

582. Delawa w.

Ślady osady neolitycznej. W skałach, obok wsi, jaskinia. Sprawozdanie Grona konserw. Galicyi wschodniej Lwów 1909, str. 3.

583. Dolina w.

A. Kirkor notuje wiadomość o znalezieniu tu ośmiu kości jakiegoś olbrzymiego zwierzęcia, które czas pewien przechowywały się w dyrekcji fabryki tłumackiej.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I. str. 13. — A. Kohn u. K. Mehli. Materialien zur Vorgeschichte. I. str. 14.

584. Gruszka w.

Mogiła wielka i cmentarzysko (?).

A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. II. str. 390.

585. Horyhlady w.

W 1899 r. odkryto groby kamienne. Przypadkiem znaleziono pięknie patynowany grot brązowy.

Na południe od wsi mogiła.

Nad Dniestrem jaskinie niezbadane, z których największa roboty człowieka.

Fragmenty ceramiki, znajduwane na niwie »Wywosziw« wskazują, iż są tam w ziemi ślady osad od epoki neolitycznej do rzymskiej. Znalezione tam też monety rzymskie.

W 1910 r. odkrył właściciel wsi tkwiące w brzegu Dniestru szczątki naczyńia dużego w kształcie rezerwoaru z uszami, pochodzącego z epoki neolitycznej. Podobne naczynie znajduje się jeszcze tylko w Bilczu złotem.

J. Głowacki. Trudy I. arch. sjezda w Moskwi, Moskwa 1871, str. 224. — A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. II. str. 390. — Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1900, str. 119. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1908, str. 3; 1910, str. 11.

586. Hostów w.

Znajdują się tu wyroby kamienne i stare monety.

Na granicy wsi Krasidłówki — mogiła.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. II. str. 389.

587. Jezierzany w.

Na niwie »Trojan« wyorał wieśniak dwa kociołki bronzowe, podobne do znalezionych w Uniżu, które przechowują się obecnie w zbiorach Akad. krak., a były w 1879 r. na wystawie w Paryżu.

A. Kirkor. Wycieczka na Podole. »Kłosy«. 1877, str. 367 (rys.). — Wł. Przybysławski. Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1892, str. 38. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. str. 123.

588. Klubowce w.

W przysiółku Taborzyska znajdują się wyroby krzemienne. W części lasu zw. Pożarnica mogiły niezbadane.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. II. str. 390.

589. Korolówka w.

Samotna mogiła, zwana »Beczowa«.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. II. str. 389.

590. Kutyska w.

Na niwie »hetmańskie pola«, na folwarku »Kamienna«, stoją trzy mogiły niezbadane.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. II. str. 390.

591. Nadorożna w.

Samotna mogiła w lesie.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. II. str. 390.

592. Niżniów m.

W ces. muzeum we Wiedniu — znalezione tu narzędzia kamienne. Przed kilkoma laty odkryto przy drodze do Kutysk grób podpłytowy ze szkieletem w pozycji siedzącej, z toporkiem kamiennym i czerwono malowanym naczyniem (?). Obok pozostał niezbadany drugi grób podobny.

Kilka mniejszych nasypów ziemnych uważają za mogiły.

E. Sacken. Leitfaden zur Kenntniss d. heidn. Altert. Wiedeń. 1865, str. 80. — A. Schneider. Encyklopedia do krajozn. Galicyi. II. str. 390. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi. wsch. Lwów 1909, str. 3.

593. Okniany w.

Większa mogiła i kilka nasypów mniejszych.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. II. str. 390.

594. Olesza w.

Mała mogiła.

595. Oleszów w.

W 1894 r. odkryto na pastwisku gminnem skarb bronzowy, złożony z większej ilości sierpów, jednego celta i grota. Część tych przedmiotów jest w muz. ces. we Wiedniu; jeden sierp i 20 cm długi grot w zbiorach Tow. im. Szewczenki.

Z miejscowości tej pochodzi najprawdopodobniej prze-

chowany w tych zbiorach miecz żelazny, dzida i umbo od tarczy, przedmioty z ciałopalnego grobu epoki rzymskiej II-III w. po Chr.

Wł. Przybysławski. Repertoryum str. 47 (rys.). — B. J. Muzeum Nauk Tow. im. Szewczenki. Na ziemi naszej. Lwów 1909.

596. Olszanica w.

Na niwie »Koszakowce« i w lesie »na baryszu« stoi 13 mogił niezbadanych.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa II. str. 390.— Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1906. str. 28.

597. Pałahicze w.

Kilka mogił większych i dużo małych, rozsypanych po polach.

A. Schneider. Encyklopedia. II. str. 390.

598. Petryłów w.

W zbiorach uniwersytetu krak. — części miecza żelaznego, para ostrogów i grot żelazny, wyorane tu przypadkiem. Przedmioty te pochodzą z epoki rzymskiej II—III w. po Chr.

Na polach wsi kilka mogił.

A. Schneider. Encyklopedia. II. str. 390. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. str. 125. — K. Hadaček. Cmentarzysko ciałopalne koło Przeworska. Lwów 1909, str. 20.

599. Podpieczary w.

Na niwie »Bednarówka« liczne mogiły.

600. Przybyłów w.

Mogiła samotna w lesie.

601. Pszeniczniki w.

W lesie »na dąbrowie« 12 mogił niezbadanych.

Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wschodniej. Lwów 1906, str. 28.

602. Puźniki w.

Mogiła.

Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wschodniej. Lwów 1909, str. 3.

603. Rożniów w.

Na cmentarzu przy kopaniu grobów trafiają się często kości mamuta. Na polach i w lesie stoi kilka mogił.

A. Schneider. Encyklopedia. II. str. 390.

604. Słobódka w.

W przysiółku Jackówka mogiły.

Słownik geograficzny. 1882. III. str. 357.

605. Strychańce w.

Na niwie »mogiłki« znaleziono przy orce fragment toporka kamiennego, a także zmurszałe kości rzekomo mamuta. W 1899 r. odkryto tu groby przedhistoryczne.

Na polach kilka mogił.

A. Schneider. Encyklopedia. II. str. 390. — Katalog muz. Lubomirskich. 1889, nr. 21. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XIV. str. 19. — Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1900, str. 118.

606. Tłumacz m.

Na wschód od miasta rozkopywał dr. Lenz w 1878 r. w trzech różnych miejscach mogiły. Jeden pagórek okazał się mogiłą strażniczą, a dwa inne grobami (?) ciałopalnymi z urnami i krzemieniami.

A. Schneider. Encyklopedia. II. str. 390. — A. Kohn u. K. Mehlis. Materialien zur Vorgeschichte. II. str. 324.

607. Tyśmienica m.

Hr. Wł. Dzieduszycki odkrył ślady dwu osad przedhistorycznych. Po drodze do Kołomyi, za rzeką Strymbą, widać po lewej stronie wzgórze, zwane horodyszczem, w którym według podania ludu ukryte są wielkie skarby, strzeżone przez złe duchy. Na polach kurhany.

Na wystawie archeologicznej we Lwowie (1885 r.) były znalezione tu monety rzymskie Augusta, Divae Faustinae, Filipa Araba. W 1898 r. znaleziono osobno dwa srebrne denary — Hadryana i Faustyny starszej z napisem: FAVSTINA

AVGUSTA, a na odwrociu VENVS. Znajdują też monety srebrne z napisami: CAESAR VESPASIANVS — DIVUS ANTONINVS — ANTONINVS ARMENIACVS — CAESAR TRAIAN — HADRIANVS AVG. — DIVA FAVSTINA.

Przegląd archeologiczny. Lwów 1876, zesz. IV. str. 131. — A. Schneider. Encyklopedia. II. str. 390. — S. Barącz. Pamiętnik dziejów polskich, Lwów 1855, str. 251. — Katalog arch.-etnograf. wystawy. Lwów 1885, nr. 2002. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1906, str. 28. — Wiadomości numizm.-archeologiczne. Kraków 1908, str. 654.

43. Powiat Trembowla, dorzecze Dniestru.

608. Bernadówka w.

Wśród pól wznosi się, obecnie już prawie zorana mogiła, zw. »Muszyn horb«.

J. Bayger. Powiat trembowelski. Lwów 1899. — Wł. Demetrykiewicz. Materiały antr.-arch. 1900, IV. str. 121.

609. Budzanów m.

Na niwie »Krzemienna«, pod lasem Lipnik, wydobywano różne zabytki przedhistoryczne, a najwięcej krzemieni obrobionych i fragmentów ceramiki. Dr. Demetrykiewicz przeprowadził tu w kilku miejscach rozkopy i skonstatował zjawisko, analogiczne do poznanego we wsi Zieleńcze. Między warstwami przepalonego tynku glinianego od chat znalazł też fragmenty ceramiki malowanej i wyrobów krzemiennych.

Obok zamku, na niwie zw. »Pohyblica« stoją mogiły niezbadane, a pod lasem horodyszcze.

W Muzeum Podolskiem — siekiera kamienna i monety rzymskie.

W zbiorach Nauk. Tow. im. Szewczenki — odszczepki krzemienne.

A. Bayger. Powiat trembowelski. Lwów 1899. — Wł. Demetrykiewicz. Poszukiwania arch. w pow. trembowelskim. Materiały antr.-arch. 1900, IV. str. 109. 121. — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3. 11. — Sprawozdanie Zarządu Koła T. S. L. Tarnopol 1914, str. 72. — Tymczasowyj

katalog ukr. nacjon. Muzeja pry Nauk. Tow. im. Szewczenki. Nr. 574—581.

610. Hleszczawa w.

W odległości 1—2 km za wsią wznoszą się dwa kurhany, z których jeden 2·50 m wysoki przekopał dr. Wł. Demetrykiewicz. W głębokości 1½ m ukazały się w nasypie liczne płytki kamienne, ułożone bez systemu w ziemi. Po odrzuceniu warstwy całej tych płytek wystąpiły niskie, grube i ciężkie płyty. Po ostrożnem i starannem odczyszczeniu miejsca tego z ziemi ukazał się grób t. zw. skrzynkowy, ułożony z naturalnych płyt trembowelskich i kiedyś takimi płytami nakryty. Skrzynka grobowa była 2·53 m długa, a 1·04 szeroka. Olbrzymie płyty wierzchnie, przykrywające dawniej skrzynkę, znalazł dr. Demetrykiewicz odsunięte na bok po stronie północnej i oparte o skrzynię. Wogóle widoczne było, iż grób ten był kiedyś otwierany i rozgrabiony. Szkielet leżał z głową zwróconą na wschód; przy prawej dłoni były dwa obrobione krzemyki, a u nóg rozsypane kawałki naczynia szklanego, prawdopodobnie rzymskiej proveniencji. Podobny grób skrzynkowy odkryto przypadkiem koło 1860 r. we wsi Zieleńcu, gdzie znaleziona siekierka dyorytowa, tudzież kaolinowe, chalcedonowe i szklane paciorki przechowywały się w zbiorze dra J. Olpińskiego w Trembowli.

Dr. Wł. Demetrykiewicz odnosi grób ten do epoki rzymskiej II—III w. po Chr.

A. Bayger. Powiat trembowelski. Lwów 1899. — Wł. Demetrykiewicz. Poszukiwania arch. w pow. trembowelskim. Materiały antr.-arch. Tom III. str. XI.; IV. str. 122—5 (rys.). — K. Hadaczek. Kultura dorzecza Dniestru w epoce cesarstwa rzymskiego. Materiały antr.-arch. 1912, XII. str. 31.

611. Iwanówka w.

Samotna mogiła.

A. Bayger. Powiat trembowelski.

612. Janów m.

Nad Seretem wały, a na polu mogiła samotna. Wśród lasów miało być horodyszcze, po którym dziś i śladu niema.

A. Bayger. Powiat trembowelski.

613. Kobyłowlaki w.

Na niwie »Boronzyn« znajduje się miejsce zw. okopy, gdzie wyorują dużo czerepów glinianych.

W muzeum Dzieduszyckich — mała urna czarna i jakaś figurka.

A. Bayger. Powiat trembowelski. — Wł. Demetrykiewicz. Materiały antr.-arch. 1900, IV. str. 121.

614. Łosznów w.

Przy drodze do Mikuliniec, obok kościoła, widać niewielkie mogiły. Na niwie zw. »zaczyszcz« znajdowano często czerepy gliniane, a w zbiorach dra Olpińskiego przechowywało się małe wiaderko brązowe (podobne do znalezionych w grobach epoki rzymskiej w Leżajsku), brązowe grociki typu t. zw. scytyjskiego, tudzież piłka krzemiana.

W nieznanymi okolicznościach wykopano tu trzy naczynia gliniane typu Czechy—Wysocko, brzytwę brązową, brzoletę brązową, dwie obrączki i pierścienie brązowe.

W muz. Podolskiem w Tarnopolu — dwie ozdoby brązowe i szlifowany młotek kamienny. W »Nacjon Muzeju« — naczynia typu Czechy—Wysocko.

A. Bayger. Powiat trembowelski. (rys.). — Wł. Demetrykiewicz. Materiały antr.-arch. 1900, IV. str. 121 (rys.). — Sprawozdanie Zarządu Koła T. S. L. Tarnopol 1914. str. 72. — Wł. Hrebeniak. Ślidy skytskiej kultury w Hałyczyni. Zap. Nauk. Tow. im. Szewcz. Tom 117, str. 15. 19. — Idem. Nowi arch. nachidki na terytorji Hałyczyni. Zap. Nauk. Tow. im. Szewcz. 1915. Tom 122, str. 13—4 (rys.).

615. Mogilnica w.

W lesie dworskim rozkopał dziedzic mogiły i znalazł

w nich przedmioty kamienne i brązowe, przechowywane w t. zw. muzeum huculskim w Kołomyi.

Na niwie »Laskowicka dolina« znajdują się pod ziemią groby, ułożone z kilku kamiennych płyt nieobrobionych. Na polach wyorują monety rzymskie.

W zbiorach hr. Starzeńskiego widział ks. A. Petruszewicz w 1871 r. figurkę brązową (znalezioną zdaje się w Mogilnicy), którą uważał za podobiznę bożka egipskiego Ozirysa (por. Syńków, pow. Zaleszczyki).

Słownik geograficzny. VI. — Katalog wystawy dzieł sztuki i starożytności. Kołomyja 1888. str. 9. — Wiadomości numizm.-arch. Kraków 1896, str. 82. — A. Bayger. Powiat trembowelski. — A. Petruszewicz. »Słowo«. Lwów 1877, nr. 82 (odbitka). — Wł. Demetrykiewicz. Materiały antr.-arch. 1900, IV, str. 118. — M. Siwak. O zbiorach archeologicznych w b. Muzeum Pokuckiem im. Starzeńskich w Kołomyi. Sprawozdanie gimnazjum. Kołomyja 1901.

616. Plebanówka w.

Niedaleko wsi pięć okazałych kurhanów.

A. Bayger. Powiat trembowelski.

617. Podgórze w.

Na pastwisku gminnem, sąsiadującym z Zieleńczem, bliżej ruin monasteru, widać ślady cmentarzyska ciałopalnego. W zbiorach dra Olpińskiego znajdowały się dwie urny z tego cmentarzyska; jedna kształtu jakby wysokiego wazonu z małym zwężeniem u podstawy dochodzi 40 cm wysokości i wylepiona jest z kruchej, czerwonawej, słabo wypalanej gliny. Przypomina ona zupełnie urny z cmentarzyska epoki rzymskiej w Horodnicy nad Dn., podobnie jak i druga, wykonana w rękach, słabo wypalona, z ornamentem, złożonym z szeregu trójkątów, zwróconych wierzchołkiem do dołu, których granice zakreślone są liniami, wyciskanymi w mokrej glinie, a środek wypełniony takimi liniami skośnymi.

Z badań, przeprowadzonych na miejscu przez dra Wł. Demetrykiewicza okazało się, iż są to ślady zniszczonego

ementarzyska ciałopalnego, którego wiek trudno dokładniej określić z powodu braku innych prócz glinianych wyrobów, które przemawiałyby za II—III w. po Chr.

Przez wieś biegnie nasyp ziemny.

A. Bayger. Powiat trembowelski. — Wł. Demetrykiewicz. Materiały antr.-arch. 1900, IV. str. 100—101.

618. Podhajczyki Justynowe w.

W południowej stronie wsi, na gruncie dworskim przy gościńcu do Janowa odkryto koło 1895 r. przypadkiem kamienny grób skrzynkowy, zbudowany z wielkich płyt w ziemi. Mieścił on w znacznej głębokości szkielet dojrzałego człowieka i małego dziecka. W czaszce dziecka — jak utrzymywał rządcą dóbr — tkwił kościany toporek; mogiła zawałona była kamieniami.

Na polach w północnej stronie wsi, na wysokości wzdłuż prawego brzegu Seretu odkrył dr. Demetrykiewicz dużo wyraźnych śladów osady neolitycznej z resztkami czerwonego tynku glinianego chat, fragmentami ceramiki malowanej i narzędziami kamiennymi. Osada ta była tak zniszczona, iż nie mogła dać wybitniejszych rezultatów poszukiwań.

W 1876 r. rozkopał A. Kirkor na wzgórzu przy drodze z Podhajczyk ku Trembowli, pięć kurhanów. W czterech były szkielety, a w jednym tylko ciało spalone. W jednym znaleziono przy szkielecie niewieściem bronzową obrączkę kręconą z niespojonymi końcami, kolczyki brązowe, ozdoby brązowe naszyjnika z srebrnymi uszkami i paciorek karniolowy.

Około 1895 r. odkryto za ogrodem dworskim groby szkieletowe, w których miały być rozmaite przedmioty metalowe, a jakoby i monety, oraz naczynia. Dowiedziano się o tem w dworze tak późno, iż udało się uratować ledwie trzy naczynka, obecnie w zbiorach Akad. krak. Wyrobione są one starannie na krążku garncarskim i są podobne do znalezionych w grobach ciałopalnych w Lipicy (pow. Rohatyn), pochodzących z epoki rzymskiej II—III w. po Chr. Naczynia

podobne oraz szklane wykopano w grobach szkieletowych, zniszczonych przy budowie kolei w Trembowli.

A. Kirkor. Wycieczka na Podole. [»Kłosy«. 1877, str. 367 (rys.). — A. Bayger. Powiat trembowelski. — Wł. Demetrykiewicz. Materiały antr.-arch. 1900, IV. str. 116—118 (rys.).

619. Ruzdwiiany w.

Odkryć tu miano grób z epoki rzymskiej.

A. Bayger. Powiat trembowelski.

620. Semenów w.

Na niwie »Czerńców ogród« odkryto koło 1866 r. kamienny grób skrzynkowy, z którego wybrano płyty, a resztę zasypiano.

W 1876 r. przekopał A. Kirkor 6 mogił, prawie na przeciw ruin monasteru, gdzie stoi ich razem trzynaście.

W pierwszej leżał szkielet głową na zachód, wsparty na wielkim kamieniu, przysypany wapnem i obłożony dylami dębowymi, wzmacnianymi z obu stron wystającymi kamieniami. W mogile całej znalazło się rozrzuconych 7 gwoździ, które nie wiedzieć, czy służyły do zbijania dylów, czy do innego jakiegoś celu, bo na cmentarzysku zbadaniem były i mogiły, w których nie znalazło się śladu drzewa, a gwoździe były przecież. Na palcu ręki prawej miał zmarły pierścień brązowy, po obu stronach uszu kolczyki brązowe, a w kierunku szyi w wapnie leżał paciorek krwawnikowy i dwie ozdoby brązowe z srebrnymi wewnątrz wstawkami. Prócz tego nieco czerepów.

W drugiej mogile, podobnej całkiem do poprzedniej, leżał szkielet też głową na zachód. Prócz czerepów, kawałków drzewa i kilku gwoździ nie było niczego więcej.

W trzeciej, obok szkieletu tylko czerepy.

Czwarta zawierała wyraźne ślady samego spaleniska, z czerepami, kostkami i gwoździami żelaznymi. Ornament na czerepach składa się z poprzecznych kresek wgłębionych w postaci trójkątów wydłużonych i lekko wgłębionych rowków, obiegających wokoło.

W reszcie mogił znaleziono też gwoździe żelazne i czerepy obok kości ludzkich. Podobny stan rzeczy skonstatował dr. Demetrykiewicz w dwu zbadanych tu przez siebie kurhanach.

Groby te pochodzą z epoki t. zw. słowiańskiej.

Z antropologicznych pomiarów dra Kopernickiego wynika, iż w pierwszej mogile pogrzebana była niewiasta długogłowego typu; w drugiej mężczyzna także długogłowy (74), w trzeciej długogłowy mężczyzna (72.9) i w piątej średniogłowy mężczyzna (76.2).

Na polach dworskich rozlega się horodyszcze, zwane przez lud »zameczyskiem«, gdzie znajduje się wyroby krzemienne i gliniane.

W 1903 r. znaleziono osobno dwa srebrne denary Ant. Piusa, z których jeden ma napis czytelny: M. ANTONINVS AVG. ARMENIACVS — LIB. AVG III TR PXX COS III. —

A. Kirkor. Wycieczka na Podole. »Kłosy« 1877, str. 338. 367. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I, str. 15—16. 31. — Iz. Kopernicki. Tamże. I. str. 58—64. — A. Kohn u. K. Mehlis. Materialien zur Vorgeschichte. II. str. 101—7 (rys.). — Słownik geograficzny. 1889. X. — Katalog działu etnograf. wystawy kraj. Lwów 1894. — A. Bayger. Powiat trembowelski. — Wł. Demetrykiewicz. Materiały antr.-arch. 1900, IV, str. 118—121 (rys.). — Wiadomości numizm.-arch. Kraków 1908, str. 654.

621. Słobódka janowska w.

Przy kopaniu fundamentów pod budynek dworski znaleziono pięknie obrobiony topór krzemienny.

A. Bayger. Powiat trembowelski.

622. Strusów w.

Przy kopaniu fundamentów pod kościół wydobyto z ziemi noże krzemienne i nucleus'y.

Wł. Demetrykiewicz. Materiały antr.-arch. 1900, IV, str. 121.

623. Trembowla m.

Przy budowie kolei, obok rampy dzisiejszej, odkryto

cztery doły podziemne na zboże w kształcie jam okrągłych, wykopanych w naturalnej warstwie gliny, węższych u dołu, a szerszych z góry; każda jama miała około 80 cm średnicy z wierzchu, a prawie 1 m głębokości. Jedna przykryta była silnie ubitą gliną, inne były zasypane. Ziarna, przechowane w nich były prosem, zmieszane z tatarką.

W odległości ledwie 2—3 m od jam tych odkryto też groby szkieletowe, przy których znajdować się miały naczynia szklane i gliniane, wszystkie zniszczone i potraskane przez robotników. Dr. Demetrykiewicz znalazł tu jeszcze kilka czerepów, z których udało się zlepić bok naczynia, podobnego do odkrytych dawniej w Horodnicy nad Dn. w grobach epoki rzymskiej.

Niedaleko zniszczonego tego grobu odkryto groby ciałopalne przeważnie z ciemno emaliowanymi urnami. Dwie miseczki i dzban stłuczony przechowują się w muz. Dzieduszyckich. W zbiorach dra Olpińskiego w Trembowli była z tego cmentarzyska urna gliniana kształtu wazy z trzema uchami, z siwej gliny, przypominająca kształtem swym i wyrobem naczynia z ciałopalnego cmentarzyska epoki rzymskiej, zbadane przez dra Iz. Kopernickiego w Lipicy (pow. Rohatyn), miseczka z takiej samej gliny siwej, wyrobiona na krążku garncarskim i garnek z czerwonej gliny kruchej, słabo wypalonej z ornamentem, złożonym z trójkątów, zarysowanych równoległymi liniami skośnymi, podobny bardzo do znalezionych dawniej w szkieletowych grobach epoki rzymskiej w Horodnicy nad Dn.

Dalej na północ od zniszczonych grobów szkieletowych wykopano przypadkiem około 1880 r. skarb z kilkuset noży krzemiennych, oddanych do muz. Dzieduszyckich.

W zbiorach dra Olpińskiego (obecnie w Muzeum Podolskiem w Tarnopolu) przechowywały się trzy naczynia, znalezione w północnej części miasta, zw. Wielkie osady. Także w południowej stronie miasta znane są ślady zabytków przedhistorycznych.

W Muzeum Podolskiem w Tarnopolu znajduje się wykopane w 1900 r. pod zamkiem ogromne naczynie brązowe.

J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda w Moskwi. Moskwa 1871, str. 224. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877. I. str. 13. — Idem. Wycieczka na Podole. »Kłosy«. 1877, str. 367. — Katalog działu etnograf. wystawy kraj. Lwów 1894, str. 21. nr. 313—331. — A. Bayger. Powiat trembowelski. — Wł. Demytrykiewicz. Materyały antr.-arch. 1900, IV. str. 92—8 (rys.). — Wł. Przybysławski. Repertoryum. — T. Dobiński. Trembowla. Nasz kraj. Lwów 1906, nr. 2. — Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 1—3. — Wł. Hrebeniak. Ślidy skitskiej kultury w Hałyczyni. Zap. Tow. Szewcz. Tom 117, str. 15.

624. Wierzbowiec w.

Wieśniak pewien znalazł piękny toporek krzemienny. Na polach kilka mogił niezbadanych.

A. Bayger. Powiat trembowelski.

625. Załawie w.

Na wschód od wsi mogiła samotna.

A. Bayger. Powiat trembowelski.

626. Zazdrość w.

W pobliżu folwarku Baworówki stoi wielka mogiła, zwana przez lud »halicką«. W zbiorach dra Olpińskiego przechowywały się znalezione w niej grociki trójkątne typu t. zw. scytyjskiego.

Pośród pól, na niwie »Szlachetczynna« wykopano w październiku 1904 r. kamień olbrzymi (5½ m długi), który na przedniej i bocznej, prawej ścianie, ma trzy znaki zagadkowe, dwa na przodzie, jeden z boku. W miejscu, gdzie tkwił on w ziemi, było do niedawna jeszcze bagnisko i tej właśnie okoliczności zawdzięcza doskonałe zakonserwowanie bez najmniejszego nawet uszkodzenia. Długość jego wynosi prawie 5½ m, szerokość przy jednym końcu 1·21 cm, przy drugim tylko 1 m. Grubość różna w różnych miejscach, wogóle wynosi od 18 do 100 cm. Od połowy długości zwięża się nie-

znacznie ku górze, a w najwęższym miejscu jest także najcieńszy, bo tylko 18 cm. Że był to jego wierzchołek widać z tego, iż 1·85 m z góry jest wyrównany z przodu i z jednego boku, kiedy przeciwnie, większa część dolna, która tkwiła ongiś w ziemi, kiedy wznosił się on jeszcze prosto całkiem jest niewygladzona i nierówna. Z prawego boku, gdzie jest umieszczony znak jeden, kamień 1·85 z góry jest również wyrównany i dlatego wygląda jakby wycięty w całości bryły.

Na wyrównanych ścianach, z przodu i prawego boku, widać wykute trzy znaki, wszystkie doskonale zachowane, a najlepiej już jeden na płaszczyźnie bocznej; w zarysie jego można nieomal policzyć uderzenia wszystkie dłuta. W przekroju linie wykute są półokrągło, $\frac{1}{2}$ cm głęboko, a prawie 1 cm szerokie. Znak pierwszy i drugi umieszczone na przedniej, a trzeci na bocznej ścianie prawej. Pierwszy, wysunięty nieco na prawo, największy ze wszystkich, bo 40 cm, drugi u dołu pierwszego, więcej na lewo wysunięty, już tylko $24\frac{1}{2}$ cm, a trzeci, najmniejszy, jest tylko $6\frac{1}{2}$ cm wysoki.

Pierwszy, długości 40 cm, przypomina dwa elipsowate, połączone ze sobą proste kółka, z których górne o większej średnicy, widocznie otwarte, a obydwa końce jego odchyłone, jeden wprzód, drugi ku środkowi. Dolne kółko, jakby spłaszczone, ma w średnicy 16 cm. Część jego występuje niewyraźnie w kamieniu i dlatego uważać go można za zamknięte lub otwarte. Prosta, łącząca dwa koła, długa jest 9 cm.

Drugi znak, mniejszy od poprzedniego, złożony jest również z dwu mniej więcej kolistych linii. Część górna tworzy koło, przerwane u góry, z końcami wygiętymi od środka i przypomina kształtem swym podkowę. Średnica jego wynosi 9 cm, a linia, łącząca go z częścią dolną, długa 7 cm. Dolna ta część, średnicy 19 cm, podobna do przewróconej litery C.

Trzeci wreszcie znak, zachowany najlepiej, jest najmniejszy i podobny całkowicie do odwróconej na bok litery K.

Przy wydobywaniu głazu z ziemi natrafiono na kości i czerepy naczyń glinianego, wyrobionego już na krążku garncarskim, ale bez ornamentacyi. Kości określono w laboratorium anatomii porównawczej prof. Hoyer'a w Krakowie. jako szczątki dwu baranów; kości barana lub owcy znajduje się też zawsze w towarzystwie kamieni podobnych w Azji. Zdaniem prof. Wł. Demetrykiewicza kamień z Zazdrości należy do grupy »bab kamiennych«, a znaki, wyrte na nim, to t. zw. tamga, staroturkskie znaki własności, analogiczne całkiem do znanych już dawniej z Azji środkowej.

A. Bayger. Powiat trembowelski. — Wł. Demetrykiewicz. Materiały antrop.-arch. 1900, IV. str. 121. — Wł. Przybysławski. Repertoryum str. 51. — Diło. Lwów, 1907. nr. 144 (fejton). — Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka. Lwów 1907. Tom 80 (rys.). — B. Janusz. Badania arch., dokonane w latach 1900--1908 w Galicyi wsch. »Kuryer lwowski«. 1909. Nr. 412 (fejl.). — Idem. Badania arch., dokonane w 1911 r. Na ziemi naszej. 1911. Nr. 23. — Idem. Kultura przedhistoryczna Podola galic. Przewodnik naukowo-literacki. Lwów 1914.

627. Zieleńcze w.

Koło 1860 r. podmył wezbrany Seret jeden brzeg swój i odkrył w pobliżu horodyszczu grób kamienny ze szkieletem. Był to grób skrzynkowy, którego płyty wydobyto, a jego samego zasypano; dyorytowa siekierka, tudzież chalcedonowe, kaolinowe i szklane paciorki, przechowane w zbiorach dra Olpińskiego, pochodziły z tego grobu.

Na gruntach dworskich, obok pastwiska gminnego, odkrył dr. Demetrykiewicz ślady osady neolitycznej z ceramiką malowaną. W głębokości $\frac{3}{4}$ m do $\frac{1}{2}$ m pod powierzchnią gruntu natrafił na warstwę, złożoną z kawałków mniej lub więcej przepalanej gliny, w której rozrzucone bez żadnego porządku czerepy naczyń glinianych, niekiedy ciężarki gliniane, narzędzia kamienne i kości zwierząt. Pokłady wspomniane nie rozciągały się na całym obszarze zbadanego pola, lecz zajmowały tylko poszczególne kwadratowe lub prostokątne kawały, przeciętnie 6—10 m długie, a 4—6 m szerokie. Ka-

wałów takich odkrył i zbadał dr. Demetrykiewicz wogóle ośm, oddalonych od siebie jakich 10—15 m. W sąsiednim lasku, przytykającym do zbadanego pola, odkrył on jeszcze pod ziemią dalszy ciąg pokładów podobnych.

Pokłady te gliny przepalanej grube były $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ m i miały często na sobie odciski drzewa, a względnie chrustu, który przylegał kiedyś do brył gliny; były to ślady tynku chat przedhistorycznych, podobne do znalezionych prawie we wszystkich miejscowościach kultury ceramiki malowanej.

Między tą warstwą glinianą znajdowało się dużo czerepów malowanych i nieco niemalowanych, wyrobionych z słabo wypalanej gliny siwej. Czerepy naczyń siwych ornamentowane są dekoracją rytą lub wyciskaną w świeżej glinie, a wszystkie czerepy znalezione, tudzież bryły przepalone wskazywały, iż mamy tu do czynienia z osadą, zniszczoną przez ogień. Między wydobytymi przedmiotami było dużo nożów krzemienych i skrobaczy, jedna siekierka z miękkiego kamienia, liczne ciężarki i dwa fragmenty figurek glinianych, analogicznych do znalezionych w jaskini Wertebý w Bilczu złotem. Co do kości znalezionych — należały one tylko do zwierząt.

Na tem samym polu, na pastwisku gminnem, wykopali chłopcy wiejscy wielkie naczynie, wypalone starannie z gliny siwej i wyrobionej na krążku garncarskim, w którym mieściło się kilkaset obrączek z różnokolorowego szkła, różnej wielkości. Szkło wygląda jak sznur kręcony i ma na powierzchni coś w rodzaju emalii nieprzejrzystej. Naczynie i część obrączek udało się uratować drowi Olpińskiemu, w którego zbiorach przechowywały się i inne zabytki z tej miejscowości.

Na tym samym gruncie i niedaleko od pierwszego odkrył wieśniak pewien drugi skarb podobnych obrączek szklanych, jeszcze większy, bo złożony z 500 sztuk. Obrączki te dostały się do muzeum Dzieduszyckich, a także do zbiorów Akad. krak. Mają one różne średnice od 4—7 cm, a bywają jasno-błękitnego, jasno-zielonego i brudno-zielonego koloru

z brunatno-czerwonemi, a niekiedy i brunatno-fioletowemi smugami. W Horodnicy nad Dn. znajdowano obrączki podobne na rękach szkieletów, jako branzolety.

Niedaleko miejsca, gdzie znaleziono te obrączki, wykopały dzieci wielkie naczynie z białej gliny, pięknie i starannie wyrobione na krążku garncarskim — rozbiły je jednak w kawałki. Do zbiorów dra Olpińskiego dostała się tylko szyjka z dwoma uchami; z fragmentu tego widać, iż było to naczynie w rodzaju amfory rzymskiej, podobne do znalezionej w Tarnopolu, a przechowanej w muz. Lubomirskich.

Na przeciwnym brzegu Seretu rozlega się horodyszczce z fragmentami ceramiki słowiańskiej.

A. Kirkor. Wycieczka na Podole. »Kłosy« 1877, str. 367. — Idem. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I. str. 31. — Katalog działu etnograf. wystawy kraj. Lwów 1894, str. 21, nr. 332. — Kwartalnik historyczny. Lwów 1894, str. 577—8. — Wł. Demytrykiewicz. Materyały antr.-arch. Tom II. str. IX; IV. str. 98—109, 113—116 (rys.). — Idem. Vorgeschichte Galiziens str. 126. — A. Bayger. Powiat trembowelski. — Z. Strzetelska. Staromiejskie. Lwów 1899. str. 47. — T. Wowk. Wyroby przedmykeńskiego typu na Ukraini. Materyały do ukr.-ruskoj etnologii. Lwów 1905. VI. str. 18.

44. Pówiat Turka, dorzecze Dniestru.

628. Borynia w.

W lesie znalazła uboga kobieta po deszczach ulewnych 100 denarów rzymskich, obejmujących lata od 98—192.

Kenner-Seidl. Beiträge zu einer Chronik d. arch. Funde. Wiedeń 1849—67. — K. Hadaczek. Kilka uwag o czasach przedhistorycznych Galicyi. Eos. Lwów 1898/9, V.

629. Komarniki w.

Przypadkiem natrafiono na skarb 12 mieczy bronzowych, zakopanych 1 m pod ziemią, jeden na drugim. Trzy tylko z nich zachowały się; jeden 68 cm, drugi ze złamanym końcem 64·5 cm, trzeci bez rączki 58·5 cm długi.

M. Hruszewski. Bronzowi meczy z tureckiego powita. Zap.

Tow. Szewcz. 1900. Tom 33, str. 1—4 (rys.). — Iz. Szaraniewicz. Miecze brązowe z epoki przedhistorycznej. Teka konserw. Lwów 1900, str. 101—102 (rys.).

45. Powiat Zaleszczyki, dorzecze Dniestru.

630. Bedrykowce w.

Na polach liczne mogiły i niwa, na której znajduje się fragmenty ceramiki malowanej. Czerepy i przypadkowo znalezioną siekierkę krzemienną oraz nóż oddał Kirkor do zbiorów Akad. krak.

W 1899 r. rozkopał J. Szombaty ośm grobów podpłytowych, których jeszcze sporo zostało niezbadanych. Przedmioty znalezione tu: srebrny i jeden brązowy pierścień, kawałek branzolety szklanej i emaliowany wisior brązowy przechowuje się w ces. Muzeum we Wiedniu.

Dr. Wł. Demetrykiewicz zbadał tu cmentarzysko szkieletowe z grobami rzędownymi, z których niektóre nakryte były płytami kamiennymi. W grobach tych znalazły się czerepy umyślnie rozbitych naczyń i srebrne zausznice kabłąkowate, charakterystyczne dla epoki słowiańskiej.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1884, VIII. str. 50. — Wł. Przybysławski. Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1900, str. 60—4. — Materiały antrop.-arch. 1900, IV. str. X.

631. Beremiany w.

W 1827 r. odkryto w wielkiej mogile, usypanej z ziemi i kamieni, skrzynkowy grób kamienny, identycznej zupełnie budowy jak we wsi Kociubińcach, Czarnokońcach, Chorostkowie, Semenowie, Zieleńcu i Uwiśle. Niektórzy z dawniejszych archeologów wspominają o pięciu, a inni o trzech szkieletach, które miały być znalezione w nim razem z kilkoma siekierkami krzemiennymi. Jedna z nich przechowuje się w muzeum Lubomirskich.

W 1877 r. odkryć miano drugi podobny grób skrzynkowy, zniszczony jednak i rozgrabiony, zanim zbadać go zdążył A. Kirkor.

W tym samym roku odkrył Kirkor na niwie »Czerwonej« grób podpłytkowy, zbudowany z brył kamiennych, ustawionych w krąg jedna na drugiej, a przykrytych płytą kamienną. Pośrodku kręgu znalazły się dwa szkielety w pozycji siedzącej, głowami na wschód, mające pod sobą płyty, które wyłożony był spód grobu. Szkielety te były zupełnie prawie pogruchothane, a znalazła się przy nich szpila bronzowa 31 cm długa z główką w kształcie daszka, z dziurką przebitą, prawdopodobnie do przewlekania sznurka, zwiążającego włosy. Główka ma w przekroju 4 cm, a pod nią ma szpila kilka skrętów. Przy szkielecie drugim leżał mały krzemień obrobiony. Czerepy gliniane wyrobem swoim i kolorem gliny zbliżone są bardzo do czerepów z neolitycznych grobów skrzynkowych, z którymi wogóle grób ten jest najwidoczniej spokrewniony. Pochodzi on z epoki przejściowej od neolitu do bronzu.

Pomiary antropologiczne dra Iz. Kopernickiego wykazały, iż w grobie tym pochowany był mężczyzna z kobietą, długogłowego typu; wsk. mężczyzny 70.2, niewiasty 74.0.

Na niwie »za Czachrami«, przy samej drodze do Żnibrodów, zbadał Kirkor niewielką wyniosłość, ułożoną z małych płytek kamiennych. Obszar ten miał 3.30 m długości i 2.69 m szerokości; do głębokości 80 cm wydobywało się same czerwone płytki, a dopiero pod nimi wystąpiło spalenisko z przepalanej gliny, na którym leżało dużo węgla, nieco kości, czerepy potrząskanych naczyń i krążek gliniany (2 cm średnicy) z otworem, podobny do wisiorka lub paciorki.

W okolicy wsi dużo większych, niezbadanych jeszcze kurhanów. Przy ujściu Strypy do Dniestru wznosi się góra »Orliszcze« ze śladami wykutych nisz i schodów kamiennych,

Ż. Pa uli. Starożytności galicyjskie. Lwów 1840, str. 26 (rys.).—

J. Kraszewski. Sztuka u Słowian. Wilno 1860, str. 28. — Prze-

wodnik wystawy starożytniczej. Lwów 1861, str. 29. — E. Sa-

cken. Leitfaden zur Kenntniss d. heidn. Altertums. Wiedeń 1865,

str. 80. — J. Głowacki. »Słowo«. Lwów 1867, nr. 69. — Idem,

Trudy I. arch. sjezda. Moskwa 1871, str. 223. — Rocznik Zarzą-

du Akad. umiej. Kraków 1877, str. 99. — A. Kirkor. O grobach kamiennych na Podolu. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I. 25; 1878, II. str. 6—9; 1879, III. str. 34. — Iz. Kopernicki. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III. str. 137. — A. Kirkor. Zabytki bałwochwalcze w Galicyi. »Kłosy«. 1879, str. 277. — Kohn u. K. Mehlis. Materialien zur Vorgeschichte. I. str. 98—9. — Strzecha ojczysta. Lwów 1879, V. — J. Głowacki. O jazyczeskom kładbyszczy w Beremjanach. »Słowo«. Lwów 1885, nr. 134—5. — Katalog wystawy arch.-etnograf. Lwów 1885, str. 205—263. — Katalog muzeum Lubomirskich. Lwów 1889, str. 6, nr. 5. — K. Chamic. Wśród stepów i jarów. Biblioteka Warszawska. 1900, IV. str. 487. — Wł. Przybysławski. Repertoryum.

632. Błyszczanka w.

W 1877 r. znaleziono w grobie jakimś naczynie gliniane, fragment fibuli bronzowej, wisiołek emaliowany i dwa srebrne denary Hadryana, oddane do zbiorów Akad. krak.

Rocznik Zarządu Akademii Umiej. Kraków 1877, str. 101. — Wł. Przybysławski. Przyczynek do historii bronzów emaliowanych. Teka konserw. 1900, str. 62. — Wiadomości numizm. arch. Kraków 1908, str. 654.

633. Capowce w.

W muz. Lubomirskich — znaleziony tu w 1878 r. toporek kamienny z otworem na toporzysko.

W lesie zw. »Śniatyn« rozkopał A. Schneider mogiłę z grobem, wyłożonym płytami, z dwoma szkieletami.

Dwutygodnik naukowy. Kraków 1878, str. 328. — Katalog muzeum Lubomirskich. 1889, str. 8, nr. 27. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. XIV. str. 19.

634. Chartanowce w.

W muzeum Dzieduszyckich — dwie szlifowane siekierki kamienne.

635. Chmielowa w.

Na niwie »szybińskiej« wznosi się wielka mogiła z wałem szerokim, dobrze zachowanym, a obok niej kilka innych mogił. Jedną z nich rozkopywał Kirkor w 1878 r., nie znajdując żadnych śladów grobowych. Na niwie »długi łan« le-

żały trzy mniejsze i trzy większe płyty kamienne, połączone ze sobą. Pod nimi znalazły się czerepy pokruszone, kawałki węgla i przepalanej gliny.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III. str. 32.

636. Czerwonogród w.

W Muzeum Podolskiem — celt brązowy.

Koło wsi mogiła.

J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda. Moskwa 1871, str. 224.—

Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3.

637. Dobrowlany w.

W ces. Muzeum we Wiedniu — dwa celty brązowe.

Podczas budowy kolei natrafiono na kości mamuta.

Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków str. 55.

638. Drohiczkówka w.

A. Schneider stwierdził, iż dwór stoi na miejscu osady przedhistorycznej; znalazł tu fragmenty ceramiki i krzemienie obrobione. Na niwie »Bałki« miał odkryć ślady obozowiska rzymskiego (?). Pod obozowiskiem rzymskim miał na myśli ślady osady neolitycznej z ceramiką malowaną (por. Koszłowce).

Dwutygodnik naukowy. Kraków 1878, I. str. 328.

639. Dupliska w.

Na niwie folwarku »Mogiłki« stoi 10 kurhanów, z których 3 rozkopał Kirkor w 1883 r. W jednym, usypanym z ziemi przemieszanej z bryłami kamienia, w głębokości 70 cm od powierzchni nasypu, a 22 cm pod poziomem gruntu, znalazł wędzidło brązowe, nie różniące się kształtem swym ani wielkością od dziś używanych. Obok niego stało małe naczynie, którego jednak nie udało się wydobyć w całości. O 10 cm niżej wystąpiło, w samym środku mogiły urządzone ognisko 2 $\frac{1}{2}$ m długie, a prawie 40 cm grube. Dno jego stanowiły szczelnie przystające do siebie płyty kamienne, a na nich warstwa gruba silnie ubitej i przepalanej gliny. Na ognisku dużo popiołu i drobnych kostek przepalonych; znaleziono

tu 10 brązowych grocików, jeden kościany i jeden żelazny, jakiś przedmiot w kształcie małego krążka z dziurką, oraz siekierkę żelazną. Po bokach dużo kości zwierzęcych, węgli i czerepów glinianych. Dwa ostrza grocików brązowych odróżniają się od innych; jeden z haczykiem w dół spuszczo-
nym, drugi z wgłębionymi liniami. Kościany, dobrze zaostrzo-
ny grocik jest podłużny i czworogranny. Czerepy naczyń, chociaż najprawdopodobniej wyrobionych na krążku garncar-
skim, lichej są roboty i prawdopodobnie są resztkami garn-
ków i mis.

Strzałki podobne znalezione w Sapohowie (pow. Bor-
szczów), w Burdiakowcach (pow. Borszczów), w Horodnicy
nad Dn., w Zazdrości (pow. Trembowła) i w Satulmare na
Bukowinie.

Zbadana mogiła pochodzi z t. zw. scytyjskiej epoki, re-
prezentowanej najliczniejszymi znaleziskami na Ukrainie.

Prócz tej mogiły rozkopał Kirkor jeszcze dwie inne.
W jednej spalenisko w samym środku w głębokości 1·26 m
od powierzchni nasypu, a 68 cm poniżej poziomu gruntu,
miało 2·10 m długości i 1·30 m szerokości, starannie ułożone
z płytek. Na płytkach, podobnie jak w poprzedniej mogile
głina, popiół, kości, węgiel i czerepy.

Trzecia z rzędu, usypana była w jednej połowie z czar-
noziemiu, a w drugiej z glinki. Spalenisko w głębokości 75 cm
pod poziomem miało także w podstawie płytki kamienne.
Prócz czerepów, węgli i kości nie było niczego więcej w dwu
tych mogiłach.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1884, VIII. str. 49. —
Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens str. 124 (rys.).—
Wł. Hrebeniak. Ślidy skitskiej kultury w Hałycyżni. Zap. Tow.
Szewcz. Tom 117, str. 14—15 (rys.).

640. Dźwiniacz w.

Kirkor oddał do zbiorów Akad. krak. znaną tu przy-
padkiem siekierkę i dółtko kamienne.

Na gruntach wsi mogiły, przy rozkopywaniu których

znaleziono urny, narzędzia krzemienne, bronzowe i żelazne, a także jeden wisiołek emaliowany.

W 1877 r. znaleziono denar rzymski Kommoda z napisem: M. COMMODVS AN-TON AVG PIVS, a na odwrociu: TRPVIII PMAXVI COSIIIIPP.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1884, VIII. str. 50. — Wł. Przybysławski. Przyczynek do historii bronzów emaliowanych. Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1900, str. 60—4 (rys.). — Wiadomości numizm.-arch. Kraków 1908, str. 654.

641. Gródek nad Dniestrem w.

Na zachodnim końcu wsi, rozłożonej wzdłuż brzegu prawego Dniestru, zaczyna się wydłużony obszar nadbrzeżny, ciągnący się ku zachodowi około 1 km, zamknięty w końcu wzgórzami skalistymi. Część tego obszaru nosi nazwę »Peczenja«, na której rozlega się osada neolityczna i w półn.-wschodniej stronie cmentarzysko podpłytowe.

Na obszarze osady znaleziono pięknie gładzoną siekierkę krzemienną, oddaną do zbiorów Akad. krak., a w 1890 r. znalazł tu Ossowski czerepy gliniane i dwie siekierki kamienne. Czerepy pochodziły z naczyń, lepionych w ręku, podobnych do znalezionych w Wasylkowcach, Szczytowcach, i Siekierzyńcach; były między nimi i fragmenty ceramiki malowanej. Uwagę Ossowskiego zwróciły kawałki płytek glinianych, pokrytych z jednej strony szczególną glazurą koloru żółtawego i zielonego, silnie lśniące z wierzchu. Doskonale wypalone, są one w przedłomie równo zielonawego koloru, albo złożone z dwu warstw koloru zielonego i ceglatego. Podobne są do kafli dzisiejszych, ale nie są nimi, ponieważ znajdowane były w głębokości 1 m w ziemi, pokrywającej albo otaczającej szkielety pobliskich grobów podpłytowych.

Wschodnią część niwy »Peczenja« zajmuje cmentarzysko płytowe, na którym zbadał Kirkor w 1878 r. jeden grób, a w 1883 drugi. Po usunięciu płyty, przy pierwszym grobie, w głębokości 40 cm znaleziono naprzód czerepy naczyń i małą kulę kamienną, a pod tem dopiero w głębokości 1 m od po-

ziomu gruntu, leżał szkielet, głową zwrócony na zachód, cały obłożony silnie wapnem. W drugim grobie, pod płytą, leżał szkielet w głębokości 73 cm, głową na wschód; prócz czerepów nie było niczego więcej.

Więcej (11) grobów zbadał w 1890 r. G. Ossowski. Kierunek wszystkich był jednakowy — od południowego-zachodu do północnego-wschodu, każdy szkielet leżał pod płytą na wznak, twarzą do góry, głową ku południowemu-zachodowi. Każdy przysypany był wapnem. Nie znaleziono w nich żadnych przedmiotów, a jedynym wyjątkiem był szkielet, którego szyja obwinęta była czarnego koloru tkaniną z złotogłowiem, przymocowaną na podkładzie skórzanym. Szkielet ten stanowił wyjątek i pod względem budowy fizycznej; czaszkę miał okrągłą, podczas gdy czaszki innych były wybitnie długogłowe. W konstrukcyi nie różnił się grób ten od innych.

Różne wyroby znajdowały się jednak w ziemi między płytami a szkieletami, ale dostały się one tam razem z nasypaną ziemią, która mieściła resztki starszej od grobów osady neolitycznej.

Dużo grobów zostało jeszcze niezbadanych.

Inne, podobne zupełnie cmentarzysko odkrył G. Ossowski na niwie »na wygonie«, gdzie obok jednego szkieletu leżała jakaś ozdoba drewniana, nabijana guzami metalowymi i jedna zausznica bronzowa; przedmioty te oddano do muz. Akad. krak.

W lesie zw. »Rastowa«, między Seretem a Dniestrem, stoją w jednej linii 4 kurhany; na jednym jest wgłębienie z wystającymi z ziemi bryłami kamiennymi.

W odległości 1 km od wsi, na niwie »Kirnyczki« znajduje się w prostopadłej ścianie skalnej jaskinia z komorą wstępną, z której wiodzie korytarz, rozdzielający się następnie na dwa, po kilkanaście metrów długie ramiona boczne.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III. str. 21; 1884; VIII. str. 51. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891,

XV. str. 4. 8—10. 18. 39—42. — Wiadomości numizm.-arch. Kraków 1891, str. 161; 1892, str. 347.

642. Holihłady w.

W muz. Tow. im. Szewczeni — fragmenty ceramiki malowanej, pięć ułamków noży krzemiennych i piłka krzemiana 12 cm długa.

W. Hrebieniak. Nowi arch. nachidki na terytorji schidnoi Hałyczyny. Zap. Nauk. Tow. Szewcz. 1915. Tom. 122.

643. Iwanie złote w.

W zbiorach Tow. Szewcz. — nóż krzemiennoy i dłuto kamienne, starannie gładzone, 8 cm długie, 3 cm szerokie.

W 1913 r. odkryto przypadkiem grób w postaci urny z popiołami, żelaznym grotem, długim mieczem obosiecznym, ostrogami, umbem i dwoma wisiorcami kształtu wiaderka miaturowych. Pochodzi on z epoki rzymskiej.

Równocześnie odkryto grób drugi, szkieletowy, z naczyniem glinianym i krążkiem z wrzeciona, pochodzący też z epoki rzymskiej.

Przypadkowo natrafiono na zausznicę srebrną z trzema gałkami filigranowymi.

Wł. Hrebieniak. Nowi arch. nachidki na terytorji Hałyczyny. Zap. Nauk. Tow. im. Szewcz. 1915. Tom 122. str. 10. 22. 25. 26 (rys.).

644. Kasperowce w.

Kirkor podaje wiadomość, iż przy rozsadzaniu skały miano znaleźć szkielet cały mamuta, odesłany przez starostę do Wiednia. W pierwszych dniach lipca 1908 r. odkrył pastuszek przy drodze do Lisiecznik skarb monet rzymskich w liczbie około 1000 sztuk z czasów od Hadryana do Aleksandra Sewera (117—235 po Chr.). Są to t. zw. sestercje. Większą część monet zachował znalazca i sprzedał je żydom, resztę zakupił hr. Borkowski i konserw. dr. K. Hadaczek.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I. str. 14 (notka). — Wiadomości numizm.-arch. Kraków 1908, str. 655. — B. Janusz. Badania arch. w latach 1900—1908 w Galicyi wsch.

»Kuryer lwowski« 1909. nr. 423. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1909, str. 4.

645. Kołodróbka w.

W 1876 r. na niewielkim pagórku w lesie odkryto grób płytowy z kośćmi ludzkimi, naczyniami glinianymi, kolczykami brązowymi i pierścieniem.

Na wiosnę 1899 r. natrafiono na erekcyonalnem polu na dwa szkielety z naczyniami u nóg.

Na posiedzeniu komisji antr. Akad. krak. (czerwiec 1907) przedłożył dr. Wł. Demetrykiewicz, fotografię kamienia zwanego przez lud »babą«; nie wykazuje on żadnych śladów obrobienia i trudno zaliczać go do grupy »bab«.

W zimie 1912 r. natrafił wieśniak przy kopaniu piwnicy na skarb monet rzymskich, złożonych w naczyniu glinianem — naczynie zniszczył, a monety sprzedał karczmarzowi. Skarb pochodził z II—III wieku po Chr.

Przegląd archeologiczny, Lwów 1876, IV. str. 130. — Wł. Przybyśła wski. Repertoryum zabytków, str. 56 i tabl. V (rys. 27. 28). — »Kurjer lwowski« 1912, nr. 132.

646. Korolówka w.

Przy kopaniu, w znaczniejszej głębokości natrafiono na źródło, obłożone deskami na palach. Po wydobyciu ich okazało się, iż były skamieniałe; małe kawałki ich oddano do zbiorów fizyograficznych Akad. krak.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I. str. 13.

647. Koszyłowce w.

W 1878 r. odkryto przypadkiem neolityczny grób skrzynkowy, rozgrabiony przez ludzi, zanim na miejsce mógł przybyć A. Kirkor. Grób ten zbudowany był, jak i inne podobne, odkryte w Kociubińcach, Czarnokońcach, Semenowie, Zieleńcu, Chorostkowie, Beremjanach i Czernelicy. W wybranej z grobu ziemi znaleziono fragmenty ceramiki ornamentowanej, identycznej zupełnie z kociubiniecką i innemi; kamienny młotek, prawie okrągłego kształtu z dziurą na wskrós i podłużnym rowkiem na powierzchni jednej strony, dwa niezgrabnie

obrobione krzemienie w postaci nożyków i jeden krzemiek, prawdopodobnie grocik.

W tym samym roku zauważył tu A. Schneider ślady osady neolitycznej z ceramiką malowaną. Nie znając jeszcze tego rodzaju osad, dopatrywał się w niej »obozowiska rzymskiego«, opierając się na znalezionych czerepach malowanych i figurce glinianej, wyobrażającej, według niego, boginię rzymską Florę. Gliniane figurki podobne charakterystyczne są dla osad z ceramiką malowaną i znaleziono je dotąd nietylko w Galicyi wschodniej, ale i na Bukowinie. Od czasów Schneidra nie zwrócił nikt uwagi na zabytki koszyłowieckie i dopiero w 1906 r. zauważył je prof. R. Kaindl, który nie prowadził tu wprawdzie rozkopów, ale widział i opisał znaleźską, przechowane w dworze u właściciela wsi.

Od 1906 r. zajął się zbadaniem tej przebogatej osady neolitycznej dr. K. Hadaczek, który odkrył ślady kilkudziesiąt zabudowań, widocznych po złomach gliny przepalanej, wystających w osobnych grupach. Chaty te miały kształt prostokątów, a ściany ich zbudowane były z chrustu, tynkowanego gliną, jak to widać po kawałkach przepalanej w ogniu gliny z odciskami plecionki. Prócz tego znalazł dr. Hadaczek w 1908 r. dużo pieców garncarskich, zbudowanych w trzech rzędach. W wszystkich tych miejscach wydobyto mnóstwo naczyń zdobnych w ornament linijny i zwierzęcy. Jedna amfora ozdobiona jest ornamentem falistym i malowaniem wyobrażeniem człowieka. Obok pięknych naczyń malowanych (niektóre ozdobione są motywami plastycznymi — zwłaszcza ucha mają kształt głów zwierzęcych) w piękne wzory znalazły się (podobnie jak w Bilczu złotem i Zieleńcu) naczynia z gliny niedbale odczyszczonej z piasku, ozdobione ornamentem rytym. W ruinach chat znalazł dr. K. Hadaczek kilkadziesiąt figurek żeńskich i męskich, podobizny byków, baranów, świń, psów, a nawet koni i mnóstwo krzemienych i kościanych narzędzi.

Na niwie dworskiej »na ściance« odkrył dr. Hadaczek

ślady osady słowiańskiej, po której został jeszcze wał ziemny, odgraniczający ją od łatwiej dostępnej strony; w ziemi znalazły się tu czerepy gliniane z ornamentem falistym, ślady ogniska, ciężarki od krosien, żelazne i brązowe przedmioty, brązowe krzyżyki, żelazne nożyki i grociki. Na innej niwie »na obozie« odkrył dr. K. Hadaczek cmentarzysko słowiańskie z grobami ciepłopalnymi w postaci urn glinianych grubej roboty z spalonymi kostkami i doły, wypełnione kośćmi. Z powodu wielkiego ubóstwa tych grobów nie zajmował się dr. Hadaczek dokładniejszym badaniem cmentarzyska.

Dwutygodnik naukowy. Kraków 1878, I. str. 328. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III. str. 6—7. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1906, str. 20 (rys.). — Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka. Lwów 1907. Tom 80, str. 231—2. — R. Kaindl. Neolithische Funde mit bemalter Keramik in Koszyłowce. Jahrbuch für Altertumskunde. Wiedeń 1908, zesz. 2—3 (rys.). — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1909, str. 3—4. — B. Janusz. Stanowisko Koszyłowiec wobec kultury neolitycznej Galicyi wsch. Na ziemi naszej. Lwów 1910, nr. 18—19. — K. Hadaczek. Osada przemysłowa w Koszyłowcach z epoki neolitu. Sprawozd. z czynności Akad. Umiej. Kraków 1912, nr. 9. — Idem. Z dziejów archeologii w Polsce. »Dziennik polski«. Lwów 1913, nr. 208. — B. Janusz. W otchłani wieków. »Gazeta lwowska« 1913, nr. 157—8. — Przewodnik po Muz. Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3. — K. Hadaczek. Osada przemysłowa w Koszyłowcach. Kosmos. Lwów 1913. zesz. 7—9 (rys.). — Idem. La colonie industrielle de Koszyłowce. Lwów 1914. (Album z tablicami). — Idem. Osada przemysłowa w Koszyłowcach z epoki eneolitu. Lwów 1914 (rys.).

648 Kułakowce w.

Na kurhanie zw. Babą widać resztki jakiejś podstawy kamiennej.

A. Kirkor. Wycieczka na Podole galic. »Kłosa« 1877.

649. Myszków w.

Na gruntach wsi zbadał Ossowski w 1890 r. dwa rodzaje grobów szkieletowych; jedne w kręgach kamiennych, a drugie bezpośrednio w ziemi bez żadnych odznak na ze-

wnątrz. Groby kategorii pierwszej rozlegały się na lewym brzegu Seretu, obok granic Bilcza i Muszkarowa. Widoczne tu były nienaruszone 3 kręgi kamienne, złożone z pięciu i sześciu większych brył, wystających z ziemi w mniej więcej jednakowych odstępach od siebie. Kręgi zakreślone temi bryłami miały około 3 m w średnicy.

Na typowe urządzenie tych grobów składa się sześć brył nieobrobionych, ułożonych w niewielkich od siebie odstępach, w kształcie koła, widocznego na powierzchni gruntu. W środku takiego kręgu znajduje się dół grobowy, 1·25—1·50 m głęboki, a 2 m długi i 1 m szeroki. W dole tym ustawione jest w zachodnio-wschodnim kierunku koryto drewniane ze szkieletem, ułożonym na wznak, głową zwróconym na zachód. Z wierzchu trumna nienakryta, a pod nią ziemia nieruszana.

W grobie pierwszego kręgu leżały przy skroniach czaszki piękne zausznice brązowe z jednego mniejszego i drugiego większego kółka, urządzonego do zamykania i ozdobionego trzema nawleczonemi gałkami. Między próżnemi temi gałkami i po ich bokach kółeczko zausznicy obwinęte cieniutkim drutem brązowym, celem unieruchomienia tych ozdób.

W grobie drugiego kręgu, obok czaszki znalazła się gałka złota i kilka drobnych paciorków glinianych, podobnych do znalezionych w urnie ciałopalnego grobu w Uwiśle.

W grobie trzeciego kręgu, obok prawej skroni, znalazła się tylko jedna zausznica, wyrobiona z meandrycznie zagiętego drutu brązowego, zakręconego u końca jednego w kabłączek, charakterystyczny dla brązowych i srebrnych wyrobów typu słowiańskiego. Groby zbadane pochodzą też z epoki t. zw. słowiańskiej.

W pobliżu tych grobów zbadał Ossowski inne, w których grzebano zmarłych bezpośrednio w ziemi, w głębokości mniej więcej 60 cm pod poziomem gruntu, w zachodnio-wschodnim kierunku, na wznak, głowami na zachód. Przy odkopanych szkieletach znaleziono zausznice brązowe w po-

staci kółek z kabłączkami, zausznice z trzema gałkami i pierścienie z grubego, spiralnie skręconego drutu brązowego (w kształcie półksiężyca) — przedmioty podobne zupełnie do znalezionych w poprzednich grobach kręgowych. Prócz tego wydobyto naczynia gliniane, wyrobione na krążku garncarskim z starannie wymieszanej gliny. Były to: garnek, dzbanek z dwoma uchami i bardzo ładna misa z siwej doskonale wypalanej gliny, ozdobiona na szyjce lekko wypukłym paskiem, na którym dokoła biegnie cały rząd silnie wyciśniętych kółek, odgraniczonych od góry i dołu drobnym, jakby sznurkowym paskiem z skośnie wyciskanych kreseczek. Misa ta należy do najpiękniejszych wyrobów ceramicznych epoki, charakteryzowanej wspomnianymi zausznicami — epoki t. zw. czysto słowiańskiej.

W zachodniej stronie wsi zbadał G. Ossowski dwa kurhany. W jednym znalazł urządzenie zagadkowe z płyt kamiennych (por. Szydłowiec, pow. Husiatyn), a w drugim szkielec, zwrócony głową na południe. Obok palca jednej ręki leżał mały kawałek blaszki brązowej, a przy nogach garnek z jednym uszkiem, bez ornamentacyi.

W lipcu 1862 r. przy kopaniu wapniarki znalazł wieśniak w dość znacznej głębokości rączkę brązową, którą oddano do muzeum Lubomirskich. Jest to prawa ręka z palcami wyprostowanymi, z próżnem przedramieniem w kształcie tulejki z dziurką do nabijania na drzewce i przymocowania gwoździem. Ręka ta (11 cm wysoka) trzyma między grubym i wskazującym palcem kulkę, na której widać nóżki odlamanej figurki, najprawdopodobniej bogini Victorii. Na samej kulce wyrzyniętych jest kilka krzyżyków, a na przedramieniu widać napis skrócony: »I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Doliceno Gaius optio c(o)h(ortis) I Hisp(anorum) (miliariae) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).«

Dr. Demetrykiewicz uważa rękę tę za odznakę legionu rzymskiego, a J. Zingerle za wotum religijne, ofiarowane przez żołnierza rzymskiego Jowiszowi Dolicheńskiemu. Kohorta wspo-

mniana w dedykacji to znana z dziejów rzymskich — *cohors I Flavia Ulpia Hispanorum miliaria c. R. equitata*, która odbyła kampanię dacką Trajana, a należała też do okupacyjnych pułków nowej prowincyi za czasów Ant. Piusa (145—161 r.). J. Zingerle ustala datę znalezienia się jej w Galicyi prawdopodobnie na 174 r. po Chr., kiedy legie rzymskie za Marka Aurelego najdalej posunęły się na północ starożytnej Dacyi. Za datą tą przemawia i charakter pisma, właściwy dla drugiej połowy II w. po Chr.

T. Rybicki. Zabytki rzymskie w Myszkowie. Przyjaciel domowy. Lwów 1863, nr. 2 (rys.). — Biblioteka Ossolińskich. Lwów 1866, VIII. str. 415. — Przegląd archeologiczny. Lwów 1876 Tabl. V (rys.). — Katalog muz. im. Lubomirskich. Lwów 1889, str. 48. nr. 986. — G. Ossowski. O grobach nieciałopalnych w Myszkowie. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV. str. 18. 89—98; 1892. XVI. str. 92—3. — Wiadomości numizm.-arch. Kraków 1891. str. 162. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. str. 130. 133. — Wł. Demetrykiewicz u. J. Zingerle. Fund aus Ost-Galizien. Jahreshefte d. oesterr. arch. Institutes. Wiedeń, 1904, VII. str. 149—158 (ilustr.).

650. Nagórzany w.

A. Schneider przekopał cztery mogiły z podobnymi zabytkami jak w mogiłach koło Lwowa.

Dwutygodnik nnukowy. Kraków 1878, I. str. 328.

651. Peczerza w.

Na zachód od wsi, na gruntach włościańskich, widać ślady osady neolitycznej z ceramiką malowaną i narzędziami krzemiennymi.

Nad samym Dniestrem znajdują się trzy wielkie płyty kamienne. Pod jedną z nich znalazł dr. Hadaczek kawał czaszki ludzkiej, a pod drugą część kości i fragmenty naczyń

We wsi jest jaskinia.

Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wschodniej. Lwów 1909, str. 3.

652. Świerzkowce w.

A. Kirkor rozkopał mogiłę z szkieletem ludzkim, przy którym znalazł czerepy naczyńa glinianego.

Z pomiarów antropologicznych dra Iz. Kopernickiego wynika, iż wskaźnik czaszki wynosi 65·6 — jest on dlatego tak niski, iż czaszka uległa w grobie zduszeniu, wydłużając się znacznie. W każdym razie czaszka jest wyraźnie długogłowa.

Iz. Kopernicki. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1879, III. str. 131—2.

653. Syńków w.

W 1875 r. oddał paroch tutejszy ks. A. Petruszewiczowi znalezioną dawniej we wsi figurkę brązową, która przybita na starej desce dębowej, przechowała się u pewnego wieśniaka, umieszczona między obrazami świętych na ścianie, jako podobizna M. Boskiej. Ks. Petruszewicz złożył ją w muzeum Narodn. Domu we Lwowie; uważał ją za figurkę bogini egipskiej Izydy, żony i siostry Ozirisa, podobnie jak figurkę, znalezioną w Mogilnicy (pow. Trembowla) za podobiznę bożka egipskiego Ozirisa.

A. Petruszewicz. Bronzowije pamjatnyki jehypetskoho kultu Ozirisa i Izydy w hał. Podolji. »Słowo«. Lwów 1877, nr. 82. (odbitka).

654. Szczytowce w.

W zachodniej stronie wsi, w obrębie dzisiejszych zabudowań folwarcznych, natrafiono przy wydobywaniu gliny na ślady osady neolitycznej z ceramiką malowaną i narzędziami krzemiennymi. Na północ od wsi zauważył G. Ossowski ślady drugiej takiej osady, którą po myśli teoryi swojej »grobow ceglowych« uważał za cmentarzysko zrujnowane. Obok tej osady stoją dwa dość wysokie kurhany; innych dziesięć widzieć można w różnych stronach wsi.

Kilka kilometrów od wsi samej, w jarach, znajduje się

jaskinia zw. »Łyłyczka«, w kształcie 14 m długiego, wąskiego chodnika z dnem, pokrytem namulem.

Dr. K. Hadaczek zauważył tu prawie okrągły kamień, pokryty z góry ornamentem z głęboko wrytej linii poziomej, nad którą widać kombinację kresek prostych i punktów. Kamień ten zwany »tureckim meczetem« pochodzi najpewniej z czasów przedhistorycznych.

Słownik geograficzny. 1890, XI. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1891, XV. str. 3. 8. 18. 68. — Wiadomości numizm.-arch. Kraków 1891, str. 161—2. — K. Hadaczek. Wiadomości numizm.-arch. 1901, nr. 2—3. — M. Wilanowski. Światowit. Warszawa 1905, VI. str. 154. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1909, str. 3.

655. Torskie w.

W zbiorach Akad. krak. — kolczyki brązowe i pierścienie.

Rocznik Zarządu Akad. Umiej. Kraków 1876, str. 117. — A. Kirkor, Zbiór wiad. do antr. kraj. 1877, I. str. 14. — M. Wilanowski. Światowit. Warszawa 1905, VI. str. 154.

656. Uścieszko w.

Na drodze obok parafii znaleziono denar srebrny Hadryana z napisem na głównej stronie: HADRIANO AVG GERDAC PM TR PCOS..., a na odwrociu SPQR OPTIMO PRINCIPI., a w odcinku VIA TRAIANA.

Wiadomości numizm.-arch. Kraków 1908, str. 654.

657. Winiatyńce w.

W 1898 r. wykopano przypadkiem siekieromłot kamienny.

W 1890 r. odkrył Ossowski w piaskowcach miocen-skich jaskinię, która zaczyna się komorą niewielką.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. XV. str. 3. — Wiadomości numizm.-arch. 1891, str. 161. — Wł. Przybysławski. Repertoryum zabytków str. 58.

658. Worwolińce w.

A. Schneider znaleźć miał tu czerepy gliniane i różne

zabytki przedhistoryczne. Na wystawie krakowskiej w 1873 r. była znaleziona tu w kurhanie siekierka syenitowa.

Na polach kilka mogił.

J. N. S a d o w s k i. Wystawa starożytności w Krakowie. »Prze-
gląd polski«. 1873, str. 278.

659. Zaleszczyki m.

W muz. Lubomirskich — wykopany tu w 1878 r. klin krzemienny i kamienny, tudzież piłka.

Katalog muzeum Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 29. 30. 39. —
G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. XIV. str. 19.

660. Żeżawa w.

Na lewym brzegu Dniestru, naprzeciw horodyszczu w Horodnicy, spuszcza się dość stromo do Dniestru pochyły brzeg wyżyny podolskiej, formując w połowie tego spadku teras niewielki. Na terasie tym zbadali w 1877 r. dr. Kopernicki i Wł. Przybysławski cmentarzysko podpłytowe z pojedynczymi i zgrupowanymi grobami.

W pierwszej grupie z dwu grobów, pod dwoma płytami, w głębokości $\frac{1}{2}$ m leżały dwa szkielety męskie na wznak, głowami ku północnemu-zachodowi. Nad nogami jednego znalazł się tylko kamień do ostrzenia ze śladami starcia.

W drugiej grupie z trzech grobów, w głębokości 65 cm od płyt, leżały trzy szkielety, na wznak, głowami ku zachodowi, przysypane wapnem. W ziemi pod płytami znalazły się czerepy gliniane, kości zwierzęce i jeden nożyk krzemienny.

W trzeciej grupie z trzech grobów trafiły się pod płytami rozrzucone czerepy naczyń. Szkielety okazały się dopiero w głębokości 75 cm, na wznak, głowami na zachód. Jeden przysypany był wapnem, nad którym w kilku miejscach widać było wyraźne ślady drzewa zgniłego; na prawo od miednicy leżał guzik brązowy w kształcie gałki z uszkiem, na palcu lewej ręki pierścień z brązowego drutu spiralnie skręconego.

W dwu pojedynczych grobach szkielety leżały pod pły-

tami, także na wznak, głowami na zachód, przysypane wapnem, obok nich nie było żadnych wyrobów prócz — jak zwyczajnie — czerepów glinianych w ziemi, między płytą a zmarłym. W jednym, pod głową były zmurszałe kawałki materyi, przetykanej złotem i pierścień z brązowego, spiralnie zwinętego drutu; drugi taki pierścień znalazł się między resztkami kości i wapna, w połowie ciała.

W 1880 i 1882 r. rozkopał dr. Kopernicki i Wł. Przybysławski jeszcze 14 grobów na tem cmentarzysku. Wszystkie groby zbadane były takiej samej konstrukcyi jak poprzednie, a przy szkieletach niektórych natrafiono na ciekawsze przedmioty z brązu. Przy jednym znalazła się koło szyi reszтка tkaniny, przetykanej złotem i guziczek brązowy; przy uchu prawem kolczyk z brązowego, spiralnie skręconego drutu; na palcu ręki prawej pierścień z blachy brązowej z wielką ośmiokątną nasadą, po krajach złoconą, a wewnątrz wypełnioną emalią. Przy innych trafiały się najczęściej pierścienie brązowe, kolczyki, guziki i kawałki materyi, przetykanej złotem. W jednym grobie znalazł się nad głową odszczepek krzemienny.

W sąsiednim lesie stały trzy pagórki; jeden odosobniony największy i dwa mniejsze obok siebie, oddalone o kilkaset metrów od pierwszego. W pierwszym, usypanym z ziemi przemieszanej z szutrem, znalazł Wł. Przybysławski tylko kilka krzemyków nieobrobionych i kawał limonitu. W dwu innych z wystającymi bryłami kamienia nie było niczego więcej prócz czerepów.

Dr. K. Hadaczek zauważył tu 45 mogił z epoki słowiańskiej, z których przekopał cztery i znalazł w jednej szkielet na wznak z głową zwróconą ku północnemu-wschodowi, a obok gwoździe żelazne od trumny.

Kopernicki. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1878, II. str. 63—8.—

Iz. Kopernicki i Wł. Przybysławski. Zbiór wiad. do antr.

kraj. 1884, VIII. str. 24—7. — Wł. Demetrykiewicz. Vorge-

schichte Galiziens, str. 130. — K. Hadaczek. Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1909, str. 3.

46. Powiat Zbaraż, dorzecze Dniestru.

661. Czachary zbaraskie w.

W zbiorach gabinetu arch. uniwersytetu krak. — trzy wykopane tu urny.

St. Krzyżanowski. Rocznik dla archeologów. Kraków 1870, str. 59.

662. Czernichowce w.

Pod lasem kurhan zw. »kniaża mogiła«, a dalej niwa »mogiłki«.

W lipcu 1907 r. znaleziono przypadkiem kości mamuta, które ludzie rozebrali między siebie.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1883, VII. str. 59. — »Słowo polskie«. Lwów 1907. nr. 356.

663. Hrycowce w.

Po środku wsi, przy samej drodze do Stryjówki, rozlega się na dość wysokiem wzniesieniu cmentarzysko płytowe, gdzie obok grobów przedhistorycznych znajdują się chrześcijańskie. A. Kirkor zbadał tu w 1882 r. pięć grobów, w których pod płytami, w głębokości 1—1·57 m leżały szkielety, głowami na zachód. W jednym grobie były dwa obok siebie szkielety. W każdym grobie dużo czerepów naczyń potłuczonych, w niektórych kości zwierzęce. W jednym znalazł się krzemień obrobiony, a w innym gwoździe żelazne. Kirkor złożył do zbiorów Akad. krak. znalezioną tu branzoletę srebrną w kształcie węża, szpilę brązową, zapinkę i pierścień, trzy gwoździe żelazne i nożyk krzemienisty. Co do dwu ostatnich podaje wyraźnie, iż wydobyte zostały z zbadanych przezeń grobów, ale nie wiadomo, czy inne wyliczone przedmioty pochodzą też z tych grobów tem bardziej, że Kirkor wspomina o znajdowaniu przedmiotów metalowych na niwie zwanej »Mogiłki«.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1883, VII. str. 57. 62—3.

664. Iwańczany w.

Kirkor oddał do zbiorów Akad. krak. znaną tu monetę rzymską Divae Faustinae.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1883, VII. str. 65.

665. Kapuścińce w.

W Muzeum Podolskiem — kamea, wykopana tu w głębokości 70 cm.

Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 11.

666. Medyń w.

We wsi mogiła.

Słownik geograficzny VI.

667. Pieńkowce w.

Znajdują się gliniane czerepy naczyń.

Słownik geograficzny. 1887, VIII.

668. Romanowe sioło w.

Do Muzeum Podolskiego w Tarnopolu dostało się znalezionych tu (1913 r.) w grobie szkieletowym ośm naczyń glinianych, między tem jedna amfora, tudzież fibula brązowa.

Sprawozdanie Koła T. S. L. za 1913 r. Tarnopol 1914, str. 72. —

Wł. Hrebeniak. Nowi arch. nachidki na terytorji Hałyczyny. Zap. Nauk. Tow. Szewcz, 1915. Tom 122, str. 24 (rys.).

669. Roznoszyńce w.

W Muzeum Podolskiem — monety rzymskie Trajana.

Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 11.

670. Skoryki w.

Na niwie »Netreba« ślady osady przedhistorycznej z gruboziarnistymi, słabo wypalonymi czerepami.

W Muzeum Podolskiem — olbrzymich rozmiarów naczynie gliniane.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1884, VIII. str. 57. —

Przewodnik po Muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 2.

671. Stryjówka w.

Na niwie »Noryńce« ślady osady przedhistorycznej, gdzie Kirkor w 1883 r. znalazł fragmenty ozdób brązowych.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1884. VIII, str. 57.

672. Toki w.

W okolicach wsi mogiły.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1883, VII, str. 61.

673. Zarubińce w.

W 1882 r. dowiedział się Kirkor, że za ogrodem w ziemi zakopany jest kamień, zwany przez lud »dziad i baba«. Po odkopaniu okazało się, iż jest to figura mężczyzny i kobiety, ale przewrócona tak, iż widzieć można było tylko część pleców i rękę męską, obejmującą kobietę. Głowy obu były odbite i dopiero po długich poszukiwaniach udało się znaleźć tylko głowę męską.

Jeden z najstarszych we wsi wieśniaków opowiedział, że za lat jego dziecińczych właścicielem wsi był baron Czechowicz, który przywieść miał tego »dziada i babę« z Tarnopola; w miejscu, gdzie figura ta znajduje się w Zarubińcach, pękły sanie i od tego czasu przewrócony kamień leżał tam i coraz głębiej grzązał w ziemię. Działo się to w czasie pilniejszych robót i nikt nie myślał już o wydobyciu figury.

Znaleziona głowa mężczyzny, 30 cm wysoka, ma brodę i wąsy, na głowie ma przepaskę, zwężającą się od tyłu, a nad tem coś w rodzaju czapki; nos, oczy i usta dość starannie wykute. Figury całej nie odkopał Kirkor, a głowa znaleziona przechowuje się obecnie w muzeum Lubomirskich. O ile wnieść można ze wszystkiego figura ta nie jest wcale zabytkiem przedhistorycznym, a prawdopodobnie pamiątką epoki pseudo-klasycznej, która lubowała się w tego rodzaju rzeczach.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1884, VIII, str. 55—7.—

Katalog muzeum Lubomirskich. 1889, str. 42, nr. 848. — B. Janusz. Bliźniacza figura we wsi Zarubińcach. Na ziemi naszej Lwów 1911, nr. 8.

674. Zarudzie w.

W muz. Lubomirskich — naczynie w kształcie amfory rzymskiej, wykopane przy budowie kolei na cmentarzysku między innymi naczyniami i kośćmi ludzkimi w lesie przysiółka Maksymówki.

Katalog muzeum Lubomirskich. 1889, str. 24, nr. 233.

675. Zbaraż stary w.

Ruiny zamku zajmują część olbrzymiego horodyszcza, prawie 200 m obszaru, przeciętego wałami i fosami. Ostatni, czwarty wał okrążał całe horodyszcze. Naprzeciw zameczyska od zachodu, po drugiej stronie rz. Gniezny, stoi wzniesienie zw. »Babia góra«. Sam szczyt góry jest płaszczyzną równą, na której widać ślady wału, za nim ciągnie się fosa głęboka, a dalej znów przestrzeń gładka ze śladami murów, za którymi jeszcze jeden wał z fosą. Na górze tej, według tradycji ludu, stać miała figura »baby«.

W 1883 r. rozkopywał Kirkor w kilku miejscach wał, otaczający »Babią górę« i trafił przy tem na spalenisko, mnóstwo czerepów glinianych, paciorkę glinianą, płaski krążek gliniany z otworem, część obrączki szklanej, grot żelazny i kości.

Na stoku tej góry trafił Kirkor na cmentarzysko szkieletowe, na którym zbadał 8 grobów. Szkielety leżały w głębokości 55—70 cm, głowami ku zachodowi, z rękoma wyciągniętymi wzdłuż ciała: u niektórych głowy przykryte kamieniami, dlatego też rozbite. Pomiar długości dał się przeprowadzić tylko na czterech szkieletach i wynosił: 162, 165, 171 i 174 cm. W każdym grobie były czerepy gruboziarniste naczyń, a przy jednym tylko szkielecie pierścień srebrny na palcu i kolczyk brązowy; pierścień niewielki, dość gruby, ze zwężonymi końcami, zachodzącymi jeden na drugi, ornamentowany jest drobnymi punktami wyciskanymi, układanymi w krzyż i przedzielonymi kreskowymi liniami w zygzak. Kolczyk, to zwyczajny skręt drutu brązowego. Groby te pochodzą z pierwszych czasów historycznych.

W zbiorach Domu Narodnego we Lwowie — topór kamienny. W muzeum Akad. krak. — moneta rzymska Divae Faustinae.

A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1883, VII. str. 56—9. 65; 1884, VIII. str. 51—6. — Iz. Szaraniewicz. Oczet iz arch.-bibliograf. wystawky w Stauropig. Instytuti. Lwów 1889, str. 18. nr. 10.

47. Powiat Złoczów, dorzecze Dniestru.

676. Bełzec w.

W 1913 r. odkryto na polu gminnem dwa szkielety w pozycyi prostej. Obok nich znaleziono trzy całe naczynia gliniane i dwa ich fragmenty typu Czechy-Wysocko, tudzież dwie spirale brązowe. Przedmioty te oddano do zbiorów Tow. Szewcz. we Lwowie.

Wł. Hrebieniak. Nowi arch. nachidki na terytorji Hałyczyny. Zap. Tow. im. Szewcz. 1915. Tom 122, str. 12—3.

677. Biały kamień m.

Między miasteczkiem a wsią Rozważem na ognisku neolitycznem znalazł prof. M. Łomnicki odłamki granitu czerwonego między łupanymi piaskowcami kwarcytowymi i odszczepkami krzemiennymi.

Na t. zw. »Górze świętej» ślady budowli kamiennej (patrz w. Usznia).

M. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicyi. VII. — J. Głowański. Trudy I arch. sjezda. Moskwa 1871, str. 241.

678. Bortków w.

Na lewo od drogi do Glinian mogiła samotna.

B. Sokalski. Rys. geograf.-statyst. złoczowskiego okręgu szkolnego. Złoczów 1885, str. 61.

679. Czyżki w.

Przy drodze dwie mogiły.

Iz. Szaraniewicz. Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1900.

680. Firlejówka w.

W środku wsi wzniesienie, zw. »ostrowem«, ongiś oblane wodą, po którym została tylko fosa; mogło to być horodyszcze starożytne. Znaleziono tu strzałki, dłuta, grot i siekieromłot, krzemienne — w muzeum Dzieduszyckich.

F. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. Lwów 1875, str. 758. — B. Sokalski. Rys. geogr.-statyst. okręgu złoczowskiego, str. 71.

681. Gołogórki w.

Na wzgórzu, na którym wznosi się cerkiew, resztki horodyszczu z wałami potrójnymi.

B. Sokalski. Rys. geograf.-statyst. okręgu złoczowskiego. str. 72.

682. Hodów w.

W okolicach dużo mogił.

J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda. Moskwa 1871, str. 241.

683. Horodyłów w.

Na łąkach torfiastych ślady życia przedhistorycznego.

M. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicji, VII.

684. Iwaczów w.

Na polu mogiła, zaorana już dziś prawie cała.

F. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. 1875, str. 759.

685. Jackowce w.

W zachodniej stronie mogiła.

B. Sokalski. Rys. geogr.-statyst. okręgu złocz. str. 84.

686. Jelechowice w.

W lesie, w północnej i wschodniej stronie liczne mogiły.

B. Sokalski. l. c. str. 87.

687. Jezierna m.

W 1870 r. przy budowie kolei, odkryto w miejscu, gdzie dziś dworzec, grób przedhistoryczny z szkieletem i naczyniami glinianymi.

W muzeum Tow. przyj. nauk w Przemyślu — fragmenty ceramiczne i wyroby krzemienne.

Słownik geograficzny. 1882, III. str. 571. — B. Sokalski. I. c. str. 89. — Rocznik Tow. przyj. nauk. Przemyśl 1912, str. 108.

688. Juśkowice w.

W 1899 r. odkryto przypadkiem groby kamienne (?).

Teka konserw. Galicyi wsch. Lwów 1900, str. 119.

689. Kniże w.

Pod wsią mogiła.

F. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. 1875, str. 759.

690. Kołtów w.

W lesie, między stawkiem a Bugiem, horodyszczce.

B. Sokalski. I. c. str. 98.

691. Krasne w.

Znaleść tu miano wyroby krzemienne.

W półn.-wschodniej stronie dwie mogiły znaczniejsze.

Słownik geograficzny. 1882, IV. — B. Sokalski. I. c. str. 103. — G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1890, str. 37.

692. Krasnosielce w.

Lud opowiada, że na polach zw. »Krasnopol« był ongiś gród, spalony przez Tatarów; są tam ślady fundamentów i sklepień podziemnych.

B. Sokalski. I. c. str. 104.

693. Kruhów w.

Ślady osady neolitycznej.

M. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicyi. VII.

694. Kudobińce w.

Na granicy wsi z Młynowcami wznosi się mogiła z krzyżem kamiennym na pamiątkę bitwy w 1649 r.

M. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. 1875, str. 758. — B. Sokalski. I. c. str. 106.

695. Kudyniowce w.

Na polach mogiły, w części zorane, z których jedną zwą »Okopami«.

Słownik geograficzny. 1882, IV. — B. Sokalski. I. c. str. 107.

696. Lackie w.

Pod wsią mogiła.

F. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. 1875, str. 759.

697. Łąka w.

W 1881 r. zbadał Kirkor grób z dwoma podwójnymi płytami kamiennymi, jedna na drugiej, z których wierzchnia większa była nieco od spodniej; pod nimi leżał szkielet.

Na niwie »Płuhowo« stoją w niewielkiem od siebie oddaleniu dwa kamienie prostopadłe.

Słownik geograficzny. V. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1882, VI. str. 21.

698. Mituła w.

Na niwie »na mogiłkach« kurhany; znaleziono tu naczyńia gliniane i narzędzia krzemienne.

F. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. 1875, str. 759. — Słownik geograficzny. 1884, VI.

699. Nowosiółki w.

W pobliżu klasztoru wznosi się mogiła, na której znajdują się czerepy gliniane z węglami, kostkami i krzemieniami.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. 1869, str. 86. — Przewodnik naukowo-literacki. 1875, str. 759. — B. Sokalski. Rys. geogr.-statyst. okręgu złoczowskiego, str. 123. — Słownik geograficzny. 1886, VII.

700. Olejów w.

W wschodniej stronie na wzgórzu horodyszczce. W północnej, na niwie »na skłęczach« znajdują się sklepienia podziemne. Według tradycyi, wieś ta miała być kiedyś miastem.

B. Sokalski. l. c. str. 127.

701. Olesko m.

Na niwie »Pokrowa«, wśród dawnych bagien, otaczających miasteczko, okazywały się w czasie orki w miejscach niektórych białe kamienie łupane, pokrywające małe przestrzenie owalne, tworząc rodzaj posadzek, gęsto obok siebie ułożonych. Skorupy naczyń, łupane kości zwierzęce i ślady węgla, odkryte przez dra Hadaczka w warstwie kamieni, tu-

dzień w większej ilości poza warstwą wokoło, wskazują, że miejsce to musiało być przez czas pewien zamieszkane. Charakter skorup naczyń, przypominających żywo ceramikę pobliskiego grodziska na Pleśniku wskazuje, iż osadę tę wśród bagien — założoną może na czas tylko krótki — odnieść należy do XII lub XIII w. po Chr.

Znaleść tu miano naszyjnik srebrny, oddany do Muzeum Narodn. Domu we Lwowie.

Na wystawie lwowskiej w 1871 r. były znalezione tu naszyjniki srebrne.

Przewodnik wystawy starożytniczej. Lwów 1861, str. 30. — J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda. Moskwa 1871, str. 224. — Kwartalnik historyczny. Lwów 1905, str. 682. — Sprawozdania Grona konserw. Galicji wsch. 1905, nr. 40.

702. Olszanica w.

Pod wsią mogiła.

F. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. 1875, str. 758.

703. Perepelniki w.

W zbiorach Tow. Szewcz. — miecz żelazny, w połowie złamany i umbo od tarczy, zabytki epoki rzymskiej.

Wł. Hrebeniak. Nowi arch. nachidki na terytorji Hałczyzny. Zap. Tow. im. Szewcz. Lwów 1915. Tom 122, str. 22 (rys.).

704. Petrycze w.

W zachodniej stronie, wśród pól, dwie mogiły, z których jedna okazańszych rozmiarów.

F. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. 1875, str. 758. — B. Sokalski. l. c. str. 147.

705. Podhorce w.

Za wsią, na niwie »na Pleśniku« rozlega się ogromne horodyszcze, obwiedzione kilkoma kondygnacyami wałów i silnie obronne z przyrody. Bliżej i dalej odeń stoją liczne mogiły, rozkopywane naprzód przez gub. Gauera, a w 1881—3 przez T. Ziemięckiego i w 1905 r. przez dra K. Hadaczka.

Około 1885 r. rozkopał dwie mogiły archeolog warszawski Szaniawski. W jednej znalazł tylko kości rozrzucone, a w drugiej cały szkielet, obok niego klingę szabli żelaznej, brązowy pierścień emaliowany, u nóg stało wiadro z obręczami żelaznymi, a w nasypie całym rozrzucone były czerepy naczyń dawniejszych od samego grobu. Znaleziono też gwoździe żelazne i ślady zgniłych desek trumny. Szkielet zakopano z powrotem, a szablę i pierścień oddano do muzeum Lubomirskich. Grób ten pochodził z czasów już historycznych.

W 1881 r. przekopał T. Ziemięcki rów w poprzek głównej części horodyszczu zw. »Pleśnisko« i znalazł przy tem obok licznych kości zwierzęcych i naczyń glinianych kilkanaście nożyków żelaznych, walcowaty kawał cyny, dwie branzolety brązowe, z których jedna szersza ozdobiona jest starannym ornamentem linearnym i w końcu jedną żelazną.

W innym miejscu znalazł T. Ziemięcki cztery piękne krawki z łupku kaolinowego, prawdopodobnie z naszyjnika, kulkę szklaną w kształcie jaja próżnego, ozdobioną festonami żółtymi, malowanymi na tle ciemno-zielonem, kulkę z białawej masy i drugą z krzemienia, dwie osełki, wędzidła żelazne, kawałki branzolet szklanych koloru jasno-niebieskiego i zielonego, ornamentowane żółtymi skrętami dokoła; szklaną paciorkę, podłużnego kształtu, złożoną i kawałek spłaszczony bronzu jakby od umba tarczy, grubo patyną pokryty.

Z mogił, których kilkanaście rozkopał, nie znajdując w nich niczego, wyróżnia się jedna wielka, w której w głębokości $\frac{1}{2}$ m poniżej poziomu ziemi trafił T. Ziemięcki na dwa szkielety, leżące na wznak, męski obok niewieściego. Przy szkielecie mężczyzny, po prawej jego stronie, przy boku, leżał wielki miecz żelazny, oprawiony w drzewo, kiedyś skórą obciążnięte; ponad ramieniem było jakieś narzędzie żelazne, oprawione w drzewo, rozczepione haczykowato, podobne do halebardy. Na piersi widać było kolczugę z kółek żelaznych, wszywanych w zgniłą już materję; skórzany najprawdopodobniej pas zczepiony był klamrą brązową, z dwoma przy

niej kółkami, ozdobionemi w deseń (kółko podobne z takim samym ornamentem, znalezione w Żabińcach, przechowuje się w zbiorach Akad. krak.). W zębach trzymał zmarły małą blaszkę złotą. Z prawego też boku znajdowały się trzy wąskie obręcze od wiadra, a wśród nich kości zwierzęce. Dalej leżała osełka podłużna i mała rurka kościana, ściągnięta u końców drutem brązowym.

W nogach zmarłego stało wiadro, okute całe obręczami żelaznemi i zachowane zupełnie nieuszkodzone. Szkielet niewiasty miał naszyjnik z karniolowych paciorków rżniętych, a na prawej ręce branzoletę z blachy złotej; przy lewym ramieniu, podniesionem nieco w górę, stało małe naczynie gliniane koloru czarnego.

Szkielety w wszystkich mogiłach leżały od zachodu ku wschodowi, a wszędzie znajdują się gwoździe i ślady drzewa zgniłego, zapewne od trumien.

W innych, pomniejszych mogiłach znajdowano najczęściej pojedynczo różne kształtem i ornamentacją pierścienie brązowe; w jednej medalik brązowy z krzyżem równoramiennym, wpisanym w koło, w innej znów na piersiach szkieletu pierścień srebrny z kabłączkiem (Hackenring). W jednej z mogił był naszyjnik z kilku krążków z łupku kaolinowego, kolczyk z cieniutkiego drutu brązowego i perła bursztynowa, pokryta z wierzchu emalią niebieską.

W 1882 r. przekopał T. Ziemięcki trzy mogiły na skraju lasu, niedaleko wału ziemnego, odzielającego je od mogił w lesie i na gruntach dworskich. Mogiły te okazały się granicowymi nasypami.

Niedaleko trzech tych mogił, w zupełnie już prawie zoranej mogile znalazł zniszczony szkielet ludzki, położony na wznak, głową na zachód; długi był 1·69 m. W zębach trzymał dwa srebrne kabłączki (Hackenring), a na palcu ręki prawej pierścień brązowy.

W pobliżu monastynu OO. Bazylianów, w bezpośredniej prawie styczności z wałem drugiej kondygnacyi horodyszczna

zbadał T. Ziemięcki jedną mogiłę, łączącą się niskim nasypem z drugą. Odkrył w niej dwa szkielety, leżące obok siebie na wznak, głowami na zachód; jeden był męski, drugi niewieści. Szkielet męczyzny długi był 1·80 m, niewiasty około 1·67 m. Oba szkielety miały cienkie blaszki złote w szczękach. Po stronie męczyzny, wzdłuż prawego jego boku leżał miecz żelazny, podobny do wykopanego w poprzednim roku, jednak mniejszy i zakończony piękną skówką bronzową w kształcie liścia; przy mieczu znalazło się okucie bronzowe i kłamra pasu skórzanego. Nad mieczem, powyżej kolan zmarłego, leżał toporek żelazny z śladami toporzyska drewnianego. Tuż przy nim były obręcze żelazne od mniejszego wiadra, a poniżej kolan zmarłego leżały obręcze i kabłąk od większego. Między oboma leżały kawałki blachy żelaznej, od wnętrza wyłożone drzewem, a zewnątrz ze śladami różnego rodzaju materii. W większym wiadrze i obok niego znalazły się dwa nożyki żelazne, podobne zupełnie do znalezionych poprzednio.

Na ramieniu prawem miał szkielet męczyzny branzoletę srebrną, na palcu ręki prawej złotą, niespojoną obrączkę, a na ręce lewej dwie takie same srebrne. Obok dłoni prawej ręki leżał kawałek jakiegoś narzędzia żelaznego, oprawionego w drzewo i dość szczelnie okręconego u końców drutem srebrnym, oraz dwie rurki z takiego samego drucika; są to najprawdopodobniej resztki nożyka z pochwą i rękojeścią drewnianą, oplecioną delikatnym drucikiem srebrnym, skręcanym.

Nad prawym obojczykiem leżał równoramienny krzyż srebrny z ramionami, zakończonemi kółkami potrójnemi i z kółkiem do zawieszania.

Szkielet niewiasty miał na palcu prawej ręki piękny pierścień srebrny z ozdobą w kształcie maliny; na palcach lewej ręki dwa także srebrne pierścienie. Na szyi widać było naszyjnik z paciorków szklanych, karniolowych i jednym kryształowym. Niżej nieco znalazł się mały wisiorek w postaci

dzwonka z uszkiem z jakiejś masy zielonej; nad lewym uchem był krzyż srebrny, podobny do poprzedniego. Nad skroniami i z tyłu głowy znaleziono kabłączki srebrne, na piersiach drobne kółeczko srebrne, a nad głową krzemyk zwyczajny.

Z lewej strony szkieletu, poniżej kolan, leżało okrągłe naczynie ze spodem z dębowego drzewa, obłożone z boków kłami dzika; wewnątrz tej puszki leżał nożyk w oprawie drewnianej, mniejszy ząb dzika, a obok ciężarek gliniany. Powyżej naczynia resztki delikatnego okucia brązowego. W czarnej smudze bocznej po lewej stronie, pochodzącej prawdopodobnie z obicia drewnianego wnętrza grobu, znalazło się kółko żelazne.

Innych mogił z podobnym inwentarzem zbadał T. Ziemięcki jeszcze kilka w tym samym roku i w następnym (1883 r.). Znalezione w nich bardzo liczne przedmioty przechowują się w zbiorach Akademii krak., w muzeum Lubomirskich i Dzieduszyckich. Żałować tylko należy, że wielkie to i bogate cmentarzysko z pierwszych wieków chrześcijaństwa nie było systematycznie zbadane i że nie posiadamy dokładniejszych sprawozdań T. Ziemięckiego, który najwięcej tu kopał.

W 1905 r. przeprowadził badania na grodzisku dr. K. Hadaczek. Kilka przekopów, rzuconych na łanie, zajmującym miejsce zamku książęcego wykazało, że warstwa cywilizacyjna przepelniona gruzami gliny spalonej, kamieni, fragmentami naczyń i odłamami kości zwierzęcych ma grubość 60 cm, a miejscami dochodzi 2 m. Ślady murów nie wystąpiły na jaw — prawdopodobnie więc zamek był drewniany — jednak stosunkowo często przytrafiają się przedmioty wartości archeologicznej. Dr. Hadaczek znalazł tam tłuczek kamienny, nóż, klucz i gwóźdź z żelaza, tudzież sprzączkę brązową.

Dr. Hadaczek zajął się też zbadaniem grodziskowych cmentarzy mogiłnych i rozkopał sześć mogił rozmaitej wielkości na obszarze, pokrytym dziś lasem. Rezultat tych wykopalisk prostuje nie jedno fałszywe spostrzeżenie dawnych

badaczy. Zmarłych chowano z reguły w trumnach drewnianych, zbijanych gwoździami żelaznymi, które zachowały się, a zapewne także kołkami drewnianymi. Układano je w ten sposób, że głową zwrócony był zmarły na południowy-zachód, nogami zaś na północny-wschód. Przed sypaniem mogiły nie kopano dołów grobowych, lecz trumnę kładziono bezpośrednio na oczyszczoną ziemię, na której wzniesiona być miała mogiła, lub na lekki podsyp ziemny. W ziemi mogilnej przytrafiają się, szczególnie w warstwie, w której szkielet leży, drobne grudki gliny spalonej i nieznaczące ślady węgla, czasem fragmenty naczyń. Najczęściej nie dawano zmarłym żadnych darów pośmiertnych; w większych tylko mogiłach pojawiają się nieliczne przedmioty. Dr. Hadaczek znalazł w jednej mogile dwa gładkie pierścienie brązowe przy miednicy szkieletu, w innej branzoletę brązową, sześć drucików srebrnych, resztki obręczy wiaderka żelaznego i garnuszek gliniany.

W 1907 r. natrafił dr. Hadaczek na ślady osady, która uległa zniszczeniu przez wielki pożar, o czym świadczą zwałone części chat drewnianych i żelaziwo stopione. Rozkopał też dwie mogiły, w których znalazł kosteczki spalone, nóż żelazny i fragment naczynia — nie są to jednak groby, lecz mogiły o jakimś specyficznym przeznaczeniu rytualnym.

»Lwowianin«. 1838, str. 27. — M. Stęczyński. Okolice Galicyi. Lwów 1847, str. 125 (rys.). — H. Stupnicki. Galicya pod względem topograf.-histor. 1869, str. 86. — J. O. Projizdka do Podhorec. »Słowo« Lwów 1867, str. 48. — O. Partycki. Zorza (czytanka). Lwów 1870. — J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda. Moskwa 1871, str. 240. — L. Tatomir. Geografia Galicyi. Lwów 1874, str. 247. — Hazeta szkolna. Lwów 1875 str. 8. — Iz. Szaraniewicz. Zorza hałyckaja jako albom. Lwów 1870. — Idem. O rezultatach poszukiwań arch. w Haliczu. Lwów 1886, str. 81—2. — Katalog wystawy arch.-etnograf. Lwów 1885, nr. 2303. — Iz. Szaraniewicz. Pamjatnyki hał.-ruskoj stariny w izobrażenjach. Lwów 1886, I. str. 5—6. — Przegląd bibliograficzno-archeologiczny. Warszawa 1881, I. str. 189. — T. Ziemięcki. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1882, VI. str. 58—61; 1883, VII. 41—50;

1884, VIII. str. 94–9. — B. Sokalski. Rys. geograf.-statystyczny okręgu złocz. Złoczów 1885, str. 157–9. — Katalog muzeum im. Lubomirskich. Lwów 1889, str. 24. 34. 36. 39. 42. — Wł. Demetrykiewicz. Vorgeschichte Galiziens. str. 133. — Iz. Szaraniewicz. Teka konserw. Galicyi wsch. 1900, str. 16. 17. — M. Hruszewski. Istorja Ukrainy—Rusy. Lwów 1905, II. str. 611. — Kwartalnik historyczny. Lwów 1905, str. 683. — R. Zakliński. Pojasnienie odnoho temnoho miscia w »Słowi o połku Ihorewim«. Lwów 1906. — »Tydzień«. Lwów 1906, nr. 6. — Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. 1905, nr. 30. str. 9; 1907, str. 5.

706. Podlipce w.

Przy plantowaniu pagórka odkryto przypadkiem grób wielki, ułożony z płyt kamiennych, w którym znajdował się jeden szkielet większy w pozycyi siedzącej i jeden mniejszy, dziecinny, obok niego. Niedaleko tego grobu, w tym samym czasie, znaleziono trzy ładne piłki kamienne w kształcie sierpa.

Na południe od wsi jest miejsce, gdzie według tradycyi była niegdyś osada, a obok niego mogiły.

W 1881 r. rozkopał Kirkor na niwie »Łoskotów« grób, przykryty płytą kamienną i znalazł w nim tylko szkielet.

F. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. 1875, str. 765. — A. Kirkor. Zbiór wiad. do antr. kraj. 1882, VI. str. 21. — B. Sokalski, Rys geograf.-statyst. okręgu złocz. str. 161. — Słownik geograficzny. 1887. VIII.

707. Przewłoczna w.

W zbiorach Tow. Szewcz. — naczynie gliniane typu Czechy—Wysocko.

Wł. Hrebieniak. Nowi arch. nachidki na terytorji Hałyczyny. Zap. Nauk. Tow. im. Szewcz. 1915, Tom 122, str. 15.

708. Presowce w.

Pod wsią mogiła.

F. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. 1875, str. 758.

709. Remizowce w.

W północnej stronie zrujnowane horodyszcze »Koropczyk« z trzema zaoranemi już mogiłami obok.

B. Sokalski. l. c. str. 167.

710. Ryków w.

Na polu horodyszczce.

B. Sokalski. l. c. str. 171. — Słownik geograficzny. 1888, IX.

711. Sokołówka w.

Niedaleko miasteczka horodyszczce na wzgórzu.

B. Sokalski. l. c. str. 183.

712. Stronibaby w.

Przy kopaniu w stawisku znajdowano wielkie noże, strzemiona, ostrogi itp.

B. Płoszczański. W sprawie opisu Hałyczyny. »Słowo«. Lwów 1862, nr. 19.

713. Trościaniec mały w.

W południowo-wschodniej stronie wsi, na znacznym wzgórzu, stoi 18 okrągłych mogił, o przeciętnej wysokości od 1—2 m. F. Martynowski rozkopywał w 1875 r. sześć z nich i w trzech znalazł tylko ślady popiołu i gliny, a w innych czerepy naczyń.

W pobliżu tej grupy mogił, od strony północnej, stał czworościenny słup wapienny, 2¹/₂ m wysokości, o ścianach całkiem gładkich, a w południowo-wschodniej stronie trzy okrągłe wały po 60 kroków długie i nie wyższe nad 2 m.

W odległości ³/₄ mili, w północno-zachodniej stronie od mogił, na wysokim wzgórzu znajduje się czerepy gliniane z liniami wyciskanemi albo dziurkami na wskrós; musiano tu też znajdować przedmioty brązowe.

F. Martynowski. Cmentarzysko pogańskie w Trościancu. Przewodnik naukowo-literacki. Lwów 1875, str. 759—765.

714. Uciszków w.

Dwie wielkie mogiły, o których lud opowiada, iż kryją zwłoki siedmiu dowódców wojskowych.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-histor. str. 86.—

J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda. Moskwa 1871, str. 240. —

B. Sokalski. l. c. str. 189.

B. Janusz, Zabytki przedhistoryczne.

19

715. Usznia w.

W zachodniej stronie »Święta góra« z horodyszczem.

B. Sokalski. l. c. str. 191.

716. Wicyń w.

Przypadkiem wykopano przedmioty brązowe, przechowane obecnie w muzeum Lubomirskich. Są to dwa niejednakowej wielkości naramienniki i kółka, połączone ze sobą, z siedmioma wisiorkami. Przypadkiem wyorał wieśniak kółko żelazne, podobne do branzolety.

Przy drodze do Pomorzan stoją dwie mogiły.

B. Sokalski. l. c. str. 194. — Katalog muzeum Lubomirskich. Lwów 1889, str. 16. nr. 153—6; str. 20. nr. 188.

717. Zarudzie w.

W zachodniej stronie wsi, wśród pól, mogiła i horodyszcze z śladami okopów.

B. Sokalski. l. c. str. 197—8.

718. Zborów m.

Przed miasteczkiem, niedaleko gościńca do Tarnopola stoi kilka mogił.

W muzeum Podolskiem w Tarnopolu — wykopaliska tutejsze i monety rzymskie Maksymiana.

F. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. 1875, str. 759. — Przewodnik po muzeum Podolskiem. Tarnopol 1913, str. 3. 11.

719. Żabin w.

Mogiła i horodyszcze.

H. Stupnicki. Galicya pod względem topogr.-historycznym. str. 87. — B. Sokalski. l. c. str. 221. — F. Martynowski. Przewodnik naukowo-literacki. 1875, str. 758.

48. Powiat Zółkiew, dorzecze Bugu.**720. Batiatycze w.**

Stać tu miała niegdys figura »baby« kamiennej.

A. Schneider. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicyi. 1874, II. str. 15.

721. Dalnicz w.

Na polach dalnickich stała jeszcze do końca XVII w. ogromna bryła kamienna niezdarne na kształt człowieka wy-ciosana, zwana przez lud »babą«.

A. Schneider. Encyklopedia. II. str. 15.

722. Doroszków w.

Znaleść miano topór krzemienny.

J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda. Moskwa 1871, str. 224.

723. Glińsko w.

Koło wsi jest horodyszczce niedaleko lasu zw. »Szczekotyń« z dobrze zachowanymi wałami, zarośniętymi drzewami. Na niwie »Babka«, nad potokiem Młynówką, wydobywano jakieś ogromne kości. Na horodyszczcu wyorać miano koło 1860 roku dzbanek monet.

B. Płoszczański. W sprawie opysania hał. Rusy. »Słowo«. Lwów 1864, nr. 72. — R. Kowszewicz. Izśledowanie mistopolożenia starynnoho horoda Rusy hałyckoi Szczekotowa ili Szczekotyńa. Naukowyj Sbornyk hał.-ruskoi Matycy. Lwów 1865. — A. Schneider. Encyklopedia. II. str. 180. — M. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicyi. 1898, X. — M. Hruszewski. Istorja Ukrainy-Rusy. Lwów 1905. II. str. 612.

724. Hucisko w.

Niedaleko karczmy stoi mogiła, zwana »mogiłą Ostapa«, do której przywiązane jest podanie o zakonniku Ostapie.

J. Trydnewnyj perechod po Lwiwskiej okresnosty. »Słowo«. Lwów 1863, nr. 76.

725. Kłodno w.

Na polach mogiły.

Słownik geograficzny. 1882. IV.

726. Krechów m.

W muzeum Dzieduszyckich — znalezione tu narzędzia krzemienne, a w muzeum Lubomirskich liczne bronzowe, wyróżniające się starannem wykończeniem i pięknymi formami. Są to celty i sierpy, a także jeden naramiennik u obu końców ozdobiony i tępo zakończony.

W skale jest jaskinia, w której w XVII w. żyli Ba-
zylianie.

Rozmaitości. Lwów 1830, nr. 37—8. — A. Gruszecki. Bi-
blioteka Warszawska 1878, str. 345. — Katalog muzeum Lubo-
mirskich. 1889, nr. 105—118. — J. Głowacki. Trudy I arch.
sjezda. Moskwa 1871, I. str. 235. — Idem. Zorza hałyckaja. Lwów
1883, str. 168. — Kalendarz Wilda. Lwów 1860, str. 20. — »Sło-
wo« (ruskie). Lwów 1863, nr. 76; 1882, nr. 67. — Słownik geo-
graficzny. IV. str. 654—9. — Wł. Demetrykiewicz. Materiały
antr.-arch. 1903, VI. str. 83—4.

727. Kulików m.

W północno-wschodniej stronie ślady horodyszczu z wa-
łami.

O. Obogi. Przewodnik po c. k. kolejach państwowych. Wie-
deń, zes. 31, str. 106.

728. Kunin m.

Na wydmach czerepy gliniane i odszczepki krzemienne.
Znaleść miano naczynia gliniane.

Słownik geograficzny. 1882. IV. — M. Łomnicki. Atlas geo-
logiczny Galicyi. 1898, X.

729. Lipina w.

Na piaskach na »Zarudziu« ślady osady przedhisto-
rycznej.

M. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicyi. 1898, X.

730. Macoszyn w.

Pod wsią mogiła.

Przegląd archeologiczny. Lwów 1876, str. 47.

731. Mogilany w.

W mogile znaleść miano narzędzia krzemienne.

Słownik geograficzny. 1884, VI.

732. Mokrotyn w.

Pod wsią mogiły.

Przegląd archeologiczny. Lwów 1876, str. 47. — Słownik geo-
graficzny. 1884, VI.

733. Mosty wielkie m.

Na północ od miasteczka wydma piaskowa z górą Mosty, na której ślady osady przedhistorycznej. Znalezione tu kamienne i brązowe wyroby. Odkryć miano grób skrzynkowy (?).

Słownik geograficzny. 1884. VI. — M. Łomnicki. Atlas geologiczny Galicji. X.

734. Przedrzymiechy w.

W okolicach wsi mogiły. Znaleść miano tu naczynia gliniane i ozdoby brązowe.

Słownik geograficzny. 1888, IX.

735. Żółkiew m.

W muzeum Dzieduszyckich — znalezione w okolicy miasta brzozy: cztery groty, toporek i spiralnie zgięty drut.

Na wzgórzu Haraju znalezione polerowaną siekierkę krzemienną, która była na wystawie krak. 1873 r.

W muzeum Tow. Przyj. nauk. w Przemyśle — grocik krzemienny.

J. N. Sadowski. Wystawa starożytności w Krakowie. »Przeгляд polski«. 1873, str. 278. — Przewodnik po muzeum Dzieduszyckich. Lwów 1907, str. 99. — Rocznik Tow. przyj. nauk. Przemyśl 1912, str. 107.

736. Żółtańce w.

W jesieni 1908 r. przy budowie kolei odkryto ślady prawdopodobnie osady przedhistorycznej. W t. zw. »kocurowej mogile« znalezione kości wołu, fragment wędzidła, szpilę brązową i paciorkę szklaną.

W mogile, o kilometr dalej, odkryto dwa groby płytowe z spodami, wyłożonymi kamieniami twardymi z Batiatycz. Znalezione w nich garnki gliniane z kośćmi dzika, zębem bobra, ciężarkami glinianymi, rogiem wołu, pierścieniem i rzymską monetą Hadryana. Wyroby gliniane wykazują dwa typy: prymitywny i szlachetniejszy z starannie odczyszczzonej gliny, wykonany na drążku garncarskim.

Pod temi naczyniami w głębokości 1½ m w czystej

glinie znaleziono jeszcze kawał ziemi, a w niej garnek z kostkami zajęczemi.

Przedmioty znalezione oddano do muzeum Dzieduszyckich we Lwowie.

J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda. Moskwa 1871, str. 224.—
Sprawozdania Grona konserw. Galicyi wsch. Lwów 1910, str. 8. — B. Janusz. Z pradziejów ziemi lwowskiej. Lwów 1913, str. 58—9 (rys.).

49. Powiat Żydaczów, dorzecze Dniestru.

737. Balice w.

W muzeum Lubomirskich znajduje się wykopany skarb brązowy, składający się z sześciu celtów pustych, dwu noży sierpikowatych, dwu grotów dzid, dwu branzolet, miecza i kilku odłamków naszyjników i innych wyrobów.

Katalog wystawy arch.-etnograf. Lwów 1885, str. 398—414.—
Katalog muzeum Lubomirskich. Lwów 1889, nr. 63—80. — K. Pułaski. Wiadomość o dwu zabytkach brązowych, znalezionych na Podolu. Pamiętnik fizyograficzny. Warszawa 1889, IX. — G. Ossowski. Recenzja powyższej pracy. Kwartalnik historyczny. Lwów 1892, str. 346. — J. Głowacki. Trudy I arch. sjezda. Moskwa 1871, str. 224.

738. Rozwadów w.

Pod wsią wielki kurhan niezbadany.

G. Ossowski. Zbiór wiad. do antr kraj. 1890. XIV. str. 37.

739. Stulsko w.

W muzeum Narodnego Domu we Lwowie — znaleziony tu toporek kamienny. Na polach wsi jakiś zagadkowy kamień wielkich rozmiarów.

Słownik geograficzny. 1890, XI. — Iz. Szaraniewicz. Otczet iz arch. bibliograf. wystawky. Lwów 1889, str. 18. nr. 12.

Skorowidz analityczny.

Cyfra oznacza liczbę porządkową pozycji.

- Amalgolitowa figurka 73. 574. 579. 585. 587. 595. 614. 615.
Amfora gliniana 59. 116. 363. 570. 618. 620. 623. 626. 629. 630. 631.
627. 668. 674. 632. 636. 637. 639. 640. 641. 643.
Amulet 454. 645. 647. 649. 653. 655. 660. 663.
668. 671. 675. 676. 705. 713. 716.
726. 733. 734. 735. 736. 737.
»Baba kamienna« 4. 17. 19. 27. 34. 57. 74. 79. 108. 109. 130. 159. 205. Broszka srebrna 422.
242. 264. 325. 328. 366. 374. 381. Brusek do ostrzenia 64. 192. 660.
401. 417. 424. 459. 546. 574. 579. 705.
626. 645. 648. 675. 720. 721. Brzytwa bronzowa 614.
Baran 647. Buława bronzowa 457.
Branzoleta bronzowa 2. 4. 19. 64. Bursztyn 234. 235.
93. 211. 226. 267. 305. 337. 369. Bursztynowe paciorki 22. 205. 422.
381. 431. 448. 474. 506. 520. 529. 705.
556. 571. 579. 614. 705. 737. Bursztynowy wisiołek 214. 219.
Branzoleta srebrna 227. 663. 705. Byk 647.
Branzoleta szklana 146. 186. 381.
516. 630. 705.
Branzoleta złota 705.
Branzoleta żelazna 705. 716.
Bronzowe wyroby 2. 4. 9. 19. 22. 25. 30. 31. 32. 33. 39. 40. 41. 42. 46. 47. 48. 52. 56. 57. 59. 60. 64. 69. 73. 93. 94. 96. 98. 109. 112. 117. 128. 131. 136. 138. 139. 140. 141. 167. 168. 181. 182. 185. 186. 190. 191. 198. 200. 204. 205. 207. 209. 211. 218. 220. 225. 226. 227. 228. 233. 234. 235. 237. 241. 242. 257. 264. 267. 285. 287. 292. 294. 305. 308. 311. 315. 324. 330. 336. 337. 352. 364. 369. 375. 381. 382. 395. 397. 417. 422. 423. 425. 431. 448. 453. 457. 471. 474. 489. 491. 499. 506. 516. 519. 520. 529. 530. 549. 552. 556. 558. 569. 571. 572. 574. 579. 585. 587. 595. 614. 615. 618. 620. 623. 626. 629. 630. 631. 632. 636. 637. 639. 640. 641. 643. 645. 647. 649. 653. 655. 660. 663. 668. 671. 675. 676. 705. 713. 716. 726. 733. 734. 735. 736. 737. Broszka srebrna 422. Brusek do ostrzenia 64. 192. 660. 705. Brzytwa bronzowa 614. Buława bronzowa 457. Bursztyn 234. 235. Bursztynowe paciorki 22. 205. 422. 705. Bursztynowy wisiołek 214. 219. Byk 647. Celt (siekierka) bronzowy 46. 96. 141. 185. 190. 220. 227. 285. 308. 381. 425. 491. 516. 529. 572. 595. 636. 637. 726. 737. Ceramika malowana 19. 21. 28. 35. 37. 39. 41. 44. 55. 56. 106. 114. 119. 127. 138. 144. 186. 200. 201. 206. 217. 224. 229. 230. 234. 235. 452. 592. 609. 618. 627. 630. 638. 641. 642. 647. 651. 654. Chalcedonowe paciorki 452. 610. 627. Cieżarki gliniane 4. 52. 163. 186. 200. 220. 317. 380. 500. 627. 643. 647. 705. Cyna 315. 705. Cynowy pierścień 186. 205. 211. Czara srebrna 145. Czarka gliniana 193. 453. 569.

- Dąb 19. 131. 139. 238. 311. 579. 620.
 Długogłowe czaszki 20. 64. 211. 215.
 219. 224. 233. 552. 574. 579. 620.
 631. 641. 652.
 Dłutko kamienne (krzemienne) 28.
 44. 80. 113. 157. 186. 214. 215.
 217. 260. 275. 308. 313. 409. 449.
 450. 453. 482. 499. 516. 530. 533.
 640. 643. 680.
 Dłutko kwarcytowe 37.
 Dół sklepiony 556. 623.
 Drut brązowy 569. 735.
 Drut złoty 43.
 Dwojniak gliniany 19. 35. 39. 186.
 Dyadem 43. 181.
 Dyluwialna fauna 15. 23. 313. 373.
 385. 416. 470. 583. 603. 605. 637.
 644. 662.
 Dyluwialna flora 15. 313.
 Dyorytowy klin 461.
 Dyorytowy młot 240.
 Dyorytowa siekierka 4. 461. 529.
 627.
 Dyorytowy siekieromłot 134. 230.
 251. 254. 336. 377. 419. 447. 527.
 Dzbaneł brązowy 59.
 Dzbaneł gliniany 35. 69. 186. 450.
 471. 623. 649.
 Dzida (ostrze — grot) żelazna 35.
 204. 486. 489. 595.
 Dzik 19. 219. 233. 705.
 Emalia 627. 660.
 Emaliowana główka szpili 186.
 Emaliowana paciorka bursztynowa
 705.
 Emaliowane paciorki 52. 579.
 Emaliowany pierścień brązowy 705.
 Emaliowane srebro 520.
 Emaliowane wieszadełko brązowe
 59. 630. 632. 640.
 Fibula brązowa 4. 69. 140. 186.
 209. 220. 237. 267. 381. 417. 422.
 453. 499. 519. 520. 529. 632. 668.
 Fibula złota 43.
 Fibula żelazna 267. 417.
 Fibula kamienna 4. 8. 17. 19. 27.
 34. 57. 74. 79. 108. 109. 205. 212.
 217. 242. 264. 285. 313. 418. 522.
 581. 673.
 Figura ptaka z gliny 69. 86.
 Figurka 613.
 Figurka amalgolitowa 73.
 Figurka brązowa 235. 615. 649.
 653.
 Figurka gliniana 19. 69. 86. 106.
 186. 453. 627. 647.
 Figurka kamienna 557.
 Figurka żelazna 374.
 Flaszka 511.
 Flaszeczka gliniana 167.
 Gemma grecka 499.
 Gładzik rogowy 19.
 Granit finlandzki 400.
 Granitowy młot 462.
 Granitowy odbijacz 90.
 Granitowy rozcieracz od żarn 501.
 Granitowa siekierka 4.
 Groby bryłowe 226. 233. 649.
 »Groby ceglłowe« 19. 144. 234. 654.
 Groby ciałopalne (urnowe) 19. 21.
 35. 59. 64. 103. 128. 163. 174.
 175. 204. 232. 233. 285. 579. 595.
 Groby rzymskie 21. 35. 59. 128.
 163. 186. 204. 285. 286. 295.
 339. 417. 422. 440. 463. 472. 486.
 489. 579. 595. 598. 610. 617. 618.
 619. 643. 703.
 Groby szkieletowe 19. 20. 22. 30.
 33. 42. 43. 48. 52. 56. 57. 64.
 69. 82. 89. 93. 94. 98. 102. 119.
 120. 131. 139. 143. 154. 166. 177.
 185. 186. 198. 205. 209. 214. 215.
 218. 219. 224. 226. 230. 233. 262.
 267. 280. 311. 324. 363. 377. 381.
 422. 455. 462. 474. 499. 506. 514.
 535. 538. 543. 552. 553. 556. 557.
 558. 574. 575. 579. 592. 610. 618.
 620. 623. 627. 630. 631. 633. 641.
 643. 645. 649. 651. 652. 660. 663.
 668. 675. 676. 687. 697. 705. 706.
 Groby skrzynkowe 143. 154. 177.
 214. 215. 219. 233. 538. 575. 610.
 618. 620. 627. 631. 647. 733.
 Groby słowiańskie 43. 69. 139. 620.
 649. 660. 675.
 Grocik z ławy 525.
 Grot brązowy 4. 22. 52. 186. 381.
 579. 585. 595. 614. 626. 639. 735.
 737.
 Grot kościany 22. 639.
 Grot krzemienisty 4. 62. 80. 106. 107.

133. 134. 186. 225. 243. 313. 337.
381. 450. 516. 525. 530. 647. 680.
735.
- Grot żelazny 52. 163. 226. 267. 303.
327. 339. 380. 438. 571. 579. 598.
639. 643. 647. 675. 705.
- Grzebień kościany 64. 233.
- Guzik bronzowy 64. 128. 506. 660.
- Guzik szklany 579.
- Guzy bronzowe 556.
- Guzy złote 43.
- Gwoździe żelazne 64. 94. 120. 131.
139. 186. 311. 552. 620. 660. 663. 705.
- Haczyk do wędki** 529.
- Hełm** 553.
- Horodyszczce** 4. 9. 17. 19. 20. 23. 26.
27. 35. 38. 51. 55. 57. 58. 64. 66.
67. 72. 73. 75. 77. 83. 87. 88. 91.
93. 114. 130. 135. 161. 163. 164.
169. 172. 173. 186. 187. 189. 199.
217. 232. 268. 269. 270. 273. 277.
278. 299. 308. 316. 317. 318. 326.
342. 349. 351. 352. 353. 369. 404.
407. 408. 421. 459. 485. 491. 496.
513. 517. 520. 523. 531. 532. 534.
537. 557. 563. 579. 580. 607. 609.
612. 613. 614. 620. 627. 675. 677.
680. 681. 690. 692. 700. 705. 709.
710. 711. 715. 717. 719. 723. 727.
- Igła bronzowa** 267. 519.
- Inkrustacja złota** 471.
- Inkrustacyjna masa ceramiczna** 64.
219. 233.
- Jaskinie (pieczary, groty)** 19. 20. 27.
36. 38. 43. 45. 52. 100. 122. 123.
126. 147. 151. 172. 178. 187. 191.
203. 257. 260. 293. 304. 321. 416.
426. 453. 459. 517. 523. 525. 529.
532. 540. 544. 545. 579. 582. 585.
631. 641. 651. 654. 657. 726.
- Jeleń** 19. 122. 186. 233. 246. 497.
- Kabłaczek na skronie** 4. 64. 324.
381. 630. 649. 705.
- Kaflę** 530. 641.
- Kaganek kamienny** 313.
- Kamea** 665.
- Kamienie zabytkowe** 9. 14. 79. 95.
98. 130. 173. 285. 358. 559. 575.
581. 626. 654. 697. 713. 739.
- Kamienne (krzemienne) wyroby** 1.
3. 4. 10. 11. 19. 24. 25. 28. 31.
35. 43. 64. 69. 73. 109. 118. 121.
127. 131. 132. 144. 154. 158. 167.
182. 186. 234. 235. 240. 243. 260.
267. 284. 286. 294. 298. 307. 363.
375. 389. 437. 453. 460. 464. 488.
489. 494. 497. 500. 502. 516. 524.
525. 539. 542. 546. 579. 586. 588.
592. 615. 618. 627. 640. 651. 687.
691. 698. 726. 733.
- Kaolinowe paciorki** 226. 233. 520.
610. 627. 705.
- Karniolowe paciorki** 4. 618. 705.
- Klamra bronzowa** 324. 705.
- Klamra srebrna** 19.
- Klin dyorytowy** 461.
- Klin krzemienny** 168. 224. 225. 234.
301. 307. 449. 450. 460. 491. 535.
541. 579. 659.
- Kocień bronzowy** 32. 52. 191. 207.
530. 587.
- Kolczuga żelazna** 705.
- Kolczyki bronzowe** 48. 56. 57. 69.
98. 131. 181. 186. 225. 267. 506.
549. 552. 556. 574. 579. 618. 620.
645. 655. 660. 675. 705.
- Kolczyki srebrne** 48. 347. 422. 499.
- Kolczyki złote** 43.
- Koń** 186. 314. 647.
- Kornalinowe paciorki** 186.
- Korona bronzowa** 59.
- Korona złota** 43.
- Kosa żelazna** 192.
- Kości ludzkie** 19. 20. 30. 52. 146.
272. 317.
- Kości niedopalone** 2. 19. 64. 128.
190. 230. 233. 369. 417. 422. 529.
- Kościane wyroby** 19. 22. 50. 64.
136. 186. 215. 230. 233. 244. 267.
377. 455. 499. 525. 618. 639. 705.
- Kowadło bronzowe** 381.
- Krażek bronzowy** 64.
- Krażek gliniany** 417. 631. 675.
- Krótkogłowe czaszki** 30. 219. 233.
549.
- Krwawnikowe paciorki** 620.
- Kryształowe paciorki** 494. 705.
- Krzesiwo żelazne** 705.
- Krzyż** 4. 19. 72. 530. 579. 647. 675.
705.

Kubek gliniany 69. 167. 262. 422.	219. 220. 223. 224. 225. 230. 231.
Kubek złoty 43.	242. 245. 250. 253. 257. 259. 260.
Kula kamienna (krzemiona) 3. 4.	262. 263. 269. 273. 279. 280. 281.
260. 505. 641.	282. 283. 286. 287. 289. 290. 291.
Kurhany — patrz mogiły.	292. 294. 295. 297. 298. 302. 311.
Kwarcytowe dółtko 37.	312. 319. 322. 324. 329. 330. 331.
Kwarcytowe narzędzie 482.	332. 333. 334. 336. 338. 340. 342.
	343. 348. 354. 355. 356. 360. 361.
Lampa bronzowa 516.	362. 365. 367. 368. 369. 371. 376.
Lawa 525.	379. 381. 383. 384. 385. 388. 390.
Limonit 660.	391. 392. 393. 396. 402. 403. 411.
Lis 19.	412. 413. 414. 415. 416. 419. 420.
	428. 429. 430. 435. 437. 450. 455.
Łańcuch złoty 43.	456. 466. 467. 475. 477. 479. 481.
Łopata drewniana 565.	483. 484. 487. 488. 490. 491. 493.
	495. 496. 499. 503. 507. 509. 510.
Maczuga bronzowa 96.	511. 512. 513. 514. 515. 518. 519.
Mamuta kości 15. 23. 309. 313. 373.	520. 522. 525. 529. 530. 536. 541.
385. 470. 603. 605. 637. 644. 662.	549. 552. 553. 557. 558. 562. 563.
Medalionik bronzowy 705.	564. 574. 575. 576. 578. 579. 584.
Medalionik ołowiany 529.	585. 586. 588. 589. 590. 591. 592.
Miecz bronzowy 41. 96. 112. 182.	593. 594. 596. 597. 598. 599. 600.
257. 352. 364. 629. 737.	601. 602. 603. 604. 605. 606. 607.
Miecz żelazny 3. 35. 204. 285. 295.	608. 609. 610. 611. 612. 614. 615.
323. 440. 471. 486. 519. 534. 543.	616. 618. 620. 624. 625. 626. 630.
595. 598. 643. 703. 705.	631. 633. 635. 636. 639. 640. 641.
Miedziane naczynie 225.	648. 649. 650. 652. 654. 658. 660.
Miedziany nóż 293.	662. 666. 672. 678. 679. 682. 684.
Miedziana siekiera 293.	685. 686. 689. 691. 694. 695. 696.
Miedziana szpilka 422.	698. 699. 702. 704. 705. 706. 708.
Miedziany topór 300. 313.	709. 713. 714. 716. 717. 718. 719.
Miedziana wędka 293.	724. 725. 730. 731. 732. 734. 736.
Miedziana zapinka 422.	738.
Miska gliniana 35. 63. 69. 186. 200.	Mogiły szkieletowe 19. 30. 64. 82.
224. 230. 234. 369. 394. 417. 422.	89. 93. 94. 102. 120. 131. 139.
446. 455. 549. 623. 639. 649.	205. 209. 214. 218. 224. 230. 280.
Młot dyorytowy 240.	311. 455. 514. 552. 553. 558. 574.
Młot kamienny 4. 19. 64. 73. 152.	579. 618. 620. 633. 649. 652. 705.
200. 211. 260. 261. 313. 330. 458.	Monety arabskie 514.
614. 647.	Monety bizantyńskie 185. 514.
Młot kościany 499.	Monety greckie 165. 494.
Młot porfirowy 13.	Monety palestyńskie 514.
Młot syenitowy 179. 200.	Monety rzymskie 3. 4. 5. 10. 16.
Mogiły 5. 6. 12. 19. 21. 22. 23. 26.	17. 29. 39. 41. 59. 60. 64. 78.
27. 30. 33. 43. 44. 46. 52. 57.	115. 129. 165. 186. 225. 252. 286.
61. 64. 67. 70. 71. 76. 77. 82. 84.	295. 301. 308. 313. 333. 344. 426.
85. 88. 89. 93. 94. 95. 98. 102.	427. 451. 456. 459. 465. 469. 494.
105. 109. 114. 117. 118. 120. 123.	495. 514. 516. 520. 529. 547. 554.
124. 125. 131. 139. 148. 149. 153.	555. 585. 607. 609. 615. 620. 628.
156. 162. 163. 170. 171. 176. 178.	632. 640. 644. 645. 656. 664. 669.
180. 184. 185. 190. 193. 194. 195.	675. 718. 736.
196. 202. 203. 205. 209. 210. 211.	Muszele 64. 233.
213. 214. 215. 216. 217. 218.	

- Naczynia brązowe** 209. 425. 520. 623.
Naczynia gliniane 2. 4. 7. 19. 22. 24. 26. 35. 63. 64. 69. 84. 86. 93. 99. 101. 102. 109. 131. 132. 139. 140. 143. 146. 162. 167. 178. 186. 214. 215. 219. 222. 225. 226. 233. 234. 238. 244. 247. 260. 262. 264. 267. 272. 287. 294. 313. 317. 330. 394. 417. 422. 424. 428. 453. 455. 469. 471. 506. 519. 546. 548. 569. 571. 575. 585. 613. 614. 617. 618. 623. 626. 627. 631. 632. 639. 649. 654. 661. 668. 676. 687. 698. 705. 706. 728. 731. 734. 736.
Naczynie miedziane 225.
Naczynie szklane 186. 520. 610. 623.
Naramiennik brązowy 25. 59. 69. 200. 264. 285. 294. 305. 448. 489. 716. 726.
Naramiennik srebrny 48.
Naszyjnik brązowy 4. 64. 69. 226. 448. 516. 556. 618. 737.
Naszyjnik srebrny 145. 217. 701.
Nefrytowa siekierka 512.
Nefrytowy topór 521.
Nieźwiedź 19.
Nóż brązowy 96. 204. 382. 516. 519. 737.
Nóż kościany 19.
Nóż krzemienisty 4. 11. 18. 57. 68. 77. 106. 131. 160. 162. 163. 167. 186. 191. 211. 233. 243. 249. 260. 308. 313. 370. 378. 380. 417. 441. 447. 450. 455. 469. 486. 516. 519. 525. 529. 530. 568. 571. 622. 623. 627. 630. 642. 643. 647. 660. 663.
Nóż miedziany 293.
Nóż żelazny 19. 64. 93. 146. 230. 267. 285. 417. 647. 705.
Nożyce żelazne 579.
Nucleus (jądro) krzemienisty 4. 104. 106. 167. 186. 320. 341. 525. 622.
Obrączka brązowa 2. 33. 42. 218. 614. 618.
Obrączka srebrna 705.
Obrączka szklana 4. 19. 186. 627. 675.
Obrączka złota 307. 705.
Obręcz brązowa 397.
Odbijacz krzemienisty 274.
Ognisko 19. 28. 186. 224. 380. 381. 494. 639. 647. 677.
Ołowiany medalionik 529.
Ołowiana plomba 386.
Ołowiana zawiaska 146.
Ornament falisty 277. 308. 647.
Ornament figuralny 19. 43. 69. 647.
Ornament linearny 19. 43. 64. 69. 186. 446. 705.
Ornament pakowy 19. 59.
Ornament ryty 28. 127. 139. 143. 186. 219. 233. 313. 346. 474. 575. 627. 647.
Ornament sznurkowy 162. 202. 208. 214. 501.
Ornament wyciskany 425. 617. 620. 627. 649. 675. 713.
Osada garncarska 267.
Osada neolityczna 21. 28. 37. 44. 56. 106. 108. 114. 127. 144. 162. 167. 186. 200. 201. 206. 217. 228. 234. 308. 385. 452. 464. 477. 495. 506. 582. 585. 609. 618. 627. 641. 647. 651. 654. 693.
Osada słowiańska 32. 277. 380. 647. 701.
Ostrogi żelazne 163. 168. 204. 267. 285. 311. 489. 534. 579. 598. 643.
Paciorki 25. 40. 43. 131. 361. 417. 494.
Paciorki brązowe 131. 186.
Paciorki bursztynowe 22. 205. 422. 705.
Paciorki chalcedonowe 452. 610. 627.
Paciorki emaliowe 52.
Paciorki gliniane 4. 64. 200. 219. 461. 520. 525. 530. 649. 675.
Paciorki kamienne 4. 494.
Paciorki kaolinowe 226. 233. 520. 610. 627. 705.
Paciorki karniolowe 4. 618. 705.
Paciorki kornalinowe 186.
Paciorki krwawnikowe 620.
Paciorki kryształowe 494. 705.
Paciorki mozaikowe 330.
Paciorki porfirowe 260.
Paciorki srebrne 179.
Paciorki steatytowe 200.
Paciorki szklane 4. 48. 59. 128. 186. 237. 422. 494. 579. 610. 627. 705. 736.
Paleolityczne wyroby krzemienne 385.
Phallus brązowy 59. 220.

- Piec garncarski 267. 647.
 Pierścień brązowy 9. 30. 47. 52.
     56. 69. 131. 139. 167. 186. 200.
     205. 211. 218. 233. 292. 311. 324.
     337. 381. 395. 453. 529. 552. 558.
     579. 614. 620. 630. 645. 649. 655.
     660. 663. 705.
 Pierścień cynowy 186. 205. 211.
 Pierścień mosiężny 101.
 Pierścień srebrny 16. 48. 145. 166.
     167. 337. 381. 630. 675. 705.
 Pierścień złoty 4. 55. 499.
 Pierścień żelazny 205.
 Pies 186. 314. 647.
 Piłka krzemienna 4. 57. 77. 97. 167.
     486. 614. 642. 659. 706.
 Pokład ceglony 19. 144. 234. 627.
 Porfirowy młotek 13.
 Porfirowe paciorki 260.
 Proca kamienna 214.
 Proso 623.
 Puchar szklany 186.
- Rogi jelenie** 19. 122. 186. 233. 246.
     497.
Rogowiec 370. 519.
Rogowy topór 417.
Runiczne pismo 64.
- Scytyjskie zabytki** 22. 32. 43. 52.
     186. 614. 626. 639.
Serpentynowy siekieromłot 123.
Serpentynowy topór 521.
Siedzące szkielety 47. 118. 139. 214.
     219. 226. 233. 311. 381. 422. 455.
     574. 575. 592. 631. 706.
Siekiera brązowa 287. 519. (por.
     Celt brązowy).
Siekiera dyorytowa 4. 461. 529. 610.
     627.
Siekiera kamienna 4. 19. 64. 110.
     111. 131. 162. 186. 214. 215. 217.
     219. 221. 224. 225. 226. 248. 249.
     252. 262. 313. 370. 377. 380. 413.
     454. 461. 516. 529. 536. 560. 571.
     609. 627. 630. 631. 634. 640. 641.
     735.
Siekiera miedziana 293.
Siekiera nefrytowa 512.
Siekiera rogowa 246.
Siekiera z rogowca 370.
Siekiera syenitowa 658.
- Siekiera żelazna** 19. 551. 639.
Siekieromłot dyorytowy 134. 230.
     251. 254. 336. 377. 419. 447. 527.
Siekieromłot kamienny 20. 32. 53.
     63. 123. 134. 176. 220. 225. 226.
     230. 236. 251. 265. 313. 445. 447.
     468. 520. 526. 657. 680.
Siekieromłot rogowy 233.
Siekieromłot syenitowy 579.
Sierp brązowy 69. 96. 595. 726.
Sierp krzemienny 380. 581. 706.
Sierp żelazny 530.
Syenitowy młotek 179. 200.
Syenitowa siekierka 658.
Syenitowy siekieromłot 579.
Skarb brązowy 96. 191. 200. 207.
     425. 448. 595. 629. 737.
Skarb krzemienny 465. 481. 502.
Skarb monet 398. 723.
Skarb monet rzymskich 115. 344.
     426. 427. 628. 644. 645.
Skarb srebrny 520.
Skarb szklany 627.
Skarb złoty 43.
Skóra 139. 641. 705.
Smoła 64.
Spinki brązowe 69. 233.
Sprzączka brązowa 168. 705.
Sprzączka żelazna 163. 337. 417.
     579.
- Srebrna branzoleta** 227. 663. 705.
Srebrna broszka 422.
Srebrna czara 145.
Srebrny »diskos« 520.
Srebrny dyadem 43. 181.
Srebrny kabłączek 181. 630.
Srebrna kłamra 19.
Srebrne kolczyki 48. 347. 422. 499.
Srebrny krzyż 705.
Srebrny naramiennik 48. 520.
Srebrny naszyjnik 145. 217. 701.
Srebrna obrączka 705.
Srebrny pierścień 16. 48. 145. 166.
     167. 337. 381. 630. 675. 705.
Srebrne przedmioty 31. 48. 64. 136.
     166. 179. 334. 453. 520. 618. 620.
- Srebrna sztaba** 16.
Srebrny wisiołek 4. 139.
Srebrna zausznicza 337. 630. 643.
Strzała brązowa 4.
Strzała żelazna 19. 131.
Strzemię 543.

- Świnia 314. 647.
 Szabla żelazna 705.
 Szczypczyki brązowe 237.
 Szklana branzoleta 146. 186. 381.
     516. 630. 705.
 Szklana czarka 20.
 Szklane guziki 579.
 Szklane kółko 140.
 Szklana kulka 20. 705.
 Szklane naczynie 520. 610. 623.
 Szklane obrączki 4. 19. 627. 675.
 Szklane paciorki 4. 48. 59. 128.
     186. 237. 422. 494. 610. 627. 705.
     736.
 Szklany puchar 186.
 Szklane wyroby 64. 228. 234. 235.
     453. 463.
 Szpila brązowa 19. 22. 64. 69. 93.
     182. 186. 226. 233. 237. 423. 448.
     556. 631. 663. 736.
 Szpila srebrna 182.
 Szpila żelazna 69. 146. 186.
 Sztylet brązowy 264.
 Szydło brązowe 32.
 Szydło kościane 19. 50. 186. 525.
- Tarcza 16. 35. 163. 486.
 Taczka brązowa 225. 242. 315.
 Tatarka 623.
 Tkanina 43. 56. 181. 641. 660. 705.
 Topór brązowy 305. 735.
 Topór kamienny (krzemienisty) 1. 4.
     20. 21. 44. 92. 143. 167. 190. 217.
     239. 244. 255. 288. 311. 330. 433.
     445. 449. 521. 529. 541. 575. 592.
     605. 621. 624. 633. 675. 722. 739.
 Topór kościany 244. 618.
 Topór miedziany 300. 313.
 Topór nefrytowy 521.
 Topór rogowy 417.
 Topór z rogowca 519.
 Topór serpentynowy 521.
 Topór żelazny 705.
 Trajana wał 18. 21. 29. 39. 49. 59.
     60.
 Trumna drewniana 139. 649. 705.
 Trumna kamienna 357.
 Tur 120.
- Umbo żelazne 35. 163. 204. 285. 295.
     339. 486. 489. 595. 643. 703.
 Urna gliniana 4.
- Wały (okopy, nasypy) 17. 18. 61. 72.
     137. 146. 150. 162. 163. 200. 208.
     219. 220. 254. 258. 347. 349. 350.
     351. 352. 371. 384. 389. 405. 406.
     434. 435. 442. 443. 444. 466. 473.
     474. 476. 505. 548. 612. 617. 647.
     713.
 Wapień 525.
 Wapno 57. 131. 186. 211. 574. 579.
     620. 641. 660.
 Wędką brązowa 529.
 Wędką kościana 244.
 Wędką miedziana 293.
 Wędzidło brązowe 315. 639. 736.
 Wędzidło żelazne 233. 455. 543.
     705.
 Wiaderko brązowe 614. 643.
 Wiadro 705.
 Wiertacz kamienny 525.
 Wieszadło brązowe (wisiołek) 59.
     131. 200. 516. 552. 579. 630. 632.
     640. 643. 716.
 Wiewiórka 19.
 Wisiołek kościany 230.
 Wisiołek krzemienisty 131.
 Wisiołek srebrny 4. 139.
 Włosy 139.
 Wół 19. 186. 314. 736.
- Zajac 736.
 Zapinka brązowa 186. 220. 663.
 Zapinka miedziana 422.
 Zausznica brązowa 198. 211. 218.
     226. 234. 324. 336. 417. 453. 579.
     641. 649.
 Zausznica srebrna 337. 630. 643.
 Zawiaska ołowiana 146.
 Złoto 186. 471. 660. 705.
 Złota branzoleta 705.
 Złoty drut 43
 Złota fibula 43.
 Złota gałka 649.
 Złote guzy 43.
 Złota inkrustacja 471.
 Złote kolczyki 43.
 Złota korona 43.
 Złoty kubek 43.
 Złoty łańcuch 43.
 Złota moneta 465.
 Złota nitka 56. 641. 660.
 Złota obrączka 307. 705.
 Złoty pierścień 4. 55. 499.
 Złote przedmioty 31. 43.

Złoty skarb 43.	205. 225. 226. 230. 233. 235.
Złota sztaba 16.	267. 285. 286. 295. 303. 311.
Znak (pismo) 530. 626. 649.	313. 323. 327. 337. 339. 374.
Zwierciadło bronzowe 52. 225. 417.	380. 417. 438. 440. 455. 471.
	486. 489. 519. 530. 534. 543.
Żarna kamienne 400. 501.	551. 552. 571. 579. 595. 598.
Żelazne wyroby 3. 19. 21. 35. 52.	620. 639. 640. 643. 647. 660.
64. 69. 93. 94. 120. 131. 139.	663. 675. 703. 705. 716.
146. 163. 168. 186. 192. 204.	

Spis miejscowości.

Cyfra oznacza liczbę porządkową pozycyi. Miejscowość na drugim miejscu oznacza powiat.

- Augustówka, Brzeżany 98.
Babice, Przemyśl 366.
Babińce, Borszczów 17.
Bachów, Przemyśl 367.
Balice, Mościska 330.
Balice, Żydaczów 737.
Bałahorówka, Horodenka 176.
Banunin, Kamionka strum. 259.
Baranów, Buczacz 104.
Baryłów, Brody 61.
Barysz, Buczacz 105.
Batiatycze, Zółkiew 720.
Bedrykowce, Zaleszczyki 630.
Bełełuja, Sniatyn 465.
Bełz, Sokal 471.
Bełzec, Złoczów 676.
Bendiucha, Sokal 472.
Beremiany, Zaleszczyki 631.
Berezowica wielka, Tarnopol 547.
Berlin, Brody 62.
Berłohy, Kałusz 251.
Bernadówka, Trembowla 608.
Biała czortkowska, Czortków 135.
Biała, Rawa ruska 398.
Biała, Tarnopol 546.
Białykamień, Złoczów 677.
Bielowce, Borszczów 18.
Bieniawa, Podhajce 345.
Bilcze złote, Borszczów 19.
Biskowice, Sambor 441.
Błudniki, Stanisławów 512.
Błyszczanka, Zaleszczyki 632.
Bobiatyn, Sokal 473.
Bobrowniki, Buczacz 106.
Bołszowce, Rohatyn 413.
Boratycze, Przemyśl 368.
Borki małe, Skałat 449.
Borki wielkie, Tarnopol 548.
Borodczyce, Bóbrka 1.
Borszczów, Borszczów 20.
Bortków, Złoczów 678.
Bortniki, Tłumacz 576.
Borusów, Bóbrka 2.
Borynia, Turka 628.
Borynicze, Bóbrka 3.
Boryszkowce, Borszczów 21.
Bosyry, Husiatyn 212.
Bożyków, Podhajce 346.
Bratyszów, Tłumacz 577.
Brody 63.
Bronica, Drohobycz 155.
Brusno, Cieszanów 132.
Bryń, Stanisławów 513.
Brzeżany 99.
Bubniszcze, Dolina 147.
Bucniów, Tarnopol 549.
Buczacz 107.
Buczaczki, Kołomyja 281.
Budynin, Sokal 474.
Budzanów, Trembowla 608.
Bukowna, Tłumacz 578.
Burdiakowce, Borszczów 22.
Burkanów—Złotniki, Podhajce 347.
Bursztyn, Rohatyn 414.
Busk, Kamionka strumiłowa 260.
Buszcze, Brzeżany 100.
Bystrowice, Jarosław 236.
Byszów, Podhajce 348.
Byszów, Sokal 475.
Capowce, Zaleszczyki 633.
Cebłów, Sokal 475.

- Ceniawa, Kołomyja 282.
 Chartanowce, Zaleszczyki 634.
 Chatki złotnickie, Podhajce 349.
 Chlebczyn leśny, Kołomyja 283.
 Chłopówka, Husiatyn 213.
 Chłopy, Rudki 431.
 Chmielowa, Zaleszczyki 635.
 Chocimierz, Tłumacz 579.
 Chomiakówka, Tłumacz 580.
 Chorobród, Sokal 476.
 Chorostków, Husiatyn 214.
 Chromohorb, Stryj 535.
 Chudykowce, Borszczów 23.
 Cieląż, Sokal 477.
 Cuciłów, Nadwórna 340.
 Cygany, Borszczów 24.
 Czachary, Zbaraż 661.
 Czanyż, Kamionka strumiłowa 261.
 Czarnokości, Husiatyn 215.
 Czarnołożce, Tłumacz 581.
 Czechy, Brody 64.
 Czerepin, Lwów 306.
 Czernelica, Horodenka 177.
 Czernichów, Tarnopol 550.
 Czernichowce, Zbaraż 662.
 Czernijów, Stanisławów 514.
 Czerniów ruski, Tarnopol 551.
 Czerwonogród, Zaleszczyki 636.
 Czołhańszczyzna, Tarnopol 552.
 Czortowiec, Horodenka 178.
 Czystopady, Brody 65.
 Czyżki, Mościska 331.
 Czyżki, Złoczów 679.
- D**ąbki, Horodenka 179.
 Daleszów, Horodenka 180.
 Dalnicz, Żółkiew 721.
 Delawa, Buczacz 108.
 Delawa, Tłumacz 582.
 Denysów, Tarnopol 553.
 Derewacz, Lwów 316.
 Dobropole, Buczacz 109.
 Dobrostany, Gródek 163.
 Dobrowlany, Zaleszczyki 637.
 Dobrowody, Podhajce 350.
 Dolina, Tłumacz 583.
 Dołżanka, Tarnopol 554.
 Domażyń, Gródek 164.
 Doroszków, Żółkiew 722.
 Drohiczkówka, Zaleszczyki 638.
 Drohobycz 156.
 Dublany, Lwów 307.
- Dubowce, Stanisławów 515.
 Dubowica, Kałusz 252.
 Dudyn, Brody 66.
 Duliby, Buczacz 110.
 Duliby, Stryj 536.
 Dupliska, Zaleszczyki 639.
 Dybków, Jarosław 237.
 Dyczków, Tarnopol 555.
 Dyniska, Rawa ruska 399.
 Dziedziłów, Kamionka strum. 262.
 Dżurków, Horodenka 181.
 Dźwiniacz, Zaleszczyki 640.
 Dźwiniaczka, Borszczów 25.
 Dźwinogród, Bóbrka 4.
 Dźwinogród nad Dn., Borszczów 26.
 Dźwinogród nad Zbruczem, Borszczów 27.
- F**ilipkowce, Borszczów 28.
 Firlejówka, Złoczów 680.
- G**deszyce, Przemyśl 369.
 Germakówka, Borszczów 29.
 Gliniany, Przemyślany 385.
 Glińsko, Żółkiew 723.
 Głębozec, Borszczów 30.
 Głuszków, Horodenka 182.
 Gołogórki, Złoczów 681.
 Grabowa, Kamionka strumiłowa 263.
 Graziowa, Stary Sambor 531.
 Gródek 165.
 Gródek nad Dniestrem, Zaleszczyki 641.
- Gruszka, Tłumacz 584.
 Grzybowice, Lwów 308.
 Grzymałów, Skałat 450.
 Gusztyn, Borszczów 40.
- H**adyńkowce, Husiatyn 216.
 Halicz, Stanisławów 516.
 Hałaszczyńce, Skałat 451.
 Harasymów, Horodenka 183.
 Hawrylak, Horodenka 184.
 Hinowice, Brzeżany 101.
 Hlebów, Skałat 452.
 Hleszczawa, Trembowla 610.
 Hodów, Złoczów 682.
 Hody, Kołomyja 284.
 Hohołów, Sokal 478.
 Holihłady, Zaleszczyki 642.
 Hołhocze, Podhajce 351.
 Hołosko małe, Lwów 309.
 Hołoskowiec, Brody 67.

- Hołubla, Przemyśl 370.
 Horodłowice, Sokal 479.
 Horod, Kosów 299.
 Horodenka 185.
 Horodnica nad Dniestrem, Horodenka 186.
 Horodnica nad Zbruczem, Husiatyn 217.
 Horodyłów, Złoczów 683.
 Horodyszcze baz., Sokal 480.
 Horodyszcze, Tarnopol 557.
 Horoszowa, Borszczów 31.
 Horożanka, Rudki 432.
 Horyhlady, Tłumacz 585.
 Hostów, Tłumacz 585.
 Hrebenne, Rawa ruska 400.
 Hruszatyce, Przemyśl 371.
 Hrycowce, Zbaraż 663.
 Hryniów, Bóbrka 5.
 Hubin, Buczacz 111.
 Hucisko brodzkie, Brody 68.
 Hucisko, Żółkiew 724.
 Humieniec, Lwów 310.
 Husiatyn 218.
 Ilkowice, Sokal 481.
 Isaków, Horodenka 187.
 Isypowce, Tarnopol 558.
 Iwaczów górny, Tarnopol 559.
 Iwaczów, Złoczów 684.
 Iwańczany, Zbaraż 664.
 Iwanie puste, Borszczów 32.
 Iwanie złote, Zaleszczyki 643.
 Iwanków, Borszczów 33.
 Iwanówka, Trembowla 611.
 Jackowce, Złoczów 685.
 Jaksmanice, Przemyśl 372.
 Janczyn, Przemyślany 386.
 Janów, Trembowla 612.
 Jarosław, 238.
 Jasienica solna, Drohobycz 157.
 Jasienowice, Dolina 148.
 Jasionów, Brody 69.
 Jasionów polny, Horodenka 188.
 Jastrzębica, Sokal 482.
 Jazłowiec, Buczacz 112.
 Jelechowice, Złoczów 686.
 Jezierna, Złoczów 687.
 Jezierzany, Borszczów 34.
 Jezierzany, Tłumacz 587.
 Jezupol, Stanisławów 517.
 Juśkowice, Złoczów 688.
 Kadłubiska, Brody 70.
 Kalinowszczyzna, Czortków 136.
 Kałaharówka, Skałat 453.
 Kałusz 253.
 Kamienopol, Lwów 311.
 Kamienobród, Gródek 166.
 Kamionka strumiłowa 264.
 Kamionka wielka, Kołomyja 285.
 Kamionka wołoska, Rawa ruska 401.
 Kapuścińce, Borszczów 35.
 Kapuścińce, Zbaraż 665.
 Kasperowce, Zaleszczyki 644.
 Kawsko, Stryj 537.
 Klicko, Rudki 433.
 Klubowce, Tłumacz 588.
 Kłodno, Żółkiew 725.
 Kniaże, Złoczów 689.
 Kobielnica, Cieszanów 133.
 Kobyłowlaki, Trembowla 613.
 Kociubińce, Husiatyn 219.
 Kociubińczyki, Husiatyn 220.
 Kocmyrzyn, Buczacz 113.
 Kokutkowce, Tarnopol 560.
 Kołędziany, Czortków 137.
 Kołodróbka, Zaleszczyki 645.
 Kołodziejów, Stanisławów 518.
 Kołomyja 286.
 Kołtów, Złoczów 690.
 Komarniki, Turka 629.
 Komarno, Rudki 434.
 Komarów, Stanisławów 519.
 Komarowce, Dobromil 146.
 Kopaczyńce, Horodenka 189.
 Kopczyńce, Husiatyn 221.
 Kopytów, Sokal 483.
 Korczmin, Rawa ruska 402.
 Korczów, Rawa ruska 403.
 Korczyn, Sokal 484.
 Korniów, Horodenka 190.
 Kordówka, Borszczów 36.
 Korolówka, Tłumacz 589.
 Korolówka, Zaleszczyki 646.
 Koropiec, Buczacz 114.
 Koropuż, Rudki 435.
 Korostowice, Rohatyn 415.
 Korszów, Kołomyja 287.
 Kościaszyn, Sokal 485.
 Kosteniów, Przemyślany 387.
 Kostków, Jarosław 239.
 Koszyłowce, Zaleszczyki 647.
 Kozaczyzna, Borszczów 37.
 Kozara, Rohatyn 416.

- Kozłów, Kamionka strumiłowa 265.
 Kragłe, Borszczów 22.
 Krasiejów, Buczacz 115.
 Krasne, Złoczów 691.
 Krasnosielce, Złoczów 692.
 Krasów, Lwów 312.
 Krechów, Żółkiew 726.
 Krogulec, Husiatyn 222.
 Królin, Mościska 332.
 Kruheli mały, Przemyśl 373.
 Kruhów, Złoczów 693.
 Kryłos, Stanisławów 520.
 Krystynopol, Sokal 486.
 Kryweńkie, Husiatyn 223.
 Krzywca nad Sanem, Przemyśl 374.
 Krzywce, Borszczów 38.
 Kudobińce, Złoczów 694.
 Kudryńce, Borszczów 39.
 Kudyniowce, Złoczów 695.
 Kujdanów, Buczacz 116.
 Kulczyce, Sambor 442.
 Kulików, Żółkiew 727.
 Kułakowce, Zaleszczyki 648.
 Kunin, Żółkiew 728.
 Kunysowce, Horodenka 191.
 Kupcze, Kamionka strumiłowa 266.
 Kupczyńce, Tarnopol 561.
 Kupnowice, Rudki 436.
 Kurowce, Tarnopol 562.
 Kurowice, Przemyślany 388.
 Kustyń, Borszczów 40.
 Kustyń, Brody 71.
 Kutyska, Tłumacz 590.
 Kutyszcze, Brody 72.

 Lackie, Złoczów 696.
 Laszki Królewskie, Przemyślany 389.
 Laszki związane, Rudki 437.
 Leszczków, Sokal 487.
 Liczkowce, Husiatyn 224.
 Lipica, Rohatyn 417.
 Lipina, Żółkiew 729.
 Liski, Sokal 488.
 Lisko 303.
 Litwinów, Podhajce 352.
 Lubieszka, Bóbrka 6.
 Lubień, Gródek 167.
 Lubycza, Rawa ruska 404.
 Lwów 313.

 Łahodów, Przemyślany 390.
 Łąka, Sambor 443.
 Łąka mała, Skałat 454.
 Łąka, Złoczów 697.
 Łanowce, Borszczów 41.
 Ławoczne, Stryj 538.
 Łopatyn, Brody 73.
 Łopuszna, Rohatyn 418.
 Łosiacz, Borszczów 32.
 Łoszniów, Trembowla 614.
 Łuczka, Kołomyja 288.
 Łuka, Buczacz 117.

 Macoszyn, Żółkiew 730.
 Magierów, Rawa ruska 405.
 Majdan, Gródek 168.
 Maksymowice, Sambor 444.
 Malechów, Lwów 314.
 Maleniska, Brody 74.
 Małaszowce, Tarnopol 563.
 Małatyn, Gródek 173.
 Maryampol, Stanisławów 521.
 Markopol, Brody 75.
 Markowa, Podhajce 353.
 Martynów, Rohatyn 419.
 Meducha, Stanisławów 522.
 Medwedowce, Buczacz 118.
 Medyka, Przemyśl 375.
 Medyń, Zbaraż 666.
 Michalcze, Horodenka 192.
 Michałków, Borszczów 43.
 Międzyhorce, Stanisławów 523.
 Mielnica, Borszczów 44.
 Mikołajów nad Dn., Rohatyn 420.
 Mikuliczyn, Nadwórna 341.
 Mikulińce, Tarnopol 564.
 Mitulin, Złoczów 698.
 Miżyniec, Przemyśl 376.
 Moczerady, Mościska 333.
 Mogilany, Żółkiew 731.
 Mogilnica, Trembowla 615.
 Mokrotyn, Żółkiew 732.
 Monastyrek, Borszczów 45.
 Morawsko, Jarosław 240.
 Morszyn, Stryj 539.
 Mosty wielkie, Żółkiew 733.
 Muszkatowce, Borszczów 46.
 Myślatycze, Mościska 334.
 Myszków, Zaleszczyki 649.

 Nadorożna, Tłumacz 591.
 Nadwórna 342.
 Nadziejów, Dolina 149.
 Nagórzanka, Czortków 138.

- Nagórzany, Zaleszczyki 650.
 Nahujowice, Drohobycz 158.
 Nakwasza, Brody 76.
 Nariol, Cieszanów 134.
 Nalepkowice, Jarosław 239.
 Niemiacz, Brody 77.
 Niesłuchów, Kamionka str. 267.
 Niewice, Kamionka strumiłowa 268.
 Nieznanów, Kamionka str. 269.
 Niezwiska, Horodenka 193.
 Niwra, Borszczów 47.
 Niżniów, Buczacz 119.
 Niżniów, Tłumacz 592.
 Nowosielce, Dolina 150.
 Nowosiółka jazłowiecka, Buczacz 120.
 Nowosiółka, Podhajce 354.
 Nowosiółka, Skałat 455.
 Nowosiółki, Złoczów 699.
 Nowica, Kałusz 254.
 Nowydwór, Sokal 489.
Obertyn, Horodenka 194.
 Okniany, Tłumacz 593.
 Okno, Horodenka 195.
 Okno, Skałat 456.
 Okopy magierowskie, Rawa ruska 406.
 Olchowiec, Borszczów 48.
 Olejowa korniowska, Horodenka 196.
 Olejów, Złoczów 700.
 Olesko, Złoczów 701.
 Olesza, Tłumacz 594.
 Oleszków, Śniatyn 466.
 Oleszów, Tłumacz 595.
 Olszanica, Tłumacz 596.
 Olszanica, Złoczów 702.
 Olszanik, Sambor 445.
 Opłucko, Kamionka strumiłowa 270.
 Orzechowce, Przemyśl 377.
 Orzechowce, Skałat 457.
 Oserdów, Sokal 490.
 Ostapie, Skałat 458.
 Ostra, Buczacz 121.
 Ostrów, Bóbrka 7.
 Ostrów, Kamionka strumiłowa 271.
 Ostrów, Sokal 491.
 Ostrów, Tarnopol 565.
 Ostrowiec, Kołomyja 289.
Palikrowy, Brody 78.
 Pałahicze, Tłumacz 597.
 Paniowce, Borszczów 49.
 Pańkowce, Brody 79.
 Panowice, Podhajce 355.
 Parhacz, Sokal 492.
 Parypsy, Rawa ruska 407.
 Pauszówka, Czortków 139.
 Pawełcze, Stanisławów 524.
 Pawłów, Kamionka str. 272.
 Peczenia, Przemyślany 391.
 Peczerka, Zaleszczyki 651.
 Pełkinie, Jarosław 241.
 Peratyn, Kamionka strum. 273.
 Perediwanie, Horodenka 198.
 Perepelniki, Złoczów 703.
 Petrycze, Złoczów 704.
 Petryłów, Tłumacz 598.
 Piadyki, Kołomyja 290.
 Piatniczany, Bóbrka 8.
 Pieniaki, Brody 80.
 Pieńkowce, Zbaraż 667.
 Pikulice, Przemyśl 378.
 Piłatkowce, Borszczów 50.
 Piotrów, Horodenka 197.
 Pistryń, Kosów 300.
 Piszczatyńce, Borszczów 51.
 Plebanówka, Trembowla 616.
 Poczapińce, Tarnopol 566.
 Podgórze, Trembowla 617.
 Podgrodzie, Rohatyn 421.
 Podhajczyki, Kołomyja 291.
 Podhajczyki, Przemyśl 379.
 Podhajczyki justynowe, Trembowla 618.
 Podhorce, Złoczów 705.
 Podhorodyszczce, Bóbrka 9.
 Podjarków, Bóbrka 10.
 Podkamień, Brody 81.
 Podlipce, Złoczów 706.
 Podpieczary, Tłumacz 599.
 Podsadki, Lwów 315.
 Podwerbce, Horodenka 199.
 Podwysokie, Brzeżany 102.
 Podwysokie, Śniatyn 467.
 Podzwierzyniec, Rudki 438.
 Polanica, Dolina 151.
 Połuchów, Przemyślany 392.
 Połowce, Czortków 140.
 Ponikowica, mała, Brody 82.
 Popowce, Brody 83.
 Porchowa, Buczacz 123.
 Porzecze zadworne, Rudki 439.
 Postołówka, Husiatyn 225.
 Potoczyska, Horodenka 200.
 Potylicz, Rawa ruska 408.

- Poździmierz, Sokal 493.
 Presowce, Złoczów 708.
 Probabin, Horodenka 201.
 Proniatyn, Tarnopol 567.
 Prusie, Rawa ruska 409.
 Przedzielnica, Przemyśl 380.
 Przedrzymiechy, Żółkiew 734.
 Przemyśl 381.
 Przewłoczna, Złoczów 707.
 Przewłoka, Buczacz 122.
 Przewodów, Sokal 494.
 Przybyłów, Tłumacz 600.
 Psary, Rohatyn 422.
 Pszeniczniki, Tłumacz 601.
 Putiatyńce, Rohatyn 423.
 Puźniki, Buczacz 124.
 Puźniki, Tłumacz 602.
 Pyszkowce, Buczacz 125.
 Pyszkowce, Horodenka 202.
- Radwańce, Sokal 495.**
Radymno, Jarosław 242.
Radynice, Mościska 335.
Radziechów, Kamionka strum. 274.
Raj, Brzeżany 103.
Rajtarowice, Sambor 446.
Rakobólty, Kamionka strum. 275.
Rakowa, Sambor 447.
Rakowiec, Lwów 316.
Rakówką, Husiatyn 226.
Raszków, Horodenka 203.
Rasztowce, Skałat 459.
Rawa ruska 400.
Remenów, Lwów 317.
Remizowce, Złoczów 709.
Repużyńce, Horodenka 204.
Rohatyn 424.
Rohynia, Kołomyja 292.
Rokitno, Gródek 169.
Romanów, Bóbrka 11.
Romanowe sioło, Zbaraż 668.
Romanówka, Brody 84.
Rosolin, Lisko 304.
Rożdżałów, Sokal 496.
Rozhurcze, Stryj 540.
Roźniów, Śniatyn 468.
Roźniów, Tłumacz 603.
Roznoszyńce, Zbaraż 669.
Rozwadów, Żydaczów 738.
Rożubowice, Przemyśl 382.
Rożyska, Skałat 460.
Ruda, Bóbrka 12.
- Ruda, Rohatyn 425.**
Rudańce, Lwów 318.
Rudka, Jarosław 243.
Rudki 440.
Rudniki, Podhajce 356.
Rukomysz, Buczacz 126.
Rusiłów, Kamionka strum. 276.
Ruzdwiany, Trembowla 619.
Ryków, Złoczów 710.
Rypianka, Kałusz 255.
Rzeczyca, Rawa ruska 411.
Rzeczyczany, Gródek 170.
Rzęsna, Lwów 319.
- Sądowa wisznia, Mościska 336.**
Sapohów, Borszczów 52.
Sarnki górne, Rohatyn 426.
Ścianka, Buczacz 127.
Semenów, Trembowla 620.
Sidorów, Husiatyn 227.
Siekierzyńce, Husiatyn 228.
Sielec bełzki, Sokal 497.
Sielec, Stanisławów 525.
Siemiakowce, Horodenka 205.
Sierakońce, Przemyśl 383.
Siółko, Podhajce 357.
Siwki, Kałusz 256.
Skała, Borszczów 53.
Skole, Stryj 541.
Skomorochy, Tarnopol 568.
Skoryki, Zbaraż 670.
Sławentyn, Podhajce 358.
Sławsko, Stryj 542.
Słoboda rungurska, Kołomyja 293.
Słobódka, Tłumacz 604.
Słobódka janowska, Trembowla 621.
Słobódka leśna, Kołomyja 294.
Słobódka polna, Kołomyja 295.
Słońsko, Drohobycz 159.
Słowita, Przemyślany 393.
Smarzów, Brody 85.
Smolna, Drohobycz 160.
Smólno, Brody 86.
Smykowce, Tarnopol 569.
Śniatyn 469.
Sobiecín, Jarosław 244.
Sokal 499.
Sokolniki, Lwów 320.
Sokołówka, Złoczów 711.
Soroka, Skałat 461.
Soroki, Buczacz 128.

- Sośnica, Jarosław 245.
 Sosolówka, Czortków 141.
 Spas, Stary Sambor 532.
 Spasów, Sokal 500.
 Stanin, Kamionka strumiłowa 277.
 Stanisławów 526.
 Staresioło, Bóbrka 13.
 Starogród, Sokal 501.
 Starunia, Bohorodczany 15.
 Starzawa, Mościska 337.
 Stawczany, Gródek 171.
 Stawki, Skałat 462.
 Stebnik, Bohorodczany 16.
 Stebnik, Drohobycz 161.
 Stefkowa, Lisko 305.
 Stojańce, Mościska 338.
 Straucz, Gródek 172.
 Streptów, Kamionka strum. 278.
 Stronibaby, Złoczów 712.
 Strusów, Trembowla 622.
 Stryhańce, Tłumacz 605.
 Stryjówka, Zbaraż 671.
 Strzelcze, Horodenka 206.
 Strzemilcze, Brody 87.
 Stubno, Przemyśl 384.
 Stulsko, Żydaczów 739.
 Styniawa niżna, Stryj 543.
 Suchodoły, Brody 88.
 Suchostaw, Husiatyn 229.
 Suszczyn, Tarnopol 570.
 Świerzkowce, Zaleszczyki 652.
 Swirz, Przemyślany 394.
 Świstelniki, Rohatyn 427.
 Świtarzów, Sokal 502.
 Syńków, Zaleszczyki 653.
 Szczepiatyn, Rawa ruska 412.
 Szczerzec, Lwów 321.
 Szczytowce, Zaleszczyki 654.
 Szymańkowce, Czortków 142.
 Szmitków, Sokal 503.
 Szymrów, Brody 89.
 Szydłowce, Husiatyn 230.

 Tarnoruda, Skałat 463.
 Tarnopol 571.
 Tartaków, Sokal 504.
 Tekucza, Peczeniżyn 344.
 Telacze, Podhajce 359.
 Temerowce, Stanisławów 527.
 Tenetniki, Rohatyn 428.
 Tetewczyce, Kamioka strum. 279.
 Tłumacz 606.

 Tłusteńkie, Husiatyn 231.
 Toki, Zbaraż 672.
 Tołszczów, Lwów 322.
 Tomaszowce, Kałusz 257.
 Toporów, Brody 90.
 Torki, Sokal 505.
 Torskie, Zaleszczyki 655.
 Touste, Skałat 464.
 Toustobaby, Podhajce 360.
 Toustołuh, Tarnopol 572.
 Towarnia, Stary Sambor 533.
 Trembowla 623.
 Trościaniec, Brody 91.
 Trościaniec, Śniatyn 470.
 Trościaniec mały, Złoczów 713.
 Tuczapy, Jaworów 250.
 Tuczemy, Jarosław 246.
 Tudorów, Husiatyn 232.
 Turka, Kołomyja 296.
 Turylcze, Borszczów 54.
 Turza wielka, Dolina 152.
 Turze, Stary Sambor 534.
 Twierdza, Mościska 339.
 Tyśmienica, Tłumacz 607.

 Uciszków, Złoczów 714.
 Uhrynów górny, Stanisławów 528.
 Ulwówek, Sokal 506.
 Ułaszkowce, Czortków 143.
 Uniż, Horodenka 207.
 Urycz, Stryj 544.
 Uście biskupie, Borszczów 55.
 Ucieczko, Zaleszczyki 656.
 Usznia, Złoczów 715.
 Utoropy, Kosów 301.
 Uwisła, Husiatyn 233.

 Wacowce, Drohobycz 162.
 Wasylkowce, Husiatyn 234.
 Węldzirc, Dolina 153.
 Wierzbów, Podhajce 361.
 Wierzbowczyk, Brody 92.
 Wierzbowiec, Horodenka 208.
 Wierzbowiec, Kosów 302.
 Wierzbowiec, Trembowla 624.
 Wierzchniakowce, Borszczów 56.
 Wicyń, Złoczów 716.
 Wiktorów, Stanisławów 529.
 Winiatyńce, Zaleszczyki 657.
 Winogród polny, Kołomyja 297.
 Wiszniów, Rohatyn 429.
 Wodniki, Bóbrka 14.

- Wojniłów, Kałusz 258.
 Wojsławice, Sokal 507.
 Wola brzyska, Łańcut 329.
 Wołków, Przemyślany 395.
 Wołkowce, Borszczów 57.
 Wołosów, Nadwórna 343.
 Wołswin, Sokal 508.
 Worwolińce, Zaleszczyki 658.
 Wycznanka, Czortków 144.
 Wylewa, Jarosław 247.
 Wysocko, Brody 93.
 Wysuczka, Borszczów 58.
 Wyszanka mała, Gródek 173.
 Wyżniany, Przemyślany 396.
- Zabłotce, Brody 94.**
 Zabłotce, Jarosław 248.
 Zadarów, Buczacz 129.
 Zaderewacz, Dolina 154.
 Zadwórze, Przemyślany 397.
 Zagórze, Brody 95.
 Zagrobela, Tarnopol 573.
 Zahajce, Podhajce 362.
 Zalesie, Borszczów 59.
 Zalesie, Buczacz 130.
 Zalesie, Czortków 145.
 Zaleszczyki 659.
 Zalipie, Rohatyn 430.
 Załawie, Trembowla 625.
 Założce, Brody 96.
 Załukiew, Stanisławów 530.
 Zamarstynów, Lwów 323.
 Zapytów, Lwów 324.
 Zarszyn, Sanok 448.
 Zarubińce, Zbaraż 673.
- Zarudce, Lwów 325.
 Zarudzie, Zbaraż 674.
 Zarudzie, Złoczów 717.
 Zarwanica, Podhajce 363.
 Zaścianka, Tarnopol 574.
 Zastawie, Tarnopol 575.
 Zaszkwice, Gródek.
 Zawadów, Lwów 326.
 Zawale, Borszczów 60.
 Zawałów, Podhajce 364.
 Zawidowice, Gródek 175.
 Zawisznia, Sokal 509.
 Zazdrość, Trembowla 626.
 Zbaraż stary, Zbaraż 675.
 Zborów, Złoczów 718.
 Zieleńcze, Trembowla 629.
 Zimnawódka, Lwów 327.
 Złotniki, Podhajce 347. 365.
 Zniesienie, Lwów 328.
 Zwyżyn, Brody 97.
- Żabcze, Sokal 510.
 Żabin, Złoczów 719.
 Żabińce, Husiatyn 235.
 Żabokruki, Horodenka 209.
 Żelechów, Kamionka Strum. 280.
 Żezawa, Zaleszczyki 660.
 Żnibrody, Buczacz 131.
 Żółkiew 735.
 Żółtańce, Żółkiew 736.
 Żukocin, Kołomyja 298.
 Żuków, Horodenka 210.
 Żulin, Stryj 545.
 Żużel, Sokal 511.
 Żywaczów, Horodenka 211.

BIBLIOTEKA

I
H
K
M

II.843